

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד

אספקלריא לשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"ד, כולל

מאמרי פרשת וזאת הברכה

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי

נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק

- מפעל "משיב כהלכה"

חינוך

חידות

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לחג הסוכות ולשמיני עצרת ושמחת תורה
תשפ"ד □ כולל מאמרי וזאת הברכה..... ז

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד..... ח

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ט
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' - מנין שהכוונה
לעץ אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??..... ט

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים..... יב
עבודת חג הסוכות כ"עבד שבא למזוג כוס לרבו" (תכלית הבריאה ויציאת
מצרים, בו האדם כביכול משמש את הקב"ה)..... יב

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... כ
חג הסוכות מיוסד על מדת הבטחון..... כ

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק..... כד
ואין מנענעין בשם לא בהודו ולא באנא..... כד
והשענו תחת העץ - בסוכות תשבו שבעת ימים..... כה

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים..... כז
אתרוג שספק נקלף..... כז

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'..... כט
סוכה כגלות..... כט

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... לא
ברכת שהחיינו בהכנת סוכה..... לא

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס 'שערי יוסף ושא"ס, בני ברק..... לד
הושענות ביום הושענא רבא בעלות השחר לפני תפילת שחרית..... לד

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... מ
פרס של מלאך המות - 'ונשמרתם'..... מ

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגטשוב..... מג

בדברי אדונינו הגר"א ז"ל שענני הכבוד נסתלקו בחטא העגל וחזרו בסוכות
מג.....

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס נ
רמזי ארבעת המינים..... נ

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים נג
מדוע דווקא במצות ארבעת המינים, נדרשת האחדות בין צדיקים לרשעים
נג.....

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
ו'שמועה טובה' כללי ברכת לישב בסוכה והמסתעף לדין שינוי מקום נח
כללי שינוי מקום בברכת המצוות..... נח

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. עז
'ולערב אל תנח ירך' - תחילת השנה הזדמנות נפלאה להתחדשות!..... עז
האיך לנצח המלחמת גוג ומגוג בסוכות ובמיוחד בהושענא רבה!..... פד

מאחורי המועדים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל,
ומח"ס 'תינוק שנשבר' פח
סוכה - שמחה למרות הדין, ובגלל הדין..... פח

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי
אהרן' צא
דיני ממונות הנוגעים לחג הסוכות..... צא

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס
יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה' קא
בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות..... קא

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית קיא
סוכות..... קיא

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית קיח
אתרוג רומז לישראל..... קיח
שמחת בית השואבה ונענועי ד' מינים - ושמחתם לפני ה' אלוהיכם וגו' קיט

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס 'יאמר ישראל (רחובות) קכא
מהותה של סוכה..... קכא

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קכג
נטילת הד' מינים בסוכה - הידור מיוחד..... קכג

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס
"תורת אמך" קכה
הסוכה קודש קדשים..... קכה
ויהי בשלם סוכו עם וא"ו אחר הסמ"ך ועם וא"ו אחר הכ"ף..... קלא

עולמות / הרב זאב קופילוביץ קלג
ארבע 'בריתות' וחמש מגילות..... קלג
הסוכה וארץ ישראל ומה שביניהם..... קלז

פתחי הלכה / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית קמ
פסולי ד' מינים בשאר ימי החג..... קמ

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר קנה
משמחת הסוכה - לעורו של לויתן..... קנה

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קנז
למה אנו חוששין שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים..... קנז
עבודת הנענועים..... קס
גודל מנהג חביטת הושענות ומנהגי ישראל..... קסד

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע ישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק קסח
ויעקב נסע סוכתה', עבודת חג הסוכות □ השגת שלימות בטהרת המידות
קסח

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק ... קעג
ביאור דברי הרמב"ם שניסוך המים היה נעשה בבת אחת עם ניסוך היין קעג
למה סוכות הוא ראשון לחשבון עונות..... קעז

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קפא
שני מועדים שנועדו במועד אחד..... קפא

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קפג
לעצור רוחות רעים..... קפג

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח קפט
שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת קפט

**אספקלריא לשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"ד, כולל
מאמרי פרשת וזאת הברכה..... קצט**

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',
עיה"ק ירושלים
העליות והעולים לבית המקדש ר

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד
שמיני עצרת הוא יום של דביקות בהשי"ת - וכל מה דבעי שאיל יהיב ליה
רה.....

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק
נקודות אור בעבודת שמיני עצרת הבעל"ט..... רט

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'
ברכת משה מול ברכת יעקב..... ריז

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' ריט
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת וזאת הברכה..... ריט

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"א"ס
שו"ת לשמחת תורה..... רכג

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"א"ס
הטעם שניתנה תורה לישראל..... רלב
אש התורה..... רלג

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה',
מודיעין עילית
מהותו של יום שמיני עצרת וענייניו..... רלו

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד
עיקר שמחת תורה שהתורה תשמח בנו..... רמא

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי רמה

[תוכחה חייבת לבוא מתוך אהבה!!! | איש האלקים.....רמה](#)

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס שלהבת התורה, מחשבת שלמה,
מחיית עמלק רמז

[בשמחת תורה מושכים אור מקיף ע"י ההקפות.....רמז](#)

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה רמח

[סוכות □ שלב בעלייה לקראת שמיני עצרת.....רמח](#)

**הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי
נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק
- מפעל "משיב כהלכה".....רנ**

ירח האיתנים תשפ"ד רנא

[הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א.....רנא](#)

חינוך.....רנט

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

רס.....

[זמן שמחתנו - כיצד?.....רס](#)

חידות.....רסב

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... רסג

[חידה בפרשת השבוע!.....רסג](#)

[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'.....רסד](#)

סיפור.....רסה

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר וינשטוק רסו

[האורח שראה את האושפיזין.....רסו](#)

[פגז של חתן - סיפור לחג הסוכות.....רעא](#)

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' - מנין שהכוונה לעץ
אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??

אספקלריא לחג הסוכות ולשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"ד □ כולל מאמרי
וזאת הברכה

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' - מנין שהכוונה לעץ
אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' -
מנין שהכוונה לעץ אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג
ללב??

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו', והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו
יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו
רוח (תהלים א).

מבואר בדרשות חתם סופר (חלק א, דף כד ט"ד):^א הרשע גם כשלומד אין תורתו מניבה
פירות (מעשים טובים), שהיא רק מהשפה ולחוץ (כמוץ). בשונה מהצדיק שנאמר בו 'והיה
כעץ וגו' אשר פריו וגו', שהוא כעץ, שתכונת העץ שנותן פרי ששווה לעץ עצמו ('אשר
יתן פרי ישוה לו'), שמרומז בכך שפיו ולבו שווים, שתורתו אינה מן השפה ולחוץ כמו
הרשע.

והנה בלשונו 'אשר יתן פרי ישוה לו' יש לעיין, שכפשוטו הכוונה שטעם העץ כטעם הפרי,
וקשה שהרי אין זו תכונת כלל האילנות, רק באתרוג (סוכה לה):^ב

עץ שתול על פלגי מים - אתרוג

ואולי 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' מורה שאכן מדובר מזמור זה בעץ אתרוגים,
שגם לעליו ועצו יש טעם כמו לפרי, ו'עץ שתול על פלגי מים' מורה על עץ אתרוגים, שצריך
שיהיו לו מים רבים כדי שגידולו יצליח, ואין דיו במי הגשמים (סוכה לה. "גדל על כל מים")
לעומת שאר האילנות שריבוי מים יותר מדי כלל אינו טוב עבורם.^ג

ואף 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' מתאים בעץ אתרוג, ראה בספר 'מעשה
טוביה' לרבי טוביה הרופא (ר"ט כ"ץ, חלק 'פרדס רימונים', אות ו):

^א השוה: זהר חדש רות צו,ב (תרגום): כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב?
והיה כעץ שתול על פלגי מים. ושמא דברי החתם סופר מקורם משם, אולם שם יש לפרש (כדברי ספר קרנים מאמר
ט; וכמובא במתוק מדבש שם) שהכוונה לתורת השקר שלהם.

^ב ופלפלין (סוכה שם), וכן הדס (סוכה לב:), ותלתן (ביצה יג:). ושמא לכן גם נוטלים הדסים, כי אף ההדס טעם עצו
ופריו שוה, אמנם אמרו חז"ל שנחשב אין בו טעם ויש בו ריח.

^ג וכפי שהקשו המאירי ור"מ אלמושננו (תפלה למשה, מאמר ב, חלק ב, ד"ה 'והיה') על המזמור, וכדברי ר"מ אלמושננו
הביא ר"י יעבץ על אבות (גו,ב) בשם 'אחד מגדולי הדור', מהו 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' הרי ריבוי מים אינו טוב
לעץ, עיי"ש תירוציהם, וראה מאירי על המזמור שנשמר מזה.

"אתרוג וכו', כך עזו מושלם, חי כל ימות השנה ועלהו לא יבול ועומד ביפיו, מעצו וכו' בלי ספק ברא מזכי אבא, על כן יאמרו המושלים בלשון תוגרמיים "אלמא אגאג' דאן איראק דוש מים", ר"ל התפוח אינו נופל רחוק מן העץ. ולענ"ד וכו' אם יחתך חתיכה מן העץ ויעשו ממנו בישול יחזיק הגוף למצוא תרופה לנפשו בזה"

[כמו כן נראה ליישב בכמה אופנים נוספים, ראה הערה י.]

י אכן נראה ליישב בכמה אופנים נוספים:

א. יתכן שכוונתו שכל עץ מוציא פרי כפי מין העץ, כגון עץ תפוח יוציא תמיד תפוחים, ולא שטעם עזו ופריו שוים. ב. גם יתכן שכוונתו שכמו שבעץ בחלק מהמקרים יש את תכונה זו, כך הצדיק הזה תמיד. ג. עוד יש לבאר דברי החתם סופר, שהרי גם עץ החיים טעם עזו ופריו שוים לפי המובא בכמה ספרים, והתורה הלוא נמשלה בפסוק זה לעץ החיים (מדרש שוח"ט, תרגום, תקוני זהר תקון יג, דף כז, ב) [אמנם הכלי יקר (בראשית ב, ט) כתב שעץ החיים אין לו פירות כלל, רק טעם עזו כטעם פרי].

[ואף עץ הדעת טעם עזו ופריו שוים (בראשית רבה [בראשית] פרשה טו, ז, ובנחמד למראה: "ומעץ הדעת טוב" (702) בגימטריא "אילן אתרוג" (701 + 1 עבור הכולל)), וראה תהלות ישראל (ר"ש קלוגר, מזמור א) שמקשר בין עץ הדעת לתורה].

ד. גם שמא יבוארו דברי החתם סופר על פי דברי חז"ל (בראשית רבה [בראשית] פרשה ה, ט) שהיתה צריכה הארץ להצמיח את כל האילנות באופן שיהיה טעם עזו ופריו שוים, שכך צוה אותה ה' ("עץ פרי"), והיא לא עשתה כך בכל האילנות. ויבואר "כעץ שתול וגו'", שצדיק זה אין תורתו מן השפה ולחוץ, שנמשל כמו העץ ששתל ה' מתחילה על פלגי מים בבריאת העולם במטרה שבעתו יתן את פירותיו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, שנטעו ה' בכוונה שיהיה טעם עזו כפריו.

ושמא אפשר לבאר לפירוש זה את כלל המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'** □ אמר אדם הראשון, היה אשרי אילו לא הייתי הולך בעצת הנחש, ובדרכו ומושבו (מדרש שוח"ט) **כי אם בתורת ה' וגו'** □ אלא הייתי מתגבר על פיתוי הנחש על ידי שהיה חפצי רק בקיום תורת ה', וכך הייתי הוגה יומם ולילה להבין לאשורו את הציווי שלא לאכול מן העץ ולא היה הנחש מצליח להטעותנו וכך להכשילנו, **והיה כעץ שתול וגו'** □ וכך בשעה שהייתי עוסק בתורת ה' היו פי ולבי שוים ולא היתה תורתי מהשפה ולחוץ, כמו העץ ששתל ה' מתחילה על פלגי מים בבריאת העולם במטרה שבעתו יתן את פירותיו, שנטעו בכוונה **שעלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח**, שיהיה טעם עזו כפריו. **לא כן הרשעים כי אם כמוץ וגו'** □ אמנם מציאות הרשעים בעולם גרמה לכך שכלל העץ לא יהיה בו טעם, ויהיה רק כמוץ, כדברי השל"ה (שני לוחות הברית, חלק ג, 'תורה שבכתב □ אור חדש', דף ט"ד) שמה שגנזה הארץ את טעם העץ היה מפני שראתה שגם ה' גנו את אור שבעת ימי בראשית מפני שראה שיהיו רשעים בעולם. והטעם שה' בכל זאת לא רצה לגנוז זאת, **על כן לא יקומו רשעים במשפט** □ אנו, אדם וחיה לא חוטאים בחטא זה שעל ידו יצאנו מורשעים במשפט ונענשנו, **וחטאים בעדת צדיקים** □ ואם לא היינו אוכלים מעץ הדעת טוב ורע לא היו חטאים בקרב עדת צדיקים, **כי יודע ה' דרך צדיקים** □ לכן לא רצה ה' לגנוז את טעם העצים, כי יודע ה' את דרכנו היא דרך צדיקים ולא היינו חוטאים באכילה מעץ הדעת לולי טעות זו שנגרמה עקב כך שאין טעם לעצים, כדברי השל"ה. ואילו □ באשר למה שהיתה סבורה הארץ שיש לגנוז את טעם העצים מפני שיהיו רשעים בעולם כדברי השל"ה □ **דרך רשעים תאבד** □ ה' מצידו העלים בענין זה את דרכם של הרשעים מנגד פניו [כמו שכתוב במדרש שוח"ט על פסוק זה שכך נהג ה' כדי לברוא את כלל העולם].

ה. ויתכן כעין זה, שהכוונה לעתיד לבוא, שגם לעתיד לבוא יהיה כן (ילקוט בחוקותי רמז תרע"ב), ואף נתנבא יחזקאל (מז, יא) "והיה וגו' ועלהו לתרופה", ויבואר שזה 'אשר פריו יתן' □ לשון עתיד, כלומר, לעתיד לבוא □ בעתו, שביום שיזרע יצמיח (ילקוט שם), וכן שאז עצי סרק יתנו פירות (בכתובות קיב, ב) [על האילנות שבארץ ישראל]; תורת כהנים בחוקותי כו, ד), **ועלהו לא יבול** □ יהיה העץ עצמו נאכל, ועלהו לתרופה. כמו עץ שיהיה לעתיד לבוא שעצו נאכל. כך היא תורת הצדיק שנותן פרי שוה לעץ.

[הערה נחוצה: בכמה מהמקורות הנזכרים לא נאמר שטעם העץ שוה לטעם הפרי, רק נאמר שגם העץ נאכל כשם שהפרי נאכל, אולם תמצא בספרים והמפרשים שהתייחסו גם למקורות אלו בלשון 'טעם עזו ופריו שוין' או 'טעם העץ כטעם הפרי']

הזמן לקיים את ההבטחות!!

ואולי זהו דמיון אתרוג ללב, שאמרו חז"ל שדומה ללב, על דרך רמז שיהיו פיו ולבו שוין, כמו עץ האתרוג שתולדותיו כיוצא בו, ויש בו טעם ויש בו ריח.

והדברים אמורים בפרט בחג הסוכות שבא אחר היום הקדוש, יום הכיפורים, שבו הבטיח כל אחד הבטחות טובות וקיבל על עצמו מה שקיבל לחזור בתשובה שלמה, כעת בחג הסוכות זהו זמן שמחתנו שמבררים שאכן פיו ולבנו שוין, לא יחל איש דברו ככל היוצא מפיו יעשה, כעת הזמן לתת ביטוי מעשי שלם להבטחותינו!!

חג כשר ושמח!!

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

עבודת חג הסוכות כ"עבד שבא למזוג כוס לרבו" (תכלית הבריאה ויציאת מצרים, בו האדם כביכול משמש את הקב"ה)
וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי כו', וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ (שמות יט, ד-ו)

"כעבד שבא למזוג כוס לרבו"

א) במשנה בסוכה (כח, ב) אמרו: "ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו".

והנה מה שמשלו משל על "מזיגת הכוס", כבר הבאנו במקו"א (מאמרי סוכות מאמר "ירידת גשמים בחג") מה שביאר בזה הגר"א, שהמזיגה מורה על עירוב מים ביין להפג את חריפות היין, וכך מצות החג באים למתק את הדינים של ימי הדין. וברדת הגשמים המכריחים אותנו לבטל את מצות הסוכה, הרי זה מעיד שאין הקב"ה חפץ ח"ו לפשר את הדינים, אלא שישארו בתוקפם וגבורתם.

אך עדיין צריך להבין מה שמשלו בזה משל לעבד שמוזג כוס לרבו, כי לכאורה, מאחר שנאמר באיוב (לה, ו-ז) "אִם חָטְאתָ מֶה תִּפְעַל בּוֹ וְרָבוּ פִּשְׁעֶיךָ מֶה תַּעֲשֶׂה לוֹ, אִם צָדִקְתָּ מֶה תִּתֵּן לוֹ", דהיינו שהקב"ה עצמו לא נצרר כלל למצות שלנו, ואי"ז מוסיף או גורע לו מאומה אם האדם עושה מצות או עבירות.

אם כן, המצות שאנחנו עובדים את הקב"ה, הוא רק למענינו בכדי לקיים את רצונו ולקבל שכר על זה (בלי נהמא דכיסופא). והיה מתאים יותר למשול את המצוה, לעבד שבא לנטוע נטיעות בחצר המלך או שבא לקלס את המלך, וכיוצא בזה, ומהו המשל שהאדם בא לשמש את הקב"ה למזוג לו כוס.

לא זו מחבבה עד שקרא אותה אימי

ב) נקדים בדברי במדרש (שה"ש רבה ג, כה) שאמרו: "אמר רבי יוחנן, שאל רשב"י את רבי אלעזר ברבי יוסי, אמר לו, אפשר ששמעת מאביך מהו "בעטרה שעטרה לו אמו" (שה"ש ג, יא)? אמר לו, הן. אמר לו, היאך? אמר לו (משל) למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה "בתי", ולא זו מחבבה עד שקרא אותה "אחותי", ולא זו מחבבה עד שקרא אותה "אמי". כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הה"ד (תהלים מה, יא) "שמעי בת וראי". ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר (שה"ש ה, ב) "פתחי לי אחותי רעיתי". ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא, ד) "הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו", ולאמי כתיב. עמד רשב"י ונשקו על ראשו ואמר, אילו לא באתי אלא לשמוע מפיו הטעם הזה דיי".

וכבר תמה עלה הכלי יקר, שלכאורה אם אנו דנים על "חביבות" הרי החביבות של אב לבתו מסמל חביבות גדולה יותר, מאשר חביבות של בן לאמו.

ולפיכך מבארים רבותינו, שהביטוי של בתי אחותי ואמי, אינו סתם מצד החביבות, אלא מצד ההשפעות, ש"בתי" מסמל השפעת האב לבתו, ואילו "אימי" מסמל השפעת האם על בנה.

מערכת ג' המועדים

ג) וכך מבאר המשך חכמה (דברים ה, טו) שהג' ביטויים הללו, באו לרמוז את סדרם של ג' הרגלים, ואלו דבריו:

"והנה כאשר נתבונן על המועדים נראה, כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והשפעת האלקים יתברך על עמו ישראל מצידו, שהוציאם ממצרים ונגלה בכבודו ובעמוד ענן, אבל ישראל בעצמם - "גוי מקרב גוי", הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, ורק הפסח והמילה על ידי ציווי השם. אם כן מצידם לא היה הכנה רבה והתקרבות לאלקות, רק מצידו יתברך.

ובחג העצרת היה שקול משניהם - התקרבות ישראל לאביהם שבשמים בפרישה שלושה ימים, באחדות האמיתי, שעל זה נאמר "ויחן שם ישראל נגד ההר", בקבלת מצוותיו "נעשה ונשמע". ומצידו יתברך הופעה אור אלקי, וגילוי כבודו, ומתן תורתו. שעל זה נאמר "וה' האמירך... את ה' האמרת" - חטיבה מול חטיבה.

לא כן בחג הסוכות, היה ההתקרבות מצד ישראל, שהם עשו תשובה גמורה על חטא העגל שלא מיחו בערב רב, והם הביאו נדבתם בבוקר בבוקר, והכינו יותר מדאי לכל מלאכת המשכן. והשי"ת החזיר להם ענני כבוד שהיה להם משעה שיצאו ממצרים כדברי הגר"א בשיר השירים".

ומבואר מדבריו, שפסח היה זה השפעת הקב"ה עלינו, לעומת חג השבועות (מתן תורה) שהיה הענין גם מצידנו וגם מצידו, ולא כן חג הסוכות שהיה הענין מצידנו.

ועפ"ז ממשיך המשך חכמה לבאר את המדרש הנ"ל:

"וזה מורה על שלושה זמנים האלה - על מה שהיה בעת יציאת מצרים שאז בבחינת השפע היה בבחינת "בת", שהיא מקבלת שפע לבד. ובעת מתן תורה היה בגדר "אחותי", ששניהם משפיעים ומקבלים זה מזה ומכבדים זה לזה. ואחר כך בעת עשיית המשכן היה בגדר "אמו", שרק היא המשפעת והיא הפועלת מצדה לבד".

[והנה לשון המדרש: "כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי" - וצ"ב מהן עומק הכונה ש"לא זו מחבבן" עד שקראן אחותי ואמי. וכותב המשך חכמה: "לענין החביבות, היה קורא אותם תמיד "בתי", אף בשעה שקראה "אמי". ויבואר לפנינו].

"ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי"

ד) גם הכלי יקר מבאר את ג' הענינים הללו, ע"פ ג' הענינים המבוארים במקרא בפרשת יתרו שנאמר (שמות יט, ד-ו) "וְאָשָׂא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים, וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי כּו', וְאֶתֶם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ", ומבאר לה ע"פ סדר התיקונים של ג' האבות, וזה תואם עם דברי המשך חכמה הנ"ל, לאור דברי הטור (סי' תיח) שכותב בשם אביו, שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, וסוכות כנגד יעקב.

וכך מבאר הכלי יקר (שם): "ובלי ספק שמדרש זה מדבר במדריגות הממשלה שיש לזה על זה, כי האב מושל על הבת וכן האם, אבל אח ואחות שוין המה. כך מתחילה קרא הקב"ה לישראל "בת" מצד אהבתו לישראל, ואך לו יתברך המלוכה למשול על ישראל כממשלת האב על בתו, וזה היה בימי אברהם כי פסוק "שמעי בת וראי" נדרש (ב"ר לט, א) על אברהם. וזו היא המדריגה האמורה כאן ראשונה "ואשא אתכם על כנפי נשרים", ונשיאה זו היא כאשר ישא האומן את היונק.

ואחר כך העלה אותם הקב"ה למדריגה גדולה מזו לקרוא אותם "אחותי", לומר שהם שוים אליו יתברך, והשוה הקב"ה כבודו ומוראו יתברך לכבודם וכמו שאמרו חז"ל (שבת י, א) שהצדיקים דומים כאילו נעשו שותפים למקום ברוך הוא, וזה היה בימי יצחק שאמר לו הקב"ה (בראשית כו, ג) "גור בארץ הזאת ואהיה עמך" היינו בשוה לך, כי נתוסף לו זכותו על זכות אברהם אביו, על כן לא נאמר לשון "ואהיה עמך" לאברהם כמו ליצחק. וזו היא המדריגה השנייה האמורה כאן "ואביא אתכם אלי", כי זה דומה למאמר "ואהיה עמך".

ואחר כך כשבא יעקב חבל נחלתו חוט המשולש, העלה אותו ה' למדריגה גדולה מזו לקרוא אותו "אם" כמו שהאם מושלת על הבת, כך צדיק מושל ביראת ה' כו'. וזה שאמר ביעקב (שם לב, כח) "כי שרית עם אלהים ואנשים ותוכל", אע"פ שגם ליעקב נאמר (שם לא, ג) "ואהיה עמך", מכל מקום אחר כך הועלה למדריגה שלישית כשישר אל אל ויוכל. וזה שאמרו (מגילה יח, א) הקב"ה קראו ליעקב אל, רצה לומר מושל עליו כביכול. וזהו שנאמר כאן "ואתם תהיו לי ממלכת מלכים", לי כביכול, אני גוזר גזירה והצדיק מבטלה".

"בנים אתם"

ה) כעת נמשיך לבאר את ג' המדרגות הללו של "בתי" "אחותי" "אימי" בסדר ג' המועדות^ה. הבחינה של "ביתי" הוא בעת יציאת מצרים (פסח). הבחינה של "אחותי" בעת מתן תורה (שבועות). והבחינה של "אימי" בחג הסוכות.

^ה מתוך ספר "זמן שמחתינו" מאמר ג למור"ר הגאון שליט"א.

דהנה את התואר "בנים" זכינו מתוך יציאת מצרים, כפי שנאמר בפסוק בפרשת שמות (ד, כב-כה) "כה אמר ה' בני בכורי ישראל כו' ואומר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך".¹

וראה במהר"ל (נצח ישראל פ"ב) שמבאר את הפסוק "הלא הוא אביך קנך": "כי כל ישראל הם לה' מצד שהוציאים לפועל, כמו שהאב הוא סבה שיצא הבן לפועל, והשם יתברך בעצמו היה הסיבה שיצאו לפועל, וזה היה כאשר הוציא השם יתברך אותם ממצרים, וכאילו נולדו, וכדכתיב "שלח את בני ויעבדוני".

והדבר מבואר היטב, לאור דברי חז"ל שאומרים שעם ישראל יצאו ממצרים בלי זכויות, ולכן היה זה בחינה של אם המשפיע לבניה.

"צלם אלוקים"

לכחינה של "אחותי" זכינו במתן תורה, וזה עפ"ד הרמח"ל בדעת תבונות (סי' קנח) שכותב: "ובבואם אל הר סיני, נתן להם האדון ב"ה כל היקר המגיע להם להשתלם במציאותם, להיות להם כח להיות משרתים אותו. ואז קירבם אליו באהבה, שהוא ענין (מה שאומרים בהגדה של פסח) "אילו קרבנו לפני הר סיני", וכך מה שאנו אומרים בכל יום (בברכת אהבה רבה) "וקרבתנו לשמך הגדול" וגו', והדביקים אליו באהבתו, ואז נתן להם תחילה הכח לשמור כל מצוותיו, ושמעשיהם בעבודתו יעשו הפרי הטוב המצטרך לתיקון הבריאה כו'. ומשם והלאה נשאר ישראל מובדלים מן העמים, ומעוטרים בכח עליון לשמור כל המצוות, לתקן בהם כל הבריאה כולה, וכמו שביארנו".

ולכן בחינה זו מוגדרת בחינה של "אחותי". והדבר מבואר טפי בהמשך דברי הרמח"ל שם, שכותב דברים נשגבים ומרוממים עד למאוד, ואלו דבריו:

"והנה הקב"ה מחלק מעצם הנהגתו לכנסת ישראל, להיותה שותפת עמו בהשלמת הבריאה, שיהיה הוא יתברך מתקן מצד אחד, והיא מצד אחר, ומינייה ומינה יסתיים התיקון השלם. ובבחינה זאת אמרו ז"ל במדרש (שה"ש רבה ה, ב) "יונתי תמתי" - תאומתי".

וזהו המושג שהאדם נברא ב"צלם אלוקים", שיש בכח האדם לפעול בכל העולמות, וכביכול האדם שותף בכל תהליך הבריאה.²

¹ ואמנם בגמ' בשבת (פט, ב) אמרו: "בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי", אך כבר ביאר המהרש"א שם, שבאמת כבר בתחילת השליחות של משה אל פרעה כתיב "כה אמר ה' בני בכורי ישראל", אלא הטעם שקראם אז במצרים "בני בכורי", הוא על שם העתיד שידע הקב"ה שיקדימו נעשה לנשמע. וממילא נמצא שכל התהליך של יציאת מצרים היה מתוך בחינה של "בנים" על שם העתיד. דהיינו שכל מה שהקב"ה השפיע עליהם בלי זכויות, כמו אם שמשפעת לבניה, היה זה על שם העתיד שעתידים לקבל התורה, ובסימן "למען תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

² הנפש החיים (שער א) מרחיב לבאר את המושג של "צלם אלוקים", שה' נתן כח לבני אדם למטה, שיהיה בידם היכולת והכח להיות המנהיגים של כל הבריאה כולה, וכל מעשיהם קטן וגדול פועלים בעולמות העליונים להיות שורש לקיום הבריאה ממש. וזהו הכח של "אחותי" שאנחנו שותפים בבריאה. ובפנים יתבאר שיש בחינה נוספת של "אחותי", בו אנחנו מוגדרים כמשפיעים לקב"ה כביכול.

עבודה צורך גבוה

והבחינה של "אימי" שאנחנו כביכול משפיעים לקב"ה, זהו חג הסוכות.

וזה עפ"ד הרמב"ן בפרשת תצוה שכותב עה"פ (שמות כט, מו) "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְּם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְשִׁכְנֵי בְּתוֹכָם".

"אבל רבי אברהם אמר, כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים רק בעבור כי אשכון בתוכם,
וזהו (שם ג, יב) "תעבדון את האלהים על ההר הזה", ויפה פירש. ואם כן יש בענין סוד
גדול, כי כפי פשט הדבר, השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה, אבל הוא כענין
שאמר הכתוב (ישעיה מט, ג) "ישראל אשר בך אתפאר", ואמר יהושע (ז, ט) "ומה תעשה
לשמך הגדול", ופסוקים רבים באו כן, "אזה למושב לו" (תהלים קלב, יג), "פה אשב כי
אויתיה" (שם, יד)".

והנה על המקראות הנ"ל בתהלים כותב האלשיך: "כי אויתיה, והוא מאמרם ז"ל
האומרים כי מתחילת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים". וכפי
שאמרו חז"ל בתנחומא (נשא סי' טז; וע"ע ב"ר ג, ט ובמד"ר יג, ו): "בשעה שברא הקב"ה
את העולם אמרו שנתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים".

ומבארים חז"ל, שלכן נאמר ביום הראשון לבריית העולם "יום אחד" ולא נאמר "יום
ראשון" (מקביל ל"יום שני ושלישי כו"), ורק בעת שנחנך המשכן נאמר "ביום הראשון",
להורות שכביכול רק אז נברא העולם, מאחר שרק אז השרה הקב"ה את שכינתו
בתחתונים.^ח

נמצא כביכול, שהקב"ה צריך את המקום כאן בעולם לשכון בו.

וכנגד זה בא חג הסוכות, וכפי שכותב האלשיך (ויקרא כג): "הנה כי לא על חנם קבע הוא
יתברך חג השביעי הזה על שם הסוכות. כי למה כי שמחתו היא, כי לא שמח ה' במעשיו
מאז ברא העולם עד הזמן ההוא, כי עשרים דור שמאדם עד אברהם היו מכעיסים ובאים,
ומאברהם התחילה שכינה לרדת מרקיע שביעי לששי ולא שבתה לארץ, כאשר נתאוה
יתברך שתהיה לו דירה בתחתונים שהיה תכלית הבריאה, וגם לא פסקה זוהמא עד מתן
תורה, ולא מלאו הימים לגמור מתנתה עד אשר עשו את העגל, ולא נתקן עד עבור יום
הכפורים שאז ניתנה תורה בלוחות שניות והקהיל משה את ישראל לעשות לו מקדש לשכון
בתוכם, אז שמח הוא יתברך, ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתו כמדובר".
ולכן חג הסוכות הוא בחינה שכביכול אנחנו משפיעים לקב"ה.

^ח וכך כותב השל"ה הקדוש (תולדות אדם אות שט): "כי בהיות השכינה שוכנת בבית המקדש, ושורה בישראל שהם
בניה, אז השם הגדול מתייחד בכבודו, ואם הבנים מעטרת למלך שלמה, ומאצלת עליו האור מהמקור, כי כשהשכינה
התחתונה שורה בתחתונים, גם שכינה עליונה שורה בעליונים. ולפי שזה כן, היות שרות השכינה בישראל צורך גבוה.
וזה טעם העבודות שהיו במקדש, מקום השכינה, להמשיכה ולהתמידה בתחתונים, שתקבע במקדש, ובוזה מתייחדים
הדברים העליונים, מראשית המחשבה עד סופה, והוא יחוד השם הגדול. נמצאו העבודות סיבת שרות השכינה
בתחתונים, ונמצא שירותה בתחתונים צורך גבוה".

סוכות תכלית הבריאה ויציאת מצרים

ו) והנה כל המועדים המה "זכר ליציאת מצרים", אבל התכלית בכל זה הוא חג הסוכות, מאחר שמבואר בדברי חז"ל שכל יציאת מצרים היתה על תנאי של בניית המשכן.

וכפי שאמרו חז"ל (תנחומא בחוקותי סי' ג; וע"ע במד"ר יב, ו): "על מנת כן יצאו ממצרים שיעשו את המשכן ותשרה שכינה ביניהם שנאמר "וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם", למה? אמר רבי אמי נתאוה הקב"ה כשם שיש לו דירה למעלה שיהא לו כך דירה למטה כו".

וידועים דברי הרמב"ן בהקדמה לחומש שמות שכותב: "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אע"פ שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר. וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם כו' ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

וכנגד זה כל שנה גם חג הסוכות, אשר הוא זכר לענני הכבוד וצילא דמיהמנותא, בו חוזר ההארה של השכינה, וכפי שכותב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ח) לגבי "ענני הכבוד", ואלו דבריו:

"כי הנה ענני הכבוד כו' מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות. והוא כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם כו', כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים כו' להגיעם אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך ומקיף כל צדיק מישראל ומבדילו מכל שאר בני האדם ומנשאו למעלה מהם ומשימו עליון על כולם. ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה".

דבר נפלא כותב הפחד יצחק (סוכות עמ' 293), דהנה במקראות התורה בפסח ובשבועות נאמר "במקום אשר יבחר השם לשכן שמו שם", ואילו בסוכות נאמר רק "במקום אשר יבחר ה'" ולא נאמר "לשכן שמו שם". ומבאר שבחג הסוכות מכיון שיש עוד מקום שחל שם שמים עליו, והיינו הסוכה, לכן התואר של בית המקדש נשאר רק "במקום אשר יבחר ה'".

כעבד שבא למזוג כוס לרבו

^ט ראה מש"כ במאמרי סוכות מאמר "גבורות גשמים" בשם המשך חכמה על זה.

ז) והנה כבר הבאנו במקו"א (מאמרי סוכות מאמר "כל העושה סוכה כהלכתה נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית") מה שכותב מהר"י ווייל (סי' קצא; הובא בבאר הביטב סי' תרלט) "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית".

וביארנו ע"פ האמור, שבחג הסוכות שהוא כאמור כנגד ענני הכבוד לפי שרק אז חזרה השכינה לשרות במשכן, נמצא שחג הסוכות בו אנו בונים דירה בתחתונים, זהו הזמן שאנו זוכים לקיים את רצונו יתברך ולהיות נחשבים כשותף לקב"ה במעשה בראשית.

אבל כאן באנו להוסיף תוספת דברים, שגם מדוקדק להפליא לשון המשל במשנה בסוכה שאמרו שבעת ירידת גשמים ואין אנו יכולים לקיים את מצות הסוכה, שהרי זה דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו.

והערנו בתחילת הדברים, שלכאורה מתאים היה יותר לומר משל לעבד שבא לנטוע נטיעות או לקלט את רבו. אך לפי האמור הדבר מבואר להפליא, מאחר שמצות הסוכה הוא בחינה שאנחנו באים כביכול להשפיע לקב"ה. ולכן המשל הוא כעבד שבא למזוג כוס לרבו!

ביאור ב'עבודה צורך גבוה'

ח) ולסיום הדברים חשוב להוסיף בכל הענין הזה של "עבודה צורך גבוה" - במה שהבאנו שנתאוה הקב"ה לדירה בתחתונים.

בל נחשוב חלילה, שבאמת יש ענין או איזה צורך לקב"ה להשרות את שכינתו עלינו. כי האמת היא, שגם מה שנתאוה ה' לכך, התאוה היא בשבילנו ולמענינו, אבל לא עצמו אין לו שום צורך בכך.^{יא}

ואכן יש לדקדק את לשונם של חז"ל במדרש שפתחנו בו, שאמרו: "כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי".

ומה הכונה "לא זו מחבבן עד שקראן בתי ואימי"? מבאר המשך חכמה: שלענין החביבות היה קורא אותם תמיד "בתי" - אף בשעה שקראה "אמי".

^י מידידי הג"ר משה הורן שליט"א.

^{יא} השל"ה (תורה אור וארא אות ד) כותב: "כי התחתונים בתורתם ובמעשיהם הטובים כביכול מתקנים השם, כי העבודה צורך גבוה. וכמו שכתב הזוהר (ח"ג קיג, א) כתיב "ועשיתם אתם" וקרינן "ועשיתם אתם", מאן דעביד פקודי אורייתא ואזיל באורחוי כביכול כאלו עביד ליה לעילא אמר קודשא בריך הוא כאלו עשאני, כגוונא דא "ויעש דוד שם" (שמואל ב, ח) וכי דוד עביד ליה, אלא בגין דאזיל בארחי דאורייתא ועביד פקודי אורייתא ואנהיג מלכותא כדקא יאות כביכול עשה שם לעילא".

ועומק הענין, שמתוך האהבה שהוא משפיע עלינו כאם שמשפעת על בניה, מתוך אהבה זו, היה מוכן הקב"ה גם לקרוא לנו "אימי", דהיינו שנעבוד אותו בבחינת עבדות כאילו הוא צריך לנו. וכל זה למענינו ולטובתינו.

שנינו בשמנה באבות ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו", אבל זה עצמו למענינו ולטובתינו, וכפי דברי הגר"א על "טוב יצר כבוד לשמו" - שמתוך שהוא "טוב", לכן יצר לנו "כבוד לשמו".

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

חג הסוכות מיוסד על מדת הבטחון

צילתה מרובה מחמתה

בעיקר הכשר הסוכה בעיני - "צלתה מרובה מחמתה", ואם אין צילתה מרובה מחמתה ע"י הסכך, ליכא שום הכשר סוכה מצד הדפנות. וביאר רבינו בחיי (כד הקמח, ע' סוכה) הטעם לזה וז"ל: "כל המקיים מצות סוכה ונכנס בה עיניו אל הסכך העשוי לצל, ומסכים בדעתו כי הקב"ה צלן של ישראל והוא המגין עליהם כצל המגין מפני החמה הוא שכתוב (תהלים קכא, ה): "ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך". וכתוב (שיר השירים ב, ג): "בצלו חמדתי וישבתי", וזה שאמרו (סוכה ב, א): ושחמתה מרובה מצלתה פסולה. ואמרו במדרש שיר השירים רבה (שם) ונסו הצללים אלו שרי אומות העולם כי הכח המנהיג את האומות נקרא 'צל', "עכ"ל. הרי, הטעם שהכשר הסוכה הוא רק אם "צלתה מרובה מחמתה", כי הצל מורה שהשי"ת הוא צלן של ישראל, ומגין עליהם תמיד מכל רע, כמו שהגין עליהם במדבר מן השרב והשמש.

כתיב (ישעיהו ד, ו): "וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר". ר"ל שענני הכבוד הגינו על כלל ישראל, ושמרו עליהם מכל נזק. ועי' במש"כ המהר"ל (גבורות ה' פרק מ"ז): "וחג הסוכות שהושיב אותם בענני כבוד בשמירתו וזה מורה על ההשגחה והשמירה שהיה עליהם ולא עזב אותם שהושיב אותם בסכות שהיא השמירה, וכמו שאנו אומרים הפורס סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים", עכ"ל.

וידועים דברי הזוהר (ח"ג דף ק"ג) שסוכה הוא: "צלא דמיהמנותא" - "צל של אמונה". כמו שהצל מגין מפני החמה, כן הבא לחסות בצלו של הקב"ה, הקב"ה מגין עליו ושומרו מכל רע, מכל פגע וצרה וצוקה ומחלה. ולא עוד, אלא אפילו אם כבר נמצא בצרה, אם בא לחסות תחת כנפי השכינה, יזכה לישועת ה'.

המקיים מצות סוכה - ה' מיסך עליו

וכן איתא במדרש (ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנ"ג): "בסוכות תשבו שבעת ימים - זה שאמר הכתוב: "וסוכה תהיה לצל יומם", אמר רבי לוי: כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אומר הקב"ה הוא קיים מצות סוכה אני מיסך עליו מחמתו של יום הבא... דבר אחר וסוכה תהיה לצל יומם, כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו שכן הוא אומר: באברתו יסך לך", ע"כ.

וביאר הכתב סופר (מאמר לחג סוכות) אמאי דוקא במצות סוכה יש שמירה כזו וז"ל: "וצריך לעיין למה דוקא בשביל מצות סוכה הלא כל המצוות מגינים כתריס בפני פורענות? נ"ל הנה "הבוטח בה' חסד יסובבנהו", ומי שאינו מאמין בהשגחה באמת אינו מושגח כדכתיב (ויקרא כו, כג): "ואם תלכו עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם וכו'". ופי' הרמב"ם

(מו"נ ח"ג פ' ל"ו) בקרי לשון מקרה, שתאמרו הכל במקרה, אף אני אניח אתכם. וכבר אמור בספרים כי מצות ישיבת סוכה לרמז שאנו חוסים בצל של הקב"ה ואנו מאמינים שמושגחים אנחנו מאתו ית"ש ואין תולים במקרה, ומי שמאמין בזה ועושה רמז לאמונה זו הוא באמת מושגח מאתו ית"ש, וזה כוונת הילקוט מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז שבו מראה כי מאמין שהכל בהשגחתו ית"ש, הקב"ה סוכך עליו מן המזיקים לא תאונה אליו רעה, ואתי שפיר", עכ"ל.

וכן האריך הערוך לנר (סוף מס' סוכה) וז"ל: "והנה צל הסכך מרמז לתשועת ה' ע"ד ה' צלך, והדפנות הם מרמזים על עניני העולם אשר עליהם מרחף צל הסכך, והם טובבים את האדם מכל צדדיו, ועל כן הסכך למעלה מעשרים פסול שאז יושב בצל דפנות ולא בצל סכך, לרמז על השם בטחנו שתבא לו תשועתו ע"י עניני העולם שזה פסול ולא נרצה לפני ה'", עכ"ל. שזו הנהגת "ה' צלך", כפי שיעור שפונה להשי"ת - זהו השיעור שזוכה להשגחתו. ומי שבוטח באמת בהשי"ת, בודאי יזכה לישועת ה'!

הסוכה מורה על מדת הבטחון

וזהו ענין חג הסוכות להורות על "בטחון בהשי"ת". הנה כתיב (תהלים כז, ה): "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני". ואיתא במדרש (שם) שזה קאי על "סוכות". ועי' מה שפי' רבינו אברהם בן הגר"א (שם) בא"ד וז"ל, "ואגב אורחיה רמז לנו כי חג הסוכות מורה על מדריגת הבטחון כמ"ש: כי יצפנני בסוכו", עכ"ל. [וע"ע במש"כ האברבנל (דברים כב, ו) וז"ל, "וז' ימי הסוכות המורים על הבטחון בהשי"ת", עכ"ל. וע"ע במש"כ ר' צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות קע"א) וז"ל: "וידוע דטעם סוכה הוא החסיון בה' והבטחון בו", עכ"ל].

השגחה אע"פ שאינו ראוי לכך

איתא בגמ' (ב"מ פה, א): "ההוא עגלא דהווי קא ממטו ליה לשחיטה, אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי, אמר ליה: "זיל, לכך נוצרת". אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין", ע"כ. והקשה המשגיח ר' נתן וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות אלול ימים נוראים עמ' קמא) ז"ל: מה הטענה על רבי, הא קיי"ל סוף בהמה לשחיטה (ברכות יז, א) וכי כל השוחט בהמה נידון ליסורין?

וביאר המשגיח, אע"ג שבודאי אין טענה על הנוטל בהמה לשחיטה, מכל מקום אם העגל בורח, ובא בצל כנפיו ומבקש רחמים שתציל אותו, מדת הרחמים מחייבת לשמור אותו בצלך ולא לזרוק אותו. לפי"ז ביאר המשגיח, זהו ענין הסוכה, שהיא "צילא דמהימנותא" כדאיתא בחז"ל, וענינה החיסוי בצל ה', ואדם הזוכה לחסות בצלו ית' זוכה לרחמים מיוחדים, אף שעל פי דין אינו ראוי להם. והיינו שאנחנו באים בצלו של הקב"ה, ומבקשים רחמים. ואף אם ח"ו נגזר עלינו משהו, מ"מ מדת הרחמים מחייבת שלא זורקים מי שבא לתוך רשותך כי אתה ה' מחסיו!", עכ"ל. מבואר, דאף שאין האדם ראוי להשגחת השי"ת, מ"מ אם בא לחסות בצילו, זוכה למרות שאינו ראוי! כדברי המדרש: "אפילו רשע ובוטח בה' - חסד יסובבנו".

הבוטח בה' מובטח בכל צרכיו

לפי יסוד זה יש ליישב קו' העולם הידועה, מדוע עושים יו"ט רק זכר לענני הכבוד ולא זכר ל"מן" או לבאר? ונראה בעזיה"ת ליישב ע"פ משל: מלך בשר ודם הזמין את ידידיו ורעיו, להתארח בביתו לכמה ימים, ולהתגורר שם. מילתא דפשיטא, שאם מקבל הזמנה לבית המלך, אינו צריך להביא עמו שום דבר. המלך יתן לו כל צרכו, לאכול ולשתות, ויזמין לו כל שאר צרכיו! ולא עוד, כשאנשים אלו יוצאים מבית המלך, הם לא מספרים שהמלך נתן להם לאכול ולשתות. רק הם מספרים שהתגוררו בבית המלך! וכיון שהיו בבית המלך - אין צורך להגיד שהמלך האכילם כסעודת שלמה בשעתו, והזמין להם כל צרכיהם, שכל זה כלול בכלל היותם בבית המלך.

כן הוא הדין כשכלל ישראל היו במדבר, היו בתוך מחיצתו של הקב"ה, תוך ענני הכבוד - "צילא דמהימנותא", וכיון שהיו בבית מלך מלכי המלכים הקב"ה, פשוט, שממילא המלך יספק להם כל צרכיהם, לחם לאכול, ומים לשתות וכדומה. וזו מהות הבוטח בה', שמכניס עצמו תוך מחיצתו של הקב"ה, וממילא יקבל כל צרכיו, כבן הסמוך על שולחן אביו, שמרחם עליו, ותמיד דואג להזמין לו כל צרכיו. וא"כ בכלל מצות סוכה - הכרה שהשי"ת הוא צילן של ישראל, והוא ית' סיפק צרכינו במדבר ארבעים שנה, האכילנו "מן" מן השמים, וסיפק לנו מים מצור החלמיש. ומשום הכי, אין אנו עושין יו"ט לזכר ה"מן" והבאר, שכולם נכללים בכלל מצות סוכה.

ט"ו - ט"ו

ולפי זה יש לבאר מה שפסק המחבר (תרל"ט סי' ג'): "אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון, חובה. אפי' אכל כזית פת יצא י"ח, מכאן ואילך רשות, רצה לאכול סעודה, סועד בסוכה, רצה אינו אוכל כל ז' אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל כדין אכילת מצה בפסח. והוסיף הרמ"א: ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא ודאי לילה, ויאכל קודם חצות לילה, ולא יאכל ביום מחצות ואילך, כדי שיאכל בסוכה לתאבון, דומיא דאכילת מצה", ע"כ. וצ"ב מה הקשר ביניהם, הרי מצות סוכה לא שייכא למצות אכילת מצה.

ונראה לבאר, דידוע מה שאיתא בזוהר שמצה הוא - "נהמא דמהימנותא" - "לחם של אמונה". שהמצה מורה על הבטחון שהיה לכלל ישראל כשיצאו ממצרים. וכתוב (שמות יב, לט): "וגם צדה לא עשו להם" וז"ל רבינו בחיי: "הגיד הכתוב מעלתם של ישראל, כי האמינו בה' ובמשה עבדו, ולא אמרו איך נצא אל המדבר הגדול והנורא בלא צידה. והנה זה גודל מדת הבטחון, וע"ז הקב"ה משבחם ע"י הנביא, הוא שאמר: זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", עכ"ל. וכתב הצ"ח (דרוש מ"ב): "מצה הוא אות על הבטחון והאמונה, ומקרא כתוב זכרתי לך חסד וכו' ואין לך בטחון גדול מזה ששים רבוא הגברים לבד מנשים וטף, יצאו למדבר בלא צידה ומזון, ולא אמרו מה נאכל למחר", עכת"ד.

וא"כ י"ל, דכלל ישראל לא זכו לענני הכבוד, רק משום שבטחו בהשי"ת. [עי' רש"י (דברים לב, י) שמבואר כן להדיא, וכן בדברי הגר"א (אמונה והשגחה סי' ז').] שהשגחת השי"ת

תלויה במדת הבטחון. וחזינן גודל מדת הבטחון בזה שיצאו למדבר ולא היו דואגים "מה נאכל למחר" - שכלל ישראל ידעו שהם הולכים לביתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובבית זה, בודאי יהיה להם מה לאכול, שהשי"ת הוא "כל יכול" ויכול לפרנסם בין בדרכי הטבע, ובין בדרכים שהם למעלה מן הטבע. ומכח בטחון זה, זכו לענני הכבוד, שהיה מגין עליהם, שכך הוא אופן השגחת השי"ת עם הבוטחים בו. וא"כ מובן היטב הקשר בין אכילת מצה ומצות סוכה, שעיקר הסיבה שזכו לענני הכבוד היה משום שבטחו בהשי"ת שיפרנסם במדבר מ' שנה, ולא דאגו "מה נאכל למחר". ומובן היטב דנלמד ההל' מהדדי.

חג הסוכות בחודש תשרי

ויש להוסיף עוד ליסוד זה. המפרשים הק' מדוע עושים סוכות בחודש תשרי ולא בחודש ניסן. ותי' בכמה וכמה אנפי. הגר"א (שיר השירים א, ד) תי', דכשחטאו כלל ישראל בחטא העגל נסתלקו מהם ענני הכבוד. כדכתיב (שה"ש ב, יז): "עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים על הרי בתר". וז"ל התרגום: "ובזערות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון ואשתארו מפרסמן", ע"כ. ואחר שנתכפר להם חטא העגל ביום כיפור חזרו להם ענני הכבוד, וזה היה בחודש תשרי, וע"כ מטעם זה אנו עושים היו"ט בחודש תשרי ולא בחודש ניסן.

ונראה, שהטעם שנסתלקו העננים בחטא העגל אינו סתם עונש, רק זו השגחת השי"ת עם הבוטחים בו, ומאחר שכלל ישראל לא בטחו בהשי"ת והאמינו שיש כח אחר, שזו מהותה של ע"ז - שמאמין שיש כח אחר, משום הכי נסתלקו ענני הכבוד, ולא זכו לשמירה של העננים. וכיון שחזרו בתשובה, ותיקנו חטאם, זכו שענני הכבוד חזרו. זהו מהות מדת הבטחון, כפי השיעור שפונה להשי"ת זהו השיעור שזוכה להשגחתו - וזהו מה שאנו צריכין ללמוד מחג הסוכות - להיות בוטחים בהשי"ת באמת!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

ואין מנענעין בשם לא בהודו ולא באנא

כתב המשנ"ב (תרנא, לז) "ולא ינענע בשעה שאומר השם". ומקור הדברים בהג' הסמ"ק (מצוה קצג הע' יב) "ואין מנענעין בשם לא בהודו ולא באנא" (ומובא בכלבו ובהג"מ פ"ז אות י ובדרכ"מ סי' תרנא). והנה לא נתפרש בדבריהם מהו הטעם לזה, והשעה צ"שם מבאר "כי בעת אמירת השם צריך לכוון וכשיטרד בנענוע לא יכוון".

והנה מקור השער הציון הוא בלבוש (שם, ח) ויעויי"ש שהוסיף עוד טעם: "ועוד, דהא כתיב "אז ירננו עצי היער לפני ה'" שהרינון יהא לה' ולא בה', כלומר בשעה שאומר השם", ובדברינו דלהלן נבא לבאר הדברים בס"ד.

הנה ידועים דברי האבי עזרי (פ"ה מהל' תשובה ה"ה) בשם מרן הגרי"ז בשם אביו מרן הגר"ח, שמצות האמונה מתחיל במקום שמסתיים ההשגה של האדם, אבל במה שהאדם משיג, אי"ז אמונה אלא ידיעה. וציון שם שכ"כ הבית הלוי בפר' בא, וע"ע במחשבת מוסר אמונה עמ' עא.

והוסיף האבי עזרי בשם הגרי"ז לבאר מה שאמרו בברכות (יג, ב), "צריך להאריך באחד" "וכיון דאמליכתייה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת", וצ"ב למא זה דוקא ב"אחד" ולא ב"ה' אלוקינו". ואמר, שהנה מבואר בירושלמי (ברכות א, ה) ש"ה' אלוקינו" זה כנגד "אנכי ה' אלוקיך", ו"אחד" זה כנגד "לא יהיה לך אלהים אחרים". וממילא ה' אלוקינו" זה עצמותו [והנהגתו] יתברך ואין לנו שום השגה בזה כלל, וזה למעלה מהזמן והמקום, ולכן לא שייך לומר בזה למעלה ולמטה ולד' רוחות השמים, כי עצמותו אינו מוגבל במקום (ועי' היטב בנפה"ח ב, ד; ג, יא). אבל תיבת "אחד" שהוא כנגד "לא יהיה לך אלהים אחרים", הרי כשהאדם היה עושה אלהים אחרים, היה עושה רק לפי השגתו שהוא מוגבל במקום ורק למעלה ולמטה ולארבע רוחות היה עושה. ולכן אמר לו "כיון דאמליכתייה בשמים ובארץ ובד' רוחות תו לא צריך", שהרי אי אפשר שיעשה אלהים אחרים ביותר מזה שאין לו מושג במה שהוא למעלה מהזמן ומהמקום עכ"ד האבי עזרי.

ומעתה נראה שמה"ט ממש בעת אמירת "ה'" בהודו ואנא, אין לנענע "למי שד' רוחות שלו" ו"למי ששמים והארץ שלו", שכן אין לנו שום השגה בזה, ואינו מוגבל לשום מקום וזמן וכנ"ל מהגרי"ז שלכן בה' אלקנו שהוא כנגד אנכי ה' "תו לא צריך", ודו"ק היטב.

והוסיף ידידי הג"ר יהודה אייזנשטיין שליט"א, דהנה הרבינו מנוח (פ"ז מהל' סוכה ה"י) מביא מנהג שכן היו נוהגין לנענע גם בעת אמירת ה', אולם כותב שהיו מנענעין בו לכיון מעלה, וכותב "ורמז יש בדבר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". ולאמור הדבר

נפלא, שגם לפי מנהג זה הדברים האמורים נכונים, ולכן היו מכונים נענוע דוקא לכיון מעלה, להורות שאין לנו השגה בזה.

*

והשענו תחת העץ - בסוכות תשבו שבעת ימים

במד"ר (בראשית מ"ח, י), "אתה אמרת "והשענו תחת העץ", חייך שאני פורע לבניך כו', "פרש ענן למסך" הרי במדבר, בארץ מנין "בסוכות תשבו שבעת ימים". לעתיד לבוא מנין שנאמר "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב".

ומבואר מדברי חז"ל, שזכינו למצות הסוכה בזכות פעולת החסד של אברהם אבינו שאמר "והשענו תחת העץ", ויש להבין מהי מעלת "והשענו וכו'" שבגינה זכינו לסוכה.

ונראה בס"ד, ונקדים לדברי הגמ' בערכין (לב): שאמרו: "דכתי' "ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד". אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא אלא כו', ואידך דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עליהו כי סוכה", עיי"ש בפרש"י.

ומבואר מדברי הגמ', שיש בסוכה כח מסוגל לבטל יצרא דעבודה זרה. ולפיכך מדלא ביקש יהושע לבטל יצרא דע"ז מעלה עליו הכתוב כאילו לא קיים מצות הסוכה.

וביאר בעונג יו"ט [הקדמה אות ל"א] "כי ענין מצות סוכה יורה על שהוציאנו מממשלת צבא השמים ונתונים אנחנו להשגחת ה' והנהגתו בלי שום אמצעי, ולא ככל הגוים בית יהודא החוסים בצל צבא השמים אשר חלק להם. ולזה נצטוונו לעשות צל סוכה ודרשו חז"ל חג הסוכות לה' שבעת ימים מה חג לד' אף סוכה לד' כו'. ובעת שאנו מקריבים פרי החג על שבעים האומות לקיום העולם, באותו זמן ממש נצטוונו לקיים מצות סוכה, כדי להראות שאף שהם עובדים לצבא השמים אבל אנחנו חוסים בצל כנפי ה' והנהגתו. ועל כן ייחס להתפלל לבטל יצרא דע"ז לחג הסוכות ודרשו על פסוק "ויעשו בני ישראל חג הסוכות" היינו דבעו רחמי איצרא דע"ז דליבטל, כי מצות סוכה מורה על זה". [וכדברים אלו בענינה של הסוכה כתב בפמ"ג (א"א תרכה) "כי הסכך עיקר למעלה מחמה וגשם להורות שאין מזל לישראל ושלא לעבוד לכוכבי לכת ולי"ב מזלות וכדו' כאומות העולם בלתי לה' לבדו". וכן מבואר בהגר"א ביונה ד, ה ובדרשות נחלת דוד דרוש א'.]

ולמדנו, שענינה של מצות הסוכה היא להורות על זה שאין אנו מסורים לשום אמצעי רק להנהגת הקב"ה לבדו, ולכן בקשת ביטול ע"ז שייך לענין הסוכה,

מעתה נראה, דהנה אי' בווה"ק (א קב): "ובהוא אילנא הוה ידע מאן דאתאחיד ביה בקודשא ב"ה ומאן דאתאחיד בעבודה זרה, מאן דאתאחיד בקוב"ה - אילנא הוה פריש ענפוי וחפי על רישיה ועביד עליה צלא יאה, ומאן דאתאחיד בסטרא דע"ז - ההוא אילנא הוה אסתלק וענפוי הוה סליקין לעילא, כדין הוה ידע אברהם ואזהיר ליה ולא אעדי מתמן עד דאתאחיד במהינותא דקוב"ה כו'. תא חזי, דאפילו בשעתא דאזמין לון למלאכין, א"ל

"והשענו תחת העץ", בגין למחמי ולמבדק בהו, ובהוא אילנא הוה בדיק לכל בני עלמא כו', ובגין כך והשענו תחת העץ ולא תחת ע"ז".
ומבואר שהעץ הזה היה בודק על ענין האמונה בקב"ה, ומי שלא היה דבק באמונתו בקב"ה לא היה העץ מצל עליו, ואז היה יודע אברהם ללמדו אמונה בקב"ה.
מעתה מבואר למה הודגש השכר של מצות סוכה כנגד ה"והשענו תחת העץ", כי כאמור בזה"ק באילן זה היה בודק אברהם ענין האמונה של כאו"א, ומי שהיה דבק בע"ז היה מחזירו למוטב, נמצא שבעץ זה נלחם אברהם כנגד ע"ז, והוא גם ענין הסוכה כנגד ע"ז וכמש"נ מהעונג יו"ט, והסוכה נקראית (רע"מ ק"ג). "צילא דמהימנותא" [צל האמונה], ולכך, בזכות "והשענו" [- ששם עבד אברהם לעקור ע"ז ולפרסם האמונה], זכינו לסוכה שענינה ביטול ע"ז ויסוד האמונה, ועי'.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

אתרוג שספק נקלף

מעשה בא לידי באתרוג יפה תואר ויפה מראה, אולם היה ניכר במקום א' בחוטמו שהיה שם קילוף מעשה ידי אדם. ואחר ההתבוננות היה ברור שלא נחסר מהקליפה הירוקה כלום, ובאנו למש"כ הרמ"א (סי' תרמט ס"ה): אם היה יבש או מנומר שפסול כל שבעת ימים, אף אם חתך היבשות או הנמור פסול כל שבעה, הואיל ובא מכח פסול. וא"כ גם בנ"ד יש לחוש שמא היה בו פסול, ולכן קילפוהו, ולדעת הרמ"א פסול.

אמנם כבר כ' שם המ"ב (ס"ק לח) וז"ל: עיין בביאור הגר"א שמצדד לומר דלפי מה שפסק המחבר לעיל בסימן תרמ"ח סי"ד דאם עלתה בו חזזית, או שהוא מנומר וקלפו, אם חוזר למראה האתרוג כשר, מוכח דפליג ע"ז, וכן מצדד המאמר מרדכי במסקנתו. עי"ש. וע"ש עוד במ"ב לגבי שאר ימים. ובמאמר מרדכי (סי' תרמט ס"ק י') כ' גדולה מזו, דלשיטת הרא"ש (סי' יח), אם היה פסול והכשירו, האתרוג כשר אף אם היה ניכר הדבר.

והנה כ' השו"ע (סי' תרמח סי"ד) וז"ל: אם עלתה בו חזזית בענין שפסול, או שהוא מנומר, אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג, כשר. והוסיף הרמ"א: לאחר שנקלף ולא חסר כלום. והאחרונים תמהו על הרמ"א הסובר בסי' תרמט שאם בא מכח פסול פסול, דמדוע שתק כן למרן השו"ע בסי' תרמח, והיה לו להעיר שאם קילף החזזית פסול. והגר"א כ' ליישב, דמה שהוסיף הרמ"א וכ': "לאחר שנקלף ולא חסר כלום", דר"ל, דאם נחסר פסול אף בשאר ימים, כיון שבא מכח פסול, ואם אינו נחסר כשר, כיון שאינו ניכר, אף שבא מכח פסול. וכעיי"ז פירש במאמ"ר (ס"ק ז'). ועי' בביכורי יעקב (סי' תרמט ס"ק כה). ובחיים וברכה (סי' קנז). והוסיף בס' הידורי לולב (סי' טז), ליד"נ הרה"ג רבי דוד אהרמן שליט"א, דכביאור זה כן משמע בלבוש (סי' תרמח סי"ד, ותרמט ס"ה), ובגר"ז (סי' תרמח סכ"ד, ותרמט ס"ב), שהעתיקו דברי השו"ע בסימן תרמ"ח עם הוספת הרמ"א, ודברי הרמ"א בסימן תרמ"ט, ומשמע דס"ל דלא סתרי אהדי וע"כ דס"ל כדברי האחרונים הנ"ל.

ולפיז"נ לכאו', דיש להכשיר את האתרוג הנ"ל גם לשיטת הרמ"א מטעם ס"ס, שמא לא היה בו פסול כלל, דאפשר דמה שקילפוהו הוא לא מחמת פסול, אלא שהיה בו איזה בלעט"ל וקילפוהו כדי להרבות במחירו, ואפי' את"ל דהיה בו פסול, שמא הלכה כדעת מרן דאפי' אם בא מכח פסול כשר. וגם להרמ"א הסובר דכל שבא מכח פסול פסול, שמא באינו ניכר כשר. וכעת לא מצאתי לאף א' מגדולי הפוסקים שיכתוב כן. וצ"ע.

ויש להוסיף, דחזינן לגדולי הפוסקים שעשו ס"ס בדיני אתרוג כל שהוא ספק א' במציאות וא' בדין (עי' מ"ב ס"ק יא וס"ק יד), וכמבואר לעיל בסימן הקודם. ולכאו' ה"ה בנ"ד. וראיתי לדידי הגר"א ח עדס שליט"א בס' ארבעת המינים למהדרין (עמ' ריח) שכ' וז"ל: אתרוג שיש בחוטמו מראה חום, ומסתפק אם נקלף על העץ והגליד כשאר בלעט"ל"ך שכשר, או שנקלף

לאחר הקטיפה והגליד מראה חום שפסול. לדעת המ"ב והכה"ח מדין ס"ס האתרוג כשר
לברכה. עכ"ל. ולכאוי' ה"ה בנ"ד.
מיהו אפשר, דכיון שניכר נקלף לפנינו, דמי לס"ס במקום חזקת איסור. וצ"ע.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

סוכה כגלות

הגמרא (סוכה יא,ב) מביאה מחלוקת האם סוכה היא זכר לענני הכבוד או זכר לסוכות שעשו במדבר, והנה למאן דאמר שהיא זכר לענני הכבוד משמע לכאורה שהיא 'דירת כבוד' כי היא מבטאת את ענני הכבוד שפרס ה' על עם ישראל, ולמאן דאמר שהיא זכר לסוכות שעשו במדבר מסתבר גם כן שכיון שהיא מבטאת את הנס שעזר להם ה' לעשות סוכות במדבר שזהו כפי הנראה נס אם מצד עצם זמינות החומרים שזימן להם ה', ואם מצד שקשה לדור בסוכה במזג אויר מדברי, שהסוכה נחשבת לבית מכובד המזכיר לנו את שמירת ה' עלינו במדבר.

והמדרש אומר שכשמתחייבים ישראל גלות בימי הדין, והם יוצאים אחר כך לסוכה, עולה להם הדבר במקום הגלות, [ונראה שזהו המקור לתפילה שאומרים בעת הכניסה לסוכה שתחשב לנו הכניסה לסוכה כגלות] ולכאורה בין למאן דאמר שהסוכה היא זכר לענני כבוד, ובין למאן דאמר שהיא זכר לסוכות שעשו במדבר אין בזה שום זכר לגלות, ואדרבה נראה שהסוכה מבטאת מצב נעלה בו ה' מכניסנו בצל כנפיו ומסכך עלינו באברתו, ומדוע זה נחשב כגלות?

ומצינו לרשב"ם בפרשת אמור שכתב ביאור חדש במצות סוכה: "למען ידעו דורותיכם [וגו'] - פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה ממש. וזה טעמו של דבר. חג הסוכות תעשה לך באוספך מגרנך ומיקבך באוספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וכסדר הזה נמצא בפרשת עקב תשמעון וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך י"י אלהיך זה ארבעים שנה וגו' ויאכילך את המן וגו'. ולמה אני מצוה לך לעשות זאת? כי י"י אלהיך מביאך אל ארץ טובה [וגו'] ואכלת ושבעת [וגו'] ורם לבבך ושכחת את י"י וגו' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את י"י אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מבתים מלאים כל טוב בזמן אסיפה ויושבין בסוכות לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הק' את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב, לבלתי רום לבבם על בתיהם מלאים כל טוב פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה", הוא מפרש שלמאן דאמר שהסוכה היא זכר לסוכות שישבו בהן במדבר, היא אינה לזכר נס או הנהגה מיוחדת שהנהיגם ה' בה, אלא להזכיר לנו שלא היתה לנו שום נחלה במדבר ועל ידי זה נדע שלא כחנו ועוצם ידינו עשו לנו את חילינו, אלא יד ה' היא שנתנה לנו את כל הטובה הזאת.

ולפי זה מובן מדוע נחשבת היציאה מביתינו לסוכה כגלות, משום שאנו עוזבים את כל הטוב שיש לנו, והולכים לדירת ארעי המזכירה לנו שאין לנו כלום משל עצמנו, אמנם

דברים אלו אינם פשוטו של מקרא לכאורה שהרי בפסוקים משמע ש'כי בסוכות הושבתו' זהו טעם לעשיית הסוכה, ולא מה שלא היה להם בית.

וגם קשה שבפשטות קיימא לן כמאן דאמר שהסוכה היא זכר לענני הכבוד, ולדבריו אין שייכות בין סוכה לגלות לכאורה, ומדוע נוהגים להתפלל שתהא היציאה לסוכה נחשבת כגלות?

ונראה שאף שעצם הסוכה לא באה להזכיר גלות, תוכנה ומהותה מביאים את האדם לאותה מטרה שמביאה אותו הגלות, כי התוכן והמהות של הסוכה הוא לדעת שאנו חוסים בצל כנפיו של ה', וכמו שבמדבר לא יכלו ישראל להתקיים אלא מכח שמירת ה' עליהם, ונשיאתם על אברתו, כך הוא בכל עת, שה' שומר ומסכך עלינו מפני כל צרותינו.

כלומר, כשאנו עושים סוכה בין אם היא זכר לענני הכבוד או לנס עשיית הסוכה במדבר, היא באה להזכיר לנו שגם במדבר כשלא היתה לנו אפשרות להתקיים בדרך הטבע, קיימנו ה' והכניסנו תחת צל כנפיו, או על ידי שהוא פרס עלינו ענני כבוד, או על ידי שהוא זימן לנו סוכות במדבר, וזה אומר לנו שגם כשנראה לנו שיש לנו כל טוב, באמת מצד עצמנו אנו במדבר ולא היה לנו שום קיום והצלה אם לא שה' שומר עלינו ופורס עלינו את סוכת שלומו בכל עת.

וזהו ממש עניינה של גלות, שכשאדם מרגיש שכל חילו שייך לו, והוא עשאו, לוקחו ה' מביתו ומכל קנייניו ומראה לו שאין לו משל עצמו מאומה, ורק ה' מקיימו בכל מצביו.

וכיון שגם הסוכה שבאה להיות זכר לענני הכבוד, מראה לנו את הענין הזה שביתינו וכל רכושינו מה' הם ורק הוא שומר ומסכך עלינו בכל מצב כמו שביארנו.

ונראה שזו גם כוונת הרשב"ם בדבריו, שנס הסוכה שבמדבר בא ללמדנו שתמיד אנו במצב של 'מדבר' ורק ה' הוא שדואג לנו שנוכל להתקיים בו, ועל ידי זה נתגבר על היצר המיוחד של 'כחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה!'

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

ברכת שהחיינו בהכנת סוכה

בסוכה (מו.) מבואר שמעיקר הדין העושה לולב לעצמו והעושה סוכה לעצמו מברכים שהחיינו, אלא שרב אשי, ראה לרב כהנא שבירך בקידוש. ויש להבין למה נברך שהחיינו בשעת הכנה דמצוה ולא על העיקר שהוא קיום המצוה. וביותר צ"ב כן לפ"מ שדייקו הראשונים מגמ' הנ"ל דשהחיינו דעשיית סוכה פוטר אף השהחיינו דיו"ט,^{יב} דכ"ש שזמנה ביו"ט עצמו.

ובאמת שבמושב זקנים לבעלי התוס' (ויקרא כג מב) כתבו דשהחיינו דעשיית סוכה הוא אם עשאה בחול המועד, אבל קודם החג אין מברכין, אבל רוב ככל הגאונים וראשונים לא פירשו כן.

והרבה סוברים דבעשיית הסוכה איכא מצוה,^{יג} ועפ"ז יותר מובן תקנת הברכה בשעת עשיה, וכך הוא בהדיא בערכי תנאים ואמוראים (ח"ב עמ' תקב) "בשעת עשייתה אומר שהחיינו בישיבת הסוכה או בעשייתה **ששתיהן מצוות**". אלא שלא כו"ע ס"ל הכי כדבהערה.

ואשר נראה בזה, דמהדין שאין לברך ברכת המצוה על הכשר מצוה נבוא אל הביאור למה שהחיינו היה ראוי לברך, דהטעם שאין לברך בהמ"צ מבואר בגמ' (מנחות מב:) דבעינן "גמר מצוה", ומחמת כן מפורש שם שלא לברך על עשיית סוכה ולולב ציצית ותפילין ומוזזה דאי"ז "גמר המצוה", ושמעינן מינה ד"תחילת מצוה" מיהא הוו ואכן במצוות הללו איכא דינים והלכות מן התורה בעשייתם, אלא שבכ"ז אין לברך על זה לפי שאינם "גמר המצוה".^{יד} אכן הנה כלפי שהחיינו לא מצאנו דיי"ז דגמר המצוה, וא"כ אין שום מעכב ומונע

^{יב} עי' תוס' ורא"ש (סוכה מו. ד"ה נכנס) והר"ן (שם כב: בהרי"ף ד"ה ואם) ומכתם (שם ד"ה ויש שואלין) והמאירי (שם סוד"ה וכן העושה) וכלבו (ס"ס עב) ואו"ח (סוכה ס"ס לט) ואבודרהם (סדר תפילת סוכות ופי', ד"ה וסדר) ותרומה"ד (ח"א ס"ס צה). ויעו' פמ"ג וא"ר (תרמא ב) שדייקו דהתוס' כ"כ רק בלשון "שמא", ובשורת הב"ח (סי' קלב) וא"ר (שם) דייקו הכי גם מהר"ן שכתב "משמע" שפוטר. וגם הפמ"ג גופיה ז"ל לא ברירא לי' מילתא, ורק בהרא"ש ופסקי תוס' (אות קכו) כתבו לה בסתמא. וא"ר הכריע שם לברך בשניהם. ועי' ברכ"י (תרמג סק"א) שמ"מ בפסקי תוס' והרא"ש ורבינו ירוחם (נ"ח ח"ב) והרמ"א בדר"מ ובמפה נראה דהלכה קבועה היא דשהחיינו דעשיית סוכה פטר ליו"ט.

^{יג} ערול"ג (מכות ח.) ביכורי יעקב (תרסב ב) בית דוד (או"ח תיז) והעמק שאלה (קסט א, ח"ג עמ' שטז), וכצ"ל אליבא דפמ"ג ומקו"ח (ר"ס תרכה). וע"ע בזה בברכת הזמן (עמ' נד סק"ו) ובפסקי תשובות (סי' תרמא הערות 1-2-3). אכן מהרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' נא) ושו"ת הרשב"ש (סי' שלד) נראה שאין מצוה בעשייתה. וכך הבין הגרי"פ בבי' לרס"ג (ח"א עשה ז, עמ' צ' באמצע ד"ה ואמנם). ועי' ביאודה"ל (סי' תרמא, ד"ה לעצמו) בסוגריים שם דעשיית סוכה אינה עיקר המצוה, ובסי' תרנו (ד"ה אפילו) שרק לירושלמי היא מצוה בפנ"ע. והנה הרבה מציינים לרש"י במכות (ח. ד"ה השתא) שכ' "אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה" ולומדים מדבריו דעשיית הסוכה היא מצוה, אך הגאון רש"ז כהן שליט"א עוררני דאינו מוכרח שכוונתו לזה, אלא לומר דהחטבה אינה מצוה אלא רק חלק מעשיית סוכה, וההכרח לזה הוא דאם לא כן אינו מובן מה הוצרך רש"י להשמיענו דעשיית הסוכה מיהא היא מצוה.

^{יד} והכי מדויק נמי לישיבת הסוכה דהרמב"ם (ציצית פ"ג סוף ה"ח) דאין לברך על עשיית ציצית "שסוף המצוה הוא שיתעטף בה", משמע ד"התחלה" מיהא היא. וכך ידוע מהנצי"ב זצ"ל בהעמק שאלה (הערה קודמת).

מלברך אותה תיכף ב"תחילת המצוה" שהיא שעת ההכנה. ובמנחות שם גופא מייתו לברייתא הנ"ל שמברכין שהחיינו בשעת עשיה, ולא העירו אף ברמז שסותר כל חידוש הסוגיא שאין לברך בשעת עשיה, וע"כ פשוט לגמ' דברכת שהחיינו שניא עד שאפילו אי"צ להקשות ולתרץ ממנה אברכת המצוה.

אלא שעדיין יש להבין ולהשכיל למה באמת כך הוא שבשהחיינו לא התחדש דינא ד"גמר מצוה". וכולי האי נימא, דכיון דשהחיינו אינה ברכה על קיום המצוה אלא כשמה כן היא "ברכת הזמן", שמודה שהגיע לזמן כזה שקרבנו המקום לעבודתו, אבל אינה הודאה על עצם העבודה דזוהי כבר ברכת המצוה, א"כ אי"צ את עצם העבודה אלא את "זמנה", וזמן המצוה מתחיל משלושים יום לפני^{טו}.

והריטב"א (סוכה מו. ד"ה העושה) כתב דמה שאמרו לברך זמן בעשיית סוכה זהו דוקא "כשעשאה תוך שלושים יום לחג דחיילא עליה חובת סוכה אבל לא קודם ל' יום". וכ"כ רבינו מנוח (פי"א מברכות סוף ה"ט) דמסתברא דדוקא כי עביד סוכה סמוך לחג ל' יום הוא דמברך, הא קודם לכן אע"פ שהוא רשאי אינו מברך. וצ"ע הא אם עושה בכוונה לשם סוכה אפילו מתחילת השנה כשירה (או"ח תרלו סוף ס"א), א"כ למה ברכה אפשר רק בעשיה תוך שלושים. אכן להנ"ל שהיא ברכה על "זמן המצוה" א"ש על נכון שהיא דוקא בתוך ל' למצוה שאז הוא "זמן המצוה".^{טז יז}

^{טו} דכך מצינו בהרבה מקומות ששלושים יום עושים קביעות וצירוף (עי' ברכת שהחיינו ח' סק"ג), וא' מן המקומות הוא דין "שלושים יום קודם החג", וכך הוא לשון הרשב"א ז"ל (ח"א קמ) "ושלשים יום לפני המועד זמנו של מועד", וכן רש"י בפסחים (ו. ד"ה קודם) ומאירי ורשב"א (שם) כתבו דתוך שלושים לפסח אינו רק לשאול ולדרוש בהל' החג אלא לכל צרכי הפסח. ועי' בקוב"ש ובחי' הגר"ש רוזובסקי (פסחים אות עה) דאיכא דס"ל דהך ל' יום דאורייתא נינהו. ^{טז} ובתהילה לדוד להגרד"י מן זצ"ל (או"ח סי' י') הקיף דין זה דשואלין ודורשין קודם החג ל' יום בחבילי קושיות: א) מה דימו בגמ' דין שואלין ודורשין לחיוב ביעור תוך ל', ב) מה נחלקו חכמים ורשב"ג בילפותא מקראי אם הזמן הוא ל' יום או י"ד, הא אינו אלא נידון במציאות כמה זמן בעי לידע ההלכות. ג) מה שייך דין שלושים יום, הא יש אדם דסגי ל' ביום או יומיים ויש דבעי יותר משלושים. ד) גם בזמן דשלושים תלוי כמה זמן מתוכם ילמד ההלכות, והוא ענין למספר השעות ולא למספר הימים, וכלפי השעות לא אמרו שום דין. ובדומה לקושיות אלו נמצא בחי' הרי"מ (או"ח תכט). ועפ"ז הכריח בתה"ד שהוא דבר שחל בעצם הימים דכל השלושים יום מיקרו "ערב החג", וזה אכן ענין לילפותא מקראי ולמחלוקת תנאים, והלכותיו תלויים זה בזה, ואינו ענין לשעות אלא לימים. עיי"ש עוד באורך ורחב. ^{יז} והאחרונים הביאו להריטב"א בשתיקה כהודאה וסתמו כוותיה - כמו שנראה מפמ"ג (א"א ר"ס תרמג) וביכורי יעקב (תרמא סק"א) וביאור"ל שם. וצ"ב אמאי, ומי יימר דכל הראשונים ששתקו מזה לא פשיטא להו כסתמא דמתני' (סוכה ט). "אם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשירה", ויש לברך שהחיינו כל השנה. ובאמת דאיכא למידק בדברי כמה ראשונים דפליגו עליה, דיעויין באבודרהם (סדר בהמ"צ, עמ' טז) ומאירי (פסחים ז: ד"ה שאלו) ומהר"ם חלאווה (שם) ומהר"ח או"ז (סי' קצה) דמברכין שהחיינו על עשיית סוכה אע"ג דבני לה "מריש שתא", והנה "ריש שתא" דנקטו אינו "ראש השנה" דהא הוא חל בתוך שלושים לסוכות, וע"כ ד"ריש שתא" היינו מוצאי חג הסוכות שמאז ועד חג הסוכות הבא חשיב "ריש שתא", הרי דאשכחן כמה ראשונים שגם על עשיה קודם ל' יום מברכין. ודוחק לומר בכוונתם דרק עצם העשיה אפשר "מריש שתא" ולא ברכת הזמן, דהיה להם לפרש. ובדברי האבודרהם הוא מפורש לענין ברכת שהחיינו מריש שתא. וכך הוא מפורש בדברי הפר"ח (תלב א) דאם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשירה, ומדקתני סתמא דעושה סוכה מברך שהחיינו משמע אפילו מתחילת השנה, וכן העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו אע"ג דלא קביע ל' זמן. גם לאידך גיסא נראה בראשונים דאפשר אין לברך שהחיינו אפילו תוך ל', דיעויין במנהיג (אתרוג לז) שהביא מר"ש צרפתי ז"ל דעיקר מצות זמן בעשיית הלולב הוא **מבערב**, וכ"כ בשבה"ל (ר"ס שסו) לגבי שהחיינו על אגידת הלולב ד"בערב יו"ט עסקינן". וכ"כ רש"י בסוכה (מו. ד"ה העושה) על הברייתא דהעושה לולב מברך שהחיינו דאיירי בעושה בערב יו"ט. [ואולי רש"י הוא ר"ש צרפתי]. הרי שאפילו תוך שלושים אין לברך. אכן גם אפשר דאורחא דמילתא נקטו שרק אז אוגדים הלולב, א"נ כוונתם שלא נטעה לפרש הברייתא מדברכת הלולב

ועוד אפש"ל לפלפולא, שנראה דבהמ"צ לא נתקנה על "קיום המצוה" כי אם על "מעשה המצוה" אבל גבי שהחיינו ליכא הכרח לזה והדרינן לסברא הפשוטה דקאי על "קיום המצוה", וא"כ י"ל שדוקא בהמ"צ דקאי על המעשה שבמצוה הוא דבעי בה לגמר מצוה - היינו המעשה האחרון שבמצוה, משא"כ שהחיינו שאינה מתייחדת בדוקא על המעשה אי"צ להמתין למעשה האחרון שבמצוה ואפשר לברך על ה"התחלה". (ועי' בס' הכי איתמר על ברכת שהחיינו יב סק"ג, יד סוף סק"ב, כו סוף סקי"ב, לא סק"ז וסקי"א).

ביו"ט ה"נ שהחיינו על איגודו רק ביו"ט. אלא שמ"מ מדרק גבי לולב פירשו הכי וגבי סוכה שתקו איכא קצת משמעות דזמן אגידת הלולב הוא בדוקא בערב יו"ט.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק

הושענות ביום הושענא רבא בעלות השחר לפני תפילת שחרית

בס"ד. חול המועד סוכות תשפ"ד

לכבוד ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף
החדש על המועדים וש"ס.

לאחר עטירת השלו' והברכה.

הנני בא אודות השאלה המצויה כבר כמה שנים האם מותר לומר הושענות ביום הושענא
רבא בעלות השחר לפני תפילת שחרית, ונשאלתי בשאלה הנ"ל כבר כמה שנים, ואמרתי
אברר האי פרשתא.

וכן נשאלתי מאחי רבי אליהו פורת שליט"א במח"ס מאלפי זהבמה שראה שעושים בבית
הכנסת בבני ברק בראשות אחד מגדולי מזכי הרבים שליט"א שעושים הושענות לפני
תפילת שחרית, האם מותר הדבר, ולכאורה אם עושים את ההושענות לפני עלות השחר
הרי שלא קיימו את המצוה של הלולב, ואלא מאי שאומרים את ההושענות בתור סליחות,
ואת זה אפשר באשמורת הבוקר כמו סליחות שאומרים בחודש אלול, ומ"מ אם מתחילים
לומר לפני עלות השחר לכאורה איכא כאן בעיה, וכאן משנים מסדר ישראל לעשות את
ההושענות ביום הו"ר לאחר תפילת שחרית.

ונקדים במקור ודין אמירת הושענות ומה שמקיפים את התיבה ז' פעמים, וכתב בשו"ת
התשב"ץ (סימן קנו) שעושים הקפות שבע פעמים שהקיפו את יריחו, עד שנפלה חומתה
כדאיתא בירושלמי פ"ד סוף ה"ג, כיצד סדר הקפה כל ישראל קטנים וגדולים נוטלין את
לולביהן בידיהם ימנית ואתרוגיהן בשמאלית ומקיפין הקפה אותו היום ז"פ, ובזמן הזה חזן
כהנסת עומד כמלאך אלהים וס"ת בזרועו והעם מקיפין אותו דוגמת המזבח, וכן מנהג
לוקחין ס"ת ומקיף החזן והעם בלולביהן והעם עמו סביב פעם אחת לבד מן השבת,
ובהוש"ר לוקחין ז' ס"ת ומקיפין בלולב וערבה והקהל בערבות ז"פ, וכן איתא בילקוט
תהילים רמז תשג. וכן כתב בתניא רבתי (סימן פו) כתב, שביום השביעי מנהגם להוציא
את כל ספרי תורה שבבית הכנסת ונותנין החזן ביד אנשים חשובים וזקנים שבבית הכנסת,
ועומדין עם ספרי התורה סביב לדוכן שמימין בו ס"ת כשקורין בו וכו' ויש לזה סמך
בירושלמי בכל יום מקפין את המזבח פעם אחת וכו' ניהא בזמן שיש מזבח חזן הכנסת
עומד כמלאך ה' צבאות וס"ת בזרועו והעם מקיפין אותו דוגמת המזבח עכ"ד, וכן הובא
ברוקח (סימן רכא) ועוד. ומשם מבואר שמקיפין גם בד' מינים, ולכאורה ממילא הדין הוא
דבעינן שיהיה זמן שראוי ליטול ד' מינים.

אבל במדרש תהילים (מזמור יז) איתא, כיון שהגיע יום הושענא רבא, נוטלין ערבי נחל, ומקיפין שבע הקפות וחזן הכנסת עומד כמלאך אלהים וס"ת בזרועו והעם מקיפין אותו דוגמת המזבח ביום זה שבע פעמים עכ"ד.

ונראה דהוא דין ביום הושענא רבא, וממילא בעינן לכאורה שיהיה דוקא ביום ומה שאומרים סליחות כן נזכר בשו"ת התשב"ץ ח"ג סימן קס ובסדר היום ובשער הכוונות סוכות דרוש ו' ובילקו"י ארבעת המינים עמ' תתיד, וא"כ לכאורה הרי הוא מישר שייכא להדדי.

והנה לדינא כתב בשו"ע סימן תרס"ד ס"ד ומקיפים שבע פעמים ומרבים תחנונים על המים, וכתב שם במשנ"ב סק"י ומקיפים שבע פעמים, כמו במקדש שהיו מקיפין המזבח בזה היום שבע פעמים, ומבואר דלא ס"ל כדברי התשב"ץ, ועיין עוד ביפה ללב ח"ב סי' תרס"ד סק"ד שמבואר במלכים לגבי הז' הקפות שעשו עד שנפלה חומת יריחו שבשביל טל ומטר צריכים להקיף ולכן בהושענא רבא מקיפים ז' פעמים ומרבים בתחנונים עבור הגשמים וירבו המים שנת גשומה מטר על פני אדמה יעו"ש, והנה לפי הטעם שכתב במשנ"ב א"כ לכאורה ההקפות הנ"ל צריכות להיות דוקא ביום, אבל לפי מש"כ בשו"ת התשב"ץ לכאורה אין צריך בדוקא שיהיו ההקפות הנ"ל ביום, ואמנם אף שמדברי המשנ"ב נראה שכן פסק לדינא, אמנם הגרע"י זצוק"ל בחזו"ע סוכות עמ' תלו כתב להביא לדברי ספר התשב"ץ הנ"ל ושכן כתב בשם השב"ץ בספר אורחות חים לולב אות לג, ובכל בו סימן עב, והן אמת שלכאורה מדברי המשנ"ב הנ"ל לא ציין מקור בזה שמה שמקיפים את התיבה הוא כמו שהקיפו בזמן בית המקדש, ואולם כן נראה ממש"כ בטור שם, וכן ממש"כ בב"י שם בשם הר"ן דף כב ע"א מדפי הרי"ף בד"ה ובגמרא, שמקיפים ז' פעמים זכר למקדש, וכמו שכתב רש"י בתשובה סימן קכא, וכמו הרמב"ם בפרק ז' מהל' לולב הלכה כג שיש להקיף בלולב ז' פעמים יעו"ש, וכיון שכן לפי הדין יש להקיף דוקא ביום בלולב.

וכן הוא מסתברא שהרי לפי"ז יש לן ספק על ברכת הלולב האם לברך עליו או לא, שהנה בשו"ע סימן תרנ"ב ס"א, "מצות לולב ביום, ולא בלילה, וכל היום כשר לנטילת לולב, שאם לא נטל שחרית יטלנו אח"כ, ומכל מקום זריזים מקדימים למצוות ונוטלים אותו בבוקר, וזמנו הוא משתנף החמה, ועיקר מצותו בשעת ההלל, ואם צריך להשכים לצאת לדרך נוטלו משעלה עמוד השחר, עכ"ד, וכתב שם במשנ"ב סק"ה, נוטלו משעלה עמוד השחר, אע"פ שאחר כך יקרא הלל בלא לולב, וצריך לנענע בשעה שנוטלו עכ"ד.

ובעיקר הדין שיש ליטול את הלולב רק אחרי נץ החמה ולא לפני נץ החמה, הנה בטור ריש סימן תרנ"ב כתב מצות לולב ביום ולא בלילה, וכו' ומכל מקום זריזין מקדימין למצות ונוטלין אותו בבוקר שמצותו מעלות השחר, ועיקר מצותו בשעת ההלל, ואם צריך לילך בדרך ואינו יכול להמתין נוטלו מיד קודם שילך ובלבד קודם שיעלה עמוד השחר וקורא ההלל בלא לולב, וכו' עכ"ד, ומקור הדברים כתב שם בב"י דהוא מדברי הגמ' בברכות דף ל' ע"א השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע יעו"ש, וכן כתב בשו"ע שם, וכתב שם במשנ"ב סק"ג משנף החמה, ואם נטלו מעמוד השחר יצא דמעמוד השחר

יממא הוא, אלא מפני שאין הכל בקיאיין בו צריכין להמתין עד הנץ החמה, ועין לעיל בסמן פ"ט בביאור הלכה דלפי דעת כמה ראשונים אינו נקרא עמוד השחר עד שהאיר פני המזרח עכ"ד, ומבואר דמעיקר הדין יוצאים יד"ח נטילת לולב אף מעמוד השחר, ולפי"ז כיון שנטילין את הלולב וההושענות בעמוד השחר, וכבר יצאו יד"ח בדיעבד, נראה עוד מש"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סו"ס ב' שלמעשה נראה שאפשר לברך אף מעלות השחר, יעו"ש, ובחזו"ע סוכות עמ' שסט] ממילא שוב אינם יכולים לברך אח"כ על נטילת לולב, וגם אי נימא דהשתא הרי הוא חשיב כשעת הדחק אבל מ"מ לכאורה כל הדין הוא דוקא בהשכים לדרך, וכן כתב בטורי אבן עמ"ס מגילה דף ט ע"ב שאפשר שלא התירו לו כן אלא בהשכים לצאת לדבר מצוה, והו"ד בכה"ח אות ט', ואך שבשו"ת ישכיל עבדי ח"ח בהשמטות לאו"ח סימן ב' אות ד' כתב, שהיוצא לעבודתו לאחר עלות השחר בימי חול המועד יטול הלולב לאחר עלות השחר ולא ימתין עד שיחזור מעבודתו, יעו"ש, ואפשר שכ"ז במקום הפסד העבודה, [ומ"מ גם בכה"ג כתב בכה"ח סק"ו שטוב ליטלו אחרי נץ החמה בלא ברכה] אבל היכא שהוא מחמת המנהג שנוהגים להשאר ערים כל הלילה, בליל הושענא רבא, ומבטלים בזה מצות לולב, עדיף טפי ללכת לישון אחרי חצות.

דהנה בעיקר המנהג להשאר ערים בליל הושענא רבא, כתב במשנ"ב סימן תרס"ד סק"א מנהג ישראל להיות נעורים כל הלילה, והסדר כבר נדפס בספרים, ובכף החיים כתב בסק"ג שצריך להיות ניעור כל הלילה כי יען כי בו נידונים כל הנבראים, והנה מצינו חלק מבני אשכנז שהולכים לישון אחר חצות, אבל מנהג מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל להיות ער כל הלילה, וכ"כ בספר אלא ד' אמות של הלכה, ובעלון דברי שי"ח גליון 298 הובא שמרן הגר"ח השנה דאג כבר כמה שבועות לפני אם יוכל להיות ער כל ליל הו"ר, עי"ש, וכן כבר כתב בחיי אדם כלל קנ"ג אות ב' כתב כיון שאיכא חיתום בלילה זה לכן נוהגים להיות נעורים כל הלילה, וכ"כ במג"א וכן נהג המהר"ם שפירא מלובלין, וכ"כ הבא"ח ש"ר פרשת תולדות אות יד' שאנו נוהגין להיות ערים כל הלילה, וכ"כ בנהר מצרים הל' סוכה ולולב אות י"ד, וכ"כ בברית כהונה. וכ"כ בספר ויען עמוס שכן מנהג גרבא, ובערוך השולחן סי"א כתב ולפי שנתוסף מצוה אחת היום והוא גמר החג ובחג נידונים על המים ובמים נכלל פרנסה ועוד ענינים לכן מנהג כל ישראל לעשות התעוררות ביום זה כמו ימי דין, וראה עוד מה שהארכתי בעניין הנ"ל בספרי שערי יוסף סוכות תשפ"ב, אבל אמנם לכאורה יש להעיר שמדברי הפוסקים נראה שעיקר החיתום הוא בחצות, וכמו שהארכתי בזה בקובץ באר התורה סוכות תשפ"ב חלק ג' יעו"ש, ולכן אפשר לישן אחר חצות, אבל מאידך לומר את ההושענות עם הנטילת לולב והאתרוג ובהוצאת ספר תורה הוא מעיקר הדין.

וכן שמעתי בזה ממו"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א שנשאל בליל הושענא רבא בהאי שנה (תשפ"ג) האם אפשר לעשות הושענות בשעה חמש וחצי לפני נץ החמה וליטול את הלולב בברכה ואת ההלל רק אחרי הנץ, והשיב לדינא, שאי אפשר לעשות כן, ובשעת הדחק אפשר להתחיל להתפלל שעה לפני הנץ, עכ"ד. וכן השיב לי בשנת תשפ"ב שאין לעשות כן.

וכן שמעתי ממו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, שלדינא אין לעשות את ההושענות לפני תפילת שחרית, ורק בשעת הדחק כמו בזמן הקורונה הורה מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א שאנשים למדו כל הלילה לבד שאפשר לעשות את ההושענות לפני התפילה.

והגר"ש ללוש שליט"א בעמח"ס שו"ת נשמע קולם השיב לי בסוכות תשפ"ב בזה"ל: זכורני משנה שעברה שהיה קורונה וסגר והורו החכמים שאין חשש להקדים ההושענות לתפילה אם רואים ורך, וזכורני שכן הורה מרן שליט"א שבמקום צורך אפשר, והביאו כמדומני שיש מהמקובלים שנהגו כן בכל שנה, ואם אני זכון כ"כ הגרב"צ מוצפי בספרו ממנהג המקובלים בזה, כ"ז אני כותב בחופזה ומתוך הזיכרון היות ונחוץ לכבודו למחר למעשה. והוסיף לי עוד בזה: רק אוסיף שוב, שכשנשאל בזה מרן הראש"ל שליט"א בשנה שעברה כיצד להורות לציבור (בפרט ששאלנו כיצד להשיב בקו ההלכה הספרדי), הורה דלכתחילה אם אפשר לקיים דוקא לאחר התפילה, אולם כשיש צורך אפשר להקדים. עכ"ד.

וכתבתי לו בזה, שלכאורה הוא לא לכתחילה להתפלל במקום כזה. ומ"מ נפק"מ טובא בבחורי ישיבה שצריכים ליסוע לשמח"ת לישיבה, ומעדיפים שיהיה להם זמן לישון כדי שיוכלו להגיע בזמן לשמח"ת בישיבה, שיש מקום להקל בזה, ובעיקר הדברים הללו, עוד שלח לי הגר"ש ללוש שליט"א שכן שלחו כן נוהג הגרב"צ מוצפי ועוד רבים. ושכן פסק הרב רצאבי בשולחנו המקוצר. כך פסק הרב עמר בשמע שלמה. וכך פסק הרמ"ז לשואליו, שכך הם נוהגים אצלנו בשכונה, וכך הוא בעצמו נוהג בבית כנסת שלו שמול ביתו. עכ"ד.

ושוב שמעתי מהקלטה (מיום הושענא רבא תשפ"ג) מהגאון רבי ישראל שניאור שליט"א במח"ס שו"ת מעשה אפוד וש"ס, מבני צרפת שעלות השחר הוא שם בשעה רבע לשמונה, ואם יתפללו את כל התפילה כסדר, הרי יגמרו את התפילה בשעה 12 בצהריים, וכיון שעושים משמר לא יהיה להם כוח להשאר עד אז, ויש לדון אם יכולים לעשות את ההושענות בעלות השחר אצלם, ואמרו להם שכיון שההושענות הם חלק מההלל אי אפשר לעשות את זה לפני התפילה, והשיב, שבמנהג להיות ערים כל הלילה בליל הו"ר, הוא מנהג נפוץ אצל כולם, בשבולי הלקט סימן שעא מג"א סימן תרסד ובערוך השולחן שם יא ומשנ"ב שם א' ובכה"ח ד' ובבא"ח ש"א וזאת הברכה אות ג' בגלל החיתום שנשעה בלילה הזאת וצריך להיות ער כל הלילה, וכמו שמבואר בזה"ק כמה מקומות, ובפרי עץ חיים, ובשער הכוונות, שהוא יום דין, וכו', ולעצם השאלה, כיון שברור שמאז ומעולם המנהג הוא במקור להצמיד את ההושענות והסליחות וההקפות על הסדר אחרי התפילה וההלל, אבל המנהג הזה לעשות את ההקפות לפני עלות השחר, כן הוא נפוץ אצל בני תמן נוהגים כן עשרות שנים בגלל הקושי שהיו ערים כל הלילה לומר את התיקון, ושכן נהגו תלמידי חכמים ומבני תורה לומר את כל ההושענות וההקפות לפני עלות השחר, ואף שבכל הספרים לא כתבו זכר לאותו מנהג, אבל המנהג הזה כן נכנס לארץ, בקרב עדת תימן, ובשו"ת עולת יצחק של הגר"י ראצבי ח"ג סימן מזו בסופו דיבר על המנהג הנ"ל, וכן בספרו שו"ע המקוצר סימן קיט, וכן בספר אדני פז חיו"ד סימן סג אות ב' שדיבר על המנהג הנ"ל שהתחדש באר"י בקרב בני תימן, וכן בספר אורות ההלכה שחיבר הרב זכריה בפרק

עד עמ' 869 שדיבר על המנהג הנ"ל לומר את ההקפות והושענות לפני עלות השחר, ואף שהמנהג הנ"ל יתפרש כמנהג הטעות, אבל בספר סידור כנסת הגדולה תכלאל להגאון רבי יוסף צובירי במח"ס שו"ת ויצבור יוסף בר, בח"ב סימן פד כתב תשובה באריכות על הנושא הזה של אותו מנהג בני תימן וכתב שם שבתחילת הדברים תמה על המנהג הנ"ל, אבל כותב שם וכפי שראינו שמעז יצא מתוק שעם החלפת המנהג לעשות את זה לפני עלות השחר חל שיפור ושינוי למעליותא כיון שהקדימו לומר את זה קודם תפילת שחרית זכינו להתפלל שחרית כמצוותה ותפילה בזמנה בישוב הדעת, והאריך בתשובה לבסס המנהג הנ"ל, ובריש דבריו כתב שכן מוכח מדברי המקובלים שנראה מדבריהם כולם שאמירת הסליחות בהושענא רבא מתחילה כבר קודם עלות השחר, והאריך בזה, ונראה שהוא החזיק במנהג הנ"ל, ואחרי שהביא כמה ראיות לדברים הנ"ל והתחבט קצת בדין נטילת ערבה ונטילת לולב, אבל יש לעיין במנהג הנ"ל שהמנהג הנ"ל אינו זך כיון שבשו"ע סימן תר"ס מבואר שעושים הקפות אחרי ההלל, אבל ההקפות היו מסתיים בכמה דקות כיון שהיו אומרים אני והוא הושיעה נא, אבל כל הפיוטים והסליחות וכל ההוספות שאומרים בזמן ההקפות זה נתקן יותר מאוחר, וכל הפיוטים של בני אשכנז מקורו מר"א הקליר, ולבני ספרד מקורו מרב עמרם גאון ורב סעדיה גאון, שהביאו הנוסחאות בזה, ומבואר שבזמן החז"ל הגיע רק בתקופת הגאונים, ובחלק מהראשונים מבואר שמנהג ההושענות אינו שייך כלל למנהג ההקפות, וכן מבואר בשבולי הלקט סימן שס"ט שכתב שאין מקיפין בשאר הימים ורק ביום שביעי בלבד, וכן מבואר בספר תניא רבתי ענין פו, ובספר בעל עשרת הדברות כתב כע"ז, וכן בספר אורחות חיים, וכן בספר העיטור שנראה קצת שונה, אבל למעשה המנהג ע"פ ראשונים רבים לומר את כל ההושענות והפיוטים בזמן ההקפות, ולכן הוא מנהג העולם לומר הכל ביחד, אבל בהושענא רבא מחמת המנהג להיות ערים כל הלילה אמרו את ההושענות והפיוטים והסליחות לפני עלות השחר, אבל הדבר הנ"ל לא אמור להיות לו מניעה, אבל כיון שנהגו לומר את כל הסדר יש לעשות כן, אבל במקום שיש קושי לעשות כן, יש לסמוך ולעשות את ההושענות וההקפות לפני זה, אבל לגבי נטילת הלולב אין ליטול את הלולב לפני עלות השחר, ובקובץ דברי חפץ חלק ה' עמ' פז כתב להאריך במנהג הנ"ל שנהגו כן בקרב עדת תימן, וכתב שם, שיש בזה כמה טעויות ודברים שמעלים גיחוך, ות"ח נגררים אחרי המון העם, ובתו"ד כתב על מה שנוטלים הד' מינים בלילה וצועקין הושענא בזמן שאינו זמן נט"י, וכן שמוציאים ספר תורה לפני עלות השחר, וכתב שם, שלמעשה יש לעשות את סדר הושענא רבא לד' חלקים, א' סליחות ב' פיוטים ג' ז' הקפות ד' נטילת לולב וערבה, וכיון שכן יש לומר הושענות וסליחות בלבד לפני עלות השחר בלי הקפות ובלו"ס"ת וד' מינים, ואחרי ההלל יציאו ס"ת ויעשו ז' הקפות עם הד' מינים כמו בזמן המקדש ולומר רק אני והוא הושיעה נא, בלי לומר כל הפיוטים והסליחות, ולכן אם נוהגים כן יש לנהוג בצורה הזאת, ולכן במקום הצורך כמו במקרה הנ"ל יש לנהוג כן, ע"כ תשובת הגאון הנ"ל.

וגם ממה שסו"ס נהגו לחבר את ההושענות והסליחות והנטילת לולב ביחד וכמו שכתבו בראשונים, ממילא אין לשנות את המנהג הנ"ל בגלל שערים כל הלילה, וכיון שלכאורה

אפשר לישן אחרי חצות שפיר דמי, ופחמע"ד שברוב המקומות נהגו להשאר ערים כל הלילה וגם לומר כל ההושענות והסליחות והנטילת לולב ביחד, ולכן גם יש לעשות לכתחילה, אלא א"כ הוא שעת הדחק כמו בזמן הקורונה וכמו שהורה מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א, או שהוא במקום שעלות השחר והנץ הוא מאוחר כמו בצרפת, ואני לענ"ד כתבתי.

ועוד ראיתי שהשיב בזה הרה"ג שלמה מאזוז שליט"א מרבני בית ההוראה כסא רחמים וז"ל: התירו הפוסקים בליל הושענא רבא (ושבועות) להתפלל לפני הנץ משום דמפשי [מרבים] ומ"מ מרן הגאון מייסד הישיבה היו"ד זצ"ל היה מקפיד גם בהושענא רבא להתפלל עם הנץ החמה וליטול לולב אחר כך ושוב ממחר קצת באמירת ההושענות "כי קריאת שמע ותפילה ולולב בזמנם הראוי היא גופא אפושי רחמי דרחמי טפיי" (לשנו הקדוש בשו"ת איש מצליח סימן ט"ו בסעיף השני עמוד רט"ז (במהדורא החדשה) בדיבור המתחיל (והנה) וכן ראה לרבותינו גאוני חכמי תונס שקבלו מרבותינו זיע"א ובשנתנו זו (התשע"ו) מרן ראש הישיבה קרא עם הציבור מ"אל נא אצרך הטוב וכו' (עמוד 778 במחזור איש מצליח) עד סוף ההושענות קודם התפילה (בלי לולב כמובן) ואמר שכך עשה מרן אביו זצ"ל והיו"ד באחת השנים כדי שלא יתחילו התפלה לפני הזמן ומאידך לא ישתהו הציבור יותר מידי עד כאן תוכן דבריו. עכ"ד.

אבל ראיתי שהשיב בכ"ז הגאון רבי אברהם יוסף שליט"א רב העיר חולון וז"ל: שילכו לישן ולא יבלבלו את העולמות. יש סדר ולא יכול להיות שיעשו מהעיקר טפל ומהטפל עיקר. העיקר הוא התפילה בזמן וההושענות לאחר החזרה וההלל. עכ"ד, ואמנם כ"ז ע"פ הקבלה

והגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א השיב לי בזה"ל: כיון דסו"ס עושים כן אחרי עלוה"ש יש בזה בודאי "משהו" שהרי כולן שעשה משעלה עמוה"ש יצא כמבואר במגלה כא ע"ב. וכנראה הוא שעה"ד אצלם מחמת חולשת הציבור, וכבר ידוע שעה"ד כ"דיעבד" דמי. ומצד עניני סוד וכו', הנה אין אנו מדברים על "ישיבת המקובלים", והלואי שאלו יהיו ה"בעיות" שלנו. ודו"ק. [אכן אם עושים קודם עלוה"ש איני יודע אם יש בזה ממשות כ"כ. וצ"ב]. עכ"ד, אך מ"מ בודאי שאינו לכתחילה, וכמ"ש בזה גם בגליון פסקים והלכות מס' 16 דיני חג הסוכות.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

פָּרָס שֶׁל מְלֶאךְ הַמּוֹת - 'ונשמרתם'

"הכל החל ביום שישי אחד מימי חול המועד סוכות. הבטחתי לבנותיי טיול בקורקינט חשמלי. שאלתי את בעל הקורקינט שהשכיר לנו אותו, האם אוכל להרכיב עליו את שתי בנותיי בנות ה-11, והוא השיב בביטחון שאכן כן, רק שאסע לאט יותר. נסענו בנחת בטיילת, ובסיבוב ליד רחוב אבטליון נתקלנו באבנים שהיו על הרצפה והבנות עפו מהקורקינט. בת אחת נפלה לצד שמאל והשניה לצד ימין. אני קיבלתי מכה חזקה בעורף, וכשניסיתי מיד לקום, נפגע חוט השדרה ונפתח לי הראש והמצח. במקום עבר יהודי צעיר המתנדב ב"איחוד הצלה", הוא קרע לעצמו את הציצית ותפר לי במהירות את המצח הקרוע. הוא הזעיק מיד אמבולנס. אני מובהל לבית החולים "שיבא" בתל השומר והמתנדב היקר לקח את בנותיי בחזרה הביתה".

ר' רחמים (רמי) אשר שיחי' לאוי"ט הוא יהודי נפלא ומלא שמחת חיים המתגורר ברחוב מול ביתי. צעיר נמרץ בן 37, למד בישיבת "זכרון יעקב" הנודעת לתהילה, שעבד במשך שנים בארגון "הידברות" בזיכוי הרבים. ברגע אחד של נסיעה בקורקינט חשמלי, בער"ש חוה"מ סוכות בשנה שעברה, וכל חייו התהפכו. ר' רחמים בן אסתר, לרפואה שלמה בתושח"י, איבד את הכרתו לאחר שהגיע לבית החולים ופירפר בין חיים למוות במשך שלש שבועות. כשהתעורר, לאחר שאלפי יהודים קרעו את השמים להצללתו, שהה במשך חודשים בבית החולים, עובר ממחלקת שיקום זו למחלקת שיקום אחרת. שוחחתי עימו בשבוע שעבר, כשהוא יושב בביתו, משותק בחצי פלג גופו התחתון, מתקשה להזיז את ידיו ונוזק לרחמי שמים מרובים כדי שישב בס"ד לאיתנו הראשון, מדבר דברי אמונה ובטחון ברופא כל בשר, מבקש שיתפללו לרפואתו, רחמים בן אסתר, ומזהיר בכל ליבו על סכנת הקורקינטים החשמליים וכל כלי התחבורה הדומים להם, הנראים ידידותיים ופשוטים, אך הם מסוכנים בתכלית.

כעבור יומיים התקשר, ממש בהשגחה פרטית, יהודי חשוב ונכבד, מרביץ תורה ודעת בבני ברק, ומבקש להעלות את הנושא הזה עצמו לסדר היום שלנו.

לכאורה, אין מתאים יותר לכתוב לפני חג הסוכות, על ה'חבוקה ודבוקה בך', על רצון השי"ת לשבת עמנו יחד בסוכה אחת, אחרי רוממות הימים הנוראים, על ארבעת המינים המאגדים את כלל ישראל כחטיבה אחת, על מצוות השמחה המיוחדת של החג ועל ה'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים'- גולת הכותרת, המסכמת את הקשר העמוק שלנו לאבינו שבשמים, קשר מיוחד שרקמנו מתחילת חודש אלול, 'אני לדודי ודודי לי', ועד הרגע בו אנו שמחים עם התורה הקדושה בשמחת תורה. בהחלט. אך ימים אלו, סוכות

וחול המועד, עד ראש חודש חשון, הם ימים בהם צעירנו היקרים נמצאים ב'יומי דפגרי' וכמויות השכרת אותם כלי משחית מצויה בשפע.

והקב"ה מצווה עלינו: "וּנְשִׁמְרֵתֵם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם".

"אסור לחלוטין לרכב על קורקינט חשמלי על גבי מדרכות המיועדות להולכי רגל. במידה שיש בנמצא שביל אופניים, על רוכב הקורקינט החשמלי להשתמש בו. במידה ואין שביל אופניים, על רוכב הקורקינט החשמלי לרכב בצידו הימני של הכביש, תוך ציות לתמרורים/רמזורים/חוקי התנועה. ניתן לעבור במעבר חצייה להולכי רגל, או להשתמש במדרכה בתנאי שהרוכב הולך לצד הקורקינט, ולא רוכב עליו". כך קובע החוק, "אם בעבר רוכבי קורקינט ואופניים חשמליים מעל גיל 16 חויבו לחבוש קסדה רק בדרכים בין עירוניות, הרי שכיום כל רוכב קורקינט חייב לחבוש קסדה זוהרת בכל מקום בו הוא רוכב. מותר לשמוע מוזיקה, אך יש להשתמש באוזנייה אחת, כך שאוזן אחת כרויה למתרחש בדרך בסביבתו של הרוכב כל הזמן. אסור להרכיב אדם נוסף על קורקינט חשמלי. אסור לרכב על קורקינט חשמלי במהירות גבוהה מ 25 קמ"ש". וכן, קראנו ב'יתד נאמן' על מלחמתו העיקשת של ח"כ הרב יעקב אשר להעברת חוקי בטיחות וזהירות נוספים בנוגע לנסיעה בקורקינטים חשמליים, זאת על פי הנחייתם של גדולי ישראל, רבנים ודיינים, על חומרת השימוש הלא ראוי בכלי משחית זה.

"יש הורים שנותנים לילדים אופניים או קורקינט חשמלי, הם נותנים את זה כפרס, אבל זה פרס של מלאך המות, זה לא פרס של תורה. צריכים לדעת שמי שנותן לילד קורקינט חשמלי - כמו שנותן לו אקדח טעון עם פדורים". (הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, בכינוס 'אנחנו וצאצאינו', שנערך לאחר פטירתו של הרה"ג רבי אברהם אדרת זצ"ל, כתוצאה מפגיעה אנושה מקורקינט חשמלי ברחובות בני ברק).

"הקורקינט החשמלי נועד לנסיעה של 25 ק"מ בשעה מקסימום, אך הצעירים מצליחים בקלות רבה להגיע ל 40 קמ"ש. אין להם שום מושג בסיסי כיצד נוסעים בכביש. הם לא עברו מעולם קורס נהיגה בסיסי, המבדיל בין ימין ושמאל, מתי עוצרים ואיך אפשר לעקוף רכב. לכן נפגעים מאות ואלפים מידי שנה מפגיעות בנסיעה בכלי משחית זה", מספר הרב מרדכי שמעוני, מאנשי המוקד הרפואי באלעד וחובש בכיר במד"א - "כל המחלקות הקשות ביותר בבתי החולים מלאים בצעירים שנפגעו פגיעות אנושות מהקורקינט החשמלי, חלקם שרויים בקומה רח"ל, ומידי יום מגיעים אין ספור צעירים הנפגעים בפגיעות בכל חלקי גופם, שברים וחתכים קשים, ואלו הם המקרים הקלים. אלו שנוסעים על הכביש, בוודאי בלי קסדה בטיחותית, נפגעים בעצמם. אלו שנוסעים על המדרכות, פוגעים בקביעות בהולכי רגל תמימים. הצעירים שואטים בירידו, כל תוזה קלה ולא זהירה, כל תקלה מכל אבן קטנה או משהו על הכביש, יכול להעיף אותם למרחקים ולהיפגע אנושות".

משיחות עם אנשי הצלה ורפואה בריכוזים החרדים עולה כי בערים בהם ישנם מרחבי תחבורה רחבים והצעירים רוכבים, בלי לדעת דבר וחצי דבר על חוקי התנועה, אלו שבעיקר נפגעים הם הרוכבים עצמם. בערים חרדיות בהם הכבישים צרים, או שהרוכבים

עולים על המדרכות- כמות הפגיעה בהולכי הרגל גבוהה פי כמה וכמה. כולם מזהירים שחבישת קסדה בטיחותית מצילה חיים. "כשמגיע אלינו נפגע עם פגיעת ראש והוא לא חבש קסדה, אנחנו מבינים מיד שמדובר בפגיעת ראש אנושה", מספר החובש הרב ש"א, "אך הקסדה אינה הכל. נסיעה לא זהירה בכלי זה פוצעת ופוגעת באין ספור ילדים וצעירים בציבור שלנו, דבר יום ביומו".

§§§

בן תורה מופלא ומיוחד במינו, עלם חמודות, מלא וגדוש בתורה, יראת שמים ומידות טובות, היה הבחור החשוב יהודה אריה לבית מאיר זצ"ל, בנו של דודי הגאון רבי אפרים שמואל מאיר שליט"א, בעל 'עבודת משא' על הרמב"ם. שקיעותו בלימוד, למדנותו ובקיאותו, יחד עם מידותיו התרומיות והיחס הלבבי שלו לכל אדם באשר הוא, היו לשם דבר בין כל מכיריו.

יהודה נשק לגמרא הקדושה באהבה ויצא מהישיבה, ישיבת חברון שבשכונת גבעת מרדכי, כדי להגיע ולבקר את סבי וסבתי שיחיו ויאריכו ימים בטוב ובנעימים. חוסר זהירות בדרכי 'כביש המנהרות' ויהודה נפגע מרכב חולף ונפצע אנושות. עשר שנים שכב יהודה ללא הכרה מלאה, בתרדמת, ודוד אמו שתחי', מרן רבינו רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זי"ע, הגדיר את מצבו בכאב כ'ספר תורה שרוי בצער'. כעבור עשר שנות תרדמת כואבים ומייסרים למשפחה כולה, יהודה זצ"ל נפטר לבית עולמו.

דברי הזהירות הללו, שיכולים למנוע נזקי גוף ונפש- אם אנו ההורים נפקח עיניים ונדאג לכל כללי הבטיחות הנדרשים, בלי שום פשרות ובתקיפות נחרצת- יהיו לעילוי נשמתו הטהורה.

(פורסם ביתד נאמן, ערב חג הסוכות התשפ"ד).

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

בדברי אדונינו הגר"א ז"ל שענני הכבוד נסתלקו בחטא העגל וחזרו בסוכות

א. ידוע מה שכתב רבינו הגר"א בפירושו לשה"ש (א' ד'), וז"ל: "סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן כידוע, ובזה מתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים, אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יוה"כ ויקהל משה את בני ישראל וציוה על מלאכת המשכן, זה היה בי"א תשרי, וכתוב והעם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר עוד שני ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי, עכ"ל, וענין זה מובא בשם הגר"א ביתר ביאור בספר עבודת הגרשוני על שה"ש להג"ר גרשון בן הג"ר אברהם אחי הגר"א.

ובדברי הגר"א הללו כבר דשו רבים, אך לחיבת הקודש אשנה גם אני פרק זה לברר את דברי הגר"א כשמלה ממה שראיתי במפרשי הגר"א ובשאר ספרים, וממה שחנני ה'.

מש"כ הגר"א שהציווי על מלאכת המשכן היה בי"א תשרי, כך מבואר ברש"י ריש פ' ויקהל ובפ' כי תשא (ל' ט"ז ול"א י"ח)י, ומה שכתב שמש"כ "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" הם שני בקרים של שני ימים, כן הוא להדיא בתנחומא פ' תרומה סי' ד': "א"ר יוחנן ראה מה כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, מהו בבקר בבקר לשני בקרים הביאו את כל נדבות המשכן, ובשמו"ר פמ"א ב': "מה כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה א"ר יוחנן לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן", ובמשנת ר' אליעזר פי"ד: "וכל זאת בשני ימים הביאו, שנאמר והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, לשני בקרים".

ומה שכתב הגר"א "שבי"ד נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל", לא מצאתי מקור מפורש לזה, ובספר עבודת הגרשוני הנ"ל כתב בשם הגר"א "וביום י"ד הכריזו שלא יביאו עוד", וכוונתו שמה שכתוב בתורה "ויבאו כל החכמים העשים את כל מלאכת הקדש... ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא... ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", זה היה בי"ד תשרי, וכ"כ בבעל הטורים פ' ויקהל (ל"ו ו') וז"ל: "בשבת ניתנה תורה א"כ יום כפורים של אותה

^{י"ח} בסדר עולם שם משמע שביוה"כ עצמו ציוה על עשיית המשכן, אך בביאור הגר"א שם ביאר שביוה"כ ציוה על בנין המשכן ולמחרת אמר להם איך לעשות, ועי' בלקח טוב (פסיקתא זוטרתא) ס"פ כי תשא שגרס בסדר עולם "אחר יום הכפורים הקהילים ומזהירים על מלאכת המשכן" (אמנם שם בפ' שלח כתב: "וכן מצאנו באהל מועד דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וציום על הכנות המשכן ביום הכפורים היה", וצ"ע).

שנה היה יום ג', ולמחרתו ביום ד' אמר להם מלאכת המשכן והם הביאו לו בבקר בבקר דהיינו יום ה' ויום ו', ובשבת ויצו משה ויעבירו קול במחנה, וכ"ה במושב זקנים שם, (ועי' ביאור הגר"א לסדר עולם פ"ו שיוה"כ באותה שנה חל ביום ג', ודלא כתוס' ב"ק פ"ב ע"א), ולפי דבריהם מוכח כן ממה שמבואר בגמרא שבת צ"ו ע"ב שהפסוק ויעבירו קול במחנה וגו' נאמר בשבת, שע"פ החשבון יוצא שהיה זה בי"ד תשרי.

והנה לכאורה היה אפשר לומר שמיד באותו יום שהכריזו שלא להביא עוד נדבה התחילו בעשיית המשכן, אך הגר"א כתב שבאותו יום "נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל", דהיינו שאז מנו את כל הכסף והזהב, ורק למחרת בט"ו בתשרי התחילו לעשות את המשכן.

(יש מקשים איך התחילו אז הא יו"ט אסור במלאכה, ומתרצים לפי דברי הריב"ש סי' צ"ו שנצטוו על המועדות רק אחרי הקמת המשכן, ובהגהות בן אריה על הטור או"ח סי' תרכ"ה כתב שהתחילו במלאכות שהיו מותרות משום מתוך שהותרה לצורך וכו').

ב. ומה שכתב הגר"א שכשעשו את העגל נסתלקו העננים, רבים תמהו על זה, שהרי מקרא מלא בנחמיה (ט' יח-יט): "אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות. ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה", הרי מפורש לכאורה שגם אחר חטא העגל לא סרו העננים.

אמנם בתרגום לשה"ש ב' י"ז מפורש כדברי הגר"א, וז"ל: "ובזעירות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון ואשתארו מפרסמן" כו', ושם ג' א' כתב בתרגום: "וכד חזו עמא בית ישראל דאסתלקו ענני יקרא מעלויהון" כו', ומה שהקשו מהכתוב בנחמיה כתב בזה מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בטעמא דקרא בנחמיה שם, דאדרבה משם ראייה לדברי התרגום, כי לכאורה היה די לומר "עמוד הענן ועמוד האש לא סר מהם" ולמה צריך לומר "להנחותם בהדרך" ו"להאיר להם" וכו', וכי אין אנו יודעים מה עשו עמוד והענן ועמוד האש?, וביאר שבא לומר שרק העמוד ענן שהיה לפנייהם לנחותם הדרך לא נסתלק מהם, וכן עמוד האש, אך השבעה עננים שהקיפו אותם כן נסתלקו מהם, וכלשון התרגום הנ"ל "אסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון" (וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר הקדמה לחלק ט' ובחלק ט"ו סי' ס"ד שרק העננים שהקיפום נסתלקו).

אמנם עדיין קשה ממה דאיתא בבמדב"ר כ' י"ט: "בנוהג שבעולם לגיון שמרד במלך חייב מיתה ואלו כפרו בו ומרדו ואמרו אלה אלהיך ישראל לא היה צריך לכלותן, אלא אפילו באותה שעה לא זו מחיבתן לזה להן ענני כבוד ולא פסקו מהן המן והבאר וכה"א כי עשו להם עגל מסכה וגו' ואתה ברחמיך הרבים לא עשיתם כלה במדבר עמוד הענן לא סר מעליהם יומם", וכ"ה בתנחומא בלק סי' י"ב ושם הלשון הוא: "ליוה עליהם ענני כבוד", הרי להדיא שהעננים נשארו גם אחרי חטא העגל.

ובטעמא דקרא הנ"ל ביאר דכוונת המדרש רק לעמוד הענן, ולכן נקט "לזה" כי עמוד הענן רק ליוה אותם ולא סוכך עליהם, אמנם צ"ע דבתנחומא הנ"ל איתא "ליוה עליהם ענני

כבוד", הרי להדיא שהענן היה עליהם, וי"ל ד"עליהם" היינו בסמוך להם כמו "ועליו מטה מנשה" (ואפשר גם שהוא ט"ס וצ"ל "להם" כבמדרש רבה). אך עוד קשה ד"ענני כבוד" משמע שהיו כמה עננים, ולא רק עמוד הענן, ואולי צ"ל "ענן כבוד"י". ועוד אפשר דאף שהעננים נסתלקו מעליהם מכל מקום לא עזבו אותם לגמרי אלא הלכו בסמוך להם ללוותם (ואפשר גם כן שהם מדרשים חלוקים).

ג. ומה שכתב הגר"א שהיקף ענני כבוד היה תלוי בבנין המשכן, נראה מקורו ממה שנאמר בפ' פקודי אחרי הקמת המשכן "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן", ובבמדב"ר י"ג ב' אמרו "אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן שנאמר ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן", ובברייתא דמלאכת המשכן פי"ד אמרו "כיון שהיו ישראל חונים היה עמוד הענן מתמר ועולה כו' ומחפה את האהל מבפנים וממלא המשכן מבחוץ שנאמר ויכס הענן וגו' וזה אחד משבעה ענני כבוד ששימשו לישראל במדבר ארבעים שנה אחד מימין ואחד משמאל אחד מלפניהם ואחד מאחריהם ואחד למעלה מהם וענן שכינה ביניהם ואחד נוסע לפניהם כו' וענן שכינה שורה באהל", וכ"ה בילקוט פקודי רמז תכ"ז (וע"ע בתוספתא סוטה פ"ד ה"א), הרי שהענן שכיסה את המשכן היה אחד מהענני כבוד, ובדברי הגר"א מבואר שהעננים חזרו כבר בתחילת עשיית המשכן.

אחרונים שכתבו כעין דברי הגר"א

ד. וכדברי הגר"א הללו כתב בספר פרי האדמה על הרמב"ם (הלכות סוכה פ"ו ה"ה) בשם ספר מעין גנים בשם ספר לבנת הספיר, וז"ל: "עוד הקשה בשלמא למ"ד סוכות ממש אפשר דבאותו זמן היה אבל למ"ד בעד ענני כבוד קשה אמאי, וכתב דמצא בספר לבנת הספיר דבעון העגל נסתלקו הענני כבוד ואחר כך חזרו בזכות אהרן וחזרתם היה אחר שנצטוו במשכן והציווי היה מוצאי יום הכפורים ונדבת המשכן היה לב' בקרים כמ"ש בבקר בבקר אם כן י"ד בתשרי העבירו קול ולכן ביום ט"ו שכבר נשלמו המעשים חזרו העננים, ולזה ניחא דאין אנו עושים אלא זכר לעננים דוקא משום שנסתלקו וחזרו בשביל שעשו תשובה, לכן אנו עושים להודיע כחה של תשובה".

וכע"ז כתב בדרשות ר"י בן שועיב (דרשה ליום א' דסוכות) וז"ל: "ולאחר מתן תורה עשו העגל והיו נזופין ולא ירדו ענני כבוד עד אחר יום הכפורים שנתכפר עון העגל, ולמחרתו נצטוו בהקמת המשכן והיו טרודין בהבאת הנדבה בשני בקרים דכתיב והם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר, ויום י"ד עשו סוכות ויום ט"ו התחילו לישב בהן", ודבריו הם אליבא דמ"ד סוכות ממש אך מתחילת דבריו נראה שרוצה ליישב גם אליבא דמ"ד ענני כבוד, ואולי כוונתו כדברי הגר"א.

^ט גם עמוד הענן נחשב אחד מענני הכבוד כמ"ש בתוספתא סוטה פ"ד ועוד שהיו ז' ענני כבוד.

השראת השכינה ע"י הענני כבוד

ה. ועיקר העניין בחזרת הענני כבוד הוא חזרת השראת השכינה על ישראל כמ"ש בספר עבודת הגרשוני הנ"ל בשם הגר"א: "ששורש הטעם של מצות סוכה הוא על מה שחזר הקב"ה ונתרצה לשכון בתוך בני ישראל, ולא למסור אותם למלאך כמו שאמר בתחילה הנני שולח מלאך לפניך רק שהשכינה תהיה תמיד בתוכם ולישב בצלו", ובסוף דבריו כתב: "וזהו ענן הכבוד שחזרה השכינה על ישראל".

וכן מבואר בתרגום לשה"ש שם שהשכינה שנסתלקה מהם בחטא העגל עם הענני כבוד חזרה אליהם בהשראת השכינה על המשכן, שכתב שם: "וכד חזו עמא בית ישראל דאסתלקו ענני יקרא מעלויהון וכלילא דקודשא דאתיהיב להון בסיני אתנטילת מנהון ואשתארו חשיכין כליליא ובעו ית כלילא דקודשא דאסתלק מנהון ולא אשכחנהי. אמרין בני ישראל אלין לאלין נקום וניזיל ונסחר למשכן זימנא דפרסיה משה מברא למשריתא ונתבע אולפן מן קדם ה' ושכינת קודשא דאסתלק מננא וחזרו בקרוין ובפלטיא ובפתון (=בערים בשוקים וברחובות) ולא אשכחו. אמרת כנשתא דישראל אשכחו יתי משה ואהרן לואי נטרי מטרת מימרא דמשכן זימנא די מסחרן יתיה חזור חזור ושאלית להון על עיסק שכינת יקרא דה' דאסתלקת מני, אתיב משה ספרא רבא דישראל וכן אמר אסק לשמי מרומא מאים יכפר על חוביכון וישרי ית שכינתיה ביניכון כמלקדמין. כזעיר צבחר הוה ותב ה' מתקוף רוגזיה ופקיד למשה נביא למעבד משכן זמנא וארונא ואשרי שכינתיה בגויה" כו'.

ומה שחזרה לישראל השראת השכינה דוקא אחר נדבת המשכן, היינו משום שאז נתכפר להם עון העגל כמ"ש בתנחומא תרומה סי' ח': "אמר הקב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל", וכע"ז בספרי (דברים פ"א) ובשמו"ר (נא ח) וברש"י שה"ש (א יג).

ולפי זה נראה ביאור הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שתיכף כשיתחילו בעשיית המשכן מיד "ושכנתי בתוכם" ע"י הענני כבוד, וכן משמע באבות דר' נתן פ"א, דאיתא שם: "ר' טרפון אומר אף הקב"ה לא השרה את שכינתו על ישראל עד שעשו מלאכה שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", משמע דכשעשו מלאכה מיד השרה שכינתו עליהם, ואחר כך איתא שם: "שמענו לאנשים לנשים מנין שנאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, לטפלים מנין שנאמר ויכלא העם מהביא", ופסוקים אלו כתובים בנדבת המשכן, משמע דתיכף אחרי נדבת המשכן שרתה השכינה עליהם וכמ"ש הגר"א.

ו. ולפי דברי הגר"א ניחא נמי מה שהקשו רבים למה דוקא על הענני כבוד נקבע חג ולא נקבעו חגים זכר למן ולבארה של מרים, אך לפי דברי הגר"א נמצא דעיקר הזכר הוא לא לעצם הנס אלא למה שחזרו הענני כבוד שוב אחרי שנסתלקו בחטא העגל ושבה השכינה לשכון בתוכם (ורמז לזה בפרי האדמה הנ"ל, ועי' בדרשות החת"ס לשבת שובה (דף כ"ט) שכתב כע"ז שבסוכות גמרו את הנדבה למשכן ואז נמחל חטא העגל והחזיר הענן את

החוטאים שנפלטו ממנו בחטא העגל). ועוד י"ל לפי דברי הגר"א שענני הענני כבוד הוא השראת השכינה על ישראל מה שאין כן המן והבאר.

ז. ובאדרת אליהו פ' כי תשא הוסיף בזה דברים נפלאים, שמה שאמר הקב"ה למשה בעת שמחל לישראל הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים "הוא שריית הענן על המשכן והכבוד שורה עליהם לעין כל וכו' עד שתמהו כל האומות עליהם ואמרו מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן וכו' ואף שהלך הענן לפניו ביציאתו ממצרים לא היה אלא לשעתו עד הים וגם לא היה לעיני כל ישראל רק לפני הנביאים שבהם משא"כ כאן כו', עכ"ל, ומקור דבריו הוא בילקוט (במדבר תרפג): "שבעה עננים היו מלמעלן ומלמטן ומארבע רוחות העולם ואחד מפניהם, ומכה נחשים ועקרבים ומשוה להן את ההרים ואת העמקים ושורף את הקוצים ואת הברקנים ומעלה עשן, ורואים אותן כל מלכי מזרח ומערב ואומות העולם אומרים מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן וגו'", ובזוהר וישלח (קעו:): "ושכינתא הות אזלא וכלהו ענני יקר בהדה כו' וכד איהי סלקא ההוא עננא סלקא עד לעילא וכל בני עלמא חמאן ושאלי ואמרי מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן" כו'.

ובביאור הגר"א על התיקו"ז (תיקון כ"א מז. ד"ה כגוונא דקדמיתא) כתב: "ועיין מה שכתבתי במקום אחר כי בזמן הסוכות היה אחר שנתרצה להם הקב"ה ואמר למשה נגד כל עמך אעשה נפלאות כו' והוא ענני הכבוד ששרתה עליהם בקביעות", דהיינו שרק מסוכות ואילך זכו לענני כבוד שהיו עליהם בקביעות ולעיני כל העולם.

ולפי זה נמצא שבעשיית המשכן חזרה השכינה עליהם יותר ממה שהיתה עמם בתחילה, ואז היה גילוי שכינה ופרסום מציאות ה' והשגחתו בעולם יותר ממה שהיה בעת יציאת מצרים, כי ביצי"מ אמנם כתוב שמעו עמים ירגזון וגו' אך כאן מודגש שראו זאת "כל מלכי מזרח ומערב" ו"כל בני עלמא", וזהו כמ"ש במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד.

יוה"כ זמן הוויתור וסוכות זמן הריצוי והאהבה

ח. איתא בספרים שעניינו של חג הסוכות הוא להראות שהקב"ה נתרצה לנו אחרי ימי התשובה ומחבב אותנו כמקדם, וכן מפורש יוצא מדברי התנחומא פ' אמור סי' ל': "וביום הכפורים כל ישראל מתענין ומבקשין רחמים אנשים ונשים וטף והקב"ה מוותר להם את הכל כו' מה ישראל עושין נוטלין לולביהן ביי"ט ראשון של חג ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם ואומר להם הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכך כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות", הרי להדיא דאף שהכפרה היא ביוה"כ מכל מקום אז הוא רק בבחינת "מוותר להם" ורק בסוכות הקב"ה "מתרצה להם ומוחל להם", וצ"ב מהו החילוק בין "מוותר להם" לבין "מתרצה להם".

וביאור הדבר הוא כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה שער א' (אות מב): "ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות כעב פשעיו וכענן חטאותיו ושיחפץ בו וירצהו ויעתר לו

כאשר אם לא חטא... כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזירה, ואין לשם חפץ בו ומנחה לא ירצה מידו", עכ"ל, וכן אנו רואים גם בהנהגת בין אדם לחבירו, שהרבה אנשים מוכנים למחול למי שפגע להם, אך עדיין אינם מסוגלים להאיר לו פנים בידידות כבימי קדם, וכן הדבר כאן כביכול, שהמחילה דיוה"כ היא מחילה מתוך רחמים, והיא בבחינת "ויתור" דהיינו שלפי שורת הדין הוא ראוי לעונש אך הקב"ה מוותר, אולם עדיין האהבה אינה כמקדם, ורק בסוכות שישראל נוטלין לולביהן ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה אז הקב"ה מתרצה להם באמת.

ולפי דברי הגר"א הרי זהו ממש מה שהיה עם אבותינו במדבר בימים ההם בזמן הזה, שביוה"כ נעתר הקב"ה לתחנונו של משה רבינו ואמר סלחתי כדברייך, אך עדיין לא חזרו הענני כבוד, כי עדיין לא היה ריצוי גמור כביכול, ובט"ו בתשרי כשהחל בנין המשכן מנדבת בני ישראל אז נתרצה להם הקב"ה ריצוי גמור והחזיר להם את הענני כבוד, וכן הדבר ממש בכל שנה ושנה שביוה"כ הקב"ה מוותר על העוונות ובסוכות הוא זמן הריצוי הגמור, כאז כן עתה.

ט. ונראה דלפי דברי הגר"א מכוון היטב מה שאמרו חז"ל שהעננים באו בזכות אהרן, דהנה לפי דברי הגר"א נמצא שתחילת השראת השכינה מחדש על בני ישראל היתה בתחילת עשיית המשכן שאז חזרו הענני כבוד, וגמר השראת השכינה היה בהקמת המשכן בר"ח ניסן שאז כיסה הענן את אוהל מועד ואמרו בבמדב"ר (יג ב) שאז שרתה השכינה בארץ כנ"ל, והנה כתב רש"י בפ' שמיני (ט כג): "לפי שכל שבעת ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל, לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', אהרן אחי כדאי וחשוב ממני שע"י קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו", הרי שהשראת השכינה ע"י המשכן שהיא סימן לכפרת עון העגל היתה ראויה לבא דוקא ע"י אהרן, שעיקר עבודת המשכן נמסרה לו ולבניו, ולכן הענני כבוד באו בזכות אהרן, כיון שהם סימן להשראת השכינה.

י. והנה ידוע מה דאיתא במדרש (במדב"ר יג ב, הובא במשנ"ב סי' תר"ע סק"ז) שבכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועמד המשכן מקופל עד ר"ח ניסן, ולפ"ד הגר"א מסתבר לומר שאז התחזקה השראת השכינה עליהם ביתר שאת, ואפשר דמכח זה זכו בימי החשמונאים לחידוש הדלקת המנורה בכ"ה בכסלו, כיון שהמנורה היא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל (שבת כ"ב ע"ב) שזהו ג"כ עניינם של הענני כבוד, כנ"ל, וכן הענן עצמו היה מאיר להם (כמ"ש התוס' שם בשם ברייתא דמלאכת המשכן).

ולפי זה כל סדר המועדים מפסח ועד חנוכה הכל בנוי על השנה הראשונה של עם ישראל אחרי יציאת מצרים, והכל מהלך אחד, מפסח ועד י"ז בתמוז ימי האהבה, ומי"ז בתמוז עד ר"ח אלול ימי הכעס (כמ"ש רש"י שמות לג יא), ומר"ח אלול עד יוה"כ ימי רצון, וביוה"כ

מחילה גמורה, ומסוכות עד חנוכה הוא שלב ראשון בהשראת השכינה וענני כבוד, והשלב
הב' מחנוכה עד ניסן.

יא. ומצאתי בס"ד רמז נפלא לדברי הגר"א בזה, ש"בסכת תשבו שבעת ימים" בגימטריא
"כבודי מעלי הפשיט ויסר עטרת ראשי" (איוב יט ט), ונראה לבאר דפסוק זה הוא רמז לחטא
העגל שאז נסתלקו מהם ענני הכבוד שהקיפו אותם, וזהו שאמר "כבודי מעלי הפשיט", וכן
אז ניטלו מהם הכתרים שהיו להם כמ"ש "ועתה הורד עדיך מעליך", וזהו שאמר "ויסר
עטרת ראשי", והגימטריא של פסוק זה שוה ל"בסכת תשבו שבעת ימים" לרמז שבסוכות
נתקן פגם זה וחזרו ענני הכבוד להקיפם כבתחילה.

כ ואפשר לפי זה לתת טעם גם ליום ראש השנה, דהנה ידוע שבנין המשכן הוא כנגד בריאת העולם, דל"ט מלאכות
דשבת ילפינן ממשכן וטעם השבת הוא שבו שבת ה' מבריאת העולם (ועי' בזה בהקדמת הפאת השולחן בשם הגר"א),
והקמת המשכן היתה בר"ח ניסן דקיי"ל שאז נברא העולם כדעת ר' יהושע. והנה כתבו התוס' (ר"ה כז.) בשם ר"ת
דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן, וידוע מ"ש האריז"ל דזה ביאור הלשון "היום הרת עולם" שיום
ר"ה הוא כמו ההריון של העולם. ולפי זה אולי י"ל שגם הקמת המשכן עלתה במחשבה בר"ה ולא נגמרה עד ניסן,
ולכן בר"ה תחילת התחדשות מלכותו ית' בעולם מידי שנה בשנה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

רמזי ארבעת המינים

הנה המשילו בספרים את ארבעת המינים לד' סוגי הבריות, האתרוג דיש בו טעם וריח משול הוא לאותם שיש בהם תורה ומצוות, הלולב דיש בו רק טעם לאותם אלה שיש בהם רק תורה, ההדס שיש בו רק ריח לאותם אלה שיש להם רק מצוות, והערבה שאין לה לא טעם ולא ריח לאותם אל שאין בהם לא מצוות ולא מעשים טובים.

והטעם שהמשילו את התורה טעם דווקא הוא עפ"י מ"ש חז"ל בעירובין {כ"א ע"ב} דכל ההוגה בתורה טועם בה טעם בשר. ואת המצוות המשילו לריח ע"ד מה שדרשו חז"ל בקטורה ד"מעשיה נאים כקטורת" וידוע דלקטורת היה ריח מיוחד, ולכן גם מעשים טובים משולים לריח טוב.

וראיתי לדרוש פסולי הד' מינים לפי ד' סוגי הבנ"א המשולים נלהם בדרשה זו.

דהנה הערבה נמשלה לאותם אנשים שלא זכו לתורה ואף לא למצוות, והם אותם אנשים המגדירים את עצמם בימינו "מסורתיים", ומעט מאוד מחוברים לקדושה, אך יש בהם אהדה לתורה ולמצוות. והנה פסולי הערבה מעטים הם, והכוונה גם אותם אנשים, יחשבו כקשורים לכלל ישראל אפי' בדבר מועט לפי דרגתם.

וערבה נפסלת רק אם יבשה כולה, או נקטם ראשה. וה"נ אותם בנ"א, כל עוד שיש בהם לחלוחית של קדושה וקשר לתורה ומצוות, נחשבים הם מכלל ישראל, אך אם לא ישאר בהם אפי' לחלוחית של מצוות וקשר אליהם וישתקעו כל כולם בטומאה, הרי שיוכלו להיפרד מכלל ישראל.

וכן באופן של "נקטם ראשה", וידוע שהמח הוא נמשל לראש, וכל עוד שיש לאדם בראשו מקום לקב"ה, נחשב הוא שייך אליו, אך אם "נקטם ראשו" מבחינה רוחנית, ואין לו מקום להקב"ה בראשו, שוב נפרד הקשר שלו לבוראו בכך.

ועוד יש לפרש ש"נקטם ראשו" מורה על הכניעה שצריכה להיות לו לאדם מהקב"ה והת"ח, שאם יש לו כניעה מהם זה נחשב לו שראשו שייך לקדושה, ואחרי הראש נגרר כל הגוף, אך אם כבר אין לאדם כל כניעה מהקב"ה והת"ח, הרי שבכך ראשו המורה על הגאווה שהיא היפך הכניעה ל"ש לקדושה ולקב"ה, ונחשב ש"נקטם ראשו" ולכך פסול הוא ואין לו שייכות לתורה והמצוות, שרק לכה"פ בכניעה לתורה שייך שייכות אליה.

וההדס המשול לאותם אלה שיש בהם רק מצוות, צריך להיות "משולש" דהיינו שכל עליו יצאו מאותו מקום ולא יחא אחד גבוה ואחד נמוך. ונראה דרומזו זה לאותם שלשה דברים שעליהם העולם עומד, התורה, דאף העסוק במצוות חייב להיות עסוק מעט בתורה בכל יום דאף זו מצווה היא {התפילה והגמילות חסדים. והנה יתכן שהאדם יגביר את אחד מאותם עמודים כלפי חביריו, דהיינו שיעסוק בחסד על חשבון זמן התפילה ותדירותה ועל

חשבון מעט התורה שצריך ללמוד ביום וכיו"ב, וע"ז אמרו שבאופן שאחד שאותם ג' עמודים גבוה מחביריו ההדס פסול, דמצוות צריך תמיד לעשות בחשבון מדוד, ולעולם לא לעשות מצוות דבין אדם מקום על חשבון מצוות שבין אדם לחבירו, ומצות שהאדם עושה עם הכלל על חשבון חסדים שצריך לעשות בבתיו וכן על זה הדרך.

ונוסף על ההדס ג"כ הפסולים שנזכרו בערבה דהיינו הדס היבש והכמוש פסול, דאם כל מצוותיו נעשות ביבשות ללא כל חיות ושמחה, ברכות הנאמרות בחטף ותפילות ומצוות לחא כל כוונה, אין הם רצויות כלפי הקב"ה.

וכן אם "נקטם ראשו" נפסל, והוא באופן שאינו מכתיר לשם מה עושה כל מעשיו, ולידע מה "הראש" והתכלית והכוונה של כל מעשי המצוות, לא לשם כבוד וכיו"ב דהוי שלא לשמן, אלא רק "וכל מעשיך יהיו לשם שמיים" לעשות נחת רוח לבוראו.

הלולב מורה על אותם שעסוקים כל ימיהם בתורה, והפסול המרכזי והמצוי בו הוא "נחלקה התיומת", שהיא העלה הראשי בו שהוא חוט השדרה. וזה רומז למ"ש חז"ל "ושמתם" למימינים בה סם חיים ולמשמאילים בה סם המות, דמי שאינו לומד התורה בכוונה הראויה לידע מצות ה' יכול הוא להגיע דרך התורה למידות רעות רבות כגאווה וטעות בהוראה והטעיית הרבים, והכל תלוי היכן ה"שורש" שלו בתורה, אם הוא מסיטרא דקדושה, אזי כל לימודו מוביל לקדושה, ואז התיומת שלו שלימה וכל יסודו שלם הוא, אך אם "נחלרה התיומת" וביסודו פגום הוא, אף לימודו פגום הוא ות"ח שאינו הגון הוי.

וכמו"כ לולה היבש פסול, שכל לימודו נעשה ביבשות ללא טעם וחשק, וכן אם נקטם ראשו שאי נו מכויץ שלימודו יעשה נחת רוח לבוראו אלא לומד שלא לשמה וכנ"ל.

האתרוג שיש בו תורה ומעש"ט, דומה לאדם השלם, הת"ח הגדול המיצג בכל הליכותיו את מחנה נושאי דגל התורה והחרדים לדבר ה', ולכן עיני כולם אליו נשואות, ויש עליו להיזהר בכל הליכותיו ודרכיו, שלא יבזה את המחנה אותו הוא מייצג. והוא מ"ש חז"ל "כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור [וה"ה רב או דיין] אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה.

ולכן גם פסולי האתרוג סובבים כולם סייב ה"הדר" וה"שינוי מראה" כנקודה שחורה, חזונית, צבעו, צורתו, גודלו, וכו'. והוי כעין מ"ש חז"ל דגדול הדור ראוי לו שיהא חכם עשיר ועניו, כדי שיהא מושלם בכל המעלות והמידות הטובות, הן בגשמיות והן ברוחניות.

ופסול נוסף ומיוחד מצינו באתרוג והוא דאתרוג המורכב פסול, ועניינו דצריך לאתרוג דיהא נשרש אך ורק ממיני אתרוג ולא מעצים אחרים, ודבר זה צריך בדיקה יתירה.

וה"נ צריך לבדוק היטב בכל גדול בתורה היכן גדול וממי קיבל את תורתו, ושיהא נסמך אך ורק עפ"י גדולי התורה המושלים בכל דור ודור, הממשיכים את מסורת נושאי דגל התורה ושהוסמכו מרבותיהם [וכמו בזמן חז"ל שלא יכל לדון דין תורה אלא מי שהוסמך מסמוך שהוא ג"ס נסמך איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה], וכל מי ששייך אפילו בחלקו לאותם אלה שאינם ממשיכים את דרך ישראל סבא בטהרתה, כבר אינו ראוי לשמש דוגמא

לאחרים כמנהיג, ד"מורכב" ופסול, דקפדינן באתרוג יותר מכל הד' מינים, לגודל מעלתו
וחשיבותו וק"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע דווקא במצות ארבעת המינים, נדרשת האחדות בין צדיקים לרשעים

משנה מנחות כז ע"א: וד' שבתודה, וד' שבלולב, וארבע שבמצורע - מעכבין זה את זה. אמר רב חנן בר רבא: ל"ש אלא שאין לו, אבל יש לו אין מעכבין.

ובתוספות מנחות שם הביאו שיטת רבינו תם, שחידושו של רב חנן בר רבא היה שלולב אינו צריך אגד, אולם עדיין חובת ארבעת מינים מן התורה לקחתם ביחד מדין "לקיחה תמה". ולדעה זו יש לקחת את כל ארבעת המינים אלא שמ"מ אינם צריכים להיות מאוגדים יחדיו.

אכן שיטת הבה"ג שם שאפילו יטול את ארבעת המינים בזה אחר זה יצא,

וכשיטה זו פסק הרמב"ם (שופר וסוכה ולולב פ"ז ה"ו): ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד ז יצא והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו, אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד לא יטול עד שימצא השאר.:

ומבואר שאף לדעות שאפשר ליטול את ארבעת המינים כל אחד בפני עצמו, מ"מ צריך שיהיו כולם מצויים אצלו ויטלם

ובביאור הגר"א (תרנא ס"ק יב) פירש בדעת הרא"ש, שאף שנוטל כל אחד מהם בפני עצמו מ"מ צריך גם כן שיהיו כולם נמצאים לפניו ואם לא כן, אינו חשוב "לקיחה תמה", וראה ביאור הלכה שם כתב שלכ"ע צריך שלא יפסיק בדיבור בלקיחת כולם וזאת כדי שיהיה נחשב לקיחה אחת.

ומ"מ מבואר שלכל הדעות ארבעת המינים אחת הם ושייכים אחד כלפי השני, ורק כל השאלה אם צריכים להיות אגודים ביחד, או ליטלם ביחד אף שאינם מאוגדים או אפילו בזה אחר זה ומ"מ כולם צרכים לפניו, ומ"מ חייבים להנטל כתורת ארבעת המינים יחד שיש להם שייכות אחד עם השני.

וצריך להבין מהי הקפידא הגדולה שעל כולם להיות יחד ושייכים זה עם זה.

ואשר יראה בזה, הנה בגמרא סוכה ט ע"א: כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה' - אף סוכה לה'.

ומכח הלכה זו נאמר שם (לז ע"ב): ואמר רבה: הדס של מצוה אסור להריח בו וכתב שם אסור להריח בו - דגמרינן מסוכה, דילפינן בפרק קמא (ט, א) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה, הואיל והוקצו למצוה.

וכן הוא ברא"ה (ביצה ל ע, א כתב, שההיקש הוא אף לגבי ד' מינים, דסוכה אמר רחמנא וכל אביזרה.

הרי שמבואר ששסוכה וארבעת המנים על שניהם חל של שמים

וצריך ביאור מה נשתנו שני מצוות הללו יותר משאר המצוות שחל עליהם שם שמים.

ואשר יראה בכל זה, שבגמ' שם נאמר ד' מינין שבלולב, ב' מהן עושין פירות וב' מהם אין עושין פירות - העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות, ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהו כולן באגודה אחת; וכך ישראל בהרצאה עד שיהו כולן באגודה אחת, שנאמר: הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה.

וברש"י משם כתב וז"ל: כשהן מתענין אין נענין עד שיהו כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושין ואין עושים פירות.

ודברי הגמרא הללו הם בדומה למה שאמרו במדרש ויקרא רבה פרשה ל סימן יב ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם לאבדן אי אפשר אלא אמר הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה הה"ד (עמוס ט) הבונה בשמים מעלותיו ואימתי הוא מתעלה כשהן עשוין אגודה אחת שנאמר (שם / עמוס ט') ואגודתו על ארץ יסדה לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון.

והנה מדברי רש"י במנחות שלעיל, מבואר שאלו שאין עושים פירות הם הרשעים

ובגמרא נאמר העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות.

וצריך ביאור מדוע הוקדמו העושים פירות שהם אלו הזקוקים לאין עושין פירות, לכאורה, אדרבא הרי אלו שאין עושים פירות אלו הם הרשעים הם היותר זקוקים לעושים פירות, והיה צריך להכתב בראשית הדברים שהאין עושים פירות הם הצריכים את הצדיקים ולא להפך ומדוע הוקדמו העושים פירות לצדיקים שהם הזקוקים לרשעים וצ"ע.

עוד צריך ביאור, דברי רש"י שם שכתב וז"ל: כשהן מתענין אין נענין עד שיהו כולן באגודה אחת מה ענין תעניות קשור לכאן, והרי הנדון כאן הוא לענין ארבעת המינים ולא לתעניות וצ"ע.

ואשר יראה בזה, שבמסורת הש"ס ביאר מדוע הזקוקים פירות זקוקים לרשעים, וציוה לעין בגמרא כריתות ו ע"ב ושם נאמר: "כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית. ושם בגמרא אמר אביי שמקורו הוא מהפסוק ואגודתו על ארץ יסדה, הוא הכתוב שהובא כאן.

והנראה הביאור בזה, שהרי תכלית התענית כתב הרמב"ם (תעניות פ"א ה"ד): וז"ל: ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים. ומתבאר שענין התענית שיגיעו לידי ריצוי שירוחמו מן השמים, וע"ז אמרו בגמרא שאין כח התענית מועיל אלא א"כ מצורפים אליה פושעי ישראל. א"כ מבואר שאין הקב"ה מתרצה אלא באופן שפושעי ישראל.

מעתה נראה לבאר שהנה ידוע הוא דברי אדונינו הגר"א שביאר את שאנו אומרים במועדים: אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו.

וביאר, ש"אתה בחרתנו" מתיחס על פסח שאז הובדלו מכל העמים ונעשו עם ה'. "אהבת אותנו" הולך על מתן תורה, בחג השבועות שנתן לו הקב"ה את התורה מכל האמות והוא משום אהבתינו אצלו. ומשום כך גם מצינו ביטויים של אהבה ביחס לתורה, אהבת עולם בית ישראל וכן בברכות יוצר אור אהבה רבה ביחס לתורה.

וביאר שחג הסוכות מתיחס ל"רצית בנו", שסלח להם הקב"ה ונתרצה להם על חטא העגל, ובזה ביאר שלאחר מכן חזרו ענני הכבוד לשכון על ישראל ומשום כן עושים זכר לחזרת ענני הכבוד עושים את חג הסוכות.

וביותר יבואר אחר מה שתבאר במאמרינו ליום הכפורים, שיסוד דין יום הכפורים שנתרצה הקב"ה להם ישראל "בשמחה" שמסר לו למשה רבינו לוחות שניות, והיינו שהיתה המחילה של קירוב ושל שמחה של הקב"ה אל ישראל.

מעתה אחר המתבאר שסוכות הוא החג שבא מכח הריצוי של הסליחה של הקב"ה לישראל. ומעתה כל שנמחל לישראל היינו לכל ישראל בין לצדיק ובין לרשע. לפי זה יבוארו היטב דברי רש"י במנחות, שהביא רש"י מתעניות שאין חשיבות אלא א"כ נמצאים בה מפושעי ישראל.

וכונת רש"י שכמבואר שארבעת המינים הרי הם המיצגים את כללות ישראל על כל שבטיו, ואחר שהם כולם מאוחדים אז מתרצה הקב"ה לישראל וכפי שמתבאר בתעניות שרק עם נמצאים רשעי ישראל רק אז שייך רחמים לכלל ישראל.

מעתה יבואר היטב שבחג הסוכות הוא הזמן שנתרצה הקב"ה בפועל לשרות בתוך ישראל ומשום כן יושבים בצילא דמיהמנותא. ואחר המתבאר שארבעת המינים הם בכלל הסוכה וכפי שכתב הרא"ה לעיל.

והביאור בזה כפי המתבאר שארבעת המינים רק שכלל ישראל מתאחדים כולם כאחד צדיקים ורשעים אז הקב"ה מתרצה לישראל. ונמצא שהביטוי לריצוי של ה' לישראל אחר יום הכפור הוא בחג הסוכות בעצם הישיבה בסוכה, ומלבד זאת הוא גם בשעה שישראל נוטלים ארבעת המינים שכלל עם ישראל מתאחד ביחד בזה מתבטא הריצוי בפועל של הקב"ה לישראל שכך הוא רצונו של הקב"ה שישראל יהיו מאוחדים יחד.

והוא הביאור של הכתוב ואגודתו על ארץ יסדה. והיינו שיסוד כלל ישראל רק שכולם מאוחדים יחד אליו. ודרישה זו שישראל יהיו מאוחדים צדיקים ורשעים הוא דווקא אחר יום כפור שנמחלו העוונות לכל ישראל.

רק אחר יום כיפור שייך שבחג הסוכות יהיה חיבור ואחדות בין צדיקים לרשעים

ולפי זה יבואר מה שדייקנו לעיל שתחילה נדרש שעושה פרי צריך לזה שאינו עושה פרי והיינו הצדיק צריך את הרשע לצורך האחד.

והביאור שאין הרשע יכול להתקרב לפני ה', אולם הקרובים לפני ה' הצדיקים מהם נדרש לדאוג לחבר את אלו הפחות מחוברים להתחבר ולהתקרב אל ה'.

ודירשה זו מן הצדיקים הינה מחובת הערבות שיש בין כל היהודים, ומשום כן נדרש מן צדיקים להתחבר אל הרשעים. אכן כל דרישה זו יש לה דבר מציאותי דווקא אחר מחילת העונות של יום הכפורים ואז הדרישה, תחילה העושים פירות יהיו זקוקין לשאין עושים, וממילא אחר כן שייך שאין עושים פירות יהיו זקוקין לעושים פירות.

אמנם עצם הדברי שצריך להתחבר אל הרשע, ומה שייך חיבור בין צדיק לבין רשע ואין שייך כלל לחברו אל הצדיק.

וראה מה שכתב האמרי אמת (סוכות הושענא רבה שנה תרעד): כל אחד ואחד יש לו משהו שלשם כך נברא ואין חבירו יכול לתקן זאת, וכתב עוד והיינו שיש חן על כל אחד ואחד כדכתיב (שיה"ש ד ז) כלך יפה רעיתי. והביא ראיה מדברי התוספות כתובות (יז עמוד א ד"ה כלה): שאם צריכים לשבח כלה בעלת מום יש לשבחה, בדבר שיש בה, כגון בעיניה או בידיה.

והפשט הוא כפי שביארנו במאמרינו לפרשת כי תצא את דברי הגמ' בגמרא (ברכות יז ע"א): ורבי אלכסנדר בטר דמצלי אמר הכי: רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

הרי שמבואר שכל יהודי אומר "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך", והוא כדברי הרמב"ם בהלכות גירושין "רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות".

מעתה נמצא שאף ברשע הגדול יש רצון פנימי לקיים מצוות. ומשום כן מוטל על העושה פרות על הצדיקים, לקרבם תחילה לגלות את הניצוץ אשר קיים בהם, וממילא יכירו הם את הצורך שצריך את שעושה פירת צריך להתאחד עמו.

ודבר זה כאמור שייך הוא דווקא אחר יום הכפורים אחר שנמחלו העוונות לכל ישראל ומשום כן דווקא בארבעת המינים הוא המבטא את האחדות בין כל חלקים עם ישראל

ולפי זה יבואר דבר נוסף שברבינו בחיי (אחרי מות פרק טז פסוק טז): השוכן אתם בתוך טומאתם. אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם. וכתב זה היה דעת ר' יהודה ז"ל במסכת

סוכה שהיה אומר שמסככין בדבר המקבל טומאה, ומטעם הכתוב הזה היה אומר כן, אף על פי שאין הלכה כמותו.

והיינו ששיטה זו טומאה מה שייך שסוכה שהיא ששם שמים חל עליה היא תעשה מדבר המקבל טומאה.

והביאור בזה כמתבאר שאחר המחילה והריצוי של הקב"ה לישראל ביום הכפורים, ונתבאר שדוקא אז אחר הכפורים שייך התאחדות של צדיקים ורשעים והוא להודיע שכל יהודי אפילו רשע יש ניצוץ של קדושה, ולכך אף שיש בו טומאה שייך להתאחד עמו.

ובזה מבואר הקפידא הגדולה בארבעת המינים שיהיו מאוחדים הוא נלקחים כאחת הוא בזה אחר זה, ומ"מ דווקא שכל שיש לו את כל ארבעת המינים יחדיו.

והביאור הוא שיסוד כלל ישראל הוא באחדות בין כל חלקי העם צדיקים ורשעים יחדיו, ואין עם ישראל שייך שיהיה עם רק שכל ארבעת חלקיו המה ביחד.

וגם יבואר, מדוע דווקא סוכה וארבעת המינים שני מצוות אלו בלבד, מבטאים את הענין "ששם שמים חל עליהם". שרק במקום שכלל ישראל מתאחד יחד הצדיקים עם הרשעים, שפ הקב"ה מחיל את שמו עליהם והוא היסוד של כלל ישראל, "ואגודתו על ארץ יסדה".

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' כללי ברכת לישיב בסוכה והמסתעף לדין שינוי מקום

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

שינוי מקום ממצוה למצוה

א. העושה מצוה כגון הלובש טלית קטן בביתו ומברך עליו ואח"כ הולך לבית הכנסת ולובש טלית גדול, אפילו אם בשעה שברך על הטלית קטן היה דעתו גם על לבישת הטלית גדול צריך לברך שוב על הטלית גדול שלובש בבית הכנסת.^{כא}

ובטעמו של דבר כתב השו"ע^{כב} דהליכה מביתו לבית הכנסת חשיבא הפסק, וביאר המג"א^{כג} דשינוי מקום הוי הפסק ואפילו היה דעתו לזה לא מהני.

ולדעת הט"ז^{כד} כל שאינו מפסיק זמן רב^{כה} מחמת השינוי מקום לא נחשב להפסק ואינו צריך לחזור ולברך, (ומה שצריך לחזור ולברך על הטלית גדול ראה בהערה^{כז}), ודווקא אם בשעת ברכה היה דעתו על הטלית גדול, אבל אם בשעת ברכה לא היה דעתו על הטלית גדול צריך לחזור ולברך.^{כח}

ב. ודע דלשיטת המג"א דשינוי מקום הוי הפסק, אפילו אם חוזר לאותו מקום שברך שם בתחילה, וכגון שברך על הטלית קטן בביתו ושינה מקומו שיצא מביתו ואחר כן חזר לביתו מיד צריך לברך על הטלית גדול.^{כט}

^{כא} שו"ע או"ח סי' ח' סי"ג.

^{כב} שם.

^{כג} שם ס"ק י"ז, וע"ע פמ"ג באשל אברהם שם.

^{כד} שם ס"ק י"א, אלא דכל זה אם השינוי מקום לא נמשך זמן רב אבל אם השינוי מקום נמשך זמן רב חוזר ומברך, וכ"ש הוא מהיכא דשינה מקומו וחוזר לאותו מצוה דמברך בכה"ג וכדלהלן אות ה' ו' ופשוט.

^{כה} ושיעור הזמן ראה להלן אות ז' ובהערות שם.

^{כז} ע"ש בט"ז שכתב דמה דצריך לחזור ולברך הוא משום דבשעה שמברך על טלית קטן בביתו מניח תכף תפילין אח"כ והוי ברכת תפילין הפסק בין טלית קטן לטלית גדול אבל הילוך לבית הכנסת לא הוי הפסק ע"ש.

ובגוף דברי הט"ז יש לתמוה הלא איהו גופיה בסי' כ"ה ס"ק ח' כתב דמי שהפסיק וענה איש"ר בין תפילין של יד לתפילין של ראש אינו חוזר ומברך דאינו הפסק אחרי שצורך הוא לו, ואולי יש לחלק דתש"י וש"ר הגם שהם נחשבים לשני מצוות, מ"מ שייכי להדדי ולכתחילה צריך לשתייהם דכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים, וע"כ כל שיש לו צורך לא נחשב להפסק, משא"כ בלובש טלית גדול אחר טלית קטן דמדין לבישת ציצית אין חיוב ושייכות זל"ז, וע"כ הברכה של התפילין מפסקת ביניהם גם אם יש לו צורך בזה וצ"ע, ואכמ"ל.

^{כח} חיי אדם כלל י"ב ס"ה, ומ"ב סי' ח' ס"ק ל"ד.

^{כט} מג"א שם, ונימוקו הוא משום דהוי מדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהן במקומן דשינוי מקום הוי הפסק כמו שכתב בסי' קע"ח סעיף ה'.

ג. ולהלכה למעשה לדעת שו"ע הרב^{כט} שינוי מקום הוא הפסק וצריך לחזור ולברך, ולדעת החי אדם^ל יש לחוש לדעת הט"ז דשינוי מקום לא הוא הפסק ואין לברך מספק, וכ"כ המשנה ברורה^{לא}.

שינוי מקום כשחוזר לאותו מצוה

ד. פשט טליתו ובשעת הפשיטה היה דעתו לחזור וללבשו מיד אפילו אם שינה מקומו בינתיים אינו חוזר ומברך, כיון שהוא חוזר לאותו טלית שברך עליו מתחילה^{לב}.

ה. וכל זה אם בשעת הפשיטה היה בדעתו לחזור וללבשו מיד, אבל אם לא היה בדעתו לחזור וללבשו מיד, אפילו אם נמלך וחזר ולבשו מיד צריך לחזור ולברך^{לג}.

ו. וכן אם בשעת הפשיטה היה דעתו לחזור וללבשו מיד, ולאחר הפשיטה שכח או נמלך ונשתהה איזה זמן צריך לחזור ולברך^{לד}.

ז. בשיעור מיד נחלקו הפוסקים י"א^{לה} שהוא עד חצי שעה, ודעת שו"ע הרב^{לו} שהוא עד ב' [או ג'] שעות.

ח. כללים אלו דשינוי מקום נאמרו בכל המצוות^{לו}.

^{כט} סי' ח' סכ"ב, ובקונטרס אחרון ס"ק ה'.
^ל כלל י"ב ס"ה, ובנשמת אדם ס"ק א'.

^{לא} סי' ח' ס"ק ל"ד, וכ"כ המ"ב לגבי סוכה בסי' תרל"ט ס"ק מ"ח, ובביאור הלכה סי' ח' סכ"ב ד"ה חשיבא כתב וז"ל דע דמדברי הט"ז משמע גם כן דסובר שאין שינוי מקום הפסק בזה, וכן הגר"א בביאורו כתב כהט"ז, אך לדבריו לכאורה יהיה הדין גם כן בקידוש מהני דעתו אפילו מבית לבית אחר והשו"ע לא כתב כן לקמן בסימן רע"ג ס"א אפילו לדעת הי"א ובנשמת אדם מיישב בדוחק ומחלק ביניהם וצ"ע עכ"ל.

^{לב} כל זה לדעת הרמ"א בהג"ה סי' ח' סי"ד שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו, ובמג"א שם ס"ק י"ח ביאר דכיון דחזר ולבש אותו טלית עצמו לא הוא שינוי מקום הפסק, ובשו"ע הרב שם סכ"ג כתב דאפילו פושט טליתו בבית זה וחוזר ולובשו בבית אחר לא הוא הפסק כיון שחוזר ולובש אותו טלית בעצמו שכבר בירך עליו וגם לא הסיח דעתו מלבישתו לכן נפטר בברכה שבירך עליו כשלבשו בפעם הראשונה.

אבל לדעת השו"ע סי' ח' סי"ד אם פשט טליתו אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו, דס"ל דהפשיטה גופא הפסק כמוש"כ המ"ב סי' ח' ס"ק ל"ו וע"ש היטב.
^{לג} מג"א שם.

^{לד} שו"ע הרב סכ"ד ובמ"ב שם ס"ק ל"ז.

כלל העולה □ שינוי מקום באותו מצוה אינו מברך, כל היכא שבעת הפשיטה היה דעתו לחזור למצוה מיד, וכן היה שחזר למצוה מיד.

^{לה} ראה במ"ב סי' ח' ס"ק ל"ז דמשמע מדעתו דגדר מיד רק אם הוא חוזר תיכף למקומו אבל אם שהה זמן מה לא נחשב מיד, וראה בשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ד תשובה י' כתב דהוא שיעור חצי שעה, וכ"כ הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה חלק הימים הנוראים עמ' שנ"ד ובשו"ת יביע אומר ח"ח סי' ב' ס"ק ו'.

^{לו} בשו"ע הרב סכ"ג כתב וז"ל אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבשו עד לאחר כמה שעות, אז אפילו אם אח"כ נמלך ללבשו תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו וכו', ואפילו אם לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולובשו באותו החדר שפושטו עכ"ל, וראה עוד בשו"ע הרב סי' כ"ה סכ"ט לגבי תפילין וז"ל מי שחלץ את תפיליו והיה בדעתו שלא יחזור להניחן עד לאחר זמן מרובה כמו ב' או ג' שעות וכו', וע"ע בשו"ע הרב סי' תרל"ט סי"ג לגבי סוכה ושהה שם חוץ לסוכה ולא חזר לאלתר אלא לאחר שעה או שתיים וכו', וראה לקמן הערה מ"ח מש"כ בביאור סתירת דברי שו"ע הרב.

ודע דכיון דהאי זמן רב אינו מוגדר בדיוק, צריך לומר דהאי שיעורא דב' וג' שעות הוא אומדן דעת דבאופן זה יש היסח הדעת, ולפי"ז אם השינוי מקום היה בנסיעה מעיר לעיר וכל כיו"ב גם בפחות משיעור זה נחשב להפסק, ופשוט.
^{לי} כמבואר בשו"ע סי' כ"ה סי"ב ובנו"כ שם לגבי תפילין, ובשו"ע סי' תרל"ט סי' ח' ובנו"כ שם לגבי סוכה, ואכמ"ל יותר.

כללי ברכת לישיב בסוכה והמסתעף

אלו דברים חייבים בסוכה

ט. כתב השו"ע^ל אוכלים ושותים^{לט} וישנים בסוכה כל שבעה בין ביום ובין בלילה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת ארעי, אבל מותר לאכול אכילת ארעי חוץ לסוכה, וכמה אכילת ארעי כביצה מפת, ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות ואפילו קבע עליהו חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח, ותבשיל העשוי מחמשת מינים אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה.

וי"א דיין ושכר וכיו"ב אם קבע עליהם חייב בסוכה וצריך לברך, ולכן כשרוצה לשתותם צריך ליכנס לסוכה, ולא יברך, וראה בהערה כיצד יעשה^מ.

כיצד מצות ישיבה בסוכה ואימתי מברכים ברכת לישיב בסוכה

י. כיצד מצוות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה וישן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה^{מא}.

ונחלקו הראשונים על מה מברכים לישיב בסוכה -

^ל סי' תרל"ט ס"ב.

^ט ראה בשער הציון שם ס"ק כ"ט דהא דאיתא אוכלים ושותים בסוכה היינו לאחר אכילתו שדרך לשתות אז צריך לשתות גם כן בסוכה דנכלל הוא בסעודה, אבל שתיה בלא אכילה לא חשיבא לחייבו בסוכה, ואפשר דלפי"ז אף מים בתוך הסעודה אין כדאי לשתות חוץ לסוכה וצ"ע עכ"ל.

ויש לציין עוד מש"כ רש"י עירובין מד. ד"ה כדי שיאכל וישתה וישן עיקר מצותה של סוכה בג' דברים הללו עכ"ל.
^מ מג"א ס"ק ד' ע"ש, והביאו המ"ב ס"ק י"ג ומסיק וז"ל ומיהו ראוי ונכון לכתחילה שלא לשתות בקבע אפילו שאר משקין כמו מי דבש ושכר אלא תוך הסעודה או על כל פנים יאכל מתחילה פת יותר מכביצה ויברך לישיב בסוכה ויוצא לכל הדעות עכ"ל, (וראה לעיל הערה י"ט מש"כ בשם רש"י), אמנם בשו"ע הרב ס"ב כתב ז"ל אבל אם קובע עצמו לשתות יין וכו' צריך לכנס לתוך הסוכה, אבל אין צריך לברך לישיב בסוכה לפי שהשתיה היא טפילה לאכילה וברכת לישיב בסוכה שברך על אכילת שחרית היא פוטרת את השתיה של כל היום וכו' ע"ש, ועיין עוד לקמן הערה כ"ד - כ"ו.

ולכי תידוק תראה דנחלקו המ"ב ושו"ע הרב בקובע עצמו על משקין (לדעת הפוסקים דמתחייב לשתותן בסוכה) אם גם בזה שייך לומר סברא זו דהוא טפל אל ברכת לישיב בסוכה שמברך על האכילה, ודעת שו"ע הרב דגם בכה"ג הוא נכלל בברכת לישיב בסוכה דאכילה, והמ"ב ס"ל דכיון דקביעות זה מחייב בסוכה שוב דינו כאכילה ויש לו חיוב ברכה בפ"ע ואין שייך לומר דהוא נכלל בברכה שמברך על האכילה דהא נמי אכילה היא, ומה שאין מברכין כיון דאיכא פלוגתא בזה וסב"ל, ולזה כתב דישתה בתוך הסעודה וכו'.

וע"ש בשעה"צ ס"ק ס"ק ל"ג ז"ל וכתב המחצית השקל דלפי זה הו"ה קאפיא במדינותינו, ובתשובת עולת שמואל סי' צ"ז דשתיית קאפי"א ושקאלאד פטור אפילו להפוסקים דשתיית קבע חייב היינו באותן שקובעין לשתיה אחר האכילה דרך שמחה וריעות אבל לא בשתיית קאפי"א ושקאלאד [פ"ת] עכ"ל.

וראה עוד במ"ב ס"ק ט"ו שכתב ז"ל ודע עוד דהסכימו כמה אחרונים דנכון להחמיר מלאכול בשר ודגים וגבינה חוץ לסוכה ודוקא בקביעות אבל שלא בקביעות אין להחמיר כלל עכ"ל, וע"ש בשעה"צ ס"ק ל"ח.

מצוה לפרסם - מש"כ השל"ה במסכת סוכה וז"ל וראוי לומר ברכת לישיב בסוכה בקול ובמשיכה בנגון ינגן אותה כשאר ברכות של קידוש דלמה יגרע ואדרבא היא עדיפא דהא ברכת המצוה היא שציוונו הש"י לישיב בסוכה ע"ש.

^{מא} שו"ע סי' תרל"ט ס"א.

כללי שינוי מקום בברכת המצות

י"א דכל זמן שנכנס לסוכה לישיב בה מברך לישיב בסוכה^{מב} ואפילו אם נכנס לסוכת חבירו לבקרו מברך לישיב בסוכה^{מג}.

וי"א שנהגו שאין מברכין אלא בשעת אכילה^{מד}, ובטעם המנהג י"א^{מה} דהגם דשינה חמורה מאכילה דאפילו שינת ארעי נחשבת לקביעות, אפ"ה אין מברכין אלא על האכילה לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה ומברך על האכילה ופוטור כל הדברים. וי"א^{מו} לפי שהאכילה היא עיקר מצות הישיבה בסוכה.

^{מב} כ"כ הרי"ף סוכה כב: וז"ל ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישיב בה מברך לישיב בסוכה עכ"ל, והביאו הרא"ש פ"ד סי' ג' ע"ש (ועיין לקמן הערה כ"ד מש"כ בביאור שיטת הרא"ש), וכ"כ הרמב"ם פ"ו מסוכה הל' י"ב וז"ל כל זמן שיכנס לישיב בסוכה כל שבעה מברך אקב"ו לישיב בסוכה, ובביאור הגר"א כתב דדעת הרי"ף והרמב"ם עיקר, וכן היה נוהג הגר"א להלכה וכמו שכתב החיי אדם כלל קמ"ז סט"ו ואימת שנכנס אע"פ שאינו אוכל שם מברך שהרי גם הישיבה והעמידה שם היא מצוה דהוי כעין תדורו וכן נהג הגר"א עכ"ל, אלא דהחיי אדם שם מסיק וז"ל אבל מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים אלא בשעת אכילה ואפילו אם יושבים קודם אכילה אינם מברכים עכ"ל.

ובדעת התוס' יש לזון דהתוס' סוכה מה: ד"ה אחד כתבו וז"ל אין סוכה ולולב שוין לברכה דאלולב אין מברך אלא פעם אחת ביום, אבל סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשר פעמים ביום מברך על כל אחת ואחת מידי דהוי אתפילין כל זמן שמניחן, והיינו טעמא דסוכה דאי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל חוץ לסוכה, אע"פ שכבר אכל בו ביום בסוכה וכן תפילין כל היום מצוותן שיהו מונחין בראשו ובזרועו אבל לולב וכו' עכ"ל.

ואני בעניי הו"א דהתוס' פליג ארי"ף ורמב"ם וס"ל דאינו מברך לישיב בסוכה כי אם אהני דברים דאסור לעשותן חוץ לסוכה, כגון אם נכנס לה לסעודת קבע או שינה אבל אם נכנס לישיב בה הגם דמקיים מצוה מ"מ כיון דאין איסור לישיב חוץ לסוכה אינו מברך, וזה מוכח ממש"כ דסוכה אי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל חוץ לסוכה אלמא דדוקא מה דאי אפשר לעשות חוץ לסוכה מברך עליהם, ומש"כ בריש דבריהם כדי שיאכל וישתה הגם דשותים חוץ לסוכה י"ל דאיירי בשתיה שבתוך הסעודה וכמו שכתב השע"צ סי' תרל"ט ס"ק כ"ט ע"ש וכנ"ל הערה י"ט, אלא דהבית יוסף סי' תרל"ט ס"ח השווה דעת התוס' עם דעת הרי"ף והרמב"ם וצ"ע.

ויתכן לומר דגירסא אחרת נודמנה להב"י, דהנה בגירסא דידן בתוס' כתבו כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשר פעמים ביום וכו', וכן העתיק הט"ז סי' תרל"ט ס"ק כ', אמנם הבית יוסף העתיק דברי התוס' וכתב ואפילו עשרים פעמים ביום וס"ל כיון דבמציות אין שייך לומר דעשרים פעמים קאי על אכילה ושינה בלבד וכי אדם אוכל ושותה וישן עשרים פעמים ביום תורתו אימת נעשית, וע"כ דמש"כ התוס' אכילה ושינה לדוגמא נקטו והו"ה כל היכא שנכנס לסוכה לישיב בה באופן של קביעות נמי מברך ודו"ק.

^{מג} כ"כ הרא"ש שם בשם רבינו האי וז"ל הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שמברך בין סעד בין לא סעד עכ"ל, והביאו הטור סי' תרל"ט ס"ח ע"ש.

^{מד} כ"כ הרא"ש שם בשם מהר"מ, והביאו הטור שם, וכ"כ תוס' ברכות יא: ד"ה שכבר, וכ"כ הסמ"ק סי' צ"ג, וכ"כ המרדכי סוכה סי' תשס"ה דכן עמא דבר, וכ"כ המגיד משנה פ"ו מסוכה הל' י"ב.

ובדעת הרא"ש מצינו דנחלקו הפוסקים דהנה הרא"ש לאחר שהביא דברי ר"ת כתב וז"ל ורב האי גאון כתב הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שיברך בין סעד בין לא סעד, ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישיב בה דמברך עכ"ל, ובבית יוסף שם ס"ח השווה דעת הרא"ש עם דעת הרי"ף והרמב"ם, אמנם מדברי הטור בקיצור פסקי הרא"ש ס"ג משמע דהרא"ש ס"ל כרבנו תם וכן משמע מדברי הטור שהביא דעת רבנו תם באחרונה.

^{מה} כן ביאר רבנו תם סברא זו והובא ברא"ש שם, וכ"כ הטור וז"ל כיון שעיקר קביעות שהאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטור כל הדברים אפילו השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלים ארעי חוצה לה ואין ישנים ארעי חוצה אפ"ה כיון שהאכילה היא עיקר פוטרת השאר עכ"ל, וראה להלן הערה כ"ו בביאור דבריהם. ^{מו} כן משמע מדברי הגהות סמ"ק סי' צ"ג אות ע"ד והובא במג"א ס"ק י"ז וז"ל והמברכין ואין אוכלין שם רק יושבים שעה אחת טועים הם כי בעינן תשבו כעין תדורו וקרוב לומר דהוי ברכה לבטלה עכ"ל, ובשו"ע הרב סי"ב ביאר וז"ל שכולם נמשכים וטפלים לאכילה שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה ברכת האכילה פוטרתן.

ולכי תידוק היטב תראה דטעם מנהג זה שאין מברכין אלא על האכילה, תליא באשלי רברבי, ודעת הרא"ש והטור הוא דהגם דעיקר מצוות הישיבה בסוכה אינה באכילה דוקא, ואדרבא שינה חמורה יותר דהא בשינה כל דהוא מתחייב בסוכה דהוא נחשב לקביעות, מ"מ תקנו ברכה על האכילה לפי שהיא עיקר הקביעות מצד האדם, וביתר ביאור נ"ל דדמי להמבואר לגבי עירוב בסי' ש"ע ס"ה דמי שהוא אוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילתו היא העיקר, וע"ש בשו"ע הרב ס"ו עיקר דירת האדם היא מקום אכילת פת ולא מקום השינה ולינה לפיכך אנשי החצר שהיו כולם אוכלים בבית אחד בשבת וכו' ויש לכל אחד חדר בפני עצמו בחצר שדר שם כל היום וכל הלילה אינם

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

ולהלכה כתב השו"ע^{מז} נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה, והכי נהוג^{מח}.

היושב בסוכה שלא יאכל בה

יא. וכל זה שאמרנו שאינו מברך אלא על האכילה הוא באופן שהוא אוכל בסוכה זו ואז אין צריך לברך על שאר דברים כיון שהם טפלים לאכילה, אבל אם דעתו שלא לאכול כל היום בסוכה כגון שמתענה תענית חלום מברך על הסוכה בכל פעם שנכנס בה^{מט}, והו"ה

צריכים עירוב ע"ש, אלמא דעיקר דירת האדם היא האכילה הגם דמשך זמן אכילתו אינה אלא שעה אחת ושאר ההשתמשות הוא כל היום וכל הלילה, וע"כ דתקנת ברכת לישיב בסוכה קאי על האכילה דכשתקנו ברכת לישיב בסוכה אחר מנהג בני אדם תקנו, ובלישנא דאינשי אכילה היא עיקר דירה.

אבל הגהות סמ"ק והמג"א ס"ל דמדינא עיקר מצוות ישיבת סוכה היא האכילה ולזה לכתחילה תקנו שיברך על עיקר המצוה ויהא נכלל בברכתו כל שאר הדברים, וביאור הדברים נ"ל כמוש"כ דדמיא לגדרי דירה בעירוב דהאכילה קובעת להחשיב דירה, ומה דשינת ארעי חייב בסוכה הוא משום דבשינה כל דהוא סגי להו לאינשי, וחשיב להתחייב בסוכה, אבל עיקר החיוב הוא מה שהוא עיקר דירת האדם והשאר טפלים לו, וראה להלן הערה נ"א דאיכא נפק"מ להלכה בין הני שיטות.

[וע"ע להלן הערה ל"א דהערוך השלחן ס"ל דלהגהות סמ"ק אין מברכין אלא על האכילה ולא תקנו ברכה על שאר דברים, וכ"כ המאמר מרדכי סי' תרל"ט ס"ק ח'].

^{מז} סי' תרל"ט ס"ח, והגם דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דמברך כל פעם שנכנס לה, מסיק הב"י דנהגו שלא לברך כי אם בשעת אכילה, וראה לעיל הערה כ"ב כ"ד דיתכן דגם לדעת הרא"ש והתוס' אין מברכין כי אם בשעת האכילה.

^{מח} כ"כ הרמ"א בהג"ה, והוא פליאה מה הוסיף על דברי השו"ע הלא גם השו"ע כתב דנהגו שאין מברכים אלא בשעת אכילה.

ובערוך השולחן סי' תרל"ט סכ"ח כתב וז"ל ודע דלכאורה היה נ"ל ברור דאפילו לשיטת ר"ת אין זה אלא בסוכת עצמו אבל הנכנס לישיב בסוכתו של חבירו שלא יאכל שם וברכה של סוכה שלו הלא לא תפטור סוכה אחרת וא"כ צריך לברך כשנכנס לסוכתו של חבירו ואין המנהג כן, ואולי זה כונת רבינו הרמ"א במה שכתב והכי נהוג כלומר אפילו בסוכת חבירו והטעם שאנו תופסים דעיקר המצוה היא האכילה ואין מברכין אלא על עיקר המצוה עכ"ל, ולכי תידוק בדברי הערוך השולחן תראה דס"ל כמו שכתבתי בביאור שיטת הגהות סמ"ק לעיל הערה כ"ו, וחידש הערוך השולחן דלשיטה זו לא נתקנה ברכת לישיב בסוכה כי אם על האכילה ולא על שאר דברים, וכ"כ במאמר מרדכי סי' תרל"ט ס"ק ח' ע"ש, אלא דלא נראה כן מדברי הפוסקים וכמו שאכתוב להלן הערה ל"א, וע"ע בהערה ל"ה מש"כ בביאור שיטת הלבושי שרד.

[שוב העירני הרה"ג מנחם מנדל רבינוביץ שליט"א דלפי מש"כ בהנהגות איסור והיתר להפמ"ג יור"ד ז' דבמקום שכתב הרמ"א והכי נהוג משמע שהוא כותב לנהוג כן מכאן ואילך, ובמקום שכותב וכן המנהג או וכן נהוגין ג"כ יש חילוק דלפעמים המנהג רק בקראקא או באותו גליל ולפעמים בכל המדינה עכ"ל, ולפי"ז י"ל דכתב הרמ"א והכי נהוג (הנו"ן בשו"א) בלשון ציווי הוא ובא לומר דמש"כ השו"ע דנהגו לאו מנהג בעלמא הוא אלא כן ההלכה ויש לנהוג כן מהיום והלאה ודו"ק].

^{מט} כן כתב הט"ז ס"ק כ' בסופו שכתב וז"ל נ"ל שמי שבדעתו שאין אוכל פת כל היום וכ"ש מי שמתענה תענית חלום בסוכות חייב לברך על הסוכה בכל פעם שיכנס בה באותו יום לטיול כיון שאין באותו היום אכילת פת הדרינן לדין התלמוד דמברך בכל פעם שנכנס לישיב שם דהא עיקר הטעם שאכילת פת הוא עיקר ופוטר את הטפל עכ"ל, וכ"כ המ"ב ס"ק מ"ח.

אם נכנס לסוכת חבירו ואינו אוכל שם צריך לברך על ישיבת הסוכה, והעולם אין מדקדקין בכך ואין מברכין אפילו באופן זה וצ"ענא.

נכנס לסוכה לישיב בה קודם אכילה מתי מברך

יב. הנכנס לסוכה לישיב בה שעה אחת קודם האכילה -

י"א דטוב שיאכל פת הבאה בכיסנין בבוקר כשיעור כביצה ויברך כדי שיפטור הכלב.

י"ב כ"כ בשו"ע הרב סי"ד ט"ו וז"ל אבל אם נכנס לסוכה אחרת וכו' כשרוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכלו חוץ לסוכה צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה וכו', ואפילו אם אינו רוצה לאכול בסוכה זו אלא שנכנס לתוכה לישן ולטייל צריך לברך לישיב בסוכה שאין שינה וטיול שבסוכה זו נפטרין בברכה שבירך בסוכה אחרת עכ"ל, וכ"כ בחיי אדם כלל קמ"ז סט"ו וכן ההולך לסוכת חבירו צריך לברך שם בין יאכל שם או לא עכ"ל, והביאו השעה"צ סי' תרל"ט ס"ק צ"ג, ותמוה מאד מש"כ שם בשעה"צ דלדעת הגר"ז מה שמברך על סוכת חבירו דווקא אם אוכל שם והוא לפי מנהגינו שנהגו שלא לברך אלא בשעת אכילה ע"ש, והלא בשו"ע הרב מבואר להדיא דכשהולך לסוכת חבירו מברך גם על הטיול והשינה וצ"עג.

ודע דכל זה היכא שנכנס לסוכה ורוצה לישיב שם אבל אם נכנס לשם לגבות חובו וכדומה שאר עסק ואין נפק"מ אצלו בין אם הוא סוכה או בית או חוץ בזה לכו"ע אינו צריך לברך דלא עדיף ממתעסק בעלמא, כ"כ בשער הציון שם בשם גדול אחד.

י"ג כ"כ בערוך השלחן הנ"ל הערה כ"ח, אלא דהוא צ"ע מאין בא מנהג זה הלא בפוסקים הנ"ל הערה כ"ט ל' מבואר להדיא דבכה"ג צריך לברך.

ונראה דהעולם חיישי לשיטת הגהות סמ"ק הנ"ל הערה כ"ו דהמברכין ואין אוכלין שם רק יושבים שעה אחת טועים הם כי בעינן תשבו כעין תדורו וקרוב לומר דהוי ברכה לבטלה, ומדבריו משמע דאיירי אפילו באופן שלא יאכל בסוכה זו ואפ"ה לא תקנו לברך ברכה כי אם על עיקר מצוות ישיבת הסוכה, וכ"כ המאמר מרדכי סי' תרל"ט ס"ק ח' שהשיב על דברי הט"ז (הנ"ל הערה כ"ט) וז"ל עוד אני תמיה על מש"כ הרב ז"ל הדרינן לדין התלמוד וכו' דהא לר"ת דנהיגנן כותיה הכי הוי עיקרא דמילתא לפום דינא דתלמודא שאין לברך אלא על האכילה ומעולם לא תקנו לברך על הכניסה ושאר דברים ע"ש.

אלא דאני בעניי לא זכיתי להבין תמיהתו הלא מבואר בדברי ר"ת להדיא דמה שלא נהגו לברך הוא משום דטפל אל הברכה שמברך באכילה, וממילא אם אינו מברך על האכילה צריך לברך על שאר דברים ואכמ"ל יותר, וע"ע במילואים שבסוה"ס אות ב'.

ובתוספות חיים להרב משולם פינקלשטיין זצ"ל בחיבורו על החיי אדם כלל קמ"ז ס"ק י"ט כתב וז"ל אך לפי שמנהג העולם הוא שאין מברכין אלא בשעת אכילה לכן צריך שיאכל שם דבר שהוא מה' מינים עכ"ל. [ונראה בט"ז סי' תרס"ח ס"ק א' דהיכא שאינו אוכל בסוכה וצריך לברך על ישיבת הסוכה אסור ליכנס לישיב בה אם אינו מברך ע"ש, ויסוד הדברים הוא מהמבואר בשו"ע יו"ד סי' שכ"ח דערום לא יפריש חלה כיון שאינו יכול לברך, וע"ע בש"ך יו"ד סי' ק"כ ס"ק ה' לגבי כלי שהוא טעון טבילה מספק דיטבילו עם כלי אחר החייב בברכה].

י"ד כ"כ המג"א שם ס"ק י"ז וז"ל ומשמע ברא"ש הנ"ל והטור סוף סי' תרמ"ג דאפילו נכנס לישיב בה קודם האכילה אינו מברך, ומיהו טוב שיאכל מעט בבוקר ויברך כדי שיפטור הכל דלא כשלי"ה עכ"ל.

ודברי מג"א אלו הביאו החיי אדם כלל קמ"ז סי"ג והמ"ב ס"ק מ"ו וראה שם בשעה"צ ס"ק פ"ג דכ"כ גם הבכורי יעקב, אמנם הט"ז ס"ק כ' ושו"ע הרב ס"ב לא כתבו דין זה, ולע"ד דהט"ז לשיטתו אזיל דס"ל דמסעודה לסעודה צריך לברך שוב לישיב בסוכה וכדלהלן הערה ל"ז ל"ח ומעתה גם אם יעשה ברכה בבוקר על אכילתו יצטרך לברך שוב כשיאכל האכילה אחרת וכיון דמדינא אמרינן דהישיבה לפני האכילה טפילה להאכילה שלאחריה הוי ברכה שאינה צריכה, אבל המג"א לשיטתו אזיל דס"ל דמסעודה לסעודה אינו צריך ברכה אלא אם הפסיק ביניהם וכדלהלן הערה ל"ט, ולזה כתב דמהיות טוב יברך על האכילה מיד כשנכנס לסוכה.

ונבדעת שו"ע הרב יתכן לומר דכיון דס"ל כדעת הסמ"ק דלכתחלה לא תקנו ברכה אלא על האכילה וכנ"ל הערה כ"ו, וס"ל דגם אכילת פת הבאה בכיסנין דיש בה קביעות קצת נכלל בברכה שמברך על הפת אח"כ, וכנ"ל הערה כ' לגבי שתיית יין, וא"כ מה מעלה יש במה שמברך על פת הבאה בכיסנין, הלא מעיקר הדין צריך לברך על הישיבה ואפ"ה אין מברכין כיון שנכלל בברכה שמברכין על הפת, ודו"ק בכל זה].

וי"א דאינו צריך לברך בשעה שישב, והברכה שיברך אח"כ על האכילה פוטר אפילו מה שלפניו.

גמר סעודתו ונזכר שעדיין לא בירך לישיב בסוכה

יג. מי שאכל וגמר סעודתו ונזכר שעדיין לא בירך לישיב בסוכה -

י"אני דגם אם עדיין לא בירך ברכת המזון אינו צריך לחזור ולאכול אלא יברך לישיב בסוכה על הישיבה בסוכה.

כ"כ הט"ז שם וז"ל ועוד ראיתי להזכיר דבר פשוט שכל מה ששותין קודם האכילה כגון יי"ש בקביעות אין צריך ברכת סוכה כי האכילה שיברך עליה אח"כ פוטר כל אפילו מה שלפניו וראיה ממש"כ הרא"ש פרק לולב וערבה כיון דמצוות סוכה היא אכילה וטיוול אם מברך אחר שישב שפיר דמי ומקרי עובר לעשייתן ומביא ראיה מציצית דאמרין (ירושלמי ברכות פ"ט הל' ג') נתעטף אומר להתעטף בציצית אלמא אע"פ שכבר נתעטף מברך לפי שהמצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד וכן נמי הסוכה כו' עכ"ל, הרי שאף הישיבה והטיוול ושינה שלפני האכילה נפטרו מכח האכילה שלאחריה ק"ו בשתיה כל זה נראה פשוט לע"ד שהרוצה לברך בשתיה יש לו לחוש לברכה לבטלה בלי ספק עכ"ל, וכ"כ הט"ז שם ס"ק ז', וכ"כ המג"א ריש ס"ק י"ז דכן הוא לדעת הרא"ש הנ"ל והטור סוף סי' תרמ"ג, וכ"כ בשו"ע הרב סוף סעיף י"ג, והמ"ב ס"ק מ"ו.

ונראה לע"ד דהשל"ה לא ס"ל סברא זו דכתב במסכת סוכה עמוד השלום פרק נר מצוה ד"ה נראה לי וז"ל נראה לי אדם היושב בסוכה בכל היום ואינו יוצא ממנה ואף אם יוצא לעשות צרכיו אינו מסיח דעתו ודעתו לחזור אזי תכף בבוקר בבואו מבית הכנסת ונכנס לסוכתו יברך על הסוכה ויהיה דעתו על האכילה והטיוול והשינה ואחר כך לא יברך בעת שעושה המוציא ופטור מעל"ע עד בוקר שני ע"ש, והמג"א בס"ק י"ז פליג עליה דכיון דתקנו שלא יברך אלא בשעת אכילה מה"ת יברך בבוקר קודם שיאכל, וצ"ל דהשל"ה ס"ל דאין ברכת האכילה שלאחריו פוטר את מה שלפניו, וע"ש עוד בריש דבריו מש"כ לשון אבא מורי ז"ל בעמק ברכה טוב לאדם כשיברך לישיב בסוכה בשעת אכילה שיכיון בלבו בשעת ברכה לפטור בזו הברכה השינה והטיוול וכל מה שישתמש בה עד אכילה אחרת כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא שהביא הטור והבית יוסף בסימן תרל"ט ע"ש].

י" מג"א שם ס"ק כ"ז וז"ל אם שכח לברך לישיב בסוכה עד שאכל נראה לי דיברך אח"כ על מה שרוצה לאכול, ואפילו אכל כבר נראה לי דיכול לברך דגם הישיבה היא מן המצוה עכ"ל, והביאו החיי אדם כלל קמ"ז סט"ז, וכ"כ השו"ע הרב סט"ז וז"ל ואע"פ שכל המצוות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן מ"מ הרי גם הישיבה שיושב בסוכה אחר הסעודה הוא ג"כ מכלל המצוה וא"כ הרי הוא מברך קודם המצוה עכ"ל, ולא כתבו עצה זו דעכשיו יאכל מעט ויברך, ובאמת סברתם פשוטה דהא כתבו להדיא דכל היכא דהפסיק והלך לסוכת חבירו אפילו אינו אוכל שם מברך לישיב בסוכה על הישיבה דבכה"ג אינו נכלל בברכת לישיב בסוכה, ומבואר מדבריהם דמעיקר הדין צריך לברך על הישיבה בסוכה ומה שאין מברכין הוא באופן שהוא טפל לברכת לישיב בסוכה שמברך על האכילה אבל אם לא ברך על האכילה לכתחילה יכול לברך על הישיבה בסוכה, ולפי"ז אינו צריך לעצה זו דיאכל מעט ויברך לישיב בסוכה ודו"ק בזה.

ו"אנה **דכל שעדיין לא בירך ברכת המזון יברך ויאכל מעט**, ואם כבר ברך ברכת המזון יברך לישיב בסוכה על עצם הישיבה בסוכה, ולמנהג העולם שאין מברכין אלא על האכילה ראה בהערה^{יז}.

אכל ובירך לישיב בסוכה האם מברך כשאוכל סעודה שניה

אכל וברך לישיב בסוכה ולא יצא ואח"כ אוכל שוב בסוכה זו

יד. מי שברך ברכת לישיב בסוכה על האכילה ולא יצא מהסוכה ורוצה לאכול בה שוב סעודה אחרת -

דעת הט"ז^{יז} דאפילו אם היה בדעתו בשעת ברכה ראשונה על אכילה שניה לא מהני ומברך שוב על האכילה השניה^{יח}.

י"כ כתב הלבושי שרד ס"ק כ"ה ז"ל ואע"ג דקבעו כר"ת שאין מברך רק על האכילה וזה כבר גמר אכילתו ובירך ברכת המזון ס"ל למג"א דהישיבה שאחר האכילה מיחשבא כאכילה וסמך על סברא זו כיון דמעיקר הדין מברך כל פעם שנכנס בה כו' לכן אף שנהגו כר"ת דעיקר הקביעות היא האכילה היינו דמאכילה ואילך כל זמן שיושב הוי קביעות אחד, ומ"מ כל שעדיין לא בירך ברכת המזון יברך ויאכל מעט עכ"ל, והביאו המ"ב ס"ק מ"ח. והמדויק יראה בדבריו חידוש, דממה שכתב דס"ל למג"א דהישיבה שלאחר האכילה מיחשבא כאכילה משמע דס"ל דלהמג"א דמה שאינו מברך על הישיבה בסוכה הוא משום דכל מה שעושה אחר האכילה הוא נגרר אחר האכילה וכאכילה חשיבא, ולדבריו אם נכנס לסוכה קודם לאכילה אינו נחשב כאכילה, ובוה מובן מש"כ המג"א ס"ק י"ז דהגם דכתבו הרא"ש והטור דאפילו נכנס בה קודם אכילה אינו מברך מיהו טוב שיאכל מעט בבוקר ויברך כדי שיפטור הכל דכיון דהוא קודם האכילה חייש המג"א לכתחילה דילמא אינו טפל לאכילה שלאחריה, וראה לעיל הערה ל"ג דכן הוא דעת הש"ל, ולזה כתב הלבושי דדווקא בישיבה שאחר אכילה יברך, ולפי"ז כ"ש שאם נזכר בתוך סעודתו שיכול לברך דכאכילה חשיבא.

ומה שכתב הלבושי דכל שהוא עדיין בתוך סעודתו יברך ויאכל מעט הוא משום דחייש הלבושי גם לדעת הגהות סמ"ק דהמנהג הוא שלא לברך אלא על האכילה בלבד וכנ"ל הערה ל"א ודו"ק.

י"י הנה לדעת המג"א וסיעתו הנ"ל הערה ל"ד גם למנהג שנהגו העולם שאין מברכין כי אם על האכילה באופן זה יכול לכתחילה לברך, והלבושי שרד הנ"ל הערה ל"ה כתב דשייבה זו נחשבת כאכילה, ומעתה אין צורך להחמיר ולאכול שוב מעט בכדי לברך עליו לישיב בסוכה, והמברך באופן זה על עצם הישיבה יש לו מה לסמוך ודו"ק.
י"י ס"י תרל"ט ס"ק כ'.

י"ג ע"ש בט"ז שביאר דעתו וז"ל משמע מזה דאפילו היה בדעתו היום לאכול ב' פעמים בסוכה צריך לברך שנית וכו', דהא עיקר החיוב מצד קביעות האכילה וכיון שנגמר קביעות הראשון חייב לחזור ולברך על קביעות השני כיון שאם היה רוצה לצאת חוץ לסוכה לאכילה אסור לו וחל עליו ישיבת סוכה גם באותו פעם חייב לחזור ולברך על חיוב הב', וברכה ראשונה כבר כלתה בברכת המזון דמאי שנא מברכת המוציא שחייב שנית ולא מהני ברכה הראשונה שקודם הסעודה הראשונה, ולבוש ס"ב כתב לחלק בזה דשאני התם דהסיחו דעתם מן האכילה אבל לישיב בסוכה למה יברך והא לא הסיח דעתו ממנה, ואין זה כלום וכו' משא"כ אכילה בסעודה אחרת פשיטא דפשיטא שאינה נחשבת טפילה לגבי הראשונה, ומצאתי למו"ח ז"ל [ב"ח סוף סי' תרמ"ג] שכתב כן בפשיטות ע"ש, ומבואר בט"ז דגם בהיתה כונתו בשעת ברכה על הסעודה השניה צריך לברך שנית.

ולפי"ז תמוה לי מש"כ הט"ז דכן כתב הב"ח בפשיטות דז"ל הב"ח ומשמע לפי המנהג דאף אם לא יצא מן הסוכה כלל כל היום אפ"ה כשחזור וסועד חוזר ומברך לישיב בסוכה וכו' והיינו טעמא דכל אדם דעתו מן הסתם שלא תהא ברכת לישיב בסוכה פוטרתו אלא עד שעה שחזור וסועד כי אז יחזור ויברך עכ"ל, אלמא דהיכא דהיה דעתו בשעת ברכה על סעודה השניה א"צ לברך, וע"ע בחמד משה ס"י תרל"ט מש"כ בישוב דברי הט"ז והב"ח ובדבריו שם מבואר דדוקא אם כיון להדיא בברכה ראשונה שלא לצאת ידי הסעודה שניה אז מברך על הסעודה שניה אבל היכא שהיה לו כונה מפורשת לצאת בסעודה השניה שפיר אין צריך לברך, וצ"ע בכל זה וה' יאיר עיני בתורתו.

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

דעת המג"א¹ דגם אם לא היה דעתו לזה כל שלא הפסיק ביניהם אינו מברך על אכילה שניה, והכי קי"ל².

יצא מהסוכה לאחר סעודה על מנת לחזור

האם מברך שוב כשאוכל סעודה נוספת

זו. אם אחר שגמר סעודתו יצא מסוכתו על מנת לחזור מיד וחזר מיד ורוצה לאכול-

י"א³ דהגם דלגבי שאר מצוות לא נחשב להפסקה אלא אם הפסיק זמן רב, לגבי ברכת לישיב בסוכה כיון דהשנוי מקום היה בין סעודה לסעודה אפילו אם לא הפסיק אלא זמן מה חוזר ומברך.

¹ט"ק י"ז.

וראה שם במג"א שם דתמה על דברי הב"ח הנ"ל (בהערה ל"ח) וז"ל ודבריו תמוהין דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ויכוון שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות וכי יחזור ויברך בחצות הא ודאי ליתא וכו' לכן אין לברך דיש לחוש לברכה לבטלה ע"ש.

ולפום ריהטא נראה מדברי המג"א דכל קושייתו הוא היכא שלא היתה לו כונה הפכית והיינו שכוונתו היתה שלא לצאת כי אם בסעודה זו ואז לא נפקע ברכתו כל היכא שלא הפסיק ביניהם (ומש"כ לגבי ציצית ויכוון שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות, אינה כונה הפכית אלא ביאור בכונתו עד מתי רוצה לצאת בברכתו, והו"ה בסעודה שמכוון על סעודה זו, ואין בכונתו בהדיא לאפוקי סעודה אחרת, וראה בשו"ע הרב סי' תפ"ט סי"ב), אבל באופן שהיה בדעתו להדיא שלא לצאת בסעודה שניה מודה המג"א לב"ח שצריך לברך על הסעודה השניה.

ובזה א"ש מש"כ השו"ע סי' קע"ד ס"ב וז"ל וכן המבדיל על השולחן פוטר היין שבתוך המזון, וי"א שאין ברכת יין הבדלה פוטר וכו' הלכך המבדיל כו' יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה ע"ש, דשאני התם שמכוין להדיא שלא להוציא היין שבתוך הסעודה אבל באופן שלא היתה לו כונה מפורשת שלא להוציא אלא היתה כונתו רק על סעודה זו בזה י"ל דכל שלא הפסיק עדיין חלות הברכה עליו, ויתכן דלזה נתכוון הגרעק"א בהגהות ס"ק ו' שציוה לעיין לעיל סי' קע"ד ס"ד (וכן ציין שם בסי' קע"ד ס"ב).

נזיתכן לומר דהמג"א והט"ז לטעמייהו אזלי דהמג"א דס"ל דמה שמברכים על האכילה משום דעיקר מצוות ישיבת סוכה היא האכילה וכנ"ל הערה כ"ו, וא"כ כל שלא הפסיק בין האכילות מה"ת שיברך הא עדיין מקיים אותה מצוות ישיבת סוכה, והט"ז לשיטתו דמה שמברכים על האכילה כיון שהיא עיקר קביעות האדם ושאר דברים טפלים לאכילה זו ולזה י"ל דסעודה אינה טפילה לסעודה, ויש לדון בזה ואכמ"ל יותר].

והסכימו לזה רוב הפוסקים כמבואר בשע"צ ס"ק פ"ו וז"ל הנה רוב האחרונים וכמעט כולם הסכימו לדינא דאין צריך לברך והם ההלכה ברורה והנהר שלום והאליהו רבא והר"י עמדין וחיי אדם ודרך החיים והגר"ז עכ"ל.

²לדעת השו"ע הנ"ל הערה י"ב כו"ע לא פליגי דחוזר ומברך, כי פליגי לדעת הרמ"א שם דפשיטת ציצית על מנת ללבוש אינו חוזר ומברך, ושיטת הא"ר והביכורי יעקב סי' תרל"ט ס"ק מ' דשאני יציאת סוכה מההפסקה בשאר מצוות וחוזר ומברך, וז"ל הביכורי יעקב גם בא"ר אות י"ח כתב אם יצא בנתיים מהסוכה צריך לברך וא"כ משמע דוקא ביצא, אכן משמע דאפילו לא יצא רק מעט באופן שבאמצע הסעודה לא חשבו הפסק כלל כדלעיל דאל"כ פשיטא, ולכן נ"ל שבקל יכול לצאת ידי כל השיטות דהיינו לצאת מעט מהסוכה לביתו בינתיים ויעשה שם צורך מה ואז כשישוב לסוכה יכול לברך לכל השיטות עכ"ל, וכ"כ היעב"ץ בסידור בית יעקב שער העין שער התחתון דיני יום א' של סוכות אות כ"ה.

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

וי"א סב דדין הפסקה כאן הוא כדין ההפסקה בשאר מצוות ואינו חוזר ומברך, אבל אם הפסיק שעה או שתיים חוזר ומברך^{סג}, וי"א דבהפסיק חצי שעה סגי וחוזר ומברך, והמיקל יש לו על מה לסמוך^{סד}.

יצא באמצע סעודתו וחוזר לאותו מקום שאכל

יח. היה אוחז באמצע סעודתו ויצא וכגון שהלך לבהכנ"ס להתפלל ערבית וחזר לסוכתו

-

^{סב}מג"א ס"ק י"ז, וכ"כ השו"ע הרב ס"ק י"ג, וכ"כ המ"ב ס"ק מ"ז ובשעה"צ ס"ק פ"ו ע"ש, וראה עוד להלן הערה מ"ח מש"כ שם.

^{סג} שעה"צ שם וז"ל וספק ברכות להקל אם לא שיש לצרף לזה צדדים אחרים עכ"ל. ונראה לי לדינא דכל מה דאמרינן דבפחות משעה ושתיים לא נחשב להפסקה הוא דוקא אם הוא באותו העיר אבל אם יצא לעיר אחרת גם בפחות מזה הוי הפסקה, דהא אין הגדרה מדוייקת כמה יהיה ההפסקה וע"כ לומר דהאי שיעורא הוא נמדר לפי אומדן דעת בני אדם אימת הוי היסח הדעת, והיוצא לעיר אחרת גם בפחות מזה הוי היסח הדעת.

^{סד}כ"כ הגאון רבי אברהם מרדכי מרקסון שליט"א ביגדיל תורה (י"ל תשרי תשע"ח) עמ' ל"ח אות ט"ו דאם יצא באמצע חצי שעה יכול לברך, ונראה דטעמו הוא משום דכתבו הביכורי יעקב והיעב"ץ הנ"ל הערה מ"א דמסעודה לסעודה גם אם יצא על מנת לחזור תכף מברך על סעודה שניה, וכתב השעה"צ סי' תרל"ט ס"ק פ"ו דלא נהגו כן דספק ברכות להקל אם לא שיש עוד לצרף צדדים אחרים, ובאופן דידן כיון שיש אומרים דבחצי שעה נחשב להפסק וכנ"ל הערה ט"ו שפיר דמי לברך והנלע"ד כתבתי.

ושמעתי עצה דבשעת הברכה על סעודה הראשונה יכוון להדיא שאין פוטר את הסעודה השניה ואז יצטרך לברך אליבא דכו"ע וכנ"ל הערה ל"ח והיא עצה נכונה.

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

אם חזר תיכף אינו צריך לחזור ולברך^{טו}, אבל אם הפסיק ב' [או ג' שעות] צריך לחזור ולברך^{טז}.

ברך על האכילה ולאחר סיום האכילה שינה מקומו האם מברך כשחוזר לישיב או לישיב בסוכה זו

טו. ברך על האכילה ולאחר האכילה יצא ושינה מקומו אם לא היתה יציאה גמורה והיתה דעתו לחזור מיד, וכגון שיצא לדבר עם חבירו או שיצא להביא דבר לסוכה לכשיחזור אינו מברך^{טז}.

טז. אבל אם יצא ושינה מקומו וכוונתו לחזור אחר ב' [או ג' שעות]^{טז} נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור ולברך על הישיבה וכיו"ב -

^{טו} במג"א ס"ק י"ז הביא דברי הש"ה שאם מברך בבוקר פטור לברך עד בוקר שני וכתב ע"ד וז"ל צ"ע כיון שישן בסוכה למה תחשב הלילה הפסק וכו' ואם רצה לומר שבבוקר אחר יציאת בית הכנסת צריך לברך דבית הכנסת חשיב הפסק א"כ גם בלילה חשיב הפסק הליכה לבית הכנסת, וכן נראה לי עיקר דהליכה לבית הכנסת הוא הפסק כמו שכתוב סימן ח' ס"ג, וכ"כ הרמב"ם, ומגיד משנה כתב שם ודוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניניו שלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו כשיחזור אין צריך לברך עכ"ל, והו"ה כשיוצא לעשות צרכיו ואפילו ברך ברכת המזון כשאוכל שנית אין צריך לברך שנית לישיב בסוכה כיון שלא הסיח דעתו ממנה עכ"ל, מבואר מדברי המג"א דהיכא דיוצא מסוכתו באמצע האכילה על מנת לחזור דינו כמו שכתב בהל' יציאת סי' ח' דאם יצא לעשות צרכיו וכל כיו"ב אינו צריך לחזור ולברך אבל אם יצא לבית הכנסת דהוא הפסק גדול כשחוזר צריך לברך, וכ"כ בשו"ע הרב שם ס"ג.

והנה בביכורי יעקב שם ס"ק מ' כתב וז"ל וכתב עוד (המג"א) דהליכה לבית הכנסת חשיב הפסק, ומשמע דאפילו הלך באמצע שולחנו לביהכ"ס להתפלל מנחה או מעריב כשישוב לגמור סעודתו צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה, אבל אם לא יצא רק לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו או לעשות צרכיו כשישוב אין צריך לברך עכ"ל, ובפשטות כוונת הביכורי יעקב לבאר דהמג"א שכתב דהליכה לבית הכנסת חוזר ומברך איירי שנמשך זמן רב אבל אם לא נמשך זמן רב אינו חוזר ומברך.

[אמנם המ"ב ס"ק מ"ז ובשעה"צ שם ס"ק צ"א כתב ז"ל ומשמע דאפילו הלך באמצע שולחנו לבית הכנסת להתפלל מנחה או מעריב ובאופן זה היה בודאי לחזור תיכף לסוכתו מ"מ כשישוב לגמור סעודתו צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה [בכורי יעקב], והנה ידוע דטעם המג"א משום דהליכה הוא הפסק אבל לפי מה שבארנו לקמיה דדעת כמה אחרונים דהליכה לא הוא הפסק יש לעיין אם יצטרך לחזור ולברך וכו', וכן מוכח דעת הבית מאיר דהיכי דנכנס באמצע סעודתו להתפלל מנחה או מעריב כל שלא הסיח דעתו מלאכול אין צריך לברך שנית כשישוב עכ"ל, והמדייק בדברי השער הציון יראה דהוא הוסיף ביאור בדברי הביכורי יעקב דהאי יציאה לבית הכנסת איירי באופן שהוא חוזר תיכף ואפ"ה מברך כשחוזר לסוכתו וע"ז כתב דכל זה הוא לדעת המג"א דהליכה ושינוי מקום הוא הפסק, אבל לדעת האחרונים דהליכה לא הוא הפסק אינו צריך לחזור ולברך.

ולא זכיתי להבין הלא המג"א כתב להדיא דדין שינוי מקום בסוכה הוא כדין שינוי מקום האמור בציצית ובאופן זה דשינה מקומו וחוזר לאותו מצוה גם לדברי המג"א אינו חוזר ומברך כל שלא הפסיק זמן רב ע"ש וכנ"ל הערה י"ב, וכל הפלוגתא אי שינוי מקום הוא הפסק הוא במשנה מקומו ממצוה למצוה דבכה"ג ס"ל לט"ז דלא הוא הפסק כל שלא הפסיק זמן רב וכנ"ל הערה ו', וא"כ ממנ"פ אי איירי הכא שחוזר מיד לכו"ע אינו מברך ואי איירי הכא שהפסיק שיעור הפסקה לכו"ע חוזר ומברך וצ"ע רב דברי המ"ב].

^{טז} הנה לדעת השו"ע הנ"ל הערה י"ב דפשיטת יציאת הוא הפסקה אפילו אם דעתו לחזור וללבוש הו"ה ליוצא מן הסוכה דצריך לחזור ולברך, אבל לדעת הרמ"א שם כיון שיציאתו הוא ע"מ לחזור לאלתר לא הוא הפסק וכ"כ הרב המגיד פ"ו מסוכה הל' י"ב, והביאו המג"א ס"ק י"ז והט"ז ס"ק כ' וכ"כ השו"ע הרב ס"ג והמ"ב ס"ק מ"ז.

^{טז} ובכה"ג גם אם לבסוף חזר מיד לא מהני וכנ"ל אות ה' ו' ע"ש, וראה לעיל הערה ט"ז דלגבי שיעור הפסקה בתפילין כתב השו"ע הרב דהוא שיעור ב' וג' שעות ולגבי סוכה כתב דהוא שיעור שעה או שתיים.

ויש ליישב דכיון דהשו"ע הרב איירי בהפסקה שבין אכילה לאכילה, ולשיטת הט"ז סי' תרל"ט ס"ק כ' בין אכילה לאכילה גם אם לא הפסיק מברך על סעודה שניה, והגם דאיהו פליג על דברי הט"ז וכנ"ל הערה מ"ב מ"מ ס"ל דבכה"ג גם בהפסקה פחותה נחשב הפסק ושעה או שתיים נחשב להפסקה, והוא דומה למש"כ הביכורי יעקב והיעב"ץ

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

י"א דצריך לברך על השינה והטיולסט אם לא יאכל לאחר מכן בסוכה זו.^ט
ודעת שו"ע הרב דבאותו היום אינו צריך לברך^{עא} וכן נוהגין^{עב}.

דמסעודה לסעודה אפילו יצא ממקומו וחזר מיד נחשב להפסקה ראה לעיל הערה מ"א, ולפי"ז באופן דידן דהדיון הוא
לגבי הפסקה שבין אכילה לשיבה בסוכה רק בב' וג' שעות נחשב להפסקה ודו"ק בזה ולהלכה צ"ע, מיהו בלא"ה נהגו
שלא לברך באופן זה וכשיטת שו"ע הרב להלן הערה נ"א.

^ט חיי אדם כלל קמ"ז סט"ו וז"ל ונראה לי דהו"ה כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה וחזר ונכנס ולא יאכל עד הערב
וקודם האכילה יצטרך עוד הפעם לצאת לבית הכנסת דבזה ג"כ לכו"ע יצטרך לברך עכ"ל, והביאו המ"ב להלכה בס"ק
מ"ח ע"ש, וס"ל דכל כללי שינוי מקום במצוות הנ"ל סעיף א' □ ח' נוהגים גם בברכת לישיב בסוכה.
^ע דאם יאכל בסוכה זו לאחר מכן הא כל הדברים טפלים לאכילה שלאחריהם וכמוש"כ בט"ז ס"ק כ' ובחיי אדם שם
ס"ק י"ג ובמ"ב ס"ק מ"ח.

^{עא} בשו"ע הרב ס"ג וז"ל שאפילו יצא חוץ לסוכתו אחר האכילה והפסיק הרבה בין האכילה לשתיה ושינה וטיול מ"מ
כיון שכולם נמשכין וטפלין לאכילה שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה ברכת האכילה פותרתן ואפילו שותה וישן
ומטייל קודם האכילה אין צריך לברך לפי שהן טפלים להאכילה שלאחריהן עכ"ל.

וביאור מחלוקתם נ"ל עפ"ימש"כ לעיל הערה כ"ה כ"ו דנחלקו הראשונים מאי טעמא נהגו שאין מברכים כי אם על
האכילה ודעת הרא"ש בפרק לולב וערבה סי' ג' בשם ר"ת וז"ל לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה
אבל שאר טיול ושינה שעושין בסוכה טפלים לגבי אכילה והיא פותרתן עכ"ל, ולפי"ז מה שאין מברכים על שאר דברים
הוא מחמת כוונת האדם המברך שמברך על העיקר ופותר את הטפילה וא"כ באופן שינה מקומו והפסיק ביניהם
חייב לברך על הישיבה בסוכה, אבל השו"ע הרב ס"ל כדעת ההגהות סמ"ק וכתב שכולם נמשכין וטפלין לאכילה
שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה ולשיטה זו לא תליא בכוונת האדם כלל אלא מעיקרא דמילתא תקנו חז"ל שכל
סוכה שאוכלים בה הכל ימשך אחר עיקר החיוב שהוא האכילה ולפי"ז גם אם הפסיק ביניהם אין צריך לברך, וכל זה
בסוכה שהוא אוכל בה, אבל אם אינו אוכל בסוכה זו יברך על הישיבה בסוכה שהיא נמי מצוה ודו"ק בכל זה, וע"ע
במילואים שבסוה"ס אות א'.

ודע דגם לדעת שו"ע הרב אינו פוטר בברכה שעל האכילה אלא את השתיה והשינה והטיול של אותו היום, אבל
למחרת כל שינה מקומו צריך לחזור ולברך, וכמבואר בדבריו בסי"ב ע"ש.

^{עב} דהא מנהג העולם שאין מברכין כי אם על האכילה וכנ"ל הערה ל"א, וכ"ש באופן זה דדעת שו"ע הרב שאין לברך
מדינא.

כללי שינוי מקום מסוכה לסוכה

אכל בסוכה וברך ברכת המזון והלך לסוכה אחרת לאכול שם

יט. אכל בסוכה וגמר סעודתו ויצא לסוכה אחרת ורוצה לאכול שם -

י"א^ע דאם היה דעתו בשעת ברכה גם על אכילתו בסוכה השניה אינו צריך לברך על הסעודה שאוכל בסוכה האחרת.

וי"א^ע דאף אם היה דעתו בשעת ברכה לכך חוזר ומברך, **וכן הלכה^ע**.

יצא באמצע הסעודה מסוכה לסוכה

כ. מי שהתחיל סעודתו בסוכה אחת והיה בדעתו בשעת ברכתו להמשיך ולאכול בסוכה אחרת -

י"א^ע דצריך לחזור ולברך.

וי"א^ע דאינו חוזר ומברך, **וכן נוהגים**, ויש מחמירים שלא לצאת באמצע הסעודה לאכול בסוכה אחרת^ע.

ואם בשעת ברכתו בסוכה הראשונה לא היה דעתו על האכילה שבסעודה השניה, ראה בהערה^ע.

^עכ"ן הוא לשיטת החיי אדם הנ"ל הערה י' והביאו המ"ב סי' תרל"ט ס"ק מ"ח ובשעה"צ ס"ק צ"א, [נמש"כ החיי אדם בכלל קמ"ז ס"ט"ו דכשהולך לסוכת חבירו צריך לברך, צריך לומר דאיירי כשלא היה דעתו לכך או שההפסקה היתה לזמן רב, וכן משמע בלבושי שרד ס"ק כ"ד].

^עכ"ן מבואר בדברי המג"א ס"ק י"ז אפילו אם מפסיק באמצע סעודתו וכ"ש בכה"ג, וכ"כ בשו"ע הרב ס"ט"ו.
^עד ראה בשעה"צ ס"ק צ"א שכתב וז"ל והנה אם הליכה לבית הכנסת לא היה באמצע סעודה רק בין אכילה לאכילה אף דגם בזה יש לעיין לכאורה אם נסבור דהליכה לא הוי הפסק מ"מ יש לצרף לזה דעת הט"ז ובפרט דעת הר"י עמדין והביכורי יעקב דס"ל דאכילה שניה היא עניין אחר וצריך לברך שנית עכ"ל, והוא איירי אפילו בחזור לסוכתו כ"ש כשהולך לסוכה השניה.

^עכ"כ המג"א שם ס"ק י"ז וז"ל ומי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו צ"ע אם יחזור ויברך דלכאורה משמע בסי' ח' סי"ב בהג"ה דצריך לברך, ואף לפי מש"כ שם ס"ק ט"ז דאין צריך לברך היינו לפי שהיה דעתו בשעת ברכה על הטלית האחר ולא הפסיק בינתיים אבל הכא ההליכה הוי הפסק כמו שכתוב שם סי"ג, **ולכן נראה לי דצריך לברך לישיב בסוכה שנית עכ"ל**, וכ"כ השו"ע הרב סי"ד וז"ל אבל אם נכנס לסוכה אחרת אפילו היא באותה חצר סמוכה לסוכה שבירך בה באכילה ראשונה כשרוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכלו חוץ לסוכה צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה אפילו אם הוא בעניין שאינו צריך לברך ברכת הנהנין על על אכילה זו כגון שהוא עומד באמצע סעודתו שאכל בסוכה שבירך בה ופוסק סעודתו והלך לאכול בסוכה אחרת צריך לחזור ולברך עכ"ל.

^עכ"כ הלבושי שרד ס"ק כ"ד וז"ל ההליכה הוי הפסק וכו' מדלא סיים אבל הכא לא היה דעתו בשעת הברכה על סוכת חבירו משמע דאפילו הוי בדעתו אפ"ה יברך בסוכת חבירו, מיהו לשיטתו אזיל דפסק כך סוף סי' ח' ס"ק י"ז, אבל הט"ז שם ס"ק י"א חולק ופסק דהליכה אינו הפסק, ולדידיה אם היה בדעתו בשעת נטילה וברכה לילך לסוכת חבירו אין צריך לברך שם **וכן ראיתי נוהגים וספק ברכה להקל** והביאו המ"ב ס"ק מ"ח.
^עהלבושי שרד שם.

^עכתב בשעה"צ ס"ק צ"ד וז"ל ועין בספר בית מאיר דכתב ג"כ דמ"ש סוכה זו או אחרת כל שלא הסיח דעתו מלאכול אין צריך לברך שנית, ואינו דומה להא דסי' ח' דהתם כל טלית מצוה בפני עצמו היא אבל הכא אטו אכילת הסוכה שניה מצוה בפני עצמה היא, ואינו דומה אלא לברכת המוציא דסי' קע"ח דמבואר שם בבית יוסף דאפילו הלך לבית הכנסת לא הוי הפסק עכ"ל, ומשמע דלדידיה אפילו לא היה דעתו בשעת ברכה לכתחילה לזה ג"כ אין צריך לברך, מיהו כיון דאיכא דעות ג"כ אין כראי לצאת באמצע הסעודה עכ"ל, והגם דהלבושי שרד כתב דבריו דווקא בהיה דעתו לכך בשעת ברכה מדברי הבית מאיר שהביא השעה"צ מבואר דהו"ה בלא היה דעתו לכך אינו מברך ודו"ק.

לאחר סעודתו יצא לסוכה אחרת ואינו אוכל בה

כא. מי שאחרי סעודתו הלך לסוכה אחרת ואינו אוכל שם -

י"א דצריך לברך על ישיבת הסוכה.

וי"א דאם בשעת ברכה היה דעתו לילך לסוכה האחרת כל שלא שהה ב' [או ג' שעות] אינו מברך, והסומך להקל אין מזניחין אותו.^פ

ואם לא היה בדעתו בשעת ברכה לזה^{פא} מדינא צריך לברך על ישיבת הסוכה^{פב}, ומנהג העולם שאין מברכין אפילו באופן זה וצ"ע^{פג}.

פרטי ההלכות לפי סדר היום

כיצד ינהג האדם בברכת לישיב בסוכה

אכל בסוכה שבביתו וברך ברכת המזון ויצא מסוכתו

א. בליל יו"ט אכל בסוכה שבביתו ולאחר אכילה נשאר בסוכתו ללמוד ולישן אינו מברך^{פד}.

ב. אחר האכילה הולך לסוכה אחרת (כגון סוכת בית המדרש) ללמוד בו, אם היה דעתו לכך בשעת הברכה אינו מברך^{פה}, ואפילו לא היה דעתו לזה להדיא אם דרכו בקודש שאחר האכילה הולך לסוכת בהמ"ד וכיו"ב אינו מברך^{פו}.

ג. ואם אוכל שם פת הבאה בכיסנין מברך ברכת לישיב בסוכה^{פי}.

ד. חזר מסוכה שבבית המדרש לסוכתו בכדי לישיב בה או לישן, גם אם הפסיק זמן רב ב' או ג' שעות אינו חוזר ומברך^{פח}.

^פ הי"א שצריך לברך הוא דעת שו"ע הרב הנ"ל הערה ל' דהנכנס לסוכת חבירו לישיב בה מברך כיון שאין אוכל שם, וס"ל כהמג"א הנ"ל אות א' דשינוי מקום הוי הפסק גם אם היה דעתו לכך בשעת ברכה, אבל הרבה מקילים בזה דיש לסמוך על שיטת הט"ז סי' ח' ס"ק י"א והח"א כלל י"ב ס"ה דשינוי מקום לא הוי הפסק כל שלא שהה זמן רב וכנ"ל הערה י', וחשש לו המ"ב סי' תרל"ט ס"ק מ"ח ובשעה"צ שם ס"ק צ"א ע"ש דספק ברכות להקל.
^{פא} כנ"ל אות א'.
^{פב} כנ"ל הערה ל'.
^{פג} כנ"ל הערה ל"א.

^{פד} פשוט הוא דהכל נכלל בברכה שברך על האכילה וכנ"ל הערה כ"ה, וכ"ש בכה"ג שאינו עושה הפסק אחר האכילה ופשוט.

^{פה} כשיטת הט"ז והח"א כנ"ל הערה ס'.

^{פז} כן נראה דבכה"ג גם בסתמא הוי כדעתו לכך.

^{פח} כיון דקובע אכילתו שם מברך, אלא דיש לעיין בזה דהא פת הבאה בכיסנין מה דמברכין עליו מזוונות משום שאין קובע עליו סעודה, וא"כ לא דמיא למש"כ לעיל הערה נ"ה דהיוצא מסוכה לסוכה ואוכל שם סעודה מברך דשאני התם דסעודה גמורה הוא אבל בכה"ג מי אמר וצ"ע, (וראה עוד לעיל הערה כ') ודו"ק היטב, וזה יהיה נותן טעם למה שמצינו מנהג צדיקים שלא ברכו ברכת לישיב בסוכה על מיני תרגימא, דהא באופנים הרבה דעתו לסוכה זו ונכלל בברכת לישיב בסוכה שברך בסוכתו וכנ"ל הערה נ"ב נ"ד.

^{פח} כמוש"כ בשו"ע הרב הנ"ל הערה נ"א נ"ב, (ויש להסתפק באופן שקבע סעודתו בבהמ"ד על פת הבאה בכיסנין וברך לישיב בסוכה אי נחשב להפסק לברכת לישיב בסוכה שברך על סעודתו וא"כ כשחוזר לסוכתו יצטרך לברך, ושמא יש

כללי שינוי מקום בברכת המצות

ה. **השכים בבוקר ויצא על מנת לחזור מיד**
(כגון שיצא למקוה) אינו מברך פט.

ו. **ואם הולך ללמוד בסוכה שבבהמ"ד (לפני התפלה) מדינא צריך לברך על הישיבה בסוכת בהמ"ד, והעולם לא נהגו לברך כי אם בשעת אכילה וצ"עצא.**

לסמוך על הברכה שברך בסוכת בהמ"ד על המיני תרגימא ויועיל לו לסוכה שבביתו כיון שבסתמא דעתו לכך וכנ"ל הערה ס"ו וצ"ע, ובאתי רק להעיר ועוד חזון למועד).

פטכיון שיצא ע"מ לחזור מיד וכנ"ל הערה מ"ז, וע"ע הערה נ"א.

אמנם באופן דאומול יצא מסוכתו ב' או ג' שעות, בכה"ג לא מהני ברכת לישיב בסוכה של אתמול לברכה של מחר, כמבואר בשו"ע הרב תרל"ט סי"ב, וגם אם לא יצא מסוכתו כלל הו"ל לברך תקף בקומו בבוקר על הישיבה בסוכה. וגם לדעת החיי אדם הנ"ל הערה נ"ג דאפילו בשינוי מקום ממצוה למצוה אינו חוזר ומברך כל שדעתו לכך, בכה"ג דהפסיק ב' וג' שעות לא מהני

ואם יאכל בסוכה זו אחר כך באותו היום אינו מברך דישיבה זו טפילה לברכת לישיב בסוכה שיברך על הסעודה אחר כך וכנ"ל הערה ס"ח לדעת שו"ע הרב, אבל אם לא יאכל היום בסוכתו הו"ל לברך תיקף בקומו בבוקר, והעולם לא נהגו כן וצ"ע עיין לעיל הערה ל"ב, (ובאופן זה כיון שהוא לפני התפילה ליכא עצה הנ"ל בהערה ל"א לאכול מיני תרגימא ולברך).

צבאופן שאומול יצא מסוכתו ב' וג' שעות וחזר (הגם דכשחוזר בלילה לסוכתו אינו מברך וכדעת שו"ע הרב הנ"ל הערה ס"ח), אבל כאן כיון דהלך לסוכה אחרת הוה שינוי מקום ממצוה למצוה ובכה"ג צריך לברך וכנ"ל הערה ט', ותו דהא מבואר בשו"ע הרב תרל"ט סי"ב דלא מהני ברכת לישיב בסוכה של אתמול לברכה של מחר, והגם דלדעת הט"ז והח"א (הנ"ל הערה נ"ג) אם דעתו לכך בשעת ברכה אין צריך לברך, ובכה"ג בסתמא כדעתו לכך דמי (וכנ"ל הערה ס"ו), בכה"ג דהפסיק ב' וג' שעות לכו"ע חוזר ומברך וכנ"ל הערה ד'.

וכל זה היכא שבליילה יצא מסוכתו אבל אם אחר אכילתו בלילה לא יצא מסוכתו ונשאר ללון שם (או אפילו יצא מסוכתו ולא שהה זמן רב וכנ"ל הערה מ"ז) כיון שדרכו בבוקר לילך לסוכת בהמ"ד הוה כדעתו לכך ושפיר סמכין בזה ע"ד הח"א ואין צריך לברך כנ"ל הערה ס"ו.

ויש להסתפק בנכנס לסוכה שבבית המדרש על מנת ליטול לולב אם צריך לברך על ישיבת הסוכה, דהא בשער הצינן סי' תרל"ט ס"ק צ"ג כתב דמי שנכנס לסוכה לגבות חובו שאין נפק"מ אצלו בין אם הוא סוכה או בית בזה לכולי עלמא א"צ לברך דלא עדיף ממתעסק בעלמא, אבל באופן זה דמה שנכנס לסוכה הוא מחמת שחפץ להיות דווקא בסוכה וכמנהג האר"י שיש ליטול לולב בסוכה דוקא א"כ הרי הוא נחשב לישיבה בסוכה.

אלא דבשו"ע הרב סי' תרל"ט סט"ו כתב וז"ל ואפילו אם אינו רוצה לאכול בסוכה זו אלא שנכנס לתוכה לישן ולטייל צריך לברך לישיב בסוכה שאין שינה וטיול שבסוכה זו נפטרין בברכה שבירך בסוכה אחרת, אבל אם נכנס לאכול בתוכה מיני מאכלים שמותר לאכלן חוץ לסוכה אין צריך לברך עכ"ל, ומדבריו למדנו דהנכנס לסוכה לשינה וטיול כיון דמעיקר הדין מצוה קעביד צריך לברך, משא"כ הנכנס על מנת לאכול ואינו חפץ לשהות שם אלא בעת אכילתו כיון דמעיקר הדין אין מצוה באכילת ארעי בסוכה אין מברך, ולפי"ז גם הנכנס לנטילת לולב אינו צריך לברך, ודברי השעה"צ צ"ע, וראה במילואים אות ב' מש"כ בזה.

ובאופן שנכנס לסוכה בכדי לחפש ספר וכל כיו"ב, וכ"ש היכא שהסוכה עשויה בפתח בית הכנסת והוא עובר בסוכה לצאת וליכנס בודאי דלא נחשב לישיבה בסוכה ואינו מברך.

אלא דלכתחילה אין לעשות הסוכה באופן זה שיהיה קפנדריא כמבואר בספר מאה שערים לרי"ץ גיאות הלכות סוכה עמ' ע"ב בשם רב האי גאון וז"ל דרובא דעלמא זהירין דלא עיילין לסוכה אלא מפתח אחד בלבד ואנחנא לא פריצנא בהו כדי לחבב את המצוה ע"ש.

צ"זוהי יהיה נותן טעם לשבח על מה שנהגו בהרבה בתי מדרשות לאכול ארוחת בוקר בסוכה שבבהמ"ד דבכה"ג הרי הוא פוטר בברכתו את כל ישיבתו בסוכה לפני האכילה ואחר האכילה, וכנ"ל הערה כ"ה ל"ג ע"ש.

וכל זה אם אוכל שם פת אבל אם אוכל פת הבאה בכיסנין צ"ע אי מהני לישיבת הסוכה שישיב לפני האכילה כיון דמה דאין מברכין אלא על האכילה הוא כמו שכתב ר"ת הובא לעיל הערה כ"ה כיון שעיקר הקביעות שאדם עושה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים, וסברא זו י"ל דוקא באכילת פת דדרך קביעות היא משא"כ באכילת פת הבאה בכיסנין דאדרבא מה שברכתה במ"מ הוא משום דאינו דרך קביעות וכמבואר בסי' קס"ח סעיף ז' ח' והאיך

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

- ז. לאחר תפילת שחרית ומוסף חזר לסוכתו שבביתו ואוכל שם מברך צב.
- ח. לאחר הסעודה נשאר בסוכתו ללמוד וכיו"ב אינו מברך צג.
- ט. הלך לסוכה שבבית המדרש לישיב בה, כיון שדרכו בכך יש שנהגו שלא לברך על הישיבה צד.
- י. ואם אוכל שם סעודה או פת הבאה בכיסנין מברך צה.
- יא. חזר לסוכה שבביתו ועושה הבדלה אינו צריך לברך ברכת לישיב בסוכה על יין ההבדלה צו.

יפטור בכך שאר דברים, וא"כ י"ל דלא מהני אלא לישיבה שישיב בסוכה לאחר אכילה כל שאינו מפסיק בשינוי מקום משא"כ לישיבה שישיב לפני האכילה, ודו"ק.
צב דהרי הפסיק זמן רב שעה או שתיים מעת שיצא מסוכתו עד שחזר ולכו"ע חוזר ומברך וכנ"ל הערה מ"ז.

ואימתי יברך לישיב בסוכה בסעודת שחרית של יו"ט ושבת חוה"מ, כתב המ"ב סי' תרמ"ג ס"ק ט' די"א דמברך בשעת ברכת המוציא, דבזה אין כדאי להפסיק בברכת סוכה בין הברכה לשתייה דעל השתייה ליכא חיוב סוכה כלל, אלא יברך אותה אחר ברכת המוציא, וי"א דמברך בקידוש דכיון שמכין עצמו בקידוש זה לאכילה יברך אותה קודם שיטעום מן הכוס, ודעבד כמר עבד דעבד כמר עבד, וכל זה בנוטל ידיו אח"כ לסעודה אבל אם אינו רוצה עתה לסעוד סעודתו רק מברך על הכוס ואוכל אחריו פת כיסנין כדי שיהיה קידוש זה במקום סעודה י"ל דלכו"ע יברך ברכת הסוכה קודם שיטעום מן הכוס עכ"ד המ"ב.
והגאון רבי אברהם מרדכי מרקסון שליט"א בספרו יגדיל תורה סוכות (י"ל תשרי תשע"ח) עמ' ל"ח סעיף י"א כתב דאם בעת הקידוש אוכל מיני מזונות יש לברך לישיב בסוכה בקידוש לכל הדעות עכ"ל.
צג פשוט דבכה"ג הכל נכלל בברכת לישיב בסוכה שברך בשעת אכילה כנ"ל הערה כ"ד, וכ"ש באופן זה דלא הפסיק אחר האכילה.
צד כנ"ל הערה ס"ה.
צה כנ"ל הערה ס"ו.

צהגם שמצינו בספרי האחרונים דס"ל דיין של הבדלה נחשב לקביעות טפי, נואסף דבריהם בפסקי תשובות סי' תרל"ט מס' 37], לע"ד צ"ע דהלא בגוף הדין אם קביעות על היין מחייב בסוכה תליא באשלי רברבי וכנ"ל הערה כ', וגם אי נימא דחייב בסוכה כבר כתב בשו"ע הרב שם סי"ב דקביעות זו טפילה לברכה שמברך על האכילה (וראה לעיל הערה כ' מש"כ בזה, וע"ע בהערה ס"ז), ואין לומר דקביעות של הבדלה היא קביעות טפי דהלא לגבי יין של קידוש ביום טוב נחלקו האחרונים אם יוכל לברך לישיב בסוכה וכמבואר בהערה ע"ב ואמאי לא נימא דלכו"ע מברך על היין כיון שקידוש משוה לה קבע, ולזה נראה לע"ד דאין לברך על יין של הבדלה.
ומש"כ שם מס' 38 שנוהגים מיד בגמר ההבדלה לאכול מיד פת או מיני מזונות ולברך לישיב בסוכה על הפת או על המזונות, לא זכיתי להבין עצה זו דכיון דבלא"ה אינו מברך לישיב בסוכה על היין אלא על האכילה שאחר כך א"כ סגי במה שיאכל בסוכה שעה או שתיים אחר כך והברכה על שתיית היין נכללת בברכה זו דהא יכול לסמוך גם על האכילה שיאכל (אם לא יצא אח"כ מסוכתו) לאחר זמן ולמה צריך לאכול מיד, ותו מה שכתב דיברך על מזונות לע"ד צ"ע בזה כיון דאכילת מזונות אינה קביעות מאן יימר דפוטר קביעות שלפניו וכנ"ל הערה ע"א, וצ"ע למעשה, וע"ע במילואים אות ח'.

בהבדלה שבמוצ"ש חוה"מ יש נוהגין להתחיל בברכת בורא הגפן ולא נוהגים לומר פסוקי דרחמי מהנה א"ל ישועתי וכו', [כן אמר כ"ק אדמו"ר הפני מנחם וצ"ל מובא בפני שבת עמ' שמ"ט, וכן היה מנהג כ"ק אדמו"ר מביאלה ז"ל כמבואר בפסקי תשובות סי' תצ"א הערה 13], ויש שנהגו שדוקא במוצ"ש חוה"מ פסח אין אומרים אבל בחוה"מ סוכות אומרים כיון דנוכר שם ושאתם מים בששון וגו' וקאי על שמחת בית השואבה [כך שמעתי מהרה"ח אברהם

- יב. ואם אוכל סעודה במוצאי יו"ט מברך צי.
יג. כל דינים אלו שייכים גם בכל שאר ימי
סוכות ישמע חכם ויוסף לקח.

בליל יו"ט אינו אוכל בסוכתו ולאחר האכילה חוזר לסוכה שבביתו

- יד. **אכל בסוכה אחרת צ"ח ואח"כ בא לסוכה שבביתו בכדי ללמוד ולישון, נהגו שלא לברך צט.**

אם אחר האכילה הולך לסוכה אחרת (כגון סוכת בית המדרש) ללמוד בו, אם היה דעתו לכך בשעת הברכה אינו מברך, ואפילו לא היה דעתו לזה להדיא אם דרכו בקודש שאחר האכילה הולך לסוכת בהמ"ד וכיו"ב אינו מברך קא.

נחום לב שליט"א שכך נהג כ"ק הבית ישראל זצ"ל, (ומפי הרה"ג ישראל דוד רוטט שליט"א שמעתי שבשנים קודמות לא היו אומרים גם במוצ"ש סוכות, ולאחר מכן התחילו לומר).

האם מברכים על הבשמים במוצ"ש חול המועד □ מסתימת הפוסקים משמע דמברכים על הבשמים, וכ"כ להדיא בליקוטי מהרי"ח סדר חוה"מ פסח, (וכן נהג כ"ק הפני מנחם זצ"ל, שמעתי מהגה"ח מוהרי"ד אלטר שליט"א), אמנם יש שנהגו שלא לברך על הבשמים, (בפסקי תשובות שם הערה 14 כתב שכך נהג זקינו כ"ק אדמו"ר מביאלה זצ"ל, ושמעתי מהמשב"ק דכן נהג כ"ק הבית ישראל זצ"ל, וכן ראיתי בכתבי הגרי"ד רוטט שליט"א בשם י"א).

המבדיל על הכוס ומיד אח"כ אוכל סעודה האם מברך ברכה אחרונה על היין (בסוכות שכיח דבר זה ורבים השואלים), ואכתוב סיכום הדינים המבוארים בשו"ע סי' קע"ד ובסי' רצ"ט ס"ז □ ס"ט ובמ"ב ובשו"ע הרב שם.

- א. **אם אינו שותה יין בתוך הסעודה** יברך ברכה אחרונה על היין ואח"כ יאכל, ואם נזכר בתוך הסעודה יברך בתוך הסעודה, ואם נזכר לאחר שברך ברכת המזון לא יברך ברכה אחרונה על היין.
ב. **אם בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה** (ואפילו לא היה בדעתו בפירוש אלא דכן דרכו לשתות יין בסעודה וכגון בסוכות שמצוה לשתות יין משום שמחת יו"ט, נחשב כדדעתו לכך), כיון שנחלקו הפוסקים אם יין של הבדלה פוטר יין שבתוך הסעודה, יכוון בדעתו שאינו פוטר את היין שבתוך הסעודה.
ג. אבל אם נטל ידיו לסעודה ואח"כ הבדיל [וי"א דהו"ה אם קבע עצמו לסעודה על השולחן] לכו"ע פוטר יין שבתוך המזון.

ד. ודע! דהרוצה לסעוד תיכף להבדלה צריך ליזהר שלא יביא לחם לשולחן קודם הבדלה, ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו, לפי שהוא מוקדם בפסוק והוי ביזוי לפת אם לא יכסנו.
ז' כנ"ל הערה ע"א.

צ"ח **דע דלא תקנו חכמים לברך ברכת שהחיינו על ישיבת הסוכה כי אם על עשייתה**, ומעיקר הדין נתקנה לאומרה בשעת עשיית הסוכה כמבואר בסוכה מו. אלא דתקנו חכמים לסדרה על כסא דקידושא כמבואר שם והיינו כיון דבשעת קידוש מברכין שהחיינו על היום טוב נכלל בזה גם שהחיינו שהיה צריך לומר בשעת עשיית הסוכה, ומעתה אין צריך להיות בליל יו"ט ראשון בסוכתו דוקא בכדי לצאת חובת שהחיינו על עשיית הסוכה, וראיה לזה ממש"כ המ"ב סי' תרל"ט ס"ק סוף ס"ק מ"ח לגבי מי שקדש על היין בליל יו"ט והתחיל לאכול וראה אח"כ שהלעטי"ן לא היו נפתחין עדיין דהגם שלא יצא ידי חובת סוכה וצריך לברך שוב לישיב בסוכה מ"מ שהחיינו אין צריך לברך ע"ש, אלא דבביכורי יעקב סו"ס תרל"ט ס"ק מ"א נימק דין זה דהוא משום שהסוכה לפניו, וכן יש משמעות בשו"ע הרב סי' תרמ"א ס"ב, (וראיה לדבר דיוצא ידי חובת שהחיינו גם אם אינו באותו מקום ממה שכתב הטור או"ח סי' תל"ב בשם הרא"ש דאין מברכין זמן על בדיקת חמץ כיון שהבדיקה לצורך הרגל וסמכינן אזמן דרגל ודו"ק).

מיהו העירני הרה"ג יהודא בן הרה"ח אליהו ברוינר שליט"א מב"ב דבשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' תק"ו ס"ק ב' יש משמעות דצריך לברך דוקא באותה סוכה והוא צ"ע גדול, וע"ע במילואים שבסוה"ס אות ג' ז'.

צ"ח כנ"ל הערה ע"א.

צ"ח דהלא בסתמא דעתו לזה וכנ"ל הערה ס"ו, וחיישינן לדעת הסוברים דשינוי מקום אינו מפסיק וכנ"ל הערה ס'.

ק כנ"ל הערה ס"ה.

קא כנ"ל הערה ס"ו.

- טו. ואם אוכל שם פת הבאה בכיסנין מברך ברכת לישיב בסוכה קב.
- טז. לאחר שהלך לבית המדרש חזר לסוכתו שבביתו בכדי ללמוד בה או לישן, ראה בהערה קג.
- יז. מכאן ואילך דינו כמו שמבואר לעיל אות ה' - י"ג.

האוכל בסוכה אחת וישן בסוכה אחרת

- יח. מי שאוכל בסוכה אחת וישן בסוכה אחרת כיון שדעתו לכך ששינתו תהא בסוכה אחרת, אם לא שהה זמן רב עד שהלך לסוכה שניה אינו מברך קד.
- יט. אבל אם שהה ב' [או ג' שעות] אחר שיצא מהסוכה הראשונה מדינא צריך לברך על השינה שבסוכה האחרת, והעולם לא נהגו לברך כי אם בשעת אכילה וצ"ע קה.
- ### האוכל בסוכתו ולאחר מכן יצא לאכול בסוכה אחרת
- כ. אם הוא באמצע סעודתו והלך לסיים הסעודה בסוכה האחרת אינו מברך, ויש מחמירים שלא לצאת באמצע סעודתו לסוכה אחרת קי.
- כא. גמר סעודתו והלך לסעוד סעודה בסוכה אחרת לאכול חוזר ומברך קי.
- כב. לאחר שסעד בסוכת חבירו חזר מיד לסוכתו שבביתו בכדי לישיב ולישן בה נהגו שלא לברך, וראה פרטים נוספים בהערה קח.

קב כנ"ל הערה ס"ז, ע"ש.

קג נראה דאי סמכינן על דעת הט"ז הנ"ל הערה ס"ה דבדעתנו לזה לא נחשב לשינוי מקום א"כ כיון שתכף אחר סעודתו הלך לסוכה שבבמה"ד ומשם תכף הלך לסוכתו עדיין חלה עליו הברכה שברך על הסוכה הראשונה, ורק אם לא היה בינתיים בסוכה והפסיק ב' או ג' שעות אז מדינא צריך לברך, אלא שהעולם לא נהגו לברך, ויש נוהגים לאכול מיני מזונות כביצה ויברך וכנ"ל הערה ל"ב ע"ש.

קד כנ"ל הערה ס"ה.

קה כנ"ל הערה ל"ב, וע"ש דיש נוהגים לאכול מיני מזונות כביצה ויברך.

וכל זה בסוכה הנמצאת במקום אחר, אבל מי שיש לו בביתו ב' סוכות אחת לאכילה ואחת לשינה כיון שהם ברשות אחת אינו צריך לברך, וכמבואר בבה"ל סי' קע"ח ס"א ד"ה בבית אחד, והו"ה בדר בקומת קרקע עם חצר פרטית ועשה שם סוכתו דדינו כבית אחד כמ"ש בשמירת שבת כהלכתה ח"ב הערה ל"ג.

אבל אם סוכה אחת בביתו והסוכה השנית בחצרו דינו כיוצא מסוכה לסוכה כמבואר בשו"ע הרב סי' תרל"ט סי"ד יעו"ש.

קי כנ"ל הערה נ"ח נ"ט.

קיג גם אם לא שהה זמן רב ביניהם וכנ"ל הערה נ"ד נ"ה.

קה כנ"ל הערה ע"ט, ואם לא חזר מיד לסוכתו והפסיק ב' או ג' שעות מדינא צריך לברך אלא דאם אח"כ יאכל סעודה בסוכתו אינו מברך דהישיבה טפילה לאכילה שאח"כ, כנ"ל הערה נ"א נ"ב, ואם לא יאכל אח"ג בסוכתו ביום זה מדינא חוזר ומברך על הישיבה והשינה, אלא דהעולם לא נהגו כן כנ"ל הערה ל"ב.

האוכל בסוכה ולא יצא ממנה עד הסעודה השניה

כג. אכל בסוכתו וגמר סעודתו ולא יצא מהסוכה ואחר כך רוצה לאכול סעודה אחרת
אינו מברך לישוב בסוכהקט.

כד. ואם יצא בין סעודה לסעודה ושהה שעה או שתים ואח"כ חזר לסוכתו לאכול חוזר
ומברךקי, וי"א דבהפסיק חצי שעה סגי וחוזר ומברך, והמיקל יש לו על מה לסמוךקיא.

קט כנ"ל הערה ל"ט מ'.

קי כנ"ל הערה מ"ג, וע"ע בהערה ט"ז ובהערה מ"ב.

קיא כנ"ל הערה מ"ד ע"ש.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

"ולערב אל תנח ירך" - תחילת השנה הזדמנות נפלאה להתחדשות!

יש חילוקים רבים בין דרשות הנאמרות ברבים לדברי תורה הנדפסים בספרים ובקובצים, ואחד מהם הוא מה שמצינו בגמ' שבת (ל:): אודות רבה, דמקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא". וכן עמא דבר, בכמה דרשות למיניהם, יפתח הבעל דרשן במילתא דבדיחותא או בסיפור למשוך לב הקהל, לא כן ב"תורה שבכתב" שמתחילים מיד להעתיק מדברי חז"ל ולבררם. אולם בכל זאת אפתח בשורות אלו עם סיפור נפלא ביותר (נדפס בקונטרס "מאמרי חיזוק" מבהמ"ד "נחלת יעקב" י-ם), ליכנס להסוגיא שמציעים לפניכם היום בעזרת השי"ת, שהוא מענינא דיומא שעומדים בתחילת השנה החדשה ויש הזדמנות נפלאה להתחדשות בכלל ובפרט.

עובדא נוראה

היה יהודי אשר בנו זכה לחזור בתשובה, ולאחר כמה שנים זכה גם הוא, בהיותו בן שמונים (!) להיות מוכתר בשם "בעל תשובה". [התעורר לזה, כאשר ביקר בנו שהיה עמל ויגע בתורה"ק בכולל מסוים בארץ ישראל, וכיבדו אותו לעמוד לכבודו בכניסתו לחדר הכולל (בלי ליכנס לחלק ההלכה אם יש חיוב לעמוד בפני עם הארץ וכו')] ונתרגש מזה עד שהתעורר לחזור בתשובה שלימה]. התחילו בני הכולל ללמוד עמו, עד שזכה לסיים פרק בש"ס, כמדומה פרק "הכונס", ועשו עבורו סיום גדול לכבוד עמילותו בתורה. בעת הסיום דרש אחד מבני הכולל, וסיפר העובדא הידוע שאירע עם הגאון רבי משה פיינשטיין, כאשר מישוהו התחיל בשנות בגרותו ללמוד גמרא, ועמל ועסק עד שזכה ללמוד ולסיים דף אחד של גמרא, ושאלו להבעל "אגרות משה", האם יכולים לעשות על זה "סיום", והורה, כי שמחת הסיום הוא על השלמת חלק מסויים של תורה, ומכיון שהפלוגי הזה טרח כל כך בהתחלת לימוד הגמרא בשנותיו המבוגרים, ואמנם זכה לסיים דבר שלם, דף אחד של גמרא, יש לו לערוך סיום על זה. וכן עשה. למחרתו נפטר והלך לעולמו, וכמדומה האגרות משה הספידו מתוך התפעלות על השלימות של הדף הגמרא שכנראה היה מוטל עליו ללמוד לפני שיתסלק מהאי עלמא! וכוונתו של הבעל דרשן היתה לדמות מילתא למילתא, כי כמו כן ב"חתן דידן" שזכה לסיים כל פרק "הכונס" יש לנו לשמוח מאד כי בשנות השמונים לימי חייו, זכה לישוב באהלה של תורה ולזכות לשלימות של פרק גמרא.

והנה למחרת, קם הבעל התשובה הזה וצלצל לאחד מבני הכולל, ואמר לו, כי הוא עוד חי! לא נפטר הלילה וברצונו להמשיך ללמוד! ואכן, ישב ולמד מתוך התמדה רבה וברצינות עד שזכה לסיים כל הש"ס פעמיים עד הסתלקותו בהיותו בן צ"ג! והעידו עליו שלא עשה "שנים מקרא" על הגמרא, אלא למד והבין כל סוגיא בבירור. והדבר הפלא ופלא עד כמה

ביכולת האדם להמשיך ימי חייו להיות "הולך!" ושלא להחליט ח"ו כי כבר הגיע לימי ה"זקנה" ומפסיקים ליגדל עוד! ובקונטרס הנ"ל מרחיב דיבורים בזה, כי אילו היה זוכה לשוב בתשובה ולהניח תפילין ולומר ק"ש ערבית ושחרית בכל יום, והיתה נשמתו עולה לאחר מאה ועשרים שנה, והיו שואלים אותו "איפה הש"ס שלך?", היה עונה, "הרי הנחתי תפילין ואמרתי ק"ש אע"פ שהייתי בבחינת "תינוק שנשבה" במשך כל שנותי!" □ אולם לא כן, כי היה לו אמנם הכוחות ללמוד ש"ס פעמיים, על אף שהיה כבר בשנות "הגבורות"! וכמה זה מחייב אותנו שלא להתייאש, כי כבר עברו כל כמה שנים בלי תורה ועבודה כפי שהיינו שואפים.

וחי בהם!

והנה בדרך כלל צעירי הצאן וגם לרבות בחורי ישיבות, יש להם חיות מיוחד בתורה ועבודה, "התחדשות" ו"התחזקות", אולם ככל שהשנים עוברים ומתבגרים, יש יצר מיוחד לתאר עצמו כבר ל"איש זקן" □ ולזה נצרף פירוש נפלא ששמעתי מהמנהל משיבת בית יוסף בגייטסהעד הרה"ג ר' זאב כהן זצ"ל על דברי המשנה (פ"ד משנה כ') אלישע בן אבויה אומר, הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר מחוק. וכבר דקדק בזה התיו"ט כי פירוש המילים "הלומד ילד" היינו "הלומד כשהוא ילד", וכמו כן בהמשך המשנה, "והלומד זקן" הכוונה "הלומד כשהוא זקן", אולם כפשוטו צ"ב.

ואמר בזה דבר נפלא, שאין המשנה מדברת אודות "גיל הלומד", אלא על "אופן לימודו", אם הוא ניגש ללמוד באופן של "הלומד ילד" עליו נאמר רישא של המשנה, והוא דומה ל"דיו כתובה על ניר חדש", ואף אם הוא כבר איש מבוגר ובא בימים, מ"מ אופן וצורת לימודו הוא בנוסח של "הלומד ילד". וכמו כן להיפך בסיפא של המשנה, בחור צעיר או אברך טרי, אם ילמוד באופן של "הלומד זקן", עליו נאמר הדמיון של "דיו כתובה על ניר מחוק". ואמר לי הרה"ג זאב, כי בבחרותו, אמר לו הגאון רבי איסר זלמן מלצר "האבן האזל", שהיה כבר בן שמונים בערך, "איך בין יונגער פון דיר!" (-אני צעיר ממך!), וכוונתו היתה להוכיחו שילמוד באופן של "הלומד ילד" בחיות וב"פרישקייט" (ואלו שזכו להכיר המנהל, ידעו כי אמנם קיים דבריו, וכל ימיו למד ולימד בהתחדשות וגעשמאק מיוחד). ומקרא מלא דיבר הכתוב (ויקרא י"ח, ה') "וחי בהם..." ומצינו (בספר תולדות יעקב יוסף פ' וישב אות ה' ותורת משה לחת"ס ויקרא ו' ב') שמציינים לדברי רש"י ברכות (נ"א. ד"ה חי) "חי" בלע"ז פריש!

ללמוד מרבותינו אשר מפיהם אנו חיים

והנה אף שיש מעלה עצומה ללמוד בשנות הנעורים, וכפי פירוש הפשוט במשנה הנ"ל "הלומד כשהוא ילד", וכמפורש בגמרא (שבת כא:): שיש מעלה של "גירסא דינקותא", מ"מ בכל זאת, אף מי שמרגיש בעצמו שלא התחיל עדיין ללמוד כפי שהיה שואף, יתחזק וידע נאמנה, כי כבר היה לעולמים במשך הדורות, תנאים ואמוראים וגדולי ישראל שלא

התחילו ללמוד מיד משנות נעוריהם, ובכל זאת זכו להתחיל במאוחר ולהגיע למדריגות נשגבות. ונשתדל למנות איזה מהם.

רבי אליעזר בן הורקנוס

איתא באבות דרבי נתן (ו' ג') "מה היה תחלתו של רבי אליעזר בן הורקנוס. בן עשרים ושתים שנה היה ולא למד תורה", וע"ש האיך שהתעקש במסירות נפש ללמוד תורה, עד שזכה לדרוש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם, כל דבר ודבר שיצא מפיו עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו ונשקו על ראשו. וע"ע במדרש רבה (במדבר י"ט ז') "ר' אחא בשם ר' חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה, ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים (פרה פ"א מ"א), אמר לפניו "רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצני", אמר לו חייך שהוא מחלצניך", וע' ברמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות (פ"ו) "רבי אליעזר סתם, הנזכר במשנה, הוא רבי אליעזר בן הורקנוס, תלמיד רבן יוחנן בן זכאי". וכל זה באחד שהיה עם הארץ גמור עד שנת כ"ב!

רבי עקיבא

ידועים דברי האבות דרבי נתן (ו', ב') אודות רבי עקיבא, "אמרו, בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו..", אולם יש להדגיש, כי הלך עם בנו ללמוד א"ב (!), וזאת תוספת חידושו, אודות גודל מסירותו לתורה"ק, וכמפורש שם בהמשך "הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות, א"ל רבי למדני תורה, אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח, כתב לו אלף בית ולמדה.. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה". ויש לציין בזה לדברי הגמרא (פסחים מ"ט) "תניא, אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ, אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם, ואנשכנו כחמור! □ כל כך גדלה שנאתו כלפי תלמידי חכמים, עד בגיל ארבעים (!) ובכל זאת, מצינו הפלגה גדולה ונשגבה אודות ר"ע בגמ' מנחות (כ"ט): אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו, רבש"ע מי מעכב על ירך [מה שכתבת, שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים, רש"י], אמר לו, "אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו (-היינו סתם ר"ע בש"ס), שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות", [וע"ע בפסיקתא רבתי (פרשה י"ד) א"ר אחא דברים שלא נגלו למשה, נגלו לר' עקיבא], עד שתמה משה רבינו למה לא ניתנה התורה על ידי רבי עקיבא, וכהמשך דברי הגמרא, "חזר [משה רבינו] ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו, "רבונו של עולם, יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי?". וע"ע יבמות (ט"ז): "אמר לו, אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו". וע' בפרי צדיק (מאמר ל"ג בעומר וסיום הש"ס אות ח') בשם האריז"ל כי רבי עקיבא היה השורש של תורה שבעל פה! והרי כל זה במי שהיה עם הארץ עד גיל הארבעים!

ריש לקיש

ראשית שנותיו של ריש לקיש ידועים בשער בת רבים מדברי חז"ל (ב"מ פד:): שהיה נכשל בעבירות חמורות של גזל ועוד, עד שר' יוחנן למד אתו מקרא ומשנה "ושוייה גברא רבא", עד כדי כך, שמבואר בהמשך הגמ', שכאשר ריש לקיש הלך לעולמו, ר' יוחנן יצא מדעתו כיון שהיה חסר לו הריתחא דאורייתא של ריש לקיש. והנה לא מפורש להדיא בסוגיא באיזה גיל שינה ריש לקיש דרך חייו, אולם בכל זאת, היה לו כבר מעמד של "רבן של ליסטים" כמבואר בפרש"י בביאור דברי ריש לקיש "התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי", ובכל זאת התעלה, ונעשה "גברא רבא", אחד מהאמוראים הקדושים, באופן שדברי ריש לקיש נזכרים מאות פעמים בש"ס.

אולם תוספת חידוש וחיוזוק נשאוב מדברי התוס' (ד"ה אי הדרת בך) והריטב"א (ד"ה מעיקרא) שמפרשים המילים "התם קרו ליה רבי", כלומר מעיקרא נמי הוּו קרו לי רבי (- בתורה), אלא ששכחתי, מכיון שפרק עול תורה ונעשה עם הארץ ועסק בלסטיות. אשר נמצינו למדים כי היה כבר בגיל להיות מלמד תורה ולהיות מוכתר בשם "רבי" עוד לפני שעסק בליסטאות, וחזר לתורה מכח עידודו של ר' יוחנן עד שהתעלה וזכה למה שזכה. וכמו כן במשך כל הדורות, היו גדולי ישראל שלא התחילו לראות עליהם בשנות נעוריהם מדריגות נשגבות ורוח הקודש, ורק בהמשך ימי חיים, זכו להתעלות ולהיות מוכתר בכתר תורה וכתר שם טוב.

דברי השערי תשובה

ויעויין בשערי תשובה (שער שני אות ט') שמבאר הפסוק בקהלת בזה ואלו דבריו "ודבר שלמה עליו השלום בענין ימי הזקנה שלא יתעצל האדם בהם מעבודת השם יתברך ואמר (קהלת יא, ו): "בבקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים". המשיל ימי הילדות והשחרות ל"בוקר" וימי הזקנה ל"ערב".. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות סב:): נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, העמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו.. אחרי כן אמר.. גם כי יזקין האדם מאד, אל יהי על עצמו למשא, אך בכל שנותיו ישמח, למען לא יאבד אחת משנותיו ולא ישובת מעבודת הבורא, ויזכור ימי החשך כי הרבה יהיו, ואז לא יוכל לעבוד עבודה, כענין שנאמר (תהלים ו, ו): "בשאל מי יודה לך". והצדיקים מתגברים בזקנתם ויאזרו חיל ויחליפו כח לעבודת השם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קנב). תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה מתוספת בהם".

להתחיל לכתוב ספרים בהיותו בן ק"ח שנה

ויש לציין מה שהראני גיסי פע"ח הרה"ג ר' ישראל פרידמן שליט"א רב דקלויז טשארטקוב מאנשעסטער דבר נפלא ביותר הנדפס בספר "אגרות הרה"ק מרוז'ין ובניו" עמוד רפ"א אצל הסכמת זקיניו אדמוה"ז רבי דוד משה מטשארטקוב על ספר "לשון הזהב" להגה"ק רבי זאב וואלף שהיה חבר דבוק מאד בהרה"ק רבי אלימלך מליזענסק. נסתלק זקן ושבע ימים בן קי"ג שנה בשנת תקנ"ג ומנוחתו כבוד בליזענסק. היה בין המסכימים על הספר "נועם

אלימלך". ומציינים לדבריו מש"כ בחיבורו על מסכת שבת עמ' צ' ע"א: "אמנם עתה בשנת תקו"ם ציון כאשר ניטלה הוד תפארת דתה"ק וידידי אוה"נ תמיד לבי החסיד המנוח מוהר"ר אלימלך זצלה"ה זי"ע ועכי"א נסתלק ועלה למרום, וארא כי הגלות מתגברת עלינו והתורה מתמעטת בכל יום ויום בעוה"ר, קבלתי עלי כל מה שיעלה על רעיוני הן בהקיץ הן בשינה (!) שיהיה לזכרון לדורי דורות ומן השמים יעזרינו לגמור על מסכת זו ועל שאר מסכתות ויגדיל תורה ויאדיר בב"א", עכ"ד.

הרי מבואר כאן דבר נפלא ביותר, כי הבעל מחבר ספר "לשון זהב" שנסתלק בשנת תקנ"ג זקן ושבע ימים בן קי"ג שנה, התעורר לכתוב חידושיו בשנת תקמ"ו בהיותו בן ק"ח שנה, וזכה עוד להוציאם לאור ולהעלותם על מזבח הדפוס!

הנהגות גדולי ישראל בדורינו

והנה אחד מגדולי הדור שנפטרו בערך לפני כ"ה שנים, אשר השפעתו עדיין מורגשת על רבני אלפי ישראל בכל יום ויום, ופעל להקים מוסדות ברחבי תבל לאלפים, כאשר הזקין, מישהו אמר לו, שיכול כבר לנוח קצת מגודל מפעליו. אמנם תשובתו על זה מעורר מאד, ואמר, לכבוד היום הולדת השבעים שלו, יראה בס"ד להקים ע"א מוסדות חדשים בשנה זו בלבד □ להוציא מלבם של אלו שיעצו לו לנוח, ואכן הצליח לעשות כן!

וכמו כן זכו כלל ישראל ליי"א כרכים של שו"ת שבט הלוי, בלא יודעים כי רק משנת תש"ל ואילך התחיל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל להעלות על מזבח הדפוס תשובותיו המאירים בהיותו קרוב לבן ששים (!) עד קרוב לשנות המאה! ויעויין בספר הנפלא "ולא שבט הלוי בלבד" (עמוד תטו-תטז) שמספר שהתעורר השבט הלוי לכתוב ולהדפיס מכח "קנאת סופרים תרבה חכמה", בראותו חלק ב' של "בד קודש" מהגאון ראש הישיבה רבי בערל פוברסקי שליט"א, ואמר "הרי אין זה האבא הגאון ר' דוד, אלא הבן, רבי בערל, והוא כבר הוציא לאור חלק ב', א"כ מתי אעשה גם אנכי לביתי", וזאת עורר אותו להוציא תשובותיו לאור.

ולפעמים אפילו בחלק מסויים של תורה, נעשית מהפיכה בחיי האדם לאחר שנות הבחרות, וכפי ששמעתי לאחרונה אודות יהודי שהתחיל ללמוד משניות בעל פה, למעלה מגיל הארבעים, עד שבמשך י"א שנים זכה ללמוד בעל פה ששה סדרי משנה (בערך משנה ליום, עשר דקות אחרי שחרית, עשר דקות בארוחת צהרים, ועשר דקות לפני השינה), והתעוררו גם אחרים לעשות כמעשהו.

איזהו חכם □ הלומד מכל אדם

א) לא רק בגדולי ישראל אלא גם באנשים בעלי בתים, כמו ששמעתי מראש ישיבת מאור יצחק (מונסי) שליט"א שסיפר איך שפעם דרש ברבים אודות גודל מעלת הלומד תורה בסעודותיו בשלחן, ואמר דברי היסוד ושורש העבודה הנפלאים בזה, והציע לשומעי לקחו, לקבל בלנ"ד ללמוד כל יום משנה אחת בכל ארוחה. והנה לאחר כמה שנים, פגש באחד שהיה אצלו בדרשתו, ואמר לו האיך שלקח ללבו דבריו, והתחיל ללמוד בקביעות משנה

אחת בכל ארוחה, עד שזכה לסיים סדר משניות, ומצוה גוררת מצוה עד שהתעורר אצלו הרצון להניח עסקיו ולילך לגור בארץ ישראל! והיה אצלו למאירת עינים עד כמה ביכולת האדם ביום מן הימים להיות "הולך"! ולא להיות שמח בחלקו יותר מדאי, אלא תמיד לשאוף לגדל עוד ועוד!

ב) מצינו ב"תולדות" מהגאון ראש הישיבה ר' נתן צבי פינקל (ארטסקרול עמוד 458) שמסופר אודות ר' נחום סטילערמאן שקרוב לשנות השבעים, החליט לגור בא"י (במשך עשר חדשים בשנה) וללמוד בישיבת מיר. לכבוד היום הולדת השבעים ערך סיום על מסכת שבת, וסידר לעצמו סדר לימוד לקראת היום הולדת הבא לסיים עוד מסכתא בש"ס וספר תהלים. כאשר הראה להראש ישיבה השאיפה שלו, שאל אותו "מה יהיה עם שאר חלקי התורה?". שוב חזר להראש ישיבה, עם עוד "פלאן" לסיים עוד כמה מסכתות, תנ"ך וספר מוסר במשך חמש שנים. ועל זה ג"כ ענה לו הראש ישיבה "אבל עדיין לא תסיים ש"ס!", והתעקש שיחזור עם מהלך לסיים כל הש"ס! ואמנם חזר עם סדר שיקח 23 וחצי שנים, לסיים כל הש"ס. ר' נחום טען להראש ישיבה, כי הרי אז אהיה בן צ"ג, ואיך אפשר לקבל על עצמי דבר כזה. הג"ר נתן צבי אמר לו, כי הוא ג"כ נכנס לדברים שיותר גדולים מכוחותיו, מכח הבנתו כי אנחנו בידינו של הקב"ה ויכולים רק להשתדל ונזכה לס"ד.

ג) כמו כן בשנים האחרונים ממש, אחד מהמגידי שיעורים הגדולים בעולם ל"דף היומי" שזוכה למסור שיעור לאלפי ישראל מדי יום ביומו, היה עוד לפני כמה שנים בעל הבית פשוט בארה"ב, איש מצליח בעסקיו, וביום מן הימים, התבונן בדעתו "מתי אעשה גם אנכי לביתי", וקם לגור בארץ ישראל, ובנה בית המדרש מיוחד ללימוד הדף היומי, וכהיום מוסר שיעור לכשמונה עשרה אלף יהודים מדי יום ביומו ברחבי תבל. והדבר מבהיל על הרעיון!

אופנים שונים לקיים "ולערב אך תנח ירך"

ובכדי להוציא מן הכח אל הפועל המבואר לעיל יש ללקט בס"ד אופנים שונים מדברי רבותינו לעורר אותנו לזה. ועוד לפני זה, עצם דברי חז"ל (יבמות סב:) בביאור הפסוק "ולערב אל תנח ירך", ודברי רבינו יונה הנ"ל, והידיעה אשר רבים וטובים אמנם הצליחו לעשות כן, כבר מעורר מאד. אולם בכל זאת יש לציין בקצרה, לנקודות שונות בזה.

א) וזה יצא ראשונה, יסוד נורא בדברי האריז"ל, המובאים באור החיים הקדוש (פ' ויחי עה"פ ויקרבו ימי ישראל למות), כי יש לכל נשמה אלפי ניצוצות, וכל יום מקבל האדם ניצוץ אחד מנשמתו, ובעת השינה, עולה ניצוץ זה לעילא, ומה שאמרו חז"ל (ברכות נז:) כי השינה אחד מששים מהמיתה אינה רק משל בעלמא, אלא כדוגמת המיתה ממש, כי בכל לילה עולה חלק וניצוץ המנשמה למעלה, ע"ש עוד. (וע"ע בערבי נחל פ' ויחי הוספות וביאורים נפלאים ע"פ יסוד זה, ולדוגמא כי הניצוצות השייכים לעשרת ימי תשובה, הם ניצוצות עקריים ובבחינת "אבר שהנשמה תלויה בה". ומבאר עוד כי המלבין פני חבירו ברבים, אין לו חלק לעוה"ב, הכוונה כי הניצוץ של אותו יום לא יכנס לעוה"ב, ע"ש). הנה לאור זה, יש להתעורר אודות גודל ההתחדשות של כל יום במשך כל החיים, כי הניצוץ שנכנס בו, הוא חלק חדש לנשמתו שעדיין לא זכה להתפלל שחרית וכו' וללמוד תורה וכו'.

ב) עוד יש לציין לדברי השמירת הלשון (ח"א - שער התורה - פרק ד' בהג"ה) בביאור דברי חז"ל אין התורה נקנית אלא שממית עצמו עליה, ואלו דבריו "ושמעתי מעשה על גביר אחד ובעל עסקים גדול, שפירש עצמו לגמרי מהבלי עולם לעסק בתורת ה' יומם ולילה. וחברו עליו אחיו ובית אביו ואנשי ביתו להחזירו לענינו הראשון, ולא הטוה און להם, ונתיאשו ממנו. ושאלוהו האנשים המכירים אותו מכבר לעסקן גדול, באיזה אפן פעל בעצמו, שלא להטות און לצעקת אנשי ביתו. ויען ויאמר אליהם, התבוננתי במה שאמרו חז"ל (שבת פ"ג ע"ב), אין התורה מתקיימת, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר וגו', ופרושו כאלו כבר מת. והינו שיתבונן בעצמו, כאלו כבר גמר כל עסקיו שהיה בכחו, וגם גמר בהם את ימי חייו, והביאוהו לדין לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא על כל הענינים, שכלה בהם את זמנו להבל ולריק, ויצא חייב בדין של מעלה. והוא צועק, אוי לי, וי לי על רע מעשי ועל רע עניני. ואלו בתוך כך הרשוהו, שירד תכף לעולם הזה ויעשה תשובה, בודאי לא היה מתעצל אפלו רגע אחד מזה ולא היה מטה אוננו כלל לידע מעסקי ביתו. ואם כן יחשב האדם בעצמו לפי עונותיו, שהיה ראוי לו למות מכבר, ואם אחרי המות היה הקדוש ברוך הוא מתנהג עמו בחסד גדול והיה נותן לו רשות שיחזור בתשובה, בודאי לא היה מתרפה מזה אפלו רגע אחד, אם כן מה היו עושה לו הקדוש ברוך הוא שהוא מאריך את ימי חייו, כדי שיעשה תשובה בחייו ממש? בודאי צריך לזרז את עצמו בכל כחותיו לעשות תשובה על עונותיו וללמד התורה תמיד, ועל כל פנים להיות לו עת קבוע תמיד לתורה ולא להטות און כלל למי שרוצה להפריעו מזה". עכ"ד. והרבה יש ללמוד מדבריו, אולם רואים תמיד במשך כל הדורות האיך שאנשים חינוכו אותנו שאפשר לילך בדרך זה של "ולערב אל תנח ירך".

ג) אחרון חביב, דברי הבית אברהם (שביעי של פסח ד"ה ופרעה הקריב) שמבאר דברי חז"ל שפרעה הקריב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, כי כאשר כלל ישראל ראו שגם אחרי שקיבל פרעה עשר מכות, וגרש אותם ממצרים, ובכל זאת לא לקח כשלש ימים, והרי הוא שב לדרכיו הרעים, ויצא ללחום שוב נגד ישראל לקריעם ים סוף, ובא עם כל החיות לומר "אמר איוב ארדוף אשיג אחלק שלל" (!!), אף שרק לפני כמה ימים לא היה בית אשר אין שם מת! מזה התעוררו כלל ישראל שאין עוד עצה נגד יצה"ר ויראו ונאד כי מתחילה חשבו שאחרי שראו כל מעשי ה' ביציאת מצרים ממ"ט שערי טומאה וכל ההתגלות אין להם כבר לפחד מהיצה"ר, עד שראו שפרעה הקריב ויצעקו אל השם! עכ"ד. ובנוגע להמדובר לעיל, הרי בזה שהאדם מרגיש בעצמו, שיצרו דחה אותו מלקיים שאיפותיו במשך שנים או אפילו במשך עשרות שנים, ועברו עליו "מכות" מיצרו הרע, דיבורים ומחשבות שאינם ראויים וכו', בכל זאת, בידינו לגשת אל העבודה בהתחזקות יתירה, ולקיים מקרא שכתוב (תהלים קי"ט, צ"ח) "מאויבי תחכמיני", ולקיים הדרכת החכם מכל אדם "ולערב אל תנח ירך".

מענין לענין

ויש לסיים בדבר נפלא מהספר החדש "שימושה של תורה" פרק ג' (עובדות והנהגות מגדולי ישראל ששמע מו"ח הרה"ג ר' יצחק זעקל פאללאק שליט"א דומו"ץ ק"ק מחזיקי

הדת אנטווערפען) מה שפעם ישב הגר"ח קרייזווירט באוירון "מיט די צוויי לייבן" (הרה"ג ר' ליב גורביץ והרה"ג ר' ליב לאפיאן) ונתגלגלה השיחה מה היא הסיבה שישנם תלמידים שעד גיל שמונה עשרה או יותר הם לומדים בהתלהבות ובהתמדה מרובה, ואילו אח"כ מדה טובה זו הולכת ונאבדת מהם ח"ו. הציע הגר"ח להסביר הדבר בהקדם ביאורו בדברי ר' יצחק לרב נחמן (תענית ה:): "אילן אילן במה אברכך וכו' אף אתה במה אברכך, אם בתורה הרי יש לך תורה", וצריך עיון וכי יש סוף לתורה שלא יהיה מקום להתברך לזכות לעוד תורה?

ותירץ שמן השמים נותנים לאדם תורה לזמן קצר בבחינה של התעוררותא דלעילא כדי שיזכה הלומד לטעום את מתיקות התורה ויחפוץ לדעת כולה ולהתמסר לזה. וזאת היא הברכה לתורה, שיזכה לאותה התעוררותא דלעילא של תורה. אבל ר' יצחק אמר לרב נחמן במה אברכך, אם בתורה, כלומר שתזכה לאותה ברכה שנותנים מן השמים ללומדי תורה, הרי כבר זכית לה, וא"כ מעכשיו אין תורתך תלויה בברכה אלא ביגיעתך.

וכמו כן, הסביר הגר"ח, בחורים אלו קבלו התעוררות דלעילא לאיזה זמן, וכשנעשו בני שמונה עשרה או יותר, כנראה שנגמר הזמן, ומעתה, עליהם להמשיך בכוחות עצמם, וישנם שאינם עומדים בנסיון להמשיך בכוחות עצמם ולכן הם משתנים, והגאונים הנ"ל קילסו את דבריו. עכ"ד.

*

האיך לנצח המלחמת גוג ומגוג בסוכות ובמיוחד בהושענא רבה!

מצינו בכמה דוכתי אשר מלחמת גוג ומגוג יהיה בחודש השביעי (ע' טור סי' ת"צ בשם רב האי גאון, וברע"ב (מגילה ג', ה') כותב "מסורת בידינו דמלחמת גוג ומגוג בסוכות" ובמדרש תלפיות (אות ג' ענף גוג ומגוג) גילה שתהיה ביום הושענא רבה. ויש להבין השייכות בין מלחמת גוג ומגוג והחודש השביעי, היו"ט של סוכות ובמיוחד להושענא רבה.

קבלת השם משמואל שנפטרנו ממלחמות גוג ומגוג

והנה לפני שנשתדל בס"ד להעמיק בהאי סוגיא על דרך עבודה נציין לדברי השם משמואל (פרשת ויגש - שנת תרע"ז) וז"ל "קבלה בידינו מרבותינו הקדושים, שמעתה נפטרנו ממלחמות גוג ומגוג ואחר קיבוץ גלויות ישבו ישראל במנוחה על אדמתם לעולם, שכמו שבמצרים קישוי השעבוד השלים לד' מאות שנה, כן בגלות זה להיפוך, שאריכות הזמן השלימה לקישוי השעבוד, ורעות רבות וצרות שהיו מעותדות לבוא על שונאי ישראל, ועל כן באשר אריכות הזמן השלימה ושוב לא יהיה חבלי הלידה כל כך קשים, עד בלתי אפשר לסבול, שוב יותר נכון שיגמר המירוץ לגמרי בעודנו בגלות, וכשיתקבצו הגלויות לא נצטרך עוד לשום מירוץ. ואל תתמה שישתנה ממה שכתוב מפורש בכתוב, שהרי במצרים מפורש בכתוב ארבע מאות שנה, ואעפ"כ קושי השעבוד השלים ונחסר מהם ק"ץ שנה, כן הוא הענין במלחמות גוג ומגוג", עכ"ד.

אולם, לכל ענין יש חלק הנגלה וחלק הנסתר, חלק הלימוד וחלק המעשה, ולכן אף שזכינו לדברים הנפלאים האלו שאין לנו עוד צורך לסבול עצם מלחמת גוג ומגוג, מ"מ כל כמה ששייכת לעבודה הפנימית של מלחמת גוג ומגוג, עלינו להשתדל להעמיק ולהבין הענינים.

ביאורו של ה"אמרי פנחס" אודות מלחמת גוג ומגוג

והנה מצינו באמרי פנחס להרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע (שער ב - לקוטי ש"ס ומדרשים אות קי"ח) בשם הבעל שם טוב זי"ע בביאור הגמ' ריש מסכת ע"ז (דף ג') "לעתיד יאמרו העכו"ם תנה לנו וכו' אומר להם מצוה קלה יש וכו' מיד כל אחד עושה סוכתו בראש גגו וכו' חמה מנרתיקה וכו', כי לכאורה קשה וכי הקב"ה בא בטרוניא עמהם. וביאר, דהעיקר סוכה הוא מדת שפלות להיות האדם אין בעצמו, כי סוכה היא הוי' ואדני' וצריך האדם להיות שפל בעיניו להיות בחי' אדנים ואז שורה עליו שם אדני' וכתוב אשכון את דכא ושורה עליו גם הוי' וכו', וזה שהשי"ת נותן להם מצות סוכה והם יעשו כל אחד בראש גגו להתגאות כמו שפירש"י ע"פ כי עלית כולך לגגות שהיו גסי הרוח לכך ישרפם, וביאר הוא על דרך זה מה שקורין הפטרת גוג ומגוג בחול המועד סוכות דיש קבלה דמלחמת גוג ומגוג יהיה בסוכות, דהנה העולם אומרים "זה גדול כמו גוג ומגוג", והכוונה שיהיה גוג ומגוג בעל גאווה גדולה, כי היכן מצינו שיהיה גדול בקומה רק גסות הרוח יהיה בו גדול מאד, כדאיתא במדרש שירצה להזדווג וכו' לפטרונם וכו' לכך בסוכות נתעורר מלחמה זו בכל דור ודור שצריך האדם להיות שפל ואין אצלו ולשבר הגאווה, עכ"ד. וזאת עולה יפה עם הגמ' (ברכות נח.) שדורש הפסוק "והמתנשא" זו מלחמת גוג ומגוג, שכנראה לכאו' כי מלחמה זו שייכת לענין התנשאות, ששייכת רק להקב"ה ולא לבשר ודם.

נמצינו למדים כמה דברים נפלאים, א' □ כי עיקר מצות סוכה הוא מידת שפלות. ב' □ כי יסוד מלחמת גוג ומגוג הוא ענין הגאות, ולכן מלחמת גוג ומגוג שייכת לחג הסוכות. ג' בכל דור ודור נתעורר מלחמת רוחנית הזו [בתוך כל אחד ואחד] שצריך האדם להיות שפל ובבחינת "אין" אצלו לשבור הגאווה.

ביאורו של ה"חידושי הרי"ם" אודות מלחמת גוג ומגוג

ויש להקדים עוד דברי החידושי הרי"ם (מובא בשם משמואל פרשת ויגש - שנת תרע"ה) וז"ל "וכמו ששמעתי בשם אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה מגור שמלחמת גוג ומגוג היא שמאד מאד יהיה קשה לאיש לצמצם מחשבתו לאמור שמע ישראל". [וגם כאן רואים שיש בחינה רוחני למלחמת גוג ומגוג חוץ מהפירוש הפשוט של מלחמה, שכאמור, כבר קיימנו אותה ב"קושי ואריכות הגלות".]

דברי החידושי הרי"ם עולה יפה עם מש"כ הטור (או"ח סימן נ"ו) בביאור "יתגדל ויתקדש", וז"ל הוסד על פי המקרא "והתגדלתי והתקדשתי" האמור במלחמת גוג ומגוג, שאז יתגדל שמו של הקב"ה דכתיב (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, עכ"ד. והנה בפרש"י (דברים ו' ד') בביאור הפסוק הראשון של שמע מפרש "השם שהוא אלקינו עתה ולא אלהי העובדי כוכבים, הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, עכ"ד. כי הרי כל כמה

שהבחינה של מלחמת גוג ומגוג היינו "שמאד מאד יהיה קשה לאיש לצמצם מחשבתו לאמור שמע ישראל", הרי זה לעומת זה, הנצחון של המלחמת גוג ומגוג יהיה כאשר יתברר לעין כל האיך שהשם אחד ושמו אחד, שלפרש"י היא היא כוונת פסוק ראשון של שמע ישראל. ואף לביאורו היותר פשוט בפסוק ראשון של השמע, שהוא מהרוקח (המובא ברמ"א הלכות ק"ש, (או"ח סא, יד) "ויש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לה", ובין אלקינו לה' השני, כדי שיהא נשמע שמע ישראל כי ה' שהוא אלקינו הוא ה' אחד", הרי לכאור' אחד משלים השני, כי כל כמה שיודעים ומצפים לקראת הגילוי שלעתיד לבוא שיתברר ויתאמת לעין כל האיך שהשם אחד ושמו אחד, הרי זה גופא יעזור לחיות בהאמונה הפשוטה והברורה שהשם שהוא אלקינו, הוא אחד, והיינו אף כשיש נסיונות של חשכות, ונסיונות של כוחי ועוצם ידי, בכל זאת משכימים ומעריבים ואומרים פעמיים באהבה "שמע ישראל... השם אחד"

להבין השייכות בין גוג ומגוג וחג הסוכות

ומעתה נחזור ונשובה, כי הנה ידוע מה שאמר הרה"ק מרוזין זי"ע כי כל תכלית עבודת של חודש תשרי, ראש השנה, עשי"ת שבת שובה, יום הקדוש, הימים עד היו"ט של סוכות, וסוכות הוא להגיע אל "אתה הראת לדעת.. אין עוד מלבדו", השם אחד ושמו אחד. ובמספר החדשים הרי היא החודש השביעי, מלכות, להמליך הבורא כל עולמים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, ובמיוחד והעיקר, עלי ועל נפשי. וא"כ הרי כל עבודת החודש הוא להמליך השי"ת מהחכמה של התקיעת שופר, הבינה של התשובה של יום הכיפורים, והדעת של ה"למען ידעו דורותיכם" □ שהשי"ת הוא מלך המלכים, וליקח אלו ה"מוחין" אל הלמעשה של העבודת יום יום, ולהשפיע על השבע מידות להתנהג כן הלכה למעשה, לבטל הישות.

וביותר לפירוש הידוע של הרשב"ם (פ' אמור כ"ג, מ"ג) לפרש המאן דאמר סוכות ממש, ואלו דבריו "למען ידעו דורותיכם פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה סוכה ממש - וזה טעמו של דבר חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך באספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר. למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", ע"ש עוד. אשר לדבריו היו"ט של סוכות, הוא להורות לנו ההכנעה והענוה וההכרה כי הכל ממנו יתברך.

ויש לצרף לזה הרמז הידוע (שמצינו כבר בספרי הקדמונים, ע' מושב זקנים בראשית ג', ג' וע"ע חומת אנך א', כ"ט) עה"פ (תהלים ל"ו, י"ב) א'ל ת'בואני ר'גל ג'אודה, ראשי תיבות "אתרג", וראיתי עוד בספר "אתה בחרתנו" רמז בפסוק (מיכה ו', ח') "ה'יצנע ל'כת ע'ים א'לקיך" ראשי תיבות של ד' המינים, ה'דס, ל'ולב, ע'רבה, א'תרוג. וכאשר מתבוננים על הארבע מינים המכוונים כנגד האברים שלנו, השדרה, העינים ושפתים והלב כידוע מדברי חז"ל, הרי זה מעורר אותנו לבדוק אצלנו עד כמה צריכים לנקות וליזהר בהם שלא נכשל בהם ח"ו בדבר עבירה, ולשוב אליו יתברך מתוך תשובה מאהבה. ורמז נאה ראיתי מהגר"ע

יוסף בספר "ילקוט יוסף (הלכות סוכה) כי המילים "ויבחר נידונין על המים" הוא ראשי תיבות ענוה, כי מה מים הולכים למקום נמוך (תענית ז). כן עלינו להשפיל דעתינו.

וע"ע בספר אמרי מנחם מאלכסנדר (פרשת האזינו) וז"ל "כי הסוכה מסוגלת להעביר הגיאות ולהשפיע ענוה - כי הסוכה היא זכר לענני הכבוד שהיו בזכות אהרן הכהן ע"ה (תענית ט). שהיה אוהב שלום ורודף שלום (אבות א, יב), ואיתא (כלה ג) אין לך שפל רוח יותר מרודף שלום". עכ"ד. וזאת עולה יפה עם המבואר בדברי חז"ל אשר הארבע מינים מכוונים כנגד כל סוגי יהודים, אלו שיש תורה ומעשים טובים, ואלו שחסר קצת מזה, ולעשות מהם אגודה אחת, כי "אין לך שפל רוח יותר מרודף שלום".

ולכן כאשר מבינים המהות של מלחמת גוג ומגוג, לבטל הישות והגיאות, להשריש בנו הפסוק הראשון של שמע ישראל, מבינים למה היא שייכת דייקא לחודש השביעי, חודש תשרי, ובמיוחד חג הסוכות, כנ"ל, סוכ"ה בגמטרי' הוי' אדנות.

דברי השפת אמת אודות הושענא רבה

אולם, מהו השייכות בין מלחמת גוג ומגוג דוקא ליום השביעי, יום ערבה, הושענא רבה □ ולזאת נבוא ונלמוד יחד דברים הנפלאים מהשפת אמת (לסוכות - שנת תר"מ) וחיזוק גדול לעבודת הושענא רבה ואלו דבריו "ערבה נגד אלו שאין להם טעם וריח. א"כ מה חשיבותם. אך הפה שהוא עיקר כחן של ישראל הקול קול יעקב. והיא בחי' דוד המלך עליו השלום (-שאושפיזין שלו חל בהושענא רבה). כי ג' מינים הם ג' אבות ודוד המלך עליו השלום אמר "ואני תפלה". אם כי בודאי קול הצדיקים שיש להם טעם וריח עולה למדריגות רבות ביותר. אעפ"כ יש להם תערובות מעשים טובים. ומי שאין לו טעם וריח הוא רק תפלה בלבד. וז"ש תפלה לעני כי יעטוף היינו שמתעטף כולו בתפילה כמ"ש ואני תפלה. וזה ערב לפניו ית' ונקראת ערבה. ולכן נק' הושענא רבה כי ביום זה נושעים בו גם השפלים שאין להם טעם וריח כנ"ל. והוא ישועה גם לדורות השפלים שלנו שאין לנו רק תפלה. וביום זה נפתח שערי תפלה כפיהם של ישראל, עכ"ד.

נמצינו למדים, כי יום הושענא רבה היום שמצות היום בערבה, שאין לה טעם וריח, היום שבאים להתבטלות הגמור, בבחינת "תפלה לעני", והיא היא ההיפך הגמור של הגיאות וההתנשאות של גוג ומגוג. ואתי שפיר למה נבחר דוקא יום זה למפלתו, היום שיכולים לזכות ולהכיר גודל שפלתינו, ומיעוט ערכינו, ואז, ודייקא אז, כאשר באים בבחינת תפלה לעני, יכולים לפעול נוראות.

מאחורי המועדים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר'

סוכה - שמחה למרות הדין, ובגלל הדין

[א] 'שמחה' היא ביטוי של 'קבלת מלכות' וכמו שאומרים בתפלה (מעריב) "ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ... ה' ימלוך", וכן (שחרית) "שירה חדשה שבחו גאולים ... והמליכו ואמרו ה' ימלוך", ואכן המושג של 'מלכות' - כלפי הבורא - מוזכר פעם ראשונה בתורה קייב אחרי קרי"ס יחד עם השירה קייב, הרי שה'מלכות' מגיע עם 'שירה', ושירה תמיד שייך ל'שמחה' וכמבואר בגמרא (ברכות לה. ערכין יא. יב.) ש"אין אומרים שירה אלא על היין". ולכן אחרי ר"ה עשי"ת ויוה"כ - מלכות - יש סוכות - שמחה.

חלק מה'מלכות' שקבלנו על עצמינו הוא שמקובל עלינו שהקב"ה 'כופה אותנו', פי' שגם דברים שיותר קשים לנו לקבל, וגם דברים שאנחנו לא מבינים אעפ"כ 'מקובלים' עלינו קייב. והוא הצירוף של חג הסוכות לימי הדין קייב, וענינה של 'בחג נידונין על המים' (ר"ה טז.), וכתב הטור (אורח חיים תרסד) "לפי שבחג נדונין על המים והכל הולך אחר החתום וכל חיי אדם תלויין במים". סיומה של 'סוכות' היא 'הושענא רבא' ששוב הוא מעין 'יום הדין'. אין סתירה בין 'שמחה' ו'דין' קייב.

המעלה הגדולה ביותר היא 'לקבל' את ה'מלך' בתנאים שלו. זאת אומרת שגם אם ה'מלכות' דורש מהלכי 'דין' [וכלשון הגמרא () "דינא דמלכותא דינא"], כיון שה'דין' משרת את ה'מלך' ואת ה'מלכות' טוב לנו עם ה'דין', ו'שמחים' עם הדין ולא מתמרמרים על השלכות הדין.

קייב ידוע שפעם ראשונה שמוזכר ענין בתורה שם רואים מלא עוצמתה [ע' בגמרא (ב"ב נה.) וע' בדברי רבי צדוק הכהן מלובלין ()].

קייב ע' מאמרי המשגיח □ רבי ירוחם (תשרי ח"ב מאמר קעא).

קייב ע' פחד יצחק (ר"ה לא) לבאר ענין ה'כפיה' שמצאנו במצוות, שהוא כלול ב'קבלה' של המלכות ב'רצון' □ בא מירת 'נעשה ונשמע' □ הכולל בתוכו שמקבלים על עצמם גם ה'כפיה' □ על כרחכם אני מלככם □ ולכן אין

בזה חשש

א"ה: אולי יש בזה ליישב קצת קושיית התנחומא (נח) והתוס' (שבת ?) למה היו צריכים 'כפה עליהם הר כגיגית' אם כבר היה 'נעשה ונשמע' ולהנ"ל, יתכן שה'כפיה' היה מעמקים של ה'קבלה', ועומק הקבלה כולל גם הכפיה, ובבחינת 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני' שזה בכלל 'רצון' וכמבואר בגמרא () [וע' רמב"ם ()], [וע' יד הקטנה () וב'עומק הלב' ריש שער התשובה].

קייב לדעת הרש"ש הוא סוכות מפרצוף הגבורה של פרצוף הזמנים, וזה למרות שה'ענני הכבוד' שייכים ל'חסד' וע' משי"כ בענין 'יומם יצוה ה' חסדו'.

קייב שורש ה'שמחה' היא 'דין' [עומק ה'שכר' הוא דוקא מתוך מהלכי ה'דין', 'שכר' ש'מגיע על פי דין' ולא נהמא דכיסופא הוא החסד הכי גדול], מידת ה'בינה' □ דינין מתערין מינה □ אבל גם 'אם הבנים שמחה' (). וע"ע גר"א ריש הל' הר"ר ().

בן ומובן שבסוכה יש מצוה להיות בשמחה ולא להצטער כלל ועיקר. ו'מצטער' הוא פטור מן הסוכה. ואם מזדמן לו איזה מקרה קשה ג"כ איתא בגמרא (סוכה כה:): "ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבא חייב בסוכה... איבעי ליה ליתובי דעתיה".

ולפעמים הקב"ה מכניס אותנו למצב שפשוט בלתי נסבל לקיים את המצוות בצורתם - כמו להוציא חמה מנרתיקה באמצע סוכות (ע"ז ג.) - ואז יש חיוב להמשיך לקיים 'ושמחת בחגיך' למרות שפטורים מ'סוכה' ונאלצים לצאת מהסוכה, ואפי' נחשב כ'קללה' וכמו שהקב"ה שופך עלינו קיתון מים (משנה סוכה כח:), ואעפ"כ ממשיכים לקיים שמחת החג, וודאי לא 'מבעטים' בסוכה (שם).

ג] לולי דמיסתפינא הייתי מציע שיש מקום לדיוק נפלא בלשון המשנה (תענית ב.) "ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג"קיי. נראה שאחרי הסליחה מחילה וכפרה של יו"כ, ובפרט אחרי ד' ימים שאין חשבון עוונות קיי וא"כ לא מסתבר שמגיע לנו 'קללה' בחג, אלא הוא 'סימן קללה'. זה מראה 'כאילו' זה קללה, ובאמת הוא רק 'נסיון' לראות איך נגיב. ובאמת לגמרי מקובל עלינו שהאדון שופך עלינו הקיתון מים, מסיבה פשוטה, שכל מה שהקב"ה עושה הוא טוב. ואין שום דבר בעולם שאמור לשבש לנו המצב של 'שמחה' של החג, ואם הקב"ה רוצה לשפוך עלינו קיתון של מים, גם זה מקובל עלינו.

ד] מהדברים המצערים ביותר שקרו מאז בריאת העולם הוא שהקב"ה לקח חלק מה'מים עליונים' והפרידם ממקומם והונחו ב'תחתונים', ואכן כתוב ברבינו בחיי (ויקרא ב יג) "וכן אמרו במדרש (בראשית רבה ה ד) מים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים קיי נתן אלו למעלה ואלו למטה התחילו מים התחתונים בוכים, ... אמרו אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו ... אמר להם הקב"ה הואיל ולכבודי עשיתן כל כך ... ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים".

הרי שההפקעה של אותה 'בכיה' היה עבודת 'ניסוך המים' שהמסר הוא 'הכל לטובה'קכ. ה] אולי זה גם העומק של ההצהרה של הד' מינים שכתוב במדרש (אמור ל ב) וז"ל "א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח אלא מאן דנסב באיין קכא

קיי ז"ל המשנה (תענית ב.) "מאימתי מזכירין גבורת גשמים ... רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג"קיי למה מזכיר ...".

יש נידון בראשונים אם הסימן קללה רק בלילה הראשון או בכל ימות החג. מפשטות דברי רבי יהושע נראה שכל ז' ימים.

קיי מובא בשם המגיד מקונויך ועוד צדיקים () שאפי' מי שעושה עבירות לא מתחשבנים איתו □ וזה המעלה שבחורים לא לעשות עבירות למרות שלא יהיה עליהם עונש.

קיי ועוד כתב הרבינו בחיי (פנחס כט יח) ע"ד רמז "דרשו חז"ל במסכת תענית (ב:), נאמר בשני ונסכיהם ובשני ונסכיה ובשביעי כמשפטם, מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים, מכאן סמכו חכמים ז"ל רמז לניסוך המים בחג. ויש לך להשכיל איך התחיל רמז המים מן היום השני, לפי שביום שני נבדלו המים במעשה בראשית, ועל כן פעולת יום השני גדולה במים". קכ גם ענינה של ה'מלח' יש לציין לדברי הגמרא (ברכות ה.) "אמר רבי שמעון בן לקיש נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין נאמר ברית במלח דכתיב ולא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם". קכא- כידון (מכלי זיין).

בידיה אנן ידעין דהוא נצוחייה כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים קבב לפני הקדוש ברוך הוא בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידן **אנו יודעין דישראל אינון נצוחייה**. קבג

ונשאלת השאלה שהרי רק עכשיו יצאנו מידי הדין ועוד לא מתברר עומק הדין, ובפרט שהפתקין רק יוצאים בסוף וחג.

ונראה שהענין הוא כנ"ל, שהנצחון הוא ש'קבלנו את המלך' וזה 'למרות הדין'. פירוש, שפרטי הדין לא מפריעים לנו מלקבל את המלך ומלכותו בשמחה. אז יהי מה נצחנו בדין, מכיון שהצלחנו להמליך את מלך מלכי המלכים על עצמינו.

יה"ר שנזכה כולנו לגאולת הכלל והפרט בקרוב ממש.

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב וצוק"ל: com.gmail@haravyew

קבבע' מש"כ למעלה שבר"ה יש קרב בין ישראל ואומות העולם.
קבככתוב במדרש (תנחומא אמור כז) [הר"ד ברא"ש (סוכה ג כז)] וז"ל "ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'. זש"ה אז ירננו וכל עצי יער וגו' (תהלים צו יב), במי הכתוב מדבר, בישראל ובאומות העולם, שהקב"ה דן אותם ביום הכפורים, **אלו ואלו נכנסין לדין ואין אנו יודעין מי נוצח, למה הדבר דומה, לשני בני אדם נכנסין לדין לפני המלך, ולא היה אדם יודע מה ביניהן, אלא המלך בלבד, דנן המלך ולא היו הבריות יודעות מי נוצח לחבירו, אלא מי שהוא יוצא ואגוז בידו, הכל יודעים שהוא נוצח, כך ישראל ואומות העולם נכנסין לדין ביום הכפורים, ואין הבריות יודעות מי נוצח, אמר הקב"ה טלו לולביכם בידכם, כדי שידעו הכל שאתם זוכים בדין, לכך אמר דוד אז ירננו וגו', אימתי כי בא לשפוט את הארץ (תהלים שם צו יג). אימתי ביום הכפורים. מה ישראל עושין, ממתנינים לו עוד ד' ימים, כדי שידעו הכל שישראל זכו, לכך נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'".**

וכ"כ בתקו"ז (ל). "קם רבי אלעזר ואמר אבא אבא אמאי אתמר ביומא קדמאה דסכות (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר אמר ליה ברי מאני קרבא בימינא נטלין לון ובאלין מאני קרבא אינון ישראל רשימין דנצחין דינא מתל למלכא דהוה ליה דינא וקרבא בשבעין אומין ולא הוו ידעין מאן נצח דינא ושאלין ליה מאן נצח דינא אמר תסתכלון באלין דרשימין במאני קרבא בידייהו ותנדעון מאן נצח".

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן'

דיני ממונות הנוגעים לחג הסוכות

סיכם לקנות כמות אתרוגים וחזר בו באמצע הקניה

ראובן סיכם עם שמעון לקנות חמש מאות אתרוגים במחיר קבוע אחיד לכל אתרוג. העיסקה היתה בנויה על כך שיש בהם אתרוגים מובחרים, ויש אתרוגים פשוטים. לאחר שראובן לקח מאה אתרוגים אמר שמעון שחוזר בו מהעיסקה. האם כל העיסקה מתבטלת, או שהמאה אתרוגים שכבר לקח ראובן נקנו?

כל העיסקה מתבטלת, ואף שקבעו מחיר על כל אתרוג, מ"מ העיסקה היתה בנויה על כך שקונים את כל החמש מאות, אבל אם קונים רק מאה, הכל מתבטל.

מקור הדברים: פתחי תשובה סימן ר' ס"ק ד'.

*

חיוב תשלום על ד' מינים קודם החג

האם יש מקום להקפיד ביותר לשלם על ד' מינים שקונה קודם חג הסוכות, ולא לאחר החג, או שכיון שעושה קנינים אחרים בזה, לא צריך להגיע לקנין כסף? לכתחילה יש מקום להקפיד לשלם על הד' מינים.

מקורות: השו"ע (או"ח תרנ"ח ס"ג) כתב אין אדם יוצא י"ח ביום ראשון בלולב של חבירו שהשאילו, דבעינן לכם משלכם, ובמשנ"ב (סק"י) כתב יש אומרים דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי אחר החג לא יאות עבדי, דכל כמה דלא יהיב דמי לא קני אלא מדרבנן, ואנן בעינן לכם מדאורייתא, אם לא שהביאו לרשותו וקנהו בתורת חצר. ולכתחילה נכון להזהר בזה ולפרוע קודם החג. ומקורו מהשערי תשובה בשם המחנה אפרים. והיינו דחיישינן לשיטות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא.

*

לקח אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבודקם וחפץ להחזירם יום קודם סוכות

אדם נטל אתרוגים ממוכר אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבודקם, וחפץ להחזירם יום קודם החג. המוכר טוען שמזיק לו בכך, שהמחיר יותר זול, וכן שיותר קשה למכור את האתרוגים סמוך לחג, האם צודק המוכר בטענתו?

הנה בגזול אתרוג ומחזירו לאחר סוכות, דן הפתחי תשובה (חו"מ סימן שס"ג סק"א) בשם כמה פוסקים ובכללם הפרי מגדים, אם דינו כגזול חמץ ועבר עליו הפסח שיכול לומר הרי שלך לפניך, או שזה לא דומה. ולהלכה ר"ל שזה שונה, כיון שנחשב גרמי, כמו עיכב סחורה מלמכור וכעת הסחורה הוזלה, ול"ד לחמץ שעבר עליו הפסח שכיון שהוא לא שכיחא לכך לא עשו תקנה דגרמי. ומביא עוד הפתחי תשובה מהבית שמואל, שמחלק בין חמץ שעבר

עליו הפסח ששם הוא היזק שאינו ניכר, שהרי אין רואים על החמץ שעבר עליו הפסח, משא"כ אתרוג לאחר החג היזק ניכר הוא. אכן כתב הפתחי תשובה שתליא במחלוקת המחבר והרמ"א במטבע שפסלו המלך אם יכול לומר הש"ל, וא"כ יכול לומר קים לי.

ויעויין במשפט שלום למהרש"ם (חו"מ סימן ר' סק"י) שמביא כמה פוסקים ובכללם השואל ומשיב המחייבים בזה למעשה, וכן מחייב בנטל סחורה ביום השוק ומחזירה לאחר יום השוק, וכעת מחירה זול. וכן מסיק הפתחי חושן לחייב. טעם החילוק בין מטבע שפסלו המלך ללקח אתרוג והחזירו לאחר החג נראה, שבמטבע שפסלו המלך לא ידעו מראש בשעת הגזילה שהמלך עומד לפוסלו, משא"כ בסחורה ובאתרוג, שידוע מראש שיש זמן היוקר ויש זמן הזול, ולכן נחשב גרמי.

ונראה שה"ה כשמחזיר אתרוג קודם החג שמחירו זול יותר, שנחשב מזיק בגרמי.

*

האם אפשר לקנות ערבות מקטן

האם אפשר לקנות ערבות לד' מינים מקטן?

יסוד השאלה: כיון שקטן קונה ואינו מקנה, א"כ יש חסרון בלקחתם "לכם", ולכן ידוע שיש להזהר לקנות ערבות או שאר ד' מינים מקטן המוכרם.

הנתיבות המשפט (סימן קפ"ב סק"ב) מחדש, שמוכר שמסר חפץ לשליח אפי' גוי וכתב ללוקח על ידו לך משוך וקני, קנה הלוקח כשמשך, וכן אם הלוקח שלח ע"י גוי מעות למוכר לקנות ע"י הכסף קנה המשלח כשקיבל המוכר מעות. וכן בתרומה אם צויה לקטן לתרום, והמשלח אמר התבואה שיפריש קטן זה ויקרא לו שם תרומה, הוי תרומה. והביאור בזה, שכל שהשליחות לא מצריכה חלות אלא היא מעשה קוף בעלמא, יכול גם הקטן להיות שליח.

לפי"ז יוצא שקטן המוכר ערבות, אם האב או הבעלים של הערבות אמר לקטן לך תעמוד ותתן לאנשים שיקנו את הערבות, אין בכך חסרון לגבי לכם, דלגבי זה יש שליחות לקטן. אכן אם אמר האב לקטן לך תמכור להם לא מהני, כיון דנחשב שהקטן קנה ומכר להם, וזה הרי לקטן אין כח, שהרי קונה ואינו מקנה. וגם אם הוא בגיל שקונה מדרבנן, מ"מ מדאורייתא לא קני.

ועיין עוד כעין זה בביאור הלכה (סימן תמ"ח ס"ג ד"ה ובלבד) בשם מחנה אפרים. ובנתיבות המשפט (סימן רמ"ד סק"א). אכן יעויין שם בקצות החושן (סק"ב) וכן בסימן קכ"ו (סקט"ו) שחלק על הנתיבות, וסבר שבכל אופן אין שליחות לעכו"ם ולקטן. ויעויין עוד בענין הנתיבות במהרש"ם (ח"ג סימן שכ"ב), ובקרבן אורה (מעילה כ"א) ובמחנ"א (שלוחין ט"ו).

ומצינו עוד במחנה אפרים (שלוחין כ') שמחדש, שבאופן שהמשלח אמר לשליח תמכור לי בסכום מסויים, והיינו שקצב עמו דמים, נחשב שהמשלח מוכר, והשליח אינו אלא סרסור המעביר מכאן לכאן, וע"כ השליח אף יכול לקנות לעצמו באופן זה, כיון שנחשב שהבעלים מוכר לו, אבל כשהמשלח לא קוצב עם השליח סכום למכור, נחשב שהשליח מוכר, וממילא

אינו יכול לקנות לעצמו. ולפי"ז יוצא שכל שקצב המשלח עם השליח סכום נחשב שהמשלח מכר, וזהו עוד קולא לגבי מכירת ד' מינים ע"י קטן, שאם סיכם המשלח עם השליח על המחיר, אין זה נחשב שהשליח מוכר אלא שהמשלח מוכר, וא"כ אין הקטן מוכר אלא הגדול המשלח.

*

הזיק אתרוג יקר באמצע סוכות

הזיק לחבירו אתרוג ביום השני של סוכות, והאתרוג עלה לו קודם סוכות 150 דולר, כמה צריך לשלם לו?

נראה לענ"ד שצריך לשלם לו כפי המחיר שעולה בשוק אתרוג כמו שהזיקו ובשעה שהזיקו.

מקורות: במשל"מ (פט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז) רצה להוכיח מהגמ' ב"ק ע"ח:; שאדם שהזיק לאחד שור קרבן עולה, יכול להביא לו שה, כיון שסוף סוף מקיים המצוה, ואף שבשור הוא מצוה מן המובחר, שה"ה בהזיק אתרוג מהודר קודם סוכות יכול לשלם אתרוג הכשר לברכה, שהרי יוצא בזה ידי חובתו. ודוחה המשנה למלך, שכיון שיכול למכור את האתרוג בדמים שקנה, חייב לשלם לו אתרוג מהודר, משא"כ קרבן שא"א למוכרו. ומכאן נראה שחייב לשלם לפי המחיר שיכול למכרו בשעה שהזיקו, וכ"כ המהרש"ם (ח"ג נ"א) שמשלם על אתרוג כפי הראוי למוכרו, וכ"כ הפמ"ג (או"ח ריש סימן תרנ"ו) שמשלם על אתרוג באמצע החג כמו ששוא בשעה שהזיקו.

ואף שיש פוסקים שמשלם בכל אופן ואפי' כשהזיק קודם החג אתרוג כשר לברכה, מ"מ הפת"ש (שמ"ח סק"ד ובעוד מקומות) ועוד פוסקים הכריעו לא כן. ומסתבר שאי אפשר לומר קים לי לשלם אתרוג כשר לברכה, שהרי רוב הפוסקים סברי לא כן, ובפרט בימינו שיש ערך לאתרוג בעיני אנשים, וידוע שאנשים קונים אתרוג יפה גם בשביל להתפאר בו בעיני חבריהם, וברור שיש לו ערך אמיתי, ולא רק לקיים ידי המצוה.

ומסתבר כמשכ"ת שמשלם כמה שעולה אתרוג כזה בשוק. והסכימו עם פסק זה כמה דיינים. והגר"ש רוזנברג הסכים עם זה. אמנם טען שבאמת צריך לבדוק אם שווי האתרוג יורד שעה קודם החג.

אמנם יש צד אחר, שאם הזיק אתרוג שעה קודם החג משלם כפי שעלה לו, והיינו שאם קנה אתרוג ב 150 דולר משלם שעה קודם החג 150 דולר, ואפי' שעכשיו אתרוג זה מחירו בשוק 50 דולר, אבל אם הזיק אתרוג לאחר הברכה של היום הראשון של סוכות משלם הרבה פחות מהמחיר, כיון שבעיני אנשים הערך הוול.

הביאור בזה, שמה שיורד המחיר של האתרוג שעה קודם החג, אין זה המחיר האמיתי של האתרוג, אלא הוא יורד מסיבה טכנית בלבד, ואין זה קובע את מחיר האתרוג. ולדוגמה אדם שהזיק לאחד ירקות בע"ש סמוך לשבת, ובחנויות ירקות מסויימות מורידים בשעה זו את המחירים לחצי, וכי נאמר שיצטרך המזיק לשלם חצי מהמחיר.

ושמעתי שבצרכניה מסויימת היה מבצע שמכרו קילו עוף בשקל, וכי נאמר שאדם שקנה שם עוף ויבוא אדם ויזיק לו את העוף, יוכל לשלם לו שקל, ברור שלא, שהרי אין מחיר העוף שקל, אלא מחירו האמיתי.

וכי נאמר שאדם המחלק ספרים במתנה, וקיבל אחד ספר, ואחר הזיק לו את הספר, המזיק יפטר מלשלם, כיון שמחלקים את הספרים הללו במתנה, הרי ברור שיש לספרים שווי אמיתי.

ולכן באתרוג אפי' שעה קודם החג ישלם את המחיר הרגיל של האתרוג, משא"כ לאחר יום או יומיים מהחג שהערך האמיתי של האתרוג ירד, בזה ישלם פחות. וכביאור זה נטה לומר הגרמ"מ שפרן.

*

אמר שיראה לרב ורב אמר שיחליף

באחד הירידיים של ארבעת המינים שהיה בהם בית הוראה, קנה אחד אתרוג, וכשהראהו לרב אמר הרב שיחליפו כיון שהאתרוג חסר. המוכר אמר לקונה שלאור מה שאמר הרב, יכול לקנות את האתרוג ברבע מחיר, הקונה הסכים ולקח את האתרוג. לאחר מכן הראה הקונה את האתרוג לרבנים אחרים, וכולם טענו בבירור שהאתרוג כשר והרב הראשון טעה. האם הקונה צריך להוסיף על מחיר האתרוג?
ברור שלא.

הטעם: שהרי דעתו של המוכר היתה שכיון שהרב בבית הוראה אצלו אמר שהאתרוג חסר הוא מוריד את המחיר לרבע, וזה באמת מה שהרב אמר, ומה שרבנים אחרים אומרים אחרת, אי"ז משנה כלל וכלל. אמנם מסתבר שאם הרב עצמו מודה שטעה, בזה יצטרך הקונה לשלם את המחיר הרגיל של האתרוג.

*

האם אתרוגים נקנים בכסף

ראובן נכנס לחנות אתרוגים בירושלים, ביקש מהמוכר שישלח לבניו הגרים בחו"ל שלושה אתרוגים מהודרים, המוכר בחר בעבורו, וראובן שילם לו על כך, בלא שנגע באתרוגים. המוכר שלח את האתרוגים, אמנם המשלוח לא הגיע ליעדו מחמת אונס, וחזר אל המוכר לאחר החג. וכעת תובע ראובן מהמוכר את כספו ששילם על האתרוגים. האם צודק בתביעתו?

יש לדון אם ד' מינים נקנים בכסף, שהרי רבנן הפקיעו קנין כסף, אמנם במצוה יש דעות שמועיל קנין כסף. והנוגע לנד"ד, שאם קנין כסף מועיל, א"כ האתרוגים של ראובן, ואין ראובן מקבל כספו בחזרה, ואם לא היה קנין, אפשר שראובן לא קנה, וא"כ המוכר צריך להשיב לו את כספו בחזרה.

מקורות: עיין בספרי משפטי אהרן את המקורות לזה.

האם באתרוגים יש דין אונאה

ראובן קנה אתרוג בחנות אתרוגים, והמוכר היה עמוס בלקוחות, ושאל ראובן את המוכר כמה עולה אתרוג זה, אמר לו ראובן אני משלם עד 280 ש"ח, והמוכר לא ראה את האתרוג, ואמר שבסידר. וכעת לבו של ראובן נוקפו, כיון שהאתרוג היה באמת מיוחד במינו, ומחיר של אתרוג כזה בשוק הוא כ-600 ש"ח, ואולי יש בזה אונאה יותר משתות ובטל מקח, וא"כ לא קיים מצות נטילת לולב, דהאתרוג היה גזול, האם צודק הוא בחששותיו?
אין באתרוגים כלל דין אונאה, מלבד במקרים מסויימים.

מקור הדברים:

א. מחלוקת במקח טעות אם הוא גזל בידו: לגבי ביטול מקח: שיטת הרבה פוסקים וכן הובא בפת"ש (סי' רכ"ז סק"ו) בשם המשנה למלך (פ"ה מהל' אישות ה"ז) שמוכח מהרמב"ם (פ"ד מהל' ממרים הי"ג) שאין זה גזל, וא"כ אף אי הווי מקח טעות לא הווי גזל בידו, וקיים מצות נטילת ארבעה מינים. אכן שיטת הנתניבות (סי' רכ"ז סק"א) דהמקדש בטבעת באופן שהמקח הווי מקח טעות, נחשב שקידש בטבעת שאינו שלו, והקידושין בטלים.

ב. מחלוקת הפוסקים אי יש אונאה בדבר שאין שערו קצוב וביאור המחלוקת: בעיקר הדבר נחלקו הב"י והב"ח בריש סי' ר"ט בדבר שאין שערו קצוב וידוע אי יש בזה אונאה או לא, הב"י סבר דאין בזה אונאה, והב"ח והש"ך סברו דיש בזה אונאה, ובמחנ"א (אונאה כ"ד) הקשה על הב"י מהא דספרים יש בהם אונאה, אף דאין שערם קבוע, ומביא המחנ"א משו"ת הרא"ש (כלל י"ד סי' כ') דשם איתא דל"ש אונאה אלא בחפץ שדמיו ידועים ונתאנה בשומת החפץ, אבל במכירת אלמואנה של הקהל ל"ש אונאה, כי האלמואנה משתנית לפי הזמן.

והנה בהבנת המחנ"א מצינו ב' הבנות, הבנת הבית יצחק (או"ח סי' ק"ח סק"ב): שהבין דהמחנ"א בא להביא משו"ת הרא"ש דממנו משמע קצת כדברי הב"י, וע"כ כתב הבית יצחק להכריע להלכה דהמוחזק יכול לומר קים לי כהב"י שאין בו דין אונאה. אכן השבה"ל (ח"ה סי' רי"ח) הבין בכונת המחנ"א לא כן, אלא דהב"י והרא"ש מיירי בשני ענינים שונים לחלוטין, הב"י מיירי בדבר המשתנה מחמת איכות הדבר, וכגון קניית פרות שיש פרה מעולה באיכות טובה ויש פרה באיכות פחות טובה, והמחיר נקבע בכל אחד לפי מה שהוא, וזה לב"י נחשב דבר שאין לו שער ידוע שאין בו אונאה, ובזה חלקו עליו הב"ח והש"ך דיש בזה אונאה, ויש עוד דבר, שפעמים משלמים עליו יותר ופעמים פחות, ובזה לכו"ע אין בו אונאה, ובזה מיירי השו"ת הרא"ש.

לפי"ז כתב השבה"ל דבמח' הב"י והש"ך והב"ח בזה מסתבר טעמייהו דהב"ח והש"ך, ומסתפק אם אפ"ל קים לי כב"י, ומשמע דעתו דאפ"ל קים לי כב"י בהא, אכן בדבר שאין לו כלל שער ידוע, והיינו שהמחיר של הדבר עצמו משתנה, בזה לכו"ע אין בו אונאה, והיינו

שהדבר עצמו אין מחירו קבוע, שתלוי בהרבה גורמים. ובשבה"ל כתב שם דבסחורות בימינו בד"כ יש להם מחיר קבוע, וע"כ יש בזה אונאה.

לענין מעשה באתרוגים: עכ"פ לב' ההבנות, בין להבנת הבית יצחק, ובין להבנת השבה"ל, נראה דבאתרוגים אין בהם דין אונאה, כיון שהוא סוג דבר המשתנה לפי הזמן, ולפי זהות הקונה, ובאותו סוג אתרוג יכול להיות בשני זמנים שני מחירים שונים, וכמו שכתב הבית יצחק שם דבאתרוגים המחיר נד ומשתנה מרגע לרגע, וע"כ אף אי נימא דאפ"ל קים לי כב"י, זה דוקא בדבר שאין לו שער קבוע, כיון שיש סוגים כאלו ואחרים, אבל באתרוגים שבאותם סוגים ג"כ מצוי שמשתנים השערים, לפי המקום הזמן והקונים, בזה פשיטא שאין בו דין אונאה.

ויעויין בחכמת שלמה (סי' ר"ט ס"ב) דמיירי לענין הקונה אתרוגים בקופסאות סגורות, והוברר שהם מקולקלים, והפסיד הקונה הרבה, ודן אם יש בזה אונאה, וכתב "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שיבוא לתבוע אונאה וביטל מקח באתרוגים, ואנוכי יושב פה זה ל"ז שנים, ומקור קניית אתרוגים הוא פה ורוכלת עמים בזה, ולא נשמע מעולם שיבוא אחד ויפצה פיהו בזה, והטעם כי כן הוא מנהג התגרין שקונין אדעתא דהכי אם טוב אם רע... נעשה כן המנהג בין התגרים שלא יהיה בזה אונאה, כמו דמהני מנהג התגרים לענין קנין". ואמנם הוא מיירי לענין אתרוגים בקופסאות סגורות, אכן לאור דברינו הנ"ל, משמע דבכל אתרוגים אין דין אונאה. (חוץ מהיכא שקונה קופסא סגורה שכתוב ע"ז דרגת הידור מסויימת, ופותח ורואה שאין זה בדרגת הידור זו, דבזה פשיטא דנחשב מקח טעות, והחכמת שלמה מיירי שלא היה כתוב על הקופסאות כלום).

ג. עוד י"ל, דכיון דהמוכר הסכים למחיר שקצב הקונה אף בלא לראות את האתרוג, א"כ הרי ידע שישנה אפשרות שהאתרוג הוא מיוחד מאד, ואפ"ה הסכים למחיר, וא"כ נחשב כמו אחד שאמר ע"מ שאין לך עלי אונאה.

*

לא שילם על הלולב

בערב החג קודם החג ממש, אדם נטל לולב ממוכר בשוק ארבעת המינים לאחר שקצץ עמו את מחירו, ע"מ להראות לרב אם הוא מהודר, הרב אמר שהוא מהודר, אמנם כשחזר הקונה נכח לראות שהפקחים סילקו את המוכרים מהשוק, וכעת אינו מוצא את המוכר. ושאלתו בפיו אם יכול לברך על הלולב?

כן.

הרחבת התשובה: הנה בפשטות מסתבר שהמוכר התכוין להקנות לו את הלולב אם זכר ממנו, שהרי יודע המוכר שלאחר החג כבר אין מה לעשות עם הלולב, ויהיה שוה פחות מפרוטה, וא"כ מעדיף המוכר שישים הקונה את דמי הלולב בצד, וישתמש בלולב, וישלם לו כשימצאהו. כן נראה. והסכים עמדי הגר"ש רוזנברג, ואמר כן בשם חמיו הגר"נ קרליץ זצ"ל. וביאר דעתו, דממ"נ אם המוכר זוכר מכך הרי מתכוין להקנות לו, ואם אינו זוכר יש כאן השבת אבידה, באופן שחייבים למכור את האבידה, וכגון חמץ שעומד לעבור עליו

הפסח, ואין כאן בעיה של שום דמים, שהרי המוכר קצץ עמו את דמיו, ויכול להניח את דמי הלולב בצד ולהשתמש בו ולצאת ידי חובה, דנחשב לכם. ולאחר החג ינסה למצוא את המוכר, ואם לא ימצא, יהיה מונח עד שיבוא אליהו.

*

נטל אתרוג על מנת לבדוק ורוצה להחזיר קודם החג

אדם נטל אתרוגים ממוכר אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבדוקם, וחפץ להחזירם יום קודם החג. המוכר טוען שמזיק לו בכך, שהמחיר יותר זול, וכן שיותר קשה למכור את האתרוגים סמוך לחג, האם צודק המוכר בטענתו?

המוכר צודק בטענתו.

הרחבת התשובה: הנה בגזל אתרוג ומחזירו לאחר סוכות, דן הפתחי תשובה (חו"מ סימן שס"ג סק"א) בשם כמה פוסקים ובכללם הפרי מגדים, אם דינו כגזל חמץ ועבר עליו הפסח שיכול לומר הרי שלך לפניך, או שזה לא דומה. ולהלכה ר"ל שזה שונה, כיון שנחשב גרמי, כמו עיכב סחורה מלמכור וכעת הסחורה הוזלה, ול"ד לחמץ שעבר עליו הפסח שכיון שהוא לא שכיחא לכן לא עשו תקנה דגרמי. ומביא עוד הפתחי תשובה מהבית שמואל, שמחלק בין חמץ שעבר עליו הפסח ששם הוא היזק שאינו ניכר, שהרי אין רואים על החמץ שעבר עליו הפסח, משא"כ אתרוג לאחר החג היזק ניכר הוא. אכן כתב הפתחי תשובה שתליא במחלוקת המחבר והרמ"א במטבע שפסלו המלך אם יכול לומר הש"ל, וא"כ יכול לומר קים לי. ויעויין במשפט שלום למהרש"ם (חו"מ סימן ר' סק"י) שמביא כמה פוסקים ובכללם השואל ומשיב המחייבים בזה למעשה, וכן מחייב בנטל סחורה ביום השוק ומחזירה לאחר יום השוק, וכעת מחירה זול. וכן מסיק הפתחי חושן לתיב. טעם החילוק בין מטבע שפסלו המלך ללקח אתרוג והחזירו לאחר החג נראה, שבמטבע שפסלו המלך לא ידעו מראש בשעת הגזילה שהמלך עומד לפוסלו, משא"כ בסחורה ובאתרוג, שידוע מראש שיש זמן היוקר ויש זמן הזול, ולכן נחשב גרמי. ונראה שה"ה כשמחזיר אתרוג קודם החג שמחירו זול יותר, שנחשב מזיק בגרמי.

*

נתקע בלולב

אדם נתקע בערב סוכות בלולב שבלט מדוכן לולבים, ופסלו, האם חייב לשלם על הלולב?
חייב.

*

הרחבת התשובה: הנה נפסק בהלכה (חו"מ סימן תי"ב) כשיטה ריש פרק המניח שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, ולכן אם נתקל אדם בחפץ המונח ברשות הרבים פטור, אמנם כל זה דוקא בדבר קטן, אבל בדבר גדול שאמורים לראות העוברי דרכים, חייב הנתקל בו. עוד איתא בגמ' שם ונפסק בהלכה, שאם יש רשות להניח וכגון בית הבד שהניחו שם בחוץ את הכלים, חייב הנתקל, שהיה לו להזהר. ואף ששיטת הנימוקי יוסף המובאת

בדרכי משה שאין לחייב, מ"מ אי אפשר לומר קים לי כשיטה זו. לפי"ז נראה שבדוכן של לולבים שיש רשות מצד העירייה ומצד הרגילות להניחו, היה על העובר ושב להזהר בדרכו, וחייב לשלם על הלולב. אמנם אם זה בלט באופן חריג ולא מצוי, מסתבר שפטור. באופן שהלך שם בחושך ופסל לולב, בזה כתוב בהלכה שפטור אפילו אם יש רשות להניחו, וכן פסק השו"ע. אמנם הרעק"א מביא מהרש"ל שחייב אף באפילה. ולדינא ברור שאפ"ל קים לי ולהפטר באפילה.

*

קיבל אתרוג בריבית

קיבל אתרוג בריבית, האם יכול לצאת בו ידי חובת המצוה של ד' מינים?

נחלקו בזה הפוסקים.

הרחבת התשובה: אדם המלוה בריבית וקנה מהריבית אתרוג, או שקיבל אתרוג בריבית, יוצא ידי חובת המצוה בד' מינים בסוכות, ואין זה מצוה הבאה בעבירה. כיון שהריבית היא של המלוה, אלא שיש לו חיוב השבה, וזה לא מונע ממנו לקיים את המצוה באתרוג, וכ"כ היד אפרים (על ס"ה). אמנם המחנה אפרים (ריבית סימן ב') מאריך להוכיח שאף ריבית היא גזל בידו, ולפי"ז לא יוכל לקיים את המצוה באתרוג שקיבל בריבית.

והנה מצינו בחוות דעת (סי' קס"א סק"י) שכתב, בענין אחד שנטל הלואה בריבית של חפץ, וכתב שכשמחזירים את הריבית אין צריך להחזיר את החפץ, אלא את שווי החפץ, והטעם, כיון שהמלוה קנה את הריבית לגמרי, ואין לו אלא חיוב השבה. ובפתחי תשובה (סק"ט) מביא בזה מחלוקת המשנה למלך והשער המלך, ובחזו"א (אהע"ז סימן מ"ב סק"ב) מכריע שצריך להחזיר את החפץ עצמו, כיון שאל"כ הרי נחשב ריבית, שנהנה ממה שיש לו את החפץ עצמו. ויש בזה נפק"מ עוד, באופן שהחפץ הוזל משעת קבלת הריבית לשעת החזרת הריבית, שלחוות דעת מחזיר שווי החפץ כמו שהיה בעת נתינת הריבית, ולחזו"א מחזיר כמו השווי עכשיו.

*

קנה אתרוג וכשבא לביתו נוכח שהתיבש

קנה אתרוג מהודר קודם סוכות, ולאחר שעה נכנס לביתו ונוכח שהאתרוג נהיה בצבע חום והתיבש לגמרי, האם המוכר חייב להחזיר לו את כספו, או שיכול לטעון המוכר שכיון שאצלו האתרוג היה מושלם, אין בזה אפשרות חזרה?

באופן שברירא לן מילתא שהקונה לא יכל לעשות זאת בעצמו, וכגון כשהמוכר מאמין לקונה שהנזק לא נגרם באשמתו או שלא שייך לעשות נזק זה בידיים, מסתבר שזה מקח טעות, ואף שאין ראיה שזה קרה אצל המוכר.

*

עץ הפוסל סוכת חבירו

עץ בחצר של ראובן המסכך מעל סוכת שמעון, ופוסל את סוכתו, מי אמור לשלם את עלות קציצת העץ?

שמעון, שאין זה נחשב גירי דיליה, שהרי כשהעץ קטן אינו גורם נזק, והוא לא נזק מידי, ובזה נפסקה ההלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו.

*

נפל הפיטם בדרך חזור מהרב

ראובן נטל אתרוג ממוכר אתרוגים ע"מ להראות לרב. הרב אמר שעדיף לחפש אתרוג אחר. בדרך חזור לחנות הפיטם נפל באונס. האם ראובן חייב לשלם?

בעקרון המוכר אינו חייב להאמין לראובן שזה קרה באונס, ויכול לחייבו להשבע שבועת השומרים, ובימינו לשלם שלישי. אמנם אם המוכר מאמין לראובן שזה אירע באונס, אפשר שפטור, שמסתבר שזה היה פגם באתרוג, שבד"כ פיטם אינו נופל מעצמו.

ובעיקר הדין מצינו בסימן ר' סעיף י"א ב' דעות, בלוקח ע"מ לבקרו ונפסל בחזרתו, דעה א' שהוא שומר חנם, דעה ב' שהוא שומר שכר, ויש דעה ג' שמובאת בטור ואינה מובאת בשו"ע, שחייב אף באונסין. ולפי" קשה לחייב.

אמנם מצינו בנתיבות המשפט בסימן קפ"ו סק"ב שכתב חידוש גדול, שאם גילה דעתו בפני עדים שלא רוצה ליקח את האתרוג, ולא בפני המוכר, לכו"ע הרי הוא חייב באונסין, ורק אם גילה דעתו בפני המוכר פטור באונס, כמו אומן שגמר לתקן את החפץ ואמר לבעלים טול את שלך שהרי הוא שומר חנם. ולפי"ז בנד"ד הרי לא אמר לבעלים שלא רוצה את האתרוג, ולכן אפשר שיתחייב באונסין. אמנם פשטות הפוסקים לא נראה כנתה"מ, וכן ראיתי שכתב בספר משפטי הממון לגר"ע לויפר שפשטות הפוסקים אינה כן, ולכן קשה לחייב מכל הני טעמי באונס. ובפרט שאם באמת מאמין המוכר שזה היה באונס, מסתבר שהיה פגם באתרוג, שאחרת הפיטם לא היה נופל בלא סיבה.

*

מוכר אתרוגים שנתן אתרוג אחר בטעות

ראובן שלח שליח לקנות אתרוג ממוכר אתרוגים. המוכר שלח לו אתרוג וביקש עליו 400 ש. ראובן ראה את האתרוג, והתפלל לראותו, שהיה מובחר ביותר, ולכן שאל את השליח מה קרה שזה המחיר שביקש ולא יותר, אמר לו השליח שכנראה המוכר עשה לו הנחה כי הוא ידידו. בערב סוכות חיפש הבעלים של החנות את האתרוג ששמר לעצמו, ולא מצא. בנעילת יום ראשון של סוכות דיבר עם ראובן, ותוך כדי שיחה התברר, שבטעות שלח לו המוכר את האתרוג אותו הוא שמר לעצמו.

ונשאלו שתי שאלות:

א. האם ראובן יצא ידי חובת לכם, שהרי לא התכוין המוכר להקנות את האתרוג הזה לראובן.

ב. האם צריך ראובן להחזיר את האתרוג למוכר, וליקח אתרוג אחר במחיר שקנה?
מסתבר שצריך להחזיר את האתרוג, ולקבל אתרוג אחר במחיר ששילם. אמנם לענין לכם
מסתבר שיצא, שדעת המוכרים בד"כ להקנות לקונים, שהרי אם לא היה יוצא ידי לכם,
היה צריך להחזיר לו את מה ששילם לו. ושמעתי שהגר"מ שפרן הסכים לזה שיצא ידי
חובת לכם.

לתגובות: AA0548448710@GMAIL.COM

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' וש"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

הגאון רבי משה שמואל דיין שליט"א

מח"ס חמדת משה וש"ס

בני ברק

יום שלישי י"ט אלול. 'אליך זעקו ונמלטו בך בטחו ולא בושו' לפ"ק.

לכבוד ידידי הדגול איש חיל רב פעלים, מזכה הרבים, פריו קדש הילולים, מגזע אראלים ותרשישים, ולו שם בגדולים, כש"ת הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

אחדשה"ט באה"ר. על דבר שאלתו אודות מכת העכברים שישנה לאחרונה בעיר בני ברק, והרבה אנשים עושים את סוכתם בקומת קרקע או מאחורי בנינים, ומצויים שם עכברים לרוב, ונפשם לשאול הגיעה אם יוצאים י"ח בסוכה שאינה ראויה לישן בה, מפני שחוששים מהעכברים. ואם אינם יוצאים בה ידי חובתם, כמה צריכים לטרוח כדי שיוכלו לישן בסוכה. ואכתוב בקצירת האומר, ויאמר לקוצרים ה' עמכם.

סוכה שאינה ראויה לשינה, אם יוצא בה ידי חובתו באכילה

(א) הנה הדבר פשוט, שאם בנה את הסוכה מתחילה במקום ששורצים שם עכברים, שמסתמא אינה ראויה אפילו לאכילה, שהרי אין אדם יושב בסוכה כזו אפילו שעה אחת, שאינו יוצא י"ח בסוכה זו כלל, ולא נחשב שבנה סוכה, שהרי אינה ראויה לדירה כלל. וכיוצא בזה כתב בפשיטות בס' חוט שני (סוכות עמ' רנט ד"ה תשובה). ע"ש. אמנם יש להסתפק באופן שבנה את הסוכה במקום שאינו שורץ עכברים, אלא שמצויים שם עכברים, ולכן לא ירצה לישן שם, אבל יוכל לאכול שם, אם יוצא י"ח בסוכה זו על כל פנים באכילה, ומה צריך לעשות כדי לישן בסוכה. ומראש צורים אראנו להמרדכי בסוכה (סי' תשמ) שכתב בשם רבי אליעזר ממיץ (בספר יראים סי' קכג), דהא דמצטער פטור מן הסוכה, היינו דוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך, אבל אם עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה, כגון שירא מגנבים ומלסטים, לא מיבעיא דלא מיפטר בה, אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה, לא יצא י"ח כלל אפילו באכילה, דהא כעין דירה בעינן, כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער, מתחלה לא הויא סוכה, כיון דלצעוריה קיימא. ע"כ. והובא בב"י (סי' תרמ ד"ה כתב המרדכי).

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

דעת רוב הראשונים, דסוכה שאינה ראויה לשינה, אינו יוצא בה י"ח אפילו באכילה

(ב) וכן ראיתי להרמב"ן במלחמות לסוכה (ג: מדפי הרי"ף) שכתב דכל שהסוכה אינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה, אינה סוכה. ע"ש. וכ"כ בהגהות מיימוניות (פ"ו מסוכה אות א) בשם הרא"ם. וכ"כ התוספות רי"ד שם (י: ד"ה מכלל), דסוכה שאינה יכול לישן בתוכה, לאו שמיה סוכה, והיושב שם אינו יוצא י"ח. ע"כ. וכ"כ התרומת הדשן (סי' צב). וכ"כ בתשו' אבני נזר (או"ח סי' תעט) בדעת רש"י שם. וכ"כ החזו"א (או"ח סי' קנ סוף אות ג) בדעת הרי"ף שם (יג.). ע"ש. וע"ע בתשו' בית הלוי (ח"ג סי' נג אות ב). וכ"כ רבינו עובדיה מברטנורא (סוכה פ"ב מ"ד), שאינו יוצא בה י"ח אפילו באכילה, כיון דלא הוי כעין דירה. וכן פסק הרמ"א (סי' תרמ ס"ד). וכן הסכימו החיי אדם (כלל קמז סי"ט) והגר"ז (סי' תרמ ס"ו). וכ"כ בתשו' מים רבים (סי' נג). וכן נראה דעת מרן החיד"א בברכ"י (שם סק"ו), שהביא דברי המים רבים (הנ"ל) באחרונה. וע"ע במחב"ר (שם סק"ד). וכ"כ בתשו' אבני נזר (ח"א סי' תעט) ובס' ערוך השלחן (שם ס"ט). ע"ש. וע"ע בכה"ח (שם ס"ק לג) ובחזו"א (או"ח סי' קנ אות ג). ולפי"ז ה"נ בנידון שלנו, כיון שהסוכה אינה ראויה לישן בה, שהרי מתיירא מפני העכברים, א"כ אפילו באכילה אינו יכול לצאת בה, שהרי אינו יכול לעשות שם כל צרכיו. וכ"כ בקובץ באר התורה (אביטבול מס' רכו עמ' 103) בשם הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, שאינו יוצא י"ח בסוכה זו כלל, כיון שאינו יכול לישן בה מפני העכברים. ע"ש.

דעת הסוברים שאע"פ שאינה ראויה לשינה, יוצא בה י"ח באכילה

(ג) כל קבל דנא ראיתי להגאון חכם צבי בתשובה (סי' צד) שהביא דברי המרדכי הנ"ל, וכתב שאין דבריו נראים כלל, דהא דבעינן תשבו כעין תדורו, אינו על הסוכה עצמה, באיזה אופן תהא עשויה, אלא על צורת הישיבה של האדם, באיזה ענין תהא, ולכן אם עשה שתי סוכות, אחת לשינה ואחת לאכילה, אע"פ שאותה של אכילה, אינה ראויה לשינה, מ"מ יוצא בה י"ח אכילה. והביא לזה ראיה מדברי הגמ' בסוכה (כג.). עכת"ד. ע"ש. קב"ד [וע"ע בתשו' מים רבים (או"ח סי' נג) ובתשו' שמן רוקח (תליתאה סי' כד) מה שכתבו על דבריו].

קב"ד וחזי הוית להגאון בית הלוי (ח"ג סי' נג אות ב) שהביא דברי החכם צבי (סי' צד) הנ"ל, ותמה עליו, דהנה הרי"ף בסוכה (ד.) כתב דטעמא דב"ש דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית לא יצא י"ח, היינו משום דגזרינן שמא ימשך אחר שלחנו. והרי טעם זה אינו שייך רק באכילה, ואפ"ה תני ב"ש פוסלין, והיינו שהסוכה פסולה לגמרי, ואסור אפילו לישן בה אם אין בה שבעה טפחים. ומוכח דכיון שגזרו חכמים שאסור לאכול בה, שמא ימשך אחר שלחנו, ממילא אינו יוצא בה גם בשינה. וכן מבואר מדברי הרמב"ן במלחמות שם שכתב שלדעת הרי"ף דהטעם הוא שמא ימשך אחר שלחנו, א"כ אפילו לישן בה ולטייל בה או לאכול ופיתו בידו פסולה, דכל שאינה ראויה לאכילה כדרכו, אינה סוכה לכל הדברים. והנה בש"ע (סי' תרלד ס"ד) מבואר שפסק כדעת הרי"ף הנ"ל, שגם בסוכה קטנה הטעם שאינו יוצא בה הוא משום דגזרינן שמא ימשך. [וכ"כ המשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה אפילו) בדעת מרן הש"ע. ע"ש]. וא"כ מוכח שצריך שהסוכה תהיה ראויה לכל התשמישים. עכת"ד. וע' בחזו"א (או"ח סי' קנ סק"ג). ותחילה יש להעיר עליו, דמה זה שהקשה על דברי החכם צבי ממה שמרן הש"ע פסק כדעת הרי"ף, הרי כשם שהחכם צבי כחו יפה לחלוק על דברי המרדכי וסיעתו, כן לא יעלה מורא על ראשו לחלוק על דברי מרן הש"ע. ובעיקר מה שהעיר מדברי הרי"ף, הנה לכאורה נראה דלא קשיא, דשאני התם דכיון שגזרו שמא ימשך אחר שלחנו, א"כ שוב לא שייך לצאת י"ח בסוכה זו כלל, כיון שחכמים הפקיעו ממנה שם סוכה, ולכן גם אינו יכול לישן בה. ומשא"כ בסוכה שמצטער בשינה ואינו מצטער באכילה, יש לומר שלא הפקיעו ממנה שם סוכה, כי אע"פ שהוא מצטער בשינה, מ"מ באכילה אינו מצטער, וא"כ י"ל שיכול לאכול שם, אע"פ שאינו יכול לישן שם.

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

וכ"כ מר בריה הגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' תרמ). וכ"כ בתשו' זרע אמת (ח"א סי' צא). ע"ש. ויש סיוע לדבריהם מדברי המאירי בסוכה (כו. ד"ה שומרי) שכתב וז"ל ומכאן סמכו בקצת מקומות, שכל שיש בישיבתם בסוכה חשש גנבים או לסטים, עושין סוכה בחצר בית הכנסת, ומברכין ברכת לישיב בסוכה לשם, והולכים בבתייהם לישן ולאכול בלא סוכה, ואף אנו נוהגים להקל שלא ליתן מטות שלנו בסוכה ולשכב שם, מפני סכנת הצנה שהיא מצויה בלילות במחוזות הללו. ע"כ. ומבואר שאע"פ שהסוכה אינה ראויה לשינה, מפני הלסטים או מפני הצינה, מ"מ יוצאים בה י"ח באכילה ומברכים עליה. וע' בשערי תשובה (סי' תרלט סק"א) שהביא דברי החכם צבי והזרע אמת, וסייעם מדברי רב האי גאון בתשובה שהובאה בברכ"י (שם). ובא לציון בשער הציון (סי' תרמ ס"ק כה). וכ"כ בתשו' שואל ומשיב (רביעאה ח"א סי' כט, דף כא ע"ב). וי"ל. והמשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה דמתיירא) כתב שמדברי היד אפרים (על המג"א סק"ו) משמע שדעת המג"א להקל בזה, ויש לצרף לזה דעת החכם צבי (הנ"ל) שמיקל בעיקר הדין, ולכן המיקל בענין זה יש לו על מה שיסמוך, ומכל מקום אם יוכל לעשות הסוכה במקום אחר, בודאי יותר טוב. עכת"ד. ע"ש. וע"ע בשער הציון (שם ס"ק כה). וכן נראה דעת מרן רבנו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצו) שהביא דברי הביאור הלכה הנ"ל. ע"ש. קכה ולפי"ז נראה, דכיון שמסתמא אינו מוצא מקום אחר לבנות שם סוכה, יכול לסמוך על דברי הפוסקים הנ"ל, ולכן אע"פ שאינו יכול לישן בסוכה, מפני שחושש מהעכברים, מ"מ יכול לצאת בה ידי חובתו באכילה.

אם לא מצא מקום אחר לבנות סוכה, לכ"ע יוצא בה ידי חובתו באכילה

ד) ובר מן דין נראה, שאפילו לדעת רוב הראשונים דסברי מרנן דכל שאינו יכול לישן בסוכה, אינו יוצא בה ידי חובתו אפילו באכילה, היינו דוקא באופן שיכל לעשות סוכה במקום כזה שלא יהיה לו צער כלל, לא באכילה ולא בשינה. ומשא"כ בנ"ד, שמסתמא לא מצא מקום אחר לבנות לו סוכה (דא"כ לא היה בונה סוכה במקום שמצויים בו עכברים), שפיר יוצא בה י"ח עכ"פ באכילה. וכן מוכח מדברי המרדכי בסוכה (סי' תשמא) שכתב

קכה **ואמנם** מדברי החזון עובדיה (שם) משמע שיכול אפילו לברך על האכילה בסוכה, שהרי העתיק דברי הביאור הלכה בסתימות, ומדבריו משמע שיכול גם לברך על האכילה בסוכה, דאל"כ היה לו לפרש. וכ"כ במשנ"ב מהדורת תפארת (שם הערה 13) בדעת החזו"ע. ע"ש. וע"ע בחזון עובדיה (שם עמ' קצח). אולם לדינא מסתברא שיש לחוש לספק ברכות, ובפרט שכן דעת רוב ככל הראשונים הנ"ל, וכן נראה דעת מרן בב"י (סי' תרמ), שהביא דברי המרדכי בשתיקה, וכן פסקו הרמ"א והאחרונים הנ"ל, וא"כ היאך לא נחוש לדעת כל הני רבוותא בספק ברכות. [ולכן נראה לפע"ד, שאין לדייק מסתימת החזו"ע הנ"ל]. וכ"כ בס' מקראי קדש (הררי עמ' 571, הערה קב), שאין לברך שם על האכילה. ע"ש.

ומכאן יש להעיר על אותם שאוכלים במסעדות הנמצאות על אם הדרך, ואינם ראויות לשינה לרוב בני אדם (מפני שהם פרוצות, והרבה פעמים מסתובבים שם אינשי דלא מעלי), שאפילו אם נאמר שיש להם על מה לסמוך בעצם אכילתם שם, מה שאינו ברור, שהרי לכתחילה אין לאכול בסוכה שאינה ראויה לשינה, וכמבואר בביאור הלכה הנ"ל, ויותר מזה בשער הציון (שם ס"ק כה). וע"ע בס' פסקי תשובות (שם הערה 18). וה"נ הרבה פעמים יכול לאכול בסוכה הראויה לשינה, ואמאי יכנס בפלוגתא דרבוותא. מכל מקום ודאי אין להם לברך על האכילה שם, כיון שהסוכה אינה ראויה לשינה, וספק ברכות להקל. וכן מצוי בסוכות שעושים ליד בית הכנסת, שהרבה פעמים אינם ראויות לשינה לרוב בני אדם כלל, וא"כ אין לברך על האכילה שם. וע' בתשו' מנחת שמואל (פנחסי ח"ג או"ח סוף סימן כה). וי"ל. וצ"ע.

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

שהטעם שנוהגים לישן מחוץ לסוכה, היינו משום שיראים מן הצינה. וכ"כ המאירי בסוכה (כו. ד"ה שומרי) וז"ל ואנו נוהגים שלא לתת המיטות שלנו בסוכה ולשכב שם, מפני סכנת הצינה שמצויה בלילות במחוזות אלו. עכ"ל. וכ"כ הרמ"א (סי' תרלט ס"ב). ע"ש. וע"ע בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצו) ובס' אור לציון (ח"ד עמ' קצ). וקשה דא"כ נמצא שהסוכות בזמנם לא היו ראויות לשינה, שהרי היה קשה לישן בהם מחמת הצינה, וא"כ גם לא היו יוצאים בהם י"ח אכילה בסוכה, וכמ"ש המרדכי והרמ"א הנ"ל. אלא ודאי דכיון שבזמנם לא היתה אפשרות לבנות את הסוכה באופן שלא יהיה להם צער בשינה, שפיר יוצאים י"ח אכילה בסוכה זו, אע"פ שאינם יכולים לישן בה. ושוב מצאתי שכן כתב הפמ"ג (סי' תרמ בא"א סק"ו), דאע"פ שאין ישנים בסוכה במקומות הקרים, מ"מ יוצאים בה י"ח באכילה, ושפיר מקרי כעין תדורו, כיון שאי אפשר בענין אחר. עכת"ד. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק יח). וכן מצאתי להגאון רבי משה לוי בתשו' תפלה למשה (ח"ב סי' לט אות ה). ע"ש. [ומזה יש להשיב על דברי הגאון שערי תשובה (ר"ס תרלט) שהביא סיוע לדברי החכם צבי (סי' צד) דפליג על דברי הרמ"א הנ"ל, ממש"כ רב האי גאון בתשובה כת"י, שהובאה בברכ"י (שם סק"א). ע"ש]. ולפי"ז ה"נ כיון שמסתמא לא מצא מקום אחר לבנות לעצמו סוכה, רק במקום שמצויים בו עכברים, א"כ אע"פ שאינו יכול לישן שם, מ"מ יוצא בה י"ח באכילה.

אם רוב העולם היו ישנים בסוכה זו, אע"פ שהוא חושש לישן בה, יוצא בה י"ח באכילה

(ה) ועוד נראה לפע"ד, שאם בנה את הסוכה במקום שרוב העולם היו ישנים שם, אע"פ שלפעמים מצויים שם עכברים, א"כ אע"פ שהוא אסטניס, ואינו יכול לישן שם, מ"מ שפיר יוצא בה ידי חובתו באכילה, ויכול לברך (ברכת לישב בסוכה) על האכילה שם. וכן מוכח מהא דאיתא בסוכה (כו.). רבא שרא ליה לרבי חייא בא אדא למגנא בר ממטללתא משום סירחא דגרגישתא (קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה. רש"י), רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה. ע"כ. וקשה דכיון שאינו יכול לישן שם, א"כ היאך היה יוצא י"ח באכילה בסוכה זו, הרי לפי דברי המרדכי והרמ"א הנ"ל, אם הסוכה אינה ראויה לאכילה או לשינה, אינו יוצא י"ח כלל בסוכה זו. אלא ודאי דכיון שהסוכה ראויה לשינה לרוב בני אדם, א"כ אע"פ שהוא אינו יכול לישן בה מחמת שהוא איסטניס, מ"מ אין הסוכה נפסלת בכך. וכ"כ הר"ן שם (יב. מדפי הרי"ף) וז"ל ולא שיהא ריחה מאוס לכל, דאי הכי מפסלה סוכה כדאמר לעיל הני שוצי ושוצרי אין מסככין בהו, דכיון דסני ריחיהו שביק להו ונפיק, אלא הכא במצטער איהו לחודיה עסקינן. עכ"ל. וכ"כ המשנ"ב בשער הציון (סי' תרמ ס"ק מא) בדעת הר"ן, דכיון שכל העולם אינם מצטערים לישן שם, גם הוא יוצא עכ"פ באכילה. ותמה מזה על דברי הנהר שלום (שם סק"ב), ונשאר בצ"ע. והובא בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצו), ושכן כתב כיוצא בזה בתשו' בית שערים (או"ח סי' שלו). ע"ש. וע"ע בתשו' זרע אברהם (סי' צא). [ובזה ניחא קושית המג"א (סי' תרלט סק"ח). ושוב ראיתי שכן כתב בתשו' בית שערים (שם). ע"ש]. והן אמת כי בתשו' משיבת נפש (תנינא יו"ד ס"ס כ) הביא דברי הגאון חכם צבי הנ"ל, וכתב שבודאי מסתברא כדבריו, וכדמוכח מדברי הגמ' בסוכה (הנ"ל), דרבא התיר לרב אחא בר אדא לישן מחוץ לסוכה משום סירחא דגרגישתא.

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

ומוכח דאע"פ שהסוכה אינה ראויה לשינה, מ"מ יוצא בה י"ח באכילה. ע"ש. אולם באמת נראה, שבזה גם הרמ"א מודה שיצא י"ח, כיון שהסוכה ראויה לשינה לרוב העולם, ולכן אע"פ שאינה ראויה לו לשינה, מ"מ יוצא בה י"ח באכילה. ושוב ראיתי בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצח) שהרגיש בזה. ע"ש. ולפי"ז גם בנידון שלנו, אם רוב העולם היו ישנים שם, שפיר יוצא בה י"ח באכילה.

בנה סוכה במקום שאין עכברים מצויים, ובלילה הגיעו עכברים לסוכתו, פטור משינה בסוכה

(ו) עוד רגע אדבר בדין מי שבנה סוכה במקום שאינו שורץ עכברים וכדומה, אלא שבמהלך הלילה באו עכברים וכדומה לסוכתו, ויש לו צער להמשיך לישן שם, אם פטור משום מצטער. ולכאורה הדבר מפורש בדברי מרן בש"ע (סי' תרמ ס"ד) שכתב וז"ל מצטער פטור מן הסוכה וכו', איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם או מפני הריח. ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני. ע"כ. ומבואר שהמצטער מפני הפרעושים או הזבובים, ולא עשה סוכתו לכתחילה במקום שהם מצויים, פטור מן הסוכה כדין מצטער. וה"נ בנידון שלנו. וכ"כ בתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קטו אות ג). ע"ש. ואמנם י"ל דהיינו דוקא אם מצערים אותו ממש, אבל אם אינם מצערים אותו, אלא שחושש לישן בקרבתם, אינו נפטר משום מצטער, ואע"פ שקשה לו לישן, מ"מ איבעי ליה ליתובי דעתיה, וכמ"ש בסוכה (כה:): לגבי אבל. ע"ש. אולם נראה, דשאני התם שהצער הוא מחמת דבר שהיה כבר, ובזה אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. ומשא"כ בנ"ד, שהוא צער מחמת העתיד לבא עליו, דזה שפיר מקרי צער, כי דרך כל אדם לדאוג מחמת צרה שעתידיה לבא עליו, וא"כ י"ל דשפיר חשיב מצטער כבר משעה שהולך לישן. וכן מוכח מדברי הרמ"א (סי' תרמ ס"ד) שכתב שהמתיירא מלסטים או מגנבים בשעה שהוא בסוכה, הרי הוא פטור מן הסוכה. ע"ש. ומוכח דאע"פ שבשעה זו עדיין לא באו גנבים או לסטים, ואינו אלא מתיירא מפני העתיד לבא עליו, מ"מ פטור מן הסוכה משום מצטער, ולא אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. וה"נ בנידון שלנו. [ואע"פ שיש לחלק קצת, דשאני התם שעלולים להזיק לו, מ"מ גם בנידון שלנו יכולים להזיק לו, או לעלות עליו באמצע שינתו, ואינו צער על העבר]. ואמנם אם אין לו טורח ללכת לסוכת חבירו (או הוריו וכדומה), צריך לעשות כן, וכמ"ש כיוצא בזה הרמ"א (שם). וע' במשנ"ב (שם ס"ק כג). וע"ע בתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה והנלפענ"ד). אבל אם יש לו טורח גדול בדבר, ובפרט באמצע הלילה, פטור משינה בסוכה, ויכול ללכת לישן בביתו. וכ"כ בקובץ באר התורה (מס' רכו עמ' 102). ע"ש.

אם צריך להתארח בשינה אצל קרובו או חבירו

(ז) פש גבן לברורי אם מאחר שאינו יכול לישן שם, מפני שחושש מהעכברים, יש לחייבו למצוא פתרון אחר, שהרי גם לדעת הפוסקים דס"ל דסוכה שאינה ראויה לשינה, יוצא בה י"ח באכילה, היינו דוקא כשעבר ועשה סוכה שאינה ראויה לשינה, או שעשה שתי סוכות,

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

אחת שראויה לשינה (ואינה ראויה לאכילה), ואחת שראויה לאכילה (ואינה ראויה לשינה), אבל לכתחילה ודאי צריך לבנות סוכה שראויה גם לשינה. [וכן מבואר בהדיא מדברי החכם צבי (סי' צד). ע"ש]. ומעתה יש להסתפק כמה צריך לטרוח בשביל זה. והנה אם יכול לאטום את הסוכה היטב, באופן שלא יחשוש לישן בסוכה, או שיכול להניח מלכודות סביב לסוכה, ובזה תנוח דעתו ויוכל לישן בסוכה בהשקט ובשלווה, ודאי שצריך לעשות כן. אבל יש מקומות שהעכברים מצויים הרבה, ומסתמא הרבה בני אדם לא ירצו לישן בסוכה במקום כזה, כיון שיכול להכנס מלמעלה או בשעה שהדלת פתוחה וכדומה (ובפרט בסוכות העשויות מבד, שהעכברים יכולים לכרסם את הבד). ולכאורה י"ל שצריך ללכת לחבירו או לשארו הקרוב אליו, או דודו או בן דודו יגאלנו. ואמנם מדברי הרמ"א (סי' תרמ ס"ד) מבואר שאם יש לו טורח גדול, אין צריך ללכת לסוכת חבירו, ורשאי לאכול חוץ לסוכה. וע' במשנ"ב (שם ס"ק כג). וע"ע בתשו' שבות יעקב (ח"ב סי' כט). אולם היינו דוקא אחר שכבר בנה סוכה, וכעת יש לו טורח ללכת לסוכת חבירו לאכול שם. אבל אם לא בנה סוכה כלל, ודאי אין לפטור משום טורח, וכמבואר במשנ"ב (שם ס"ק כד). ע"ש. וא"כ ה"נ שאין לו אפשרות לעשות סוכה הראויה לאכילה ולשינה, יש לחייבו ללכת להתארח עכ"פ בשינה (כי באכילה יכול לאכול פחות משיעור החייב בסוכה). וע' בתשו' מנחת שמואל (פנחסי ח"ג או"ח סי' כה אות ח). ולפי האמור יש להשיב על דבריו. וע' בחיי אדם (כלל קמז ס"ו) ובתשו' מהרש"ג (ח"א סי' לג) ובאשל אברהם (מבוטשאטש סי' תרמ) ובס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קפה) ובס' הליכות שלמה (סוכות פ"ט סי"ח) ובתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קטז) ובס' גדרי המועדים (לוי ח"ב ענף ד). וי"ל.

אם יכול למצוא מקום לבנות סוכה הראויה גם לשינה, חייב לטרוח בשביל זה

ח) והן אמת שאם יכול לבנות סוכה במקום המרוחק מעט מביתו, שאין שם חשש עכברים, נראה שחייב לעשות כן, אע"פ שיש טורח בדבר, וכמ"ש בהגהות חתם סופר (סי' תרמ ס"ד), דפשיטא דמי שאין לו מקום בחצירו לבנות לו סוכה, צריך להמציא לו מקום לבנות שם סוכה, ואז שם ביתו, כדרך שגם כל השנה רגילים לפנות מבית לבית, ואז שם ביתו, ודלא כהמשתבשים (לומר) שאינם מחויבים לבנות להם סוכה במקום אחר שאין שם דירתו. ע"כ. וכ"כ הבכורי יעקב (שם ס"ק יג), שאין ללמוד מדברי הרמ"א (שם), לפטור אדם מסוכה כשאינו יכול לעשות סוכה בביתו, וצריך לאכול בסוכה בבית אחר, אע"פ שהדרך רחוקה ויש טורח בדבר, דדוקא אם יש לו כבר סוכה, ועתה מפני סעודה אחת יטלטל כליו לשם, פטור משום מצטער, אבל לעשות סוכה, אינו נפטר משום מצטער, דאל"כ כל אדם יפטר מהסוכה, שהרי יש טרחה בעשייתה. אלא ודאי דלא מקרי מצטער אא"כ מצטער בעת ישיבתו בסוכה. וא"כ ה"נ לא חשיב מצטער במה שיש לו טורח ללכת לסוכת חבירו. עכת"ד. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק כד) בשם הגאונים הנ"ל. והובא בכה"ח (שם ס"ק לח). ע"ש. וע"ע בס' הליכות שלמה (סוכות פ"ט הע' 117) ובס' אור לציון (ח"ד פ"ל ס"ו ובמקורות), ובמה שכתבתי בס"ד בתשובה שנדפסה בס' גם אני אודך (מתשובותי, ח"ה סי' יח וסי' יט). [וע' בס' מקראי קדש (פראנק סוכות ח"א סי' לו אות ב). וי"ל]. ומכל מקום היינו דוקא בסביבת

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

חצירו, אבל לא למרחקים, וכמ"ש בתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה עוד נראה לומר). ע"ש. ולפי"ז ה"נ בנידון שלנו, אם יכול להמציא לעצמו מקום בסביבת ביתו, לבנות סוכה באופן שאין שם חשש עכברים וכדומה, או להוציא מרפסת מביתו, ודאי צריך לעשות כן, ואפילו אם יש לו טורח בדבר. וכן אם יוכל לאטום את הסוכה מלמטה וכיוצא בזה, ודאי צריך לעשות כן. אמנם יש לדון באופן שאינו מוצא מקום אחר באותה עיר שגר בה, ואינו מוצא פתרון כדי שיוכל לישן בסוכה, אם מחויב להשכיר דירה עם סוכה בעיר אחרת, או ללכת לבית מלון (שיש בו סוכה) לכל ימי החג.

גדר החיוב להוציא בשביל לשבת בסוכה

ט) והנה מדברי הפמ"ג (סי' תרמ בא"א ס"ק טו) מבואר דאע"פ שבכל מצות עשה צריך לבזבז עד חומש מנכסיו, וכמ"ש הרמ"א (סי' תרנו), מ"מ בסוכה אינו צריך להוציא חומש מנכסיו כדי לעשות סוכה, אלא רק כמו שדרך בני אדם להוציא לדירה לשבעה ימים, שהרי תשבו כעין תדורו, וכל מה שעושה בדירה יעשה בסוכה, ודבר מועט יתן ממון. עכת"ד. וע"ע בתשו' דברי מלכיאל (ח"ג סי' לב ד"ה והנה בפוסקים) ובס' ביכורי יעקב (שם ס"ק כה) ובתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה ולפום ריהטא). קבי נויש אומרים שצריך להוציא עד חומש מנכסיו, כמו בשאר המצות, וכמ"ש הרמ"א (סי' תרנו ס"א). וע' במשנ"ב (שם סק"ח) ובביאור הלכה (שם ד"ה יותר מחומש). וה"נ במצות סוכה. וכ"כ בס' אשרי האיש (או"ח ח"ג פכ"ו סעיף לט) בשם הגרי"ש אלישיב. וכ"כ בתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קיז). וכן מבואר בס' חוט שני (סוכות עמ' רנח ד"ה ומסתברא). ע"ש]. ולפי"ז לכאורה ה"נ בנידון שלנו, יש לחייבו להשכיר לעצמו מקום שיוכל לישן בו במשך כל ימי החג (דבאכילה יכול לאכול פחות משיעור החייב בסוכה), וכמה שהיה מוציא לשכירות דירה לשבעה ימים (בשכירות או בבית מלון), צריך להוציא כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה, כל אחד לפי השגתו. ואע"פ שמדברי הריטב"א בסוכה (כו. ד"ה פרצה) מבואר שאם יש לו הפסד ממון בדבר, פטרינן ליה משום תשבו כעין תדורו. ע"ש. ומשמע שאפילו פחות מחומש אינו צריך להפסיד כדי לקיים מצות סוכה. וע"ע בתשו' דברי מלכיאל (שם) ובתשו' משנה הלכות (שם). מכל מקום נראה, דהיינו דוקא אם ההפסד ממון נגרם לו מחמת ישיבתו בסוכה, אבל פשוט שצריך

קבי ואמנם המשנ"ב בביאור הלכה (סי' תרמ ס"ח ד"ה הולכין) כתב שההולך בדרך ובא בלילה למלון, חייב לעשות שם סוכה, כיון שנח שם, ואפילו אם לן אצל נכרי, אם יש לו ממה לעשות סוכה. והוסיף שאפילו אם צריך להוציא ע"ז מעט מעות, אפשר שצריך להשתדל ע"ז. ע"ש. וקשה שהרי על כל המצות צריך להוציא עד חומש מנכסיו, ועכ"פ עשירית מנכסיו, וכמ"ש המשנ"ב עצמו (סי' תרנו סק"ח). ע"ש. וע"ע בביאור הלכה (שם ד"ה יותר). וא"כ אמאי בזה צריך להוציא רק מעט מעות, וגם זה בגדר אפשר שצריך. ונראה דס"ל דכיון שגדר החיוב הוא תשבו כעין תדורו, א"כ כיון שאינו צריך סוכה אלא ללילה אחת, לא היה מוציא ע"ז הרבה ממון, ולכן ה"נ אינו חייב להוציא רק מעט מעות, כיון שגם בשביל דירה ללילה אחת לא היה מוציא הרבה. [אבל לצורך דירה לשבעה ימים, ודאי היה מוציא יותר]. ומכאן תשובה מוצאת למ"ש הגר"י זילברשטיין שליט"א בס' חשוקי חמד בסוכה (כו. עמ' קסח), להוכיח מדברי הביאור הלכה הנ"ל. ע"ש. ופשוט. וע' בס' פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א סי' תרמ הערה 36) מ"ש בדעת הפמ"ג והמשנ"ב הנ"ל. ואין דבריו מוכרחים (בדעת הפמ"ג).

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

להוציא ממון כדי להעמיד לעצמו את האפשרות לקיים מצות סוכה, וכמו שחילקו כיוצא בזה החת"ס והביכורי יעקב הנ"ל.

אם חייב לנסוע לדירה בעיר אחרת או לבית מלון כדי לקיים מצות סוכה

(י) **ואמנם יש מקום בראש לומר**, שאינו מחויב לנסוע לעיר אחרת כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה, וכדמוכח מדברי המרדכי בסוכה (סי' תשמא) שכתב וז"ל וגם מסקינן בשמעתין שאסור לישן חוץ לסוכה, אכן סומכין העולם על דבר זה שיראים מן הצינה, והוי כחולה שאין בו סכנה דפטור מן הסוכה, או כמי שמצטער דפטור מן הסוכה. ע"כ. והובא בב"י (סי' תרמ). וכ"כ הרמ"א (שם ס"ד). וכיוצא בזה כתב הבית חדש (שם). ע"ש. וקשה אמאי פטורים מן הסוכה, הרי יכולים להרחיק נדוד למקומות החמים, כדי שיוכלו לקיים מצות סוכה כהלכתה. אלא ודאי שאינו מחויב לעזוב את עירו ואת שער מקומו כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה. וא"כ ה"נ בנידון שלנו, אינו מחויב לנסוע לעיר אחרת, כדי שיוכל לישן בסוכה. אולם יש לחלק, דשאני התם דמיירי בארץ אחרת לגמרי, ובפרט בזמנם שהיתה טירחה גדולה מאד ללכת עם כל משפחתו לארץ אחרת. ובפרט שצריך להמציא לעצמו מקום בארץ אחרת, וכן כלים לבניית הסוכה, ומצעים כדי שיוכל לשבת בה, ולכן לא הטריחוהו בדבר. [וכן מוכח מדברי רש"י בסוכה (כו. ד"ה כעין תדורו). ע"ש. ודו"ק]. ומשא"כ בנ"ד, שיכול לשכור לו דירה עם סוכה בעיר קרובה, או ללכת לבית מלון, ואין טורח גדול בדבר, שהרי הרבה אנשים עושים כן ביומי דפגרא, לשוט בארץ ולהתהלך בה, ואמאי לא יעשו כן כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה, דלא תהא כהנת כפונדקית. וע' בחיי אדם (כלל סח בנשמת אדם סק"ג). וע"ע בס' אמרי בינה (אהע"ז סי' לב) ובס' מועדים וזמנים (ח"א סי' ג) ובתשו' דבר יהושע (אהרנברג ח"א סי' א אות ב).

אם אינו מוצא מקום בסמיכות לביתו, צריך לטרוח ולהוציא ממון בשיעור שהיה מוציא לדירה לשבעה ימים

(יא) **וכיוצא בזה מוכח מדברי מרן בש"ע** (סי' תרפה ס"ז) שכתב וז"ל יש אומרים שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותה מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין, צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו, כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. ע"כ. וע' במשנ"ב (שם ס"ק טז). ומוכח שצריך ללכת אפילו לעיר אחרת כדי לקיים מצוה דאורייתא, ואפילו קודם שהגיע החיוב. וע' במנ"ח (מצוה ה אות יג). וע"ע בצל"ח בפסחים (ג: ד"ה מאליה). ועמש"כ בזה בתשובה שנדפסה בס' גם אני אודך (ח"ו סי' כו אות ה). ולפי"ז נראה דה"נ בנידון שלנו, אם אינו מוצא מקום סמוך לביתו, שיוכל לבנות שם סוכה בלי חשש עכברים, יש לחייבו להשכיר דירה בעיר אחרת (עם סוכה), או לנסוע לבית מלון, כדי שיוכל לקיים מצות סוכה כהלכתה. ובפרט לדעת הפוסקים הנ"ל, שגם למצות סוכה צריך להוציא עד חומש מנכסיו, ומסתמא להוציא חומש מנכסיו קשה לאדם יותר מלנסוע לעיר אחרת כדי לקיים מצות סוכה. וכיוצא בזה כתב בתשו' אבני נזר (אהע"ז סי' א אות ח). ע"ש. [וי"ל]. וכן שמעתי מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א, שאם אינו יכול לקיים מצות סוכה בסמיכות לביתו (מאיזה טעם שיהיה), יש לחייבו אפילו ללכת לעיר אחרת, ולהוציא

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

הוצאות עד חומש מנכסיו, כדי שיוכל לקיים מצות סוכה כהלכתה. עכת"ד. וכ"כ בתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קיז), דכיון דתשבו כעין תדורו, א"כ היינו גם לענין הוצאות ממון וטירחה כדי ללכת לסוכה, דהיינו כמה שאדם היה שוכר מלון ללון, כל אחד לפי השגתו, כן צריך להוציא בשביל לינה בסוכה. וכן כמה שהיה טורח כדי להגיע למלון, כן צריך לטרוח כדי להגיע לסוכה. ולכן אדם שבדיעבד יישן על ספסל בביהמ"ד, גם בלינה בסוכה יש להקל לו, שאינו צריך לטרוח יותר ממה שהיה רגיל לטרוח לצורך לינתו. עכת"ד. וכן מבואר בס' חוט שני (סוכות עמ' רנח ד"ה ומסתברא) שכתב שאם אין לו אפשרות לבנות סוכה במקום אחר שאינו מצטער שם, חייב לבנות סוכה באופן שיכול לקיים בה מצות סוכה, וחייב להוציא הוצאות לזה כמו שמוציא על עצם הסוכה או שאר המצות. ע"כ. וע"ע בתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה ולענין מרחק). ונהובא להלכה בס' פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א סי' תרמ אות ח). ע"ש. וי"ל ע"ד. ולכן ה"נ צריך לשער כמה כסף היה מוציא כדי לשכור לעצמו דירה לשבעה ימים ללון בה (כשלא היה לו מקום אחר ללון בו), וכמה היה טורח בשביל כך, ושיעור כזה צריך להוציא ולטרוח כדי שיוכל לישן בסוכה. ואם מכיר את עצמו, שאם לא היה לו היכן ללון, לא היה לן בבית המדרש, אלא היה נוסע לעיר אחרת, כדי ללון שם, או שהיה מוציא הוצאות כדי לשכור חדר בבית מלון, ה"נ צריך להוציא כדי שיוכל לקיים מצות סוכה כהלכתה. אבל אם היה ישן על ספסל בבית המדרש, אינו צריך להוציא או לטרוח יותר ממה שהיה מוציא לצורך לינתו, והכל לפי מה שהוא אדם.

יב) המורים מכל האמור: א. מי שגר באזור שורץ עכברים, עד שרוב בני אדם לא היו אוכלים ולא ישנים שם כלל, אינו יוצא י"ח סוכה באותו מקום כלל.

ב. אם הסוכה ראויה לאכילה, וגם ראויה לשינה לרוב בני אדם, יוצא בה ידי חובתו באכילה, ויכול לברך על אכילתו שם, אע"פ שהוא עצמו לא ישן בה. ואם במהלך הלילה שמע רעש של עכברים וכדומה, וחושש להמשיך לישן בסוכה, הרי הוא פטור מהשינה כדין מצטער.

ג. אבל אם אינה ראויה לשינה לרוב בני אדם, כגון שמצוי שם עכברים, ורוב בני אדם היו חוששים לישן שם בלילה (אפילו אם יניחו מלכודות על יד הסוכה), צריך למצוא אפשרות לעשות סוכה, כגון להוציא מרפסת סוכה, או לאטום את הסוכה היטב, באופן שלא יחשוש לישן שם.

ד. אם אין לו אפשרות להוציא מרפסת (ואטימת הסוכה לא תעזור, כגון שעדיין חושש לישן בסוכה, מפני שעלולים להכנס מלמעלה וכדומה), יוצא בה י"ח עכ"פ באכילה. [אבל לא יברך שם ברכת לישב בסוכה]. ומכל מקום צריך ללכת לישן בבית חבירו או בבית הכנסת (באופן שאינו חושש מעכברים וכדומה).

ה. אם אינו מוצא מקום לבנות סוכה בסמיכות לביתו, באופן שאין שם חשש עכברים, ואין לו היכן להתארח לשינה, צריך להוציא ממון ולטרוח בשיעור שהיה מוציא וטורח כדי להעמיד לעצמו מקום ללינה לשבעה ימים, ואפילו לנסוע לעיר אחרת, ולשכור דירה עם

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

סוכה. ואם לא היה מוציא הרבה ממון כדי לישן בדירה רגילה שבעה ימים, אלא היה ישן בבית המדרש וכדומה, אינו צריך להוציא ממון או לטרוח אלא מה שהיה מוציא או טורח כדי שיוכל לישן בדירה רגילה (ולא בבית המדרש). הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

משה שמואל דיון

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

סוכות

לְמַעַן יֵדְעוּ דְרִיתְכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי
ה' אֱלֹקֵיכֶם (ויקרא כג, מג)
ה' הוציא אותנו ממצרים.

כידוע - היה זה מצב של 'מצרים'. מיצר. מקום צר. מקום 'אשר אין דרך לנטות ימין
ושמאל'.

מה זה מיצר?

מיצר, זה משהו ש'תוקע' את האדם לכיוון אחד. אין שם 'ימין' ו'שמאל', אלא רק -
להמשיך הלאה.

- אל היעד שרוצה מי שבנה את המיצר הזה. במקרה דנן - פרעה, המצרים.

מי שפוסע בתוך מיצר, הוא לא חופשי לנפשו. יתכן שהוא רוצה בכלל משהו אחר. ימין,
שמאל. אבל הוא במקום 'צר'. אין דרך אחרת בכלל.

קורה גם שאדם בונה לעצמו מיצר.

הוא פוסע בדרך שהוא לא באמת רוצה בה. היא גם לא הדבר הנכון עבורו. הבעיה היא,
ש'אין 'צד שני'. אין 'דרך' של ימין או שמאל. יש לו בראש רק - ישר. אל תוך האובססיה,
אל תוך ההרס העצמי.

- כמה פעמים אנחנו עושים דברים שאנחנו לא באמת רוצים בהם?...

לפעמים אנחנו 'נסחפים'. לפעמים זה סוג של משהו 'נפשי'.

וגם זה היה במצרים של אז.

פרעה הצליח לגרום להם להיות 'עבדים' - במהותם. עבדים, שעיניהם נשואות אל הארון.
סוג של מה-אתה-אומר-אני-עושה. וזהו.

לא היתה שם דרך 'לנטות ימין ושמאל'. זה לא היה בתודעה בכלל.

*

היציאה

וה' - הוציא אותנו משם.

- רגע, שוב: מי הוציא??

- השם.

'השם'. שמו יתברך.

וכמו שהוא עצמו העיד באזנינו לאחר מכן: 'אנכי הוי"ה אלוקיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים'.

דהיינו:

מי זה 'אלוקיך'?

- הוי"ה.

הוא זה שהוציא אותנו מכל ה'מיצרים' הנוראים הללו.

הוא 'פתח' לנו את העינים. פתח לנו עולם חדש. עולם של בחירה. עולם של חופש.

עולם - שגם בו יש רק דרך אחת אמיתית; אבל יש לנו בחירה, האם לצעוד בה - או לנטות ימין ושמאל.

וגם, ואולי בעיקר - הדרך הזו היא מה שהנפש שלנו צריכה. מה שהנשמה שלנו צריכה.

ומשכך, אף אחד אינו רוצה לנטות ימין ושמאל מהדרך הישרה הזו.

- נו, באמת. אף אחד לא רוצה...

ומה עם היצר הנורא שלנו? מה עם כל ה'נטיות' שאנחנו 'נמשכים' אליהם? הרבה מאוד

'ימין'. וגם הרבה מאוד 'שמאל'. תסתובב קצת ברחוב ותראה.

- אמת. יש נטיות, ויש יצרים. והם גם חזקים מאוד.

אבל ננסה לשאול שאלה. ונבקש לענות עליה בכנות:

- מי שיעשה את מה שצריך, יעבוד את ה', וב'דעת' הנכונה - האם הוא ירגיש 'מיצר'...?

האם הוא ירגיש שמישהו 'חוסם' אותו, שאין לו דרך 'לנטות'?

- לא!!

ואם הוא מרגיש - אז הוא לא ב'דעת' הנכונה.

- הוא אוחז ב'לא אותי קראת יעקב - כי יגעת בי ישראל! וכמשל המפורסם של המגיד

מדובנא, על אותה תיבת יהלומים קלה לנשיאה.

הבעיה היא, שאנחנו לא תמיד מרגישים את זה.

ויש כאלו שאצלם זה לא 'לא תמיד מרגישים' - אלא 'תמיד לא מרגישים'.

לך תתקן את הדעת. תנסה. אולי גם תצליח. דבר איתי בעוד שבעים שנה פלוס מינוס.

- זה לא נראה מציאותי.

מה עושים?

- יש פיתרון.

צריך לעשות 'ריסט'. להתחיל מהתחלה. לחזור לשורש - ולבנות מחדש. על קרקע בטוחה,

חלקה. בלי כל הבעיות שאני 'סוחב' איתי.

שם, בשורש, הכל נקי. הכל טוב. בלי חטא ועוון, בלי דעת קלוקלת. בלי 'מיצרים'. התחלה חדשה.

והיכן נמצא השורש הזה?

- ביציאת מצרים.

*

מי הוציא אותנו?

אז נשאל שוב:

מי מוציא אותנו ממצרים?

- 'מ"י'!

'מ"י ברא אלה'.

'מ"י מטהר אתכם'.

'מ"י. חמישים שערי בינה.

- ה'בינה'.

ומהי אותה 'בינה'?

- אנחנו לא באמת מסוגלים לדעת. היא ממידותיו של הקב"ה, ואין לנו השגה אמיתית בהן.

אנחנו רק יודעים, ש'מבשרי - אחזה אלוך'.

אנחנו מכירים, פחות או יותר, את מה שיש - ב'בשר' שלנו; במציאות שלנו; ב'צורת אדם' שלנו.

ומזה, אנחנו יכולים להתקדם ל'אחזה אלוך'.

אנחנו - המשל; הוא יתברך, מידותיו - זה הנמשל.

אז אצלנו זה עובד ככה:

יש את הרצון הראשוני, הפנימי. החבוי אי שם במעמקי התודעה. והוא כל כך ראשוני - עד שאין לו הגדרה באמת מה הוא רוצה. זה יכול להיות אינספור דברים. השם שלו, זה 'כתר'.

ואז יש את ה'חכמה'. היא - הידיעות. יש לנו הרבה מאוד ידיעות. כמו ספריה ענקית. וכשיש את הידיעות, אז הרצון הראשוני ההוא יכול 'להתביית' על משהו. על ידיעה כלשהי.

אבל זה עדין לא מספיק. צריך את ה'בינה'.

הבינה נוטלת את הידיעה, ו'מתבוננת' בה. מפתחת אותה. 'בונה' ממנה משהו שאפשר לממש במציאות. היא מתכננת את המהלכים - עד ה'למעשה'.

כי אם אתה יודע שיש סוכר, ושיש קפה, וגם חלב, לא תוכל לעשות עם הידיעות הללו מאומה - עד שה'בינה' שלך 'תחבר' ביניהם. היא תעשה אחד ועוד אחד, ו'תבין' - שיש כאן 'פוטנציאל' של כוס קפה.

אחר כך יש את מערכת ה'מידות'. ההשפעה, ה'חסד'; [בדוגמא דלעיל - החסד 'דוחף' לשים קילו סוכר בתוך הקפה]. העצירה, ה'גבורה'; [לא, זה לא בריא; עדיף לא לשים סוכר בכלל]. ה'מכריע' ביניהם - ה'תפארת'. [כפית וחצי. המידה הנכונה]. אלו עיקרי המידות.

ובסופו של דבר הכל מתמצה אל ה'יסוד'. הוא מרכז את הכל לכדי משהו גולמי - שעדיין אין אפשרות להשתמש בו. הכל נמצא בו 'בכח'; [הוא גם נקרא בשם 'כל']. אבל זה כמו גרעין של זרע. אין שם פרי בפועל.

וכשהיסוד מעביר את ה'משהו' שלו אל ה'מלכות' - אז הכל מתממש למעשה במציאות. המלכות, היא ה'מעשה'. בדוגמא של גרעין הזרע - המלכות היא האדמה שמכילה אותו, ומצמיחה ממנו עץ נושא פירות.

- כל זה 'על רגל אחת' ממש. אלו סוגיות עמוקות ורחבות מאוד; רק 'נגענו' - בקושי בקצה.

*

הבינה

אז - הבינה.

היא זו ש'מבינה'. היא זו שמסיימת את כל שלבי התכנון, וממנה והלאה מתחיל התהליך האמיתי.

היא גם נקראת בשם 'אמא'. היא הרה - ומולידה את המציאות.

'עולם - חסד יבנה'. העולם, מתחיל מהמידה שלאחריה. מה'חסד'. והוא 'יבנה' - על ידי הבינה. היא בונה אותו.

אז הכל פועל. הגענו למידת המלכות. ה'למעשה' מתחיל 'לנסוע'.

ופתאום משהו נתקע. משהו לא בסדר. מנסים לתקן, ולא הולך.

אז חוזרים לאחור. ל'הריון' של הכל. לבינה. חוזרים לשלב התכנון. שם אפשר להתחיל מההתחלה.

שם, אין 'תקיעות'. אין בעיות. אין חסימות. שם אפשר 'לעצב' את הכל מחדש, כפי שרוצים, לפי המטרה.

האמת היא - שיש חסימות. ויש בעיות. אבל אנחנו בני אדם, אנחנו לא ה'התחלה' של הכל. לא אנחנו תיכננו את המציאות.

אבל כל הבעיות שתלויות בנו, כל ה'מיצרים' שאליהם נכנסנו בבלי דעת - יכולים להיפתר, ברגע שאנחנו עושים 'הפעל מחדש'.

זה ה'מבשרי'.

אצל השי"ת, הבינה היא ההתחלה האמיתית. בלי משהו ש'קדם' לה. וכשהיא מתגלית, זו אחת מהמתנות הגדולות ביותר שאנחנו יכולים לקבל. בכוחה 'להכניס' אותנו ל'עיבור', ולהתחיל אותנו מחדש לגמרי. היא זו שיכולה להוציא אותנו ממצרים. מהמיצרים. מה'אין דרך לנטות'.

*

כח אדיר

ביום הכיפורים, היא התגלתה. ואז היינו בתוך 'מקוה ישראל ה"'. טבלנו בפנים. יצאנו בני אדם חדשים לגמרי. אבל כל זה היה - כלפי הנשמה. כלפי ה'פנים' הרוחני שלנו. כעת, בחג הסוכות, היא מתגלית במציאות. בגשמיות. - זו הסוכה שלנו. כן. הסוכה שאנחנו בנינו מקרשים. שהנחנו עליה סכך. שקישטנו אותה. בסוכה הזו מתגלית - הבינה. ה'אמא'. זו שמולידה את המציאות מחדש. היא כוללת את כל המציאות שתחתיה. יש בה 'סוכ"ה'. היינו - 'כ"ו' ה"ס'. כ"ו - בגי' שם הוי"ה (תפארת, כלל המידות); ו'ה"ס', שם אדנ"י (מלכות, ה'למעשה'). הכל נמצא שם. [לכאורה. עי' תיקון"ז כד ע"א בדפי דפוס וילנא.] והיא 'מסוככת' עלינו. כמו אמא. מגינה עלינו. הרבה יותר טוב מאשר מנעול הפלדה הכי חדיש שיש.

אנחנו גם 'נושאים' את שמו יתברך. במציאות שלנו. וכבר חזרנו פעמים מספר: יהודי - זה 'יו"ד ה"י'. שם י"ה. זה בשם שלנו. במציאות שלנו. 'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת'. וכשהמציאות האמיתית שלנו כיהודים, פוגשת את הסוכה הקדושה - אז זה יכול 'להתחבר' נפלא. - ובתנאי שנאמין בכל זה. שנסמוך על הבינה. שנדע את כוחה - ונדע שהיא פועלת בנו. שהיא 'פוגשת' בנו את היעד שלה.

בבינה, יש את כח ה'חירות'. כח השחרור.

זהו כח אדיר!

- אנחנו יכולים להשתחרר מכל החסימות שלנו!!

שוב - אם נאמין בזה. בלב שלם.

*

המטרה

אבל לא זו המטרה.

להתנקות ולהיטהר - זה טוב מאוד; גם להרגיש מוגן ואהוב בחיקה החמים של הסוכה, זה נפלא. אין טוב מזה.

אבל לשם מה?

כדי לקבל גם עדן? כדי שלא נקבל את עונשי שמים? כדי שיהיה כאן שפע של פרנסה-בריאות-הצלחה-זש"ק-וכו'?

- גם זה יהיה. אל דאגה.

אבל זה לא העיקר. לא זו התכלית.

זה - מה שאנחנו רוצים. שיהיה לנו פרנסה-בריאות-הצלחה. שיהיה לנו נעים וטוב. שיהיה לנו גן עדן מושלם, שם למעלה - וגם כאן, למטה.

- אבל לא רק אנחנו בסוכה! לא רק הרצונות שלנו!!

מלכות ה' יתברך - גם בסוכה. היא ה'ס"ה' של הסוכה.

והיא המטרה של הבינה.

כי אם הבינה היא ה'אמא', אז תפארת (כלל המידות) ומלכות - הם ה'בנים' שלה. הם המטרה שלה.

- כמו אצלנו. אתה מתכנן, כדי להגיע - ל'למעשה'.

אז כשה' מתכנן - היעד שלו זה ה'למעשה' שלו. המלכות. שהוא יתגלה כאן - בעולם הזה - כמלך.

מלכות, זו השכינה הקדושה. והיא - איתנו. חלק מאיתנו. בטוב - ובמוטב.

וכשעם ישראל ב'בעיה' - אז גם היא בבעיה. כשעם ישראל ב'מצרים' - או ב'מיצרים' - גם היא שם!

כשאינ בית מקדש, אז היא בבעיה גדולה מאוד. גם אנחנו, אבל ההבדל הוא שהיא גם 'מרגישה' את זה הכי חזק. כביכול. היא בוכה, ומתפלשת בעפר. לא טוב לה.

וכשאנחנו בסוכה, עם הבינה, אז יש לה סוג של מנוחה. יותר טוב לה. היא יכולה 'לקבל'.

כי החיבור שלה עם מה שלמעלה ממנה - תלוי בנו.

יותר מזה:

החיבור הזה, נוצר - בנו!!

והוא תלוי - בדעת שלנו. עד כמה אנחנו מודעים לו, מחפשים אותו. משתוקקים לו.

הבינה מתגלית כאן - עבודה!!

סוכות

אנחנו, וכל החסימות שלנו, זה איתה ביחד; אז כשהיא תתחבר עם הבינה - גם אנחנו נהיה שם. וגם החסימות שלנו ישתחררו.

אבל כל זה - אם נדע. ונאמין. ונפנים. וגם נשתוקק לכך, עד כמה שיעלה בידינו. הסוכה, היא 'דירת עראי'.

- זה לא לתמיד. זה שבעה ימים - וזהו.

אבל היוזהו' הזה, גם הוא תלוי - בנו.

עד כמה ש'נשאב' ממנה - בדעת שלנו - זה יהיה גם הלאה. כאן אנחנו 'נטענים'. מתחדשים. יחד עם השכינה.

ואחר כך - אנחנו יוצאים לחיים.

- ביחד איתה.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

אתרוג רומז לישראל

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל בכמה מכתבי תודה על שהביאו לו אתרוג מצרף דרוש נפלא בענין רמז של אתרוג עם בני ישראל. דהנה האתרוג בתחילת גידולו הוא בגדר ירק שגדל על כל מים (סוכה דף ל"ט ע"ב) ומברכין עליו בורא מיני דשאיין כמבואר בירושלמי כלאים (סופ"ה), ואחר כך נעשה בריה חדשה דנתנה לו התורה דין פרי עץ הדר הדור לפני קונו (ברכות דף נ"ז ע"א הרואה אתרוג בחלום הדור לפני קונו) קכו. כן אחינו בני ישראל נעשים בכל ראש השנה בריה חדשה כדאיתא בירושלמי ראש השנה (פ"ד ה"ח), בריה חדשה ממש ואין עליהם שום פגם, ועדיפי מקטן שנולדקכו.

מוסיף רבינו בדרך דרוש ענין אקטואלי לשעתו ולדורות. הנה בראש השנה דף ט"ו ע"א איתא דאתרוג קשה לו משמושי הידים. ומבאר רבינו שמכיון שזה ענינו לכן מורכב פסול (כיון שאז אין קשה לו משמושי הידים). כמו כן לגבי בני ישראל הנעשים בריה חדשה בראש השנה זהו כל זמן שלא שלטו בהם ידי אדם רע - דיעות זרות, והנקודה הישראלית (שהיא צורת יעקב בכסא הכבוד, עיין רש"י חולין דף צ"א ע"ב ותענית דף ד' ע"א) היא בלבו. השוואה נוספת מצא רבינו בענין זה, כשם שאתרוג צריך לנטוע את האילן עבור הפרי כמבואר בירושלמי ערלה פ"א ואח"כ כשיוצא הפרי הוא בגדר ירק, ושוב כשגדל נהיה בגדר פרי עץ הדר. והיינו שלמרות שנהיה דבר חדש פנים חדשות, מ"מ עדיין נשאר בו השם שהיה מתחילתו ל'פרי'. כמו כן ישראל שקדושתן בגדר קדושת כלי שרת, וקדושת כלי שרת כשהתיכן אף שפנים חדשות באו לכאן (רמב"ם בהל' כהמ"ק פ"א הי"ד) מ"מ הקדושה שלהם נשארה, אף הם קדושתן קדושה בעצם "קודש ישראל"קכו, ולא פקעה קדושתן גם בחידוש דראש השנה דהו יותר מקטן שנולד.

רמז נוסף, הקשור עם ההגדרה הזו שפנים חדשות באו לכאן, מוצא רבינו באתרוג, שחדרי הזרע שלו דומין למוח עם הקרום ולכן בניקב פסול דהוי כטריפה (סוכה דף ל"ו ע"א) ובחולין דף קכ"ה ע"א מבואר דמוח אף שכלה חוזר וגדל וכל שעה פנים חדשות בא לכאןקל.

קכו הגם שנשאר בו דין ירק לענין לקיטה.

קכח דקטן שנולד עדיין הוא המשך של אביו אבל כאן - ביום הרת עולם - בריאת אדם הראשון והתחדשות כל המין האנושי מחדש.

קכט רבינו כתב בזה בכמה מקומות (צ"פ עה"ת תצוה (ל י) והפטרת בהעלותך והפטרת מטות ועוד) על תואר 'קודש' לעומת קדוש, שמורה על קדושה בעצם שהיא נצחית.

קל רבינו מוסיף שבגדר זה הם מקבילים ללוחות שניות שגם היו בבחינת פנים חדשות ראה לעיל (חג השבועות) על קדושת ישראל המקבילה ללוחות שניות. (ובפ' בחוקותי) על גדר ישראל "כאבידה המתבקשת".

[מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"א מכתבים מכתב כ"א וח"ב מכתבים מכת' כ"א ומכות
דף כ"ד ע"א]

*

שמחת בית השואבה ונענועי ד' מינים - ושמחתם לפני ה' אלוקיכם וגו'

לפנינו ציטוט לשון קדשו של רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל באיחול לרגל החג (בתוספת
המקורות בשולי הגליון): "ונזכה אי"ה לקיים במקדש גדר ושמחתם קלא כמבוא בירוש'קלב
ות"כקלג ורש"י ר"הקלד וסוכהקלה דקאי רק על מקדש בשמחת לולב, וזה ניענועים שזה
במקדש מ"ע מה"תקלו ובמדינה רק שיירי מצוהקלו. וע"י מתבטלים רוחות רעות סוכהקלח
ומנחותקלט ופרענות, ורוחות רעות הוא גדר דיעות כוזבותקמ אשר כופרים בהשגחה
עליונהקמא (דיעות כוזבות) וכופרים בערבה ובניסוך המיםקמב.

קלא ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים (ויקרא כ"ג מ').
קלב פ"ג מסוכה הי"א. כתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים. אית תניי תני בשמחת לולב הכתוב מדבר כו'.
והזכירו גם בצ"פ פ"ו הי"ב.
קלג אמור פרק ט"ז. ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים. ולא בגבולים כל שבעה. ושמחתם לפני ה' וגו'. נהיינו
במקדש שם צריך ליטול הד' מינים כל השבעה ימים. ולא בגבולין כל שבעה, היינו רק ביום הראשון בלבד כו' - ביאור
הח"ח ז"ל].
קלד דף ל' ע"א ד"ה בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים, ובמדינה
יום אחד כו'.
קלה דף מ"ג ע"ב ד"ה לולב נמי נדחו. בשאר ימים במקדש, כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל שבעה, דהא לא מפרשא
בהדיא, דאיכא למיטעי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' שבעת ימים, לאו שמחת לולב קאמר.
קלו עיין מכתבי תורה מכתב [קנ"ב] קנ"ד ושו"ת צ"פ נ"י סי' פ"א אות ב'.
קלז עיין סוכה דף ל"ח ע"א - להלן אות הבא. ועיין שו"ת צ"פ נ"י הנ"ל.
קלח דף ל"ז ע"ב. א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי
לעצור טללים רעים. א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא זאת אומרת שירי מצוה מעכבין את הפורענות שהרי
תנופה כו' ואמר רבא וכן בלולב.
קלט דף ס"ב ע"א. כנ"ל באות הקודם.
קמ"ע עיין לעיל ח"א מכתבים ואגרות מכתב י"ב.
קמ"א עיין בהנ"ל בקונט' מתנו"ע סוף מכתב י'.
קמ"ב עיין סוכה דף מ"ג ע"ב ... לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת. ועיין שם דף מ"ח ע"ב מעשה
בצדוקי אחד שניסך ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. [וברש"י לפי שהצדוקין אין מודין בניסוך המים]. ועיין
בצ"פ עה"ת על הפטרת וילך עמוד רע"ב [ובהערות על זה הרקיע אות כ"ח. - רא"מ באקאן].

ואז אי"ה יתבטלו דיעות [רעות] וזה ר"ל הך דעירובין דף י"טקמ"ג כמעין של שיתין וזה שפכי כמים לבך דתמיד דף ל"ב ע"ב קמ"ד ע"ש. [מקור: שו"ת צ"פ החדשות ח"ב מכתבים ואגרות מכתב ו'].

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

קמ"ג ע"א. דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה. עוברי בעמק אלו בני אדם שעוברים על רצונו של הקב"ה, עמק שמעמיקין להם גיהנם, הבכא שבוכין ומורידין דמעות כמעין של שיתין, גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהם את הדין ואומרים לפניו רבש"ע יפה דנת וכו'. [ועיין לעיל ח"א מכתבים ואגרות מכתב י"א. ולקמן בתשובה הבאה. - רא"מ באקאן].

קמ"ד תנא רבי חייא כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה'.

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

מהותה של סוכה

לְמַעַן יֵדְעוּ דִרְתִּיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי
ה' אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כג, מג)

כמה תמיהות בעניין חג הסוכות

כתב הטור (או"ח תיז) בשם אחיו, שהמועדים נתקנו כנגד האבות. פסח כנגד אברהם שאירח את המלאכים בפסח, שבועות כנגד יצחק שהשופר שתקע בו הקב"ה במתן תורה היה מאילו של יצחק, וסוכות כנגד יעקב משום הכתוב "ולמקנהו עשה סוכות". והנה, בגין מסירות נפשו של אברהם לשמש אורחים ביום ג' למילתו, מובן שזכינו לחג הפסח, וכן כנגד מסירות נפשו של יצחק שפשט צווארו לעקידה זכינו לשבועות, אך מה המשמעות שכנגד הגנת יעקב אבינו על כמה בעלי חיים זכינו למצוות סוכה, ועוד, וכי אין מעשים גדולים יותר שעשה יעקב שבגינם אפשר לתלות את זכות המצווה.

ובטעם הישיבה בסוכה כותבת התורה (ויקרא כג מג) "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל". ונחלקו תנאים (סוכה יא ב) כנגד איזו סוכות מדבר הכתוב, לר"ע זכר לענני כבוד ולר"א זכר לסוכות ממש שעשו בזמן שיצאו ממצרים. והנה, שיטת ר"ע שהסוכות הם זכר לענני כבוד מובנת היטב, שמצווים אנו לזכור חסדי המקום עלינו, אך יש להבין את שיטת ר"א שהסוכות הם זכר לסוכות ממש שבנו ביציאת ממצרים, מדוע יש לזכור ולהנציח דבר זה לדורות הבאים. [ויעויין ברשב"ם (שם) מה שביאר בזה].

ובפרשת וישלח (לג יז) נאמר "ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות, על כן קרא שם המקום סוכות". ויש להבין מה חשיבות מצאה התורה לספר שיעקב אבינו בנה לעצמו בית. וביאר התרגום יב"ע "ובנא ליה בי מדרשא" דהיינו שדאגתו של יעקב הייתה נתונה לביתו הרוחני - בית מדרש. ויש להבין אפוא כיון שבמקום זה בנה גם בית מדרש וגם סוכות לבהמותיו, מדוע קרא שם המקום 'סוכות' על שם המקום הגשמי המיועד לבעלי חיים, ולא 'בית' על שם המקום הרוחני המשמש את משפחתו.

יסוד □ דברים לא נמדדים לפי גודלם אלא במהותם

והנראה בזה, דשנינו בגמ' (סוכה כח א) על רבי יוחנן בן זכאי שלמד את כל התורה כולה "ולא הניח [מללמוד] דבר גדול ודבר קטן" ומבאר הגמ' "דבר גדול - מעשה מרכבה, דבר קטן - הויות דאביי ורבא" ותמה ר' ברוך בער מקמניץ היאך אפשר לכנות את הויות אביי ורבא שזהו התלמוד בבלי עליו אנו עמלים כל חיינו כ"דבר קטן". והשיב ע"פ משל. שני אנשים הולכים ברחוב, האחד ראה אדם טובע ובלי שהות קפץ אחריו להצילו למרות שבכך נרטבו כל בגדיו. והשני ניגש אליו עני וביקש נדבה כי רעב הוא, ובמקום לפטור אותו במטבע קטן העניק לו ארוחה הגונה. ועתה נשאל, מי מהם עשה מעשה גדול יותר. והתשובה,

שוודאי התוצאה של מעשה הראשון גדולה יותר - הצלת חיים, אך ודאי שיש להעריך יותר את מעשיו של השני, לפי שהרואה אדם טובע ואינו קופץ אחריו להצילו לרוצח יחשב, לפי שזוהי תכונה בסיסית להציל חיי אדם, אך השני שלא היה מחויב כלל בנתינה גדולה ועשה כן לפנים משורת הדין, אות הוא שאדם גדול הוא. והנמשל, היות אביי ורבא כיון שאי אפשר לגשת אל התורה בלעדיהם אם כן זהו "דבר קטן" כלומר כל תלמיד חכם מוכרח הוא ללומדה כדי להבין את המעשה אשר יעשה, אך למידת מעשה מרכבה כיון שהוא נחלת יחידים בלבד ואין מוכרחים ללמדו בשביל הנהגת החיים לפיכך נקרא "דבר גדול".

ביאור עניינו של חג הסוכות

ואחר יסוד זה נראה לבאר את חשיבות הסוכות שבנה יעקב לעדרו ואת עניין מצוות סוכה - דהנה יעקב אבינו קובל על לבן ואומר לו (לא לח) "זה עשרים שנה אנכי עמך, רחליך ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי, טרפה לא הבאתי אליך, וגו' הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני", ויש להבין מדוע סבל כל כך ולא עשה לבהמות סוכות, ובכך היה נמנע מהשמש היוקדת ביום ומהקרח בלילה. אלא שלבן כל עניינו היה ברווחים היוצאים מן הבהמות, וכיון שגם אם לבהמות יהיה קר או חם בכל זאת הפרה תתן חלבה והצאן את צמרו, הוא אינו רואה כל צורך להשקיע מכספו וליתן להם רווחה מעבר לאוכל שמוכרח ליתן להם. אך יעקב אבינו, מיד כשיוצא מבית לבן ועומד ברשות עצמו, מתקן הוא עניין זה ובונה למקנהו סוכות, כלומר, דואג הוא שמעבר לצרכים הבסיסיים של אכילה ושתיה, גם תהיה להם רווחה ותנאים נאותים, וכעין זה כתב האור החיים "כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה מה שלא עשה כן אדם קודם, שיכין סוכה לבהמות ולשינוי חדש קרא המקום עליו", לפי שגדלותו של האדם ניכרת דווקא בעשייתו דברים שאינם מוכרחים, ועל כן קרא יעקב אבינו למקום סוכות ולא בית, לפי שעשיית בית מוכרחת היא ואין בה שום חידוש וגדלות, אך בבניית סוכות לבהמות יש חידוש, והוא להורות שאף על בעלי חיים יש לטרוח למנוע מהם צער אף שאין חייהם תלויים בכך.

ועתה מתבארת היטב טעם עשיית הסוכה "זכר לסוכות ממש" שהיו ביציאת מצרים. דהנה כשהיו עם ישראל במצרים נגזלה מהם במשך מאות שנים צורת אנוש, העבידו אותם עבודת פרך וניתקו אותם מחיי משפחה, ולאחר סבל ממושך כל כך הוציאתם הקב"ה ממצרים והיה זה "בחדש האביב" (שמות יג ה), וכתב רש"י (בשם המכילתא) "חודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צינה ולא גשמים", ומעתה, בשביל קיומם הגשמי לא הוצרכו עם ישראל באותו זמן לבניית סוכות, ובכל זאת, רצה הקב"ה שמעבר לתנאים הבסיסיים של אכילה ושתיה בעבור קיומם הגשמי של ישראל, יחיו הם כבני אדם עם צלם אנוש, ולפיכך הדריכם הקב"ה לבנות לכל אחד סוכה שפתח אוהלו אינו מכוון כנגד חבירו, כדי ליתן לכל אחד פרטיות עם בני ביתו ולרומם את רוחם ונפשם, וזכינו לדבר זה מכח מעשיו של יעקב אבינו, שכנגד מה שדאג לצאן מעבר לצרכיו הבסיסיים, אף הקב"ה מידה כנגד מידה רוממנו. (הרב חיים יעקב לייזר)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

נטילת הד' מינים בסוכה - הידור מיוחד

הנה בסוכות נצטוינו בשתי מצוות עקריות, מצות סוכה ומצות נטילת לולב, ויש להבין שלכאורה שתי המצוות הללו נראות מסמלות דברים הפוכים זה מזה. דמצות נטילת לולב נראית מסמלת שמחה על היותינו אוספין את התבואה הביתה, ואילו מצות סוכה מסמלת את היציאה מאותו בית... כמו שאמרו חכמים במסכת סוכה דף ב' ע"א, **בסכת תשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי**. הלא דבר הוא?!

אמנם אחר העיון וההעמקה נראה שאדרבה הדברים מתאימים להפליא.

ונשאל שאלה נוספת, אם אכן המצוה של נטילת לולב באה עקב ועבור היותינו אוספים התבואה, מה יהיה באדם שלא זכה לאסוף כלל תבואה, האם פטור הוא ממצות לולב או שהוא חייב בכל אופן.

ובודאי התשובה תהיה שחייבים בנטילת לולב גם מי שלא אוסף כלל תבואה, וגם מי שרעב ללחם, אם רק בידו ליטול לולב, הרי הוא מחוייב לקיים המצוה, ככל יהודי אחר אשר ברכו השם בתבואה לרוב כחול אשר על שפת הים.

ונראה הטעם בזה, משום שהשמחה שיש לאדם לשמוח בהשם ובחסדו, היא על ידי שהאדם יודע ומבין ומאמין בכל לבו, שהקדוש ברוך הוא דואג לכל מה שצריך לו, כפי אשר גזרה חכמתו לטוב לו, וזהו היותר טוב לאדם ממה שהוא היה מחליט לעשות לעצמו, כי הקדוש ברוך הוא דואג לטובת האדם באמת, וגלוי וידוע לפניו, מה באמת טוב לו, ולזאת צריך כל יהודי ליטול לולב בעת האסוף, ולשמוח בין אם יש לו תבואה ובין אם לאו, דממה נפשך אם יש לו הרי טוב, ואם לאו, הרי בהכרח שזהו הטוב האמיתי והמתאים עבורו, וזו סיבה נפלאה לשמוח ולהודות לבורא שבראו וגמלו טובות.

ונראה שאם קשה לנו להבין זאת, הרי הסיבה לכך מפני שאנו תולין הטובה רק כשהתנאים הם לפי טעמינו, ומוצאים חן בעינינו, דהיינו שיש לנו תאוותנו בידינו, ואילו אם חסרים אנו אותם דברים שנפשינו מחמדת, אנו מלאים טענות כרימון.

ואולם העצה לשפר את מבטינו על החיים ועל מה שהם באמת, היא היציאה מדירת קבע לדירת ארעי, שעל ידי ההתנזרות ממנעמי העולם הזה, אנו הופכים לרוחניים יותר, ומתמקדים יותר בתכלית החיים, שהיא עבודת השם אהבתו ויראתו ועשיית רצונו בלב שלם, שהיא הקביעות האמיתית שלנו, ואילו דירת הקבע היא בעצם דירת ארעי, ולכן בדווקא בזמן האסוף, יש לנו לצאת מדירת קבע לדירת ארעי. והיינו כדי לשפר את מבטינו על החיים. וזו הסיבה הטובה ביותר לשמחה אמיתית. והיית אך שמח, בלא שום חשש של הוללות וסכלות...

ונמצינו למידיים ומבינים כי אדרבה ואדרבה: **משפטי השם אמת, צדקו יחדיו... דווקא**
כאשר הם יחדיו, הם משלימים זה את זה.

ולא זו בלבד אמרו, אלא שהובא בפוסקים (עי' מגן אברהם סי' תרנ"ב סק"ג ומשנה ברורה
שם סק"ד), הידור מיוחד כאשר נטילת הלולב נעשית בסוכה... החיבור הזה שבין המצוות
מפעים את הלב, נטילת הלולב בסוכה, יש בה הידור מיוחד. והמבין, יבין...

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס "תורת אמך"

הסוכה קודש קדשים

נעים זמירות ישראל דיבר בקדשו (תהלים כ"ז ה'): "כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו". ופירש רש"י וז"ל: כי יצפנני בסכה, בטוח אני שיצפנני בבית מקדשו, ושנינו בסדר עולם (פי"ח) שהמקרא הזה נאמר על יואש בן אחזיה שהסתירתו יהושבע אחותו בעליית בית קדשי הקדשים, כענין שנאמר (מלכים ב' י"א ג') ויהי אתה בית ה' מתחבא שש שנים. ע"כ. ורש"י במלכים פירש (שם פסוק ב') עה"פ ותקח יהושבע בת המלך יורם אחות אחזיהו את יואש בן אחזיה ותגנוב אותו מתוך בני המלך המומתים אותו ואת מניקתו בחדר המטות מפני עתליהו ולא הומת, וז"ל: בחדר המטות, בעליית בית קדשי הקדשים וכו' עליו אמר דוד כי יצפנני בסכה יסתירני בסתר אהלו, וקורא אותה חדר המטות על שם בין שדי ילין (שה"ש א' י"ג) וכו'. ע"כ.

מתוך שהפסוק קורא כי יצפנני "בסכה" על הסתרת יואש בן אחזיה בבית קודש הקדשים, משמע שיש צד שוה בין בית קודש הקדשים לבין הסוכה שנצטוו ישראל לשבת בה שבעת ימים קמה, ויש לבאר את הצד השווה שבהם קמו.

ונראה בעז"ה לבאר, הן זאת מצאנו להדיא שבסוכה יש השראת השכינה, כך איתא בגמ' סוכה (ט' א'): ריב"ב אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה'. ובס' פחד יצחק (סוכות מאמר קי"ט) כתב וז"ל: בפרשת הרגלים ב"ראה" נאמר בפסח ובשבועות "במקום אשר יבחר השם לשכן שמו שם", ואילו בסוכות נאמר רק "במקום אשר יבחר השם", היינו שבסוכות נשמטו התיבות "לשכן שמו שם" בנוגע לבית המקדש, מכיון שיש עוד מקום שחל שם שמים עליו, היינו הסוכה, לכן התואר של ביהמ"ק נשאר רק "במקום אשר יבחר השם". וכשם שמצינו הנהגות פרידה מירושלים אחרי עלייתם למקום של "לשכן שמו שם", כך יש ענין מיוחד של פרידה מסוכה, שאף בה מתקיים שיכון שמו. ע"כ.

קמה הנה ידועה מאמר חז"ל ד"כי יצפנני בסכה הוא רמז לסוכות", ולכן אומרים מזמור לדוד ה' אורי עד לאחר חג הסוכות, כן הובא המטה אפרים באלף למטה (סי' תקפ"א ס"ו אות ו') בשם המדרש שוחר טוב על תהלים, וכן הביא גם הקצשו"ע (סי' קכ"ח ס"ב) ובס' מורה באצבע להחיד"א (סי' ל"ז). אבל כבר העיר באלף למגן שם (אות ט') דלא נמצא כן במדרש הנ"ל וגם לא במדרש רבה ויקרא (פר' כ"א ס"ד), ורק בפסיקתא רבתא יש שם רמז על סוכות. ובאמת המ"ב (סי' תקפ"א סק"ב) הביא את המנהג לומר מזמור לדוד ה' אורי רק מר"ח אלול עד יוהכ"פ. אך השפת אמת (ויקרא פסח) כתב דהרמז לחג הסוכות לפ"ד המד"ר הנ"ל הוא בפסוק "שבת בבית ה'". אך פשוט הוא שהדיוק הנ"ל נכון גם אם אין הפסוק "כי יצפנני בסכה" רומז לחג הסוכות, דהדיוק הוא מעצם זה שדוד המע"ה כינה את קודש הקדשים בשם סוכה.

קמי ע"י היטב בזה מש"כ בזה מו"ר הגאון הגדול והמופלא רבי יצחק אייזיק הלוי פרג שליט"א ר"י מרכז התורה וחבר ביד"צ אגו"י, בספרו "ציץ השדה" קונטרס "בחודש השביעי" מאמר י"ג י"ד, דברים בהירים ונפלאים.

והשפת אמת (סוכות תרמ"ב ותרמ"ד) ביאר לפ"ז מדוע בעינן שתהא הסוכה גבוהה עשרה טפחים וז"ל: ולכך צריך להיות גבוה עשרה טפחים, משום דמעולם לא שרתה שכינה למטה מעשרה, ע"ש פ"ק דסוכה. היינו בהיות שיש דין שחל שם שמים על הסוכה ואם יהי' הסכך נמוך מי' טפחים לא יוכל לחול ע"ז שם שמים כי מעולם לא ירדה. ע"כ.

זאת ועוד, שם שמים שחל על הסוכה הוא גם שם הוי"ה ב"ה וגם שם אדנו"ת, וכפי שכתב בהגהות חשק שלמה בשלהי מס' סוכה בשם הפרי עץ חיים (שער חג הסוכות פ"ד) ועוד באיזה ספרי מקובלים, ד"סוכה" מלא עולה במנינו צ"א, כמנין יו"ד ה"י ואל"ף דלי"ת. והיינו דבעצם תוכנה של הסוכה טמונים שמותיו של השי"ת הוי"ה ואדנו"ת. וא"כ מצאנו גם מצאנו שחל שם שמים על הסוכה, ויש בה השראת השכינה ויש בה צד השוה למקדש בכללו, אבל עדיין לא מצאנו את הצד השוה שבין הסוכה לקודש הקדשים.

והנה בהגהות חשק שלמה שם בתחילת דבריו כתב וז"ל: סוכה שהיא גבוהה, נ"ב בכל ספרי הש"ס בבלי וירושלמי וברב אלפס והרא"ש נדפס תיבת סוכה בוא"ו אחר הסמ"ך, אבל נראה דהוא טעות סופר דהרי כל תיבת סכה הנמצאת בתנ"ך כתיב סכה בלא וא"ו ונקוד בשורוק. ע"כ. דהיינו שעיקר תיבת סכה הוא בלא וא"ו, ו"סכה" עולה בגימטריא "פה".

ונל"פ את סוד הענין ע"פ מה שהובא בס' דברי אליהו בשם הגר"א עה"פ בתהלים ל"א "תצפנם בסוכה מריב לשונות", וז"ל: מצות סוכה הוא להכניע יצרא דלשון הרע, להיות כי בשם סוכה נמצאו בו ארבעה אותיות מארבעה מוצאות, סמ"ך מזסשר"ץ שהוא מהשינים, וא"ו מבומ"ף שהוא מהשפתים, כ"ף מגיכ"ק שהוא מהחיק, ה"א מאהח"ע שהוא מהגרון, וממוצא דטלנ"ת שהוא מהלשון אין בו, וזהו מפני שהד' מוצאות אלו מסבבות את הלשון ושומרים אותו לבל יפרוץ בלשון הרע, וזשה"כ תצפנם ב'סו'כ'ה' מריב לשונות, ע"כ. ומבואר בזה סוד הענין ש"סכה" מרמזת על ה"פה", כיון שהסוכה שומרת את האדם מחטאי הלשון.

ויש להטעים את סוד הדבר ע"פ דברי הגמ' בסוכה (כ"ז ב'): וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו, אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת. נמצא שעיקר קיום מצות ישיבת סוכה צריך להיות באופן שכל ישראל ישבו יחדיו בסוכה אחת, ואף דרש"י פירש שם שישבו שם בזה אחר זה, אבל הגר"א בביאורו (סי' תרל"ד סק"ב) כתב דהך גמ' שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, הוא מקורו של השו"ע שכתב דלענין גודל הסוכה אין לה שיעור למעלה, וכן ביאר השפת אמת בגמ' שם,

ובע"כ הכוונה שכל ישראל ראויים לישיב יחד בסוכה אחת באותה שעהקמ"ו. ואם כל ישראל ראויים לישיב יחדיו בסוכה אחת, הרי זה מביא לאחדות בישראלקמ"ח.

וז"ל הגר"ח פלאגי' בס' מועד לכל חי (ס"כ סמ"ח): כתב הרב לחמי תודה ז"ל בפתיחת שערים דף ט' ב', וז"ל: לפי שענין הסוכה הוא מדת האחדות, משום דקי"ל שהוא זכר לענני כבוד שהקיפו כל ישראל ונשאו אותם, כאילו כולם נחשבים לאיש אחד, וזהו שרמוזו רבותינו ז"ל על מה שכתוב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מלמד שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, דהיינו לרמוז על ענין האחדותקמ"ט. ע"כ.

ומהו הגורם היותר גדול לבטל את מידת האחדות בישראל, ולחלקם לאגודות אגודות שלא יוכלו לישיב יחד בשלום, הוי אומר זהו החטא הגדול של לשון הרע, וכפי שכתב מרנא

קמ"ו בשו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' פ') כתב בפשיטות דסוכה חשיב לכו"ע עשה דרבים לענין שדוחה עשה דיחיד, כיון דיושבין באסיפה בסוכה, כמבואר בש"ס סוכה דף כ"ז ע"ב דקרא כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, א"כ שפיר הוי מצות עשה דרבים.

ועי' עוד בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ל"ח) שביאר עפ"ז באופן נפלא את דברי הרוקח (סי' רי"ט) שהביא את הכתוב בספר נחמיה (פ"ח פסוקים י"ד - י"ז): וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחדש השביעי ואשר ישמיעו וגו' לעשות סוכות ככתוב. ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סוכות איש על גגו וגו'. ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום והוא ותהי שמחה גדולה מאד. והביא את הגמ' בערכין (ל"ב ב'): אפשר בא דוד ולא עשו סוכות [בא שלמה ולא עשה סוכות], עד שבא עזרא וכו', ואידך דבעי רחמי על יצר דע"ז ובטליה ואגין זכותא עליהו כי סוכה, והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע וכו'. וכתב הרוקח ליישב ולפרש דברי הפסוקים בנחמיה, דבאמת ישבו בני ישראל בסוכות כל זמני המלכים "אלא מאי לא עשו אלא בימי עזרא, שלא נבנו בתים הרבה בירושלים כי אם מעט, ומעט עם, ובימי המלכים היו בתים הרבה וחצרות, חצר לבעל הבית ועשו בהן הסוכות, ובימי עזרא כתיב אין בתים בנוים, ועשו סוכות ארוכות ורחבות ורוב עם יושבים בסוכה אחת ושמחים יחד" ע"ש.

וביאר הצי"א את כוונת הרוקח, דר"ל דעזרא חידש לנו הלכה מחודשת שהמצב הדחוק של השבים מן השבי הביא אותו לכך, ובהקדם דברי הגמ' בסוכה (כ"ז ב') דפליגי רבי אליעזר ורבנן אם אדם יכול לצאת יד"ח בסוכתו של חבירו, דר"א סבר שאינו יכול, ורבנן סברי דיכול דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת וכו', ופירש"י דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שיהא לכלן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה, ויעו"ש גם בתוס' ד"ה כל האזרח. וא"כ י"ל דזהו שבא עזרא וחידש הלכה מחודשת זאת, דעד שבא עזרא בגלל שלא הוצרכו לכך לא עלה בדעתם לחדש לנו ההלכה שכל ישראל יכולים לישיב בסוכה אחת אף על פי שלא יגיע שו"פ לכל אחד ולדייק זאת מקרא דכל האזרח, וסברו כר"א וכל אחד עשה סוכה לעצמו בחצירו, עד שבא עזרא, ובגלל הצורך אסתיעא מילתא בידיה, וקרא אשכח ודרוש, הוא מקרא זה דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות, שנלמד מזה שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, וציוה ועשו סוכות ארוכות ורחבות ורוב עם יושבים בסוכה אחת ושמחים יחד, מבלי להקפיד אם לא יגיע לכל או"א שוה פרוטה. והמלכים הקודמים לא הבינו לדורשו כנו', וביתר דיוק דמתוך שלא הוצרכו לכך כי היו בתים הרבה וכל אחד היה יכול להקים סוכה לעצמו, לא נתנו לבם להבין ולתת לבם לכך לדרוש הלכה זאת שיוצאין בסוכת השותפין ושכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, עד שבא עזרא שראוי היה שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא קדמו משה כדאיתא בסנהדרין (כ"א ב'), והופיע רוח הקודש בבית מדרשו, ובסוד ה' ליראיו דריש קרא דכל האזרח דראויים כל ישראל לישיב סוכה אחת, ועשו כן למעשה והיתה השמחה בכפלים על הקרא דקא דרוש וחידשו הלכה, ועל קיום המצוה ברוב עם, ובאחדות נפלאה. קמ"ח וע"ד מה שביאר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר) את דברי הגמ' בסנהדרין (כ' א'): אמרו חכמים עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיו ששה תלמידים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה. שהאופן היחיד שיתכן הדבר הזה הוא מחמת האחדות שהיתה ביניהם, שכל אחד מהם חיפש והשתדל לפנות מקום בטלית עבור חבירו, ולא היה עסוק בכיסויו של עצמו.

קמ"ט והוסיף שם עוד וז"ל: והיינו שארז"ל בפ"ק דמס' ע"ז, שאמר הקב"ה לאומות העולם, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, דהיינו שרמוז על מידת האחדות שבו, דהיינו שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, שבזה אין מגיע שוה פרוטה לכל אחד, עד שנחשב לדבר שאין בו חסרון כיס, והיינו שניסה אותם במצוה זו דוקא, לפי שהיא תשובה ניצחת על מה שאומרים הגויים כלום כפית עלינו הר כגיגית, והראה להם שבהם אין שייך ענין קבלת התורה בענים כפיית הר כגיגית, לפי שאין בהם מידת האחדות, וזהו שניסה את הגויים במצות סוכה, לפי שהיה צפוי לפניו שבודאי לא יקיימוה, לפי שענין סוכה מרמז על מידת האחדות, ובגויים אין מידה זו של האחדות. ע"כ.

החפץ חיים בהקדמה לספרו זו"ל: ועוד מקרא מפורש בפרשת ברכה (דברים ל"ג ה') ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופירש רש"י שם והוא מאמר הספרי, שאימתי הוא מלך בישראל, דוקא כשהם ביחד שבטי ישראל ולא אגודות אגודות, וידוע דדבר זה רגיל לבוא על ידי לשון הרע. ע"כ. נמצא שעצם האופן של קיום מצות סוכה שהוא באסיפה אחת של כל ישראל, דעיקר מצות סוכה היא באופן שכל ישראל ישבו בסוכה אחת, הוא המונע מחטאי הלשון וגרורותיו שרגיל לבוא כאשר שבטי ישראל מחולקים לאגודות אגודות, והסוכה מכניעה את יצרא דלשון הרע.

החטא של לשון הרע הוא מסלק את השכינה מישראל, כמש"כ החפץ חיים שם קודם לכן, זו"ל: ועוד נמצא מפורש במדרש רבה פרשת תצא אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה על ידי שהיה לשון הרע ביניכם סילקתי שכינה מביניכם. ובס' שמירת הלשון (ח"א שער הזכירה פ"ד) הוסיף עוד: דכעין זה אמרו ג"כ בערכין (ט"ו ב') אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אל תיקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל. ואם נתבאר שחל שם שמים על הסוכה, פשוט הוא שדיבורי לשון הרע בסוכה ח"ו יסלקו את שם שמים שחל על הסוכה, שהרי לשון הרע מסלק את השכינה מישראל. בא וראה מש"כ המ"ב (סי' תרל"ט סק"ב), זו"ל: ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאד, ראוי למעט בה בדברי חול, ולדבר בה כי אם דברי קדושה ותורה, וכ"ש שיהיה זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות. ע"כ.

והנה הבאנו במאמרנו הקודם ("הפה קודש קדשים") את דברי אדוננו הגר"א שכתב באיגרתו ש"הפה קודש קדשים", ומעתה מצאנו את הצד השווה שבין קודש הקדשים לסוכה, שהרי ה"סוכה" מגינה מפני חטאי הלשון ומכניעה את יצרא דלשון הרע, וכפי שנתבאר שהסוכה מאחדת את כל ישראל ומונעת את הפירוד והחלוקה לאגודות אגודות אשר הוא רגיל לבוא ע"י לשון הרע, והפה נקרא "קודש קדשים".

וזה נרמז דוקא בהך קרא ד"כי יצפנני בסכה", כיון דכתיב לשון הצפנה בסוכה "יצפנני בסכה", שבזה נרמז הענין של שמירת הסוכה מלשון הרע, כדוגמת הפסוק "תצפנם בסוכה" מריב לשונות שכתב הגר"א שנרמז בזה מה שהסוכה מצפינה ושומרת מחטאי הלשון. ולכן גם כתוב "בסכה" חסר וא"ו [וכבר עמד בזה רבינו בחיי בפר' אמור ויקרא פכ"ג פמ"ג] עי"ש, דבכתיב זה "סכה" עולה בגימטריא "פה", וזה מרמז על כך שהסוכה מונעת מחטאי הפה ולכך היא נקראת קודש קדשים.

והנה במאמרנו הקודם ("הפה קודש קדשים") הבאנו את דברי מו"ר מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א שביאר שמקורו של הגר"א ש"הפה קודש קדשים" הוא מדברי התקו"ז (תקונא עשרין וחד ועשרין דף מה עמוד א ובעוד מקומות): ורזא דמלה אם תשכבון בין שפתים אל תקרא אָם אלא אָם. דהיינו שידוע בתורת החן שאָם זה השכינה הקדושה, והשכינה שרויה בין שפתי האדם, והרי המקום הגדול ביותר של השראת השכינה הוא בקודש הקדשים, נמצא שהפה הוא קודש קדשים. וא"כ מתוק לחיך מה שכתוב במדרש בשיר השירים רבה (סוף פ"ג) דיש ג' בחינות, יש בחינת "בת", יש בחינת "אחות" ויש בחינת

"אם", והם מכוונות כנגד ג' הרגלים, פסח הוא בבחינת "בת", שבועות הוא בבחינת "אחות" וסוכות הוא בבחינת "אם" קי, דשפיר הוי חג הסוכות בבחינת "אם", כיון שה"סכה" עולה כמנין "פה" ויש בה שמירה מחטאי הלשון, ולכן היא "קודש קדשים", נמצא שהסוכה היא מקום של השראת השכינה, ושכינה נקראת "אם".

ויש להוסיף בזה דבר נעים ונחמד, שהרי ידוע מש"כ הטור (סי' תי"ז) בשם אחיו רבינו יהודה שהמועדים נתקנו כנגד האבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, סוכות כנגד יעקב. ומדוע סוכות הוא כנגד יעקב, כתב שם הטור דכתיב "ולמקנהו עשה סוכות".

אך לפי משנ"ת יל"פ באופן אחר, דהנה איתא בפסחים (פ"ח א'): ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו', אלקי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל. והגר"א בפירושו לישעיה (פ"ב פ"ב) כתב דאברהם שקראו "הר" היא קדושת הר הבית, יצחק שקראו "שדה" היא קדושת העזרה, ויעקב שקראו "בית" היא קדושת קודש הקדשים קניא. הרי דיעקב שוי לקדושת קודש הקדשים, וא"כ נפלא מאד הוא מדוע סוכות הוא כנגד יעקב, שהרי נתבאר שהסוכה נקראת קודש הקדשים, ויעקב הוא כנגד קודש הקדשים.

והנה בבראשית רבה פר' ויצא (פרשה ע'), ז"ל: אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, מלשון הרע היך מה דאת אמר (ירמיה ט') וידרכו את לשונם קשתם שקר וכו', ואין דרך אלא לשון הרע שנא' (בראשית ל"א) וישמע יעקב את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב. ע"כ. הרי מצינו בזה שיעקב אבינו התפלל להקב"ה לפני צאתו לדרכו הארוכה,

קי עי' במשך חכמה (דברים פ"ה פט"ו) שביאר בזה באופן נפלא ז"ל: והנה כאשר נתבונן על המועדים נראה כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והשפעת האלקים יתברך על עמו ישראל מצדו, שהוציאם ממצרים ונגלה בכבודו ובעמוד ענן, אבל ישראל בעצמם "גוי מקרב גוי", הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (שיר השירים רבה ו' ב')... א"כ מצדם לא היה הכנה רבה והתקרבות לאלקות, רק מצדו יתברך. ובחג העצרת היה שקול משניהם, התקרבות ישראל לאביהם שבשמים בפרישה ג' ימים באחדות האמיתית, שע"ז נאמר "יוחן שם ישראל נגד ההר", בקבלת מצוותיו "נעשה ונשמע", ומצדו יתברך הופעת אור אלקי, וגילוי כבודו, ומתן תורתו... לא כן בחג הסוכות, היה ההתקרבות מצד ישראל, שהם עשו תשובה גמורה על חטא העגל שלא מיחו בערב רב, והם הביאו נדבתם בבוקר בבוקר, והכינו יותר מדאי לכל מלאכת המשכן, והשי"ת החזיר להם ענני כבוד שהיה להם משעה שיצאו ממצרים [כדברי הגר"א בשיר השירים (א, ד)].

וע"ז מצאנו מדרש מופלא בחזית בשיר השירים ס"פ ג': עה"פ צאנה וראינה בנות ירושלים במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו: שאל רשב"י את ראב"י, אפשר ששמעת מאביך מהו "בעטרה שעטרה לו אמו", דחזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת שבע עטרה לבנה, א"ל הן, משל למלך שהיה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה "בתי", ולא זו מחבבה עד שקרא אותה "אחותי", ולא זו מחבבה עד שקראה "אמי". כך היה מחבב הקב"ה לישראל יותר מדאי, וקראן "בתי", ולא זו מחבבם עד שקראן "אחותי", ולא זו מחבבם עד שקראן "אמי". וזה מורה על ג' זמנים האלה, על מה שהיה בעת יציאת מצרים, שאז בבחינת השפע היה בחינת בת, שהיא מקבלת שפע לבד, ובעת מתן תורה היה בגדר אחותי, ששניהם משפיעים ומקבלים זה, ואח"כ בעת עשיית המשכן היה בגדר אמו, שרק היא המשפעת והיא הפועלת מצדה לבד. ע"כ.

קיא מיהו המבי"ט בספרו קרית ספר (הל' בית הבחירה פ"ה), ז"ל: ונראה דקדושת הר הבית שוי לה אברהם אבינו שקראה "הר", וקדושת העזרה יצחק אבינו שקראה "שדה" דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, והעזרה היא כשדה שאינה מכוסה, וקדושת הבית עצמו יעקב אבינו שקראו "בית" דכתיב אין זה כי אם בית אלקים. ע"כ. הרי דכתב דיעקב שוי לקדושת בית המקדש בכללותו ולא הדגיש כדברי הגר"א שיעקב הוא כנגד קודש הקדשים.

גלות רבת שנים, שינצל מהחטא החמור של לשון הרע, ולהנ"ל הוא מבואר מאד, דכיון שמידת יעקב הוא כנגד קודש הקדשים, עליו להתפלל שלא יכשל בחטאי הלשון ע"י פיו ש"הפה קודש קדשים".

זאת ועוד, מקום התפילה של יעקב אבינו שלא יכשל בחטא הלשון היה במקום קודש הקדשים, שהרי מבואר בזה"ק (כרך א' פר' נח דף ע"ב ע"א) ובמדרש תהלים (שוחר טוב מזמור צ"א) עה"פ "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים", שזהו אבן שתיה אשר היה בתוך קודש הקדשים כמבואר ברמב"ם (פ"ד מהל' בית הבחירה ה"א), ובמדרש הנ"ל ובפרקי דר"א (פל"ה) כתוב שיעקב נפל על פניו ארצה לפני האבן שתיה והתפלל, ואין לך מקום יותר מתאים שיעקב אבינו שמידתו קודש הקדשים, יתפלל על חטאי הלשון שהפה קודש קדשים, מאשר במקום קודש הקדשים בעצמו.

ויש להוסיף עוד בזה, שהרי כידוע מידתו של יעקב הוא "אמת" כדכתיב בסוף מיכה "תתן אמת ליעקב", והכוונה לקנין התורה, וכדפירשו בע"ז (ד' ב') עה"פ "אמת קנה ואל תמכור" שהכוונה לקנין התורה, ויעקב הרי תיקן את עמוד התורה, וכפי שכתב הגר"ח מוולאז'ין בס' רוח חיים עמ"ס אבות, שאברהם תיקן עמוד גמ"ח, יצחק תיקן עמוד העבודה, ויעקב תיקן עמוד התורה שהיה יושב אהלים. והתקנה של מספרי לשה"ר הוא בעסק התורה כדאיתא בערכין (ט"ו ב'): אמר רב חמא ב"ר חנינא מה תקנתם של מספרי לשה"ר, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בהקיי. וא"כ שפיר מובן מה שסוכות כנגד יעקב, כיון שהסוכה היא מונעת ומשמרת מפני חטאי הלשון, ויעקב שהוא עמוד התורה, הוא תיקן את התיקון של מספרי לשה"ר.

ובאמת הגר"א הנ"ל בישעיה, כאשר ביאר שיעקב הוא כנגד קודש הקדשים, הוסיף שם וז"ל: וקודש הקדשים שם התורה מונח והיינו בית, ע"כ. ומבואר שעצם זה שיעקב הוא כנגד קודש הקדשים זה מחמת התורה שמונחת שם, ויעקב הוא עמוד התורה, נמצא שהכל עולה בקנה אחד, שהפה החוטא בלשונו הוא פוגם בקודש הקדשים, והשמירה לחטאי

קיי וז"ל הח"ח בס' שמירת הלשון (ח"א שער התורה פ"א) על דברי הגמ' הנ"ל, וז"ל: ומה שאמר הפסוק בלשון עץ חיים, משום דהמות והחיים ביד הלשון, וא"כ מי שמספר לשה"ר קנה לו המות הנצחי. להכי יעצו הכתוב דמי שרוצה לרפאות את לשונו, יאכל מעץ החיים דהוא התורה, ואכל וחי לעולם. אך יזרו את נפשו עכ"פ מכאן ולהבא להשמר מזה החטא, כדרך האדם שהכניס בשגגה לפיו סם הממית ועוסק ברפואות לזה, שאין לו לאכול עוד הסם הממית, ובאופן זה תועיל לו הרפואה על העבר. גם לימוד התורה הוא תקנה שלא יבוא לידי לשה"ר, כמ"ש שם מה תקנתו שלא יבוא לידי לשה"ר אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה. והטעם הוא פשוט, כדאיתא (סנהדרין צ"ט ב) אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל מלאכה אם לעמל פה, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר וכו' הוי אומר לעמל תורה נברא, והענין הוא דניתן לאדם טבע מעת שניתן לו הדיבור, שכלי המבטא יעשו את שלהם ולא יתעצלו בזה, כמו שאר אברי האדם שצריך האדם לעורר את עצמו לזרום, לא כן כח הדיבור, וזה שאמרו לעמל פה. אך יתבונן שלא ניתן לו כח זה כי אם כדי שיזכה בתורה, ולזה אמר דהתקנה שלא יבא לידי לשה"ר הוא רק בעסק התורה. דאי לאו הכי בודאי יכשל בדבורים אסורים, כי מטבע האדם שכלי המבטא שלו לא יהיו סגורים, אם לא מי שיכול להתגבר על יצרו ולעשות עצמו כאלם כמ"ש בחולין פ"ט. ונמצא לפי זה נוכל להבין כמה יש לנו להתחזק בלימוד התורה, הן מצד החיוב העצמי כמו שנבאר איה"ש לקמן, והן מצד שינצל ע"י מכל חלקי דבורים האסורים וכנ"ל. ע"כ הנוגע לענינו.

הלשון הוא ע"י הסוכה הנקראת קודש הקדשים, והתיקון לחטאי הלשון הוא ע"י התורה המונחת בקודש הקדשים.

ובפשוטו זה עומק הביאור במה שהבאנו במאמרנו הקודם ("הפה קודש קדשים") את דברי החפץ חיים שכתב בס' שמירת הלשון (ח"ב פ"ה), וז"ל: ויותר מזה נוכל לראות דבר נפלא ונורא מאד, שהכהן הגדול כשהוא נכנס פעם אחת בשנה בבית קודש הקדשים, העבודה הראשונה שלו קודם קבלת דם הפר וזריקתו היתה הקטרת הקטורת כדכתיב בתורה, ואיתא ביומא דף מ"ד שהקטורת היתה מכפרת על חטא הלשון, וכמו שאמרו שם יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. מזה נוכל להבין גודל קלקולו של הלשון שהגיע עד בית קודש הקדשים לפני ולפנים, ושם צריך לזה כהן גדול שהוא האיש המקודש מכל כלל ישראל והוא יראה לכפר שם לפני ה'. ע"כ. דהכפרה על החטא של לה"ר נעשית ע"י הקטורת שמכפר על לה"ר, דוקא בקודש הקדשים ששם מונחת התורה והתורה היא התיקון למספרי לשה"ר.

בוא וראה מש"כ השפת אמת (דברים לסוכות תרמ"ד): מצות הסוכה אחר ימי תשובה, עפ"י הגמ' דסוכה בפסוק מאחז פני כסא פרשז עליו עננו פירש מזיו שכינתו עליו, וזה הענין מתקיים בכללות בני"י, שעושין תשובה ואמרו חז"ל שמגעת עד כסא הכבוד, לכן יורד אח"כ הארה מזיו כסא כבודו וסוכך וגונן עלינו, כאשר חכמים הגידו שחל שם שמים על הסוכה, לכן צריך להיות למעלה מי' ע"ש בגמ' הנ"ל ואמרם אשתרביב לי' כסא כו'. וזה הענין הי' ג"כ בזמן המקדש שנכנס הכה"ג לפני ולפנים ביוה"כ בענן הקטורת, לכן המשיך הארה שישרה ענני כבודו על בני"י אח"כ בימי החג. ועיין בזה"ק אמור ק"ג א' שמביא הפסוק וכסה ענן הקטורת למצות סוכה. ע"כ. ולדברינו זה נפלא עד מאד, דלאחר שנתקיים ביוה"כ"פ "וכיסה ענן הקטורת" ע"י הכה"ג בקודש הקדשים בשביל לכפר על חטאי הלשון, מגיע חג הסוכות שהוא שומר על חטאי הלשון, ולכן מביא הזוה"ק את הפסוק וכסה ענן הקטורת למצות סוכה. [ועי' עוד מש"כ בזה המהרש"ק בהגהות חכמת שלמה על השו"ע (סי' תרכ"ה) שמצוה לתקן הסוכה מיד אחר יוה"כ, ועפ"ד הירושלמי בפ"ק דיומא].

*

ויהי בשלם סוכו עם וא"ו אחר הסמ"ך ועם וא"ו אחר הכ"ף

כתב בהגהות חשק שלמה במס' סוכה בהשמטה לריש המסכת, וז"ל, סוכה שהיא גבוהה. נ"ב בכל ספרי הש"ס בבלי וירושלמי וברב אלפס והרא"ש נדפס תיבת סוכה בוא"ו אחר הסמ"ך, אבל נראה דהוא טעות סופר דהרי כל תיבת סכה הנמצאת בתנ"ך כתיב סכה בלא וא"ו ונקוד בשורק, וביותר אני תמה על מה שכתב בפרי עץ חיים בשער חג הסוכות פ"ד ועוד באיזה ספרי מקובלים דסוכה מלא בגימטריא צ"א כמנין שם יו"ד ה' ואלף דלית ע"ש, והדבר מתמיה דהיכן נמצא סוכה מלא בתנ"ך, ומאי דכתיב בסכות מלא אחר הכ' אינו ענין לתיבת סוכה. אכן שוב ראיתי דדבר ה' בפיהם אמת דיגעתי ומצאתי בעז"ה בתהלים ע"ו בקרא ד"ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון" נכתב שם סוכו בוא"ו אחר הסמ"ך, וכן כתוב שם במנחת שי דכן צ"ל, וכן מצאתי בספרי כתובים הנמצאים בבהמ"ד של הרה"ג הצדיק

מוהר"ר אריה לייב ב"ר בער זצ"ל הנכתבים בקלף, שנכתב תיבת סוכו מלא ו' אחר הסמ"ך, [וידוע דנכתבו בזמן הגר"א ז"ל וע"פ צוואתו והשגחתו], וא"כ י"ל ע"פ דרך הרמז דמשו"ה כתיב בכל דוכתא סכה חסר לרמז למ"ש חז"ל דבעוה"ז אין השם שלם ואין הכסא שלם כביכול, ומשו"ה כתיב סכה נמי חסר, אבל לעתיד לבוא שיתמלא השם במלאתו אז יהיה באמת סוכה מלא, וי"ל דזה מרמז לנו הכתוב דויהי בשלם סוכו כלומר דאימתי יהיה סוכו בשלימות, בזמן שיהיה מעונתו בציון ואז יהיה השם שלם והכסא שלם, ע"כ.

ולכאורה יל"ע בדברי החש"ל, דאם כוונת הפרע"ח והמקובלים לפסוק זה ד"ויהי בשלם סוכו" הא אין הגימטריא עולה יפה, דהרי תיבת "סוכו" עולה בגימטריא צ"ב ולא צ"א, ויש אחד יתירא. עוד ילה"ק, מדוע אליבא דאמת בהך קרא ד"ויהי בשלם סוכו" כתיב "סופו" עם וא"ו בסופו ולא עם ה"א בסופו, וכמו דכתיב בקרא ד"כי יצפנני בַּסּוּפָה" בתהלים כ"ז שהוא ג"כ נקוד בחולם וסופו באות ה"א.

והנראה בזה ליישב בפשיטות, דהמכוון באחד יתירא שבתיבת "סוכו" הוא לרמז זאת דלעתיד לבוא לא רק שהשם יתמלא ויהיה שלם אלא גם הכסא יתמלא ויהיה שלם, דהלא מה שאמרו חז"ל שאין הכסא שלם היינו שחסר ה"אל"ף של כסא, וכמו שדרשו חז"ל עה"פ "כי יד על כס י"ה" (הובא ברש"י סוף פר' בשלח, עי"ש), וא"כ האחד יתירא בא לרמז על האל"ף דכסא. וממילא א"ש לפי"ז נמי מדוע בהך קרא ד"ויהי בשלם סוכו" כתיב סוכו בוא"ו ולא סוכה בה"א כמו בקרא ד"כי יצפנני בסוכה", משום שזה בא לרמז את ענין זה. ולכאורה הדברים אינם אלא השלמה לדברי החש"ל.

ועדיין יל"ע מדוע בקרא ד"כי יצפנני בסוכה" כתיב בה"א ולא בוא"ו כמו בקרא ד"ויהי בשלם סוכו", ויל"פ בס"ד עפ"י מה שהובא בס' דברי אליהו בשם הגר"א עה"פ בתהלים ל"א "תצפנם בסוכה מריב לשונות", וז"ל: מצות סוכה הוא להכניע יצרא דלשון הרע, להיות כי בשם סוכה נמצאו בו ארבעה אותיות מארבעה מוצאות, סמ"ך מזסשר"ץ שהוא מהשינים, וא"ו מבומ"ף שהוא מהשפתים, כ"ף מגיכ"ק שהוא מהחיק, ה"א מאהח"ע שהוא מהגרון, וממוצא דטלנ"ת שהוא מהלשון אין בו, וזהו מפני שהד' מוצאות אלו מסבבות את הלשון ושומרים אותו לבל יפרוץ בלה"ר, וזשה"כ תצפנם ב'סו'כ'ה' מריב לשונות, ע"כ. והנה חז"ל אמרו ש"כי יצפנני בסוכה" מרמז על חג הסוכות, וכיון שהוא כתוב בלשון הצפנה הרי י"ל שגם בהך קרא נרמז הענין של שמירת הסוכה מלה"ר, ולכן דוקא שם כתיב "בסכה" בה"א ולא בוא"ו, כיון ש"סכה" עולה בגי' "פה" ובא לרמז גם בפסוק זה את הענין של שמירת הסוכה מחטאי הלשון והפה.

עולמות / הרב זאב קופילוביץ

ארבע 'בריתות' וחמש מגילות

מבין כ"ד ספרי התנ"ך קובעות ברכה לעצמן חמשת המגילות אשר שמן 'מגילות' מלשון גילוי מעיד על מטרותן: לגלות ולהאיר רובד נוסף בדרכי ההשגחה לפי ה'סגנון אחד' של כל מגילה ומגילה. המגילות גם נקראות, או כחובה או כמנהג ישראל קדושים, בעיתות רצון של חגים ומועדים לששון, והמה מתמזגות באופן נפלא עם מה שמכונה 'האור של החג' הטמון במסכת שלו, ואולי גם במגילה של החג.

בפשטות ישנו לכל הפחות 'מכנה משותף' אחד בין כל המגילות, במה שכולן נקראות בשם מגילה, ומאחר שרק נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, הרי כל חמשת המגילות נצרכו להיכתב לדורות בצורת מגילה. איך שלא יהיה ביאור המושג 'מגילה' הוא כולל בתוכו את כל המגילות גם יחד. יוצאות מהכלל הם מגילת אסתר שנקראת ספר ונקראת אגרת [דבר בעל השלכות הלכתיות וגם הגותיות-נשמתיות], וכן מגילת איכה המכונה 'ספר קינות' - אסתר מצד אחד 'סיפור דברים' של מגילה, אך ברובד מעמיק יותר הריהי בבחינת 'ספר' העמקה עיוני. גם איכה מקפלת את הממד העיוני.

הצד השווה בין כל המגילות, שהן מגוללות או סיפור דברים כמו אסתר ורות, המספרות את סיפורן של רות המואביה ואסתר המלכה, או שקלא וטריא ומשא ומתן רווי נכספות בין הרעיה לדודה בשיר השירים, בין האדם המתבונן בהוויות העולם למסקנותיו הקודרות בקהלת, ובין המקונן לכאבו במגילת איכה. סיפור דברים חותר אפוא, להפקת מסר כלשהוא, ושקלא וטריא למסקנה כלשהיא.

בספר מעשה רב המתאר את הנהגות הגר"א מתועדת בין השאר באות ק"צ הנהגה ייחודית של רבינו הגר"א, לומר בכל שנה בערב פסח, את ארבעת הפסחים שבתנ"ך: א. פסח מצרים. ב. פסח יהושע. ג. פסח חזקיהו. ד. פסח יאשיהו. כל הפסחים היו מלווים בכריתת ברית מיוחדת, ופן נוסף, בקשר האלמוות בין הבורא לעמו - רצוננו במאמר זה לערוך אפוא השוואה בין ארבעת המגילות (לבד קהלת) לארבע הבריתות. גם אם ניתן להבין את הדברים באופן שונה, אך זהו 'קרוב לאמת'.

השוואה הראשונית המתבקשת היא בין מגילת אסתר לברית של מעמד הר סיני, שכן כידוע מחז"ל בימי מרדכי ואסתר 'הדר קבלוה מרצון' את כריתת-הברית של מעמד הר סיני, שנעשה בשעתו באופן של כפה עליהם הר כגיגית. הרמב"ם מבאר כידוע את העניין של 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני', שהרצון האמתי של יהודי הוא, לעשות את רצון ה' בכל מצב, והכפיה מורידה את המחסום מעל הרצון הפנימי.

ה'כפה עליהם הר כגיגית' נחשב לכאורה כביטוי לעבדות של 'כי לי בני ישראל עבדים' ולא עבדים לעבדים, ויתכן שה'הדר קבלוה ברצון' בימי מרדכי ואסתר גילה את הרצון הפנימי של כל יהודי, ושפך אור על הכפיה שתבוא בקרוב לידי ביטוי בעמל תורה שבעל

פה בידי אנשי כנסת הגדולה שלא כרת הקב"ה ברית אלא עליה, שהיא אינה רק קבלת עבדות, אלא יגיעה מוציאה לאור את הרצון היהודי האותנטי.

דעת לנבון נקל, שמגילת אסתר שנועדה לזמני הסתר, עיתה וזמנה אינם ליל מורא גדול זו גילוי שכינה, אלא בחודש שנים עשר הוא חודש אדר, שאז ישנו הסתר אך מתגלה הרצון הפנימי כמבואר במזמור כ"א בתהילים הרומז לימי אסתר שהגם שנדמה כתולעת ולא איש: 'יצילהו כי חפץ בו'. לחילופין מנהג ישראל קדושים לקרוא בליל הסדר מגילת שיר השירים המהווה שיא התעצמות של כריתות הברית.

בנוגע לברית השניה של ימות יהושע, הרי התוס' בסוטה מצטטים ירושלמי, שהערבות בין יהודי לרעהו על הנסתרות חלה רק לאחר כניסת ישראל לארץ בימי יהושע, כאשר מעין מעמד הר סיני היא נעשתה בירדן ויהושע אמר להם אם אין אתם מקבלים ערבות על נסתרות תטבעו בנהר, ובוטלה בימי יבנה הנודעים לתהילה.

גויים העושים מעשה טוב 'לגרמיה עבידין', אך יהודי עושה בשם כל ישראל (ע"פ זוהר). ומה נאה יותר מאשר קריאת מגילת רות ביום מתן תורה שהיה 'כאיש אחד בלב אחד'. 'המלך' הרי 'ליבו לב העם' כלשון הרמב"ם, וממילא מגילת רות המתארת את השתלשלות רקימת משפחת מלכות בית דוד, שייכת לברית הערבות...

'הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם' - רש"י מבאר, שמאחר שאין אדם יכול לדעת מה שבליבו של חבירו, לכן הערבות בימי משה הייתה רק על הנגלות. יתכן, שערבות על הנסתרות אפשרית, רק אם עם ישראל נחשב כגוף אחד, וכשם שהידיים לא התאוננו על הרגליים, כך באופן טבעי מעשה הפרט מזיק לכלל.

ברית מיוחדת היא הברית של 'אני ה' שוכן איתם בתוך טומאתם' - ראשיתה בפסח חזקיהו, שנעשה בפסח שני עקב טומאת רוב ישראל, ואיתא בנביא, שחזקיהו ביקש מהקב"ה שיחשב להם הפסח ההוא שנעשה שלא בשלמות. מחד גיסא הדבר רומז לפסחים של שנות הגלות, ומאידך גיסא 'השוכן איתם בתוך טומאתם' מקומו במגילת איכה בימי תשעה באב. כידוע, הכרובים היו מעורים זה בזה בשעת החורבן.

אחרון אחרון חביב 'פסח יאשיהו' שנערך לאחר שיאשיהו עליו העיד הפסוק שלפניו לא היה מלך בישראל אשר שב אל ה' בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאודו, את העבודה זרה מארץ ישראל, הכנה לימים בהם 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ', ועל פסח יאשיהו נאמר בנביא שמימות שמואל הנביא לא היה כפסח הזה, ופסח כזה לא יהיה עוד עד 'השיר יהיה לכם בליל יתקדש חג' לעתיד לבוא. שיר השירים שכזה.

בשונה משאר המגילות שיש להן בן זוג בכריתת ברית מקבילה, הרי קהלת 'אין לה בן זוג' בדמות כריתת ברית מיוחדת. כדברי האלשיך, ספר קהלת המהביל את ענייני העולם, נקרא אפוא בחג הסוכות, בו יושבים בסוכה צרה המהבילה את כל ענייני העולם. לא בכדי נקרא חג הסוכות בשם 'חג שמחתנו' יען כי כדברי המשנה "איזהו עשיר השמח בחלקו" בלא לפזול לצדדים... קהלת עניינה 'שמחה אמיתית'.

כפי שניסח איש תבונות בעל שיעור קומה: השמחה אינה מצב רוח, אלא השקפת עולם. מצבי רוח הם חלק בלתי נפרד ממבנה הרגש של כל אדם, והשקפת עולם זו צורת הסתכלות על העולם. שמחה לפי זה נגזרת מצורת הסתכלות על העולם באופן של 'איזהו עשיר השמח בחלקו' - לא עשירות של 'יש לו מנה רוצה מאתים', אלא עשירות שאדם מלא וגדוש בעשירות, עד שהוא אינו נזקק לתאוה של 'יש לו מנה רוצה מאתים', כדי להשביע את רצון העשירות. די לו רק בשמחה בחלקו.

לאחר שהתייאש קהלת מחכמה המובילה לכעס ודעת המביאה למכאוב, והוללות נעדרת מחשבה מה יהיה סוף האדם, בא למסקנה 'את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם', ואם אתה עושה כן **אשריך בעולם** הזה וטוב לך לעולם הבא, ורשב"י שהיה טמון בחול במערה י"ג שנים נאמר עליו: **בר יוחאי נמשחת אשריך**. [הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, מאחר שעלו יותר מדרגתם].

מגילת קהלת מושתתת ברובה על 'חכמתו של שלמה'. לכן אולי היא נקראת בחג הסוכות שמקריבים בו שבעים פרים כנגד שבעים אומות, לרמז על כך, **שמשמשים בחכמת האומות** כדי לבוא דרכה לתכלית הנרצה: 'סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם'. חכמי האומות עצמם נאמר עליהם 'יוסיף דעת יוסיף מכאוב', כידוע ליודעים שבאו בסוד פרשת חייהם מעבר לזרי התהילה וכביכול זירי דופנה, זו **אפופת טרגדיה מראשיתה ועד אחריתה**.

מכלל הדברים משמע, שסוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם, לא רק בא לפתור את בעיית ההוללות, אלא גם את היוסיף דעת יוסיף מכאוב - או שכאב בעל תכלית נחשב אצל הבאים בסוד הדבר כייסורים של אהבה, בבחינת 'יוסיף מכאוב יוסיף דעת', והלווי שיוסיף מכאוב והעיקר שיוסיף דעת, או שעצם 'את אלוקים ירא' מוביל לשמחה, **סיפוק עילאי שהאדם חש שחיו מובילים לתכלית הנרצה**. כאשר גדול בישראל בשיעור קומתו של הרמב"ם משתמש בחכמת האומות למען התורה, מאחר שנהירים לו גבולות ההבנה האנושית, העיון בחכמת אריסטו ואפלטון, וממנו ניקח לעבוד את ה', נעדרי כאב של תסכול של העדר הבנה, [הלא הרמב"ם אבי בעלי החקירה הוא זה הממליץ שלא לעסוק בחקר דברים משוללי הבנה, ומזהיר שאדם שיעשה כן יאבד את חוש ההבנה גם בדברים שבכוחו].

כאשר עוסקים בשמחה יש לנו לדעת, שישנם כמה סוגי שמחה, הבאות לידי ביטוי נרחב בשבע הלשונות של שמחה. כפי המשתמע הרי המרכזיות שבהם הן: **ששון ושמחה**. ישנה שמחה טבעית של ילד, ולחילופין אצל אדם מבוגר יש או 'אור זרוע לצדיק' - אור ההשגה שהצדיק משיג בהכרה בהירה את שורשי הדברים ופנימיות העניינים, ומואר לו העניין שמעשיו מובילים לתכלית הנרצה ריח ניחוח לה' ככליל לאישים, או 'לישרי לב שמחה' - **שמחת 'ישרי לב' נעדרי חשבונות רבים**.

כמבואר בדברי המהר"ל, אדם חושב הינו **אדם פחות שמח**, [ולכן הריקוד לעתיד לבוא יעשה על ידי הצד הפחות חושב בבריאה], ולמעשה מקור דברי המהר"ל הוא לכאורה

הפסוק הנזכר מקהלת "כי ברוב חכמה רוב כעס יוסיף דעת יוסיף מכאוב", מחמתו חדל קהלת להעריץ את החכמה, המביאה בדרך כלל היפך המטרה.

עצם החשיבה אינה בהכרח מונעת מהאדם החושב את היכולת לשמוח, אלא שהמחשבה מביאה לכמה מוטציות המונעות שמחה, שאינן קיימות בהיגיון התורה כמקרא שכתוב: 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'. ואלו הן על רגל אחת: א. מחשבה מעצם טבעה חוסמת בדרך כלל את הטבעיות שבנפש הגורמת לשמחת הילד ונאבדת בבגרות. ב. מחשבה מובילה אדם להעפיל מעבר לדרגותיו ולהתאכזב עמוקות. ג. מחשבה גורמת לאבד את הגבול הדק בין מה שבתחום ההבנה למה שלע"ע, או לעולם ועד, אינו בתחום ההבנה. ד. אדם בעל מחשבה עסוק רבות במחשבות על עצמו, ועצם החטטנות סוחטת כוחות. ה. המחשבה מביאה מטבע הדברים ספיקות רבים, וקושי לעמוד באי וודאות, ו'אין שמחה כהתרת הספיקות'.

התורה מבטאה את הטבעיות שבאדם, שכן 'אין אדם למד אלא מה שליבו חפץ', כמו כן התורה מותאמת לפי כוחו של כל אחד ואחד, והלומד יודע לתרגם את האי הבנה לניגון של חווית קושיא, והתורה מיישבת דעתו של אדם ומודיעה לו את חטאיו וחסרונותיו כמו אימא דמודעא לברא במילין רכיכין (אמא המחנכת את בנה ברכות) כלשון הזוהר, וכן התורה מכירה בעולם הספיקות כחי נושא את עצמו שאינו פוגם כהוא זה בוודאות - 'אשר נתן לנו תורת אמת', ואלו ואלו דברי אלוקים חיים'.

התורה מחד גיסא מפתחת כידוע את השאיפות ורצון להשיג עוד בבחינת 'הרחב פיך ואמלאהו', וכן 'שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב', שמחה על מה שהספיק לקחת באמתחתו, ועצב על מה שעדיין לא הספיק לקחת, ומאידך גיסא אדם הלומד מה שליבו חפץ ויש לו חדרי חדרים בתורתו הייחודים רק לו, כאשר כיוון שעמל בה נקראת תורתו, יש לו שמחה טבעית ורצינית על שהוא 'מצא את עצמו', נואמנם 'תלמידי חכמים קצירי ומריעי' שהם 'חולי חולי האהבה', אך באה שבת באה מנוחה, שבשבת נותנים לאדם משאלות ליבו שידע מהם משאלות ליבו, ממילא מאחר שכל מלאכתך עשויה אפילו ברוחניות הלומד אינו מודאג מהקושיות].

חג הסוכות הינו 'חג שמחתנו', ומשמחה זו היו שואבים רוח הקודש לפנים בישראל בזמן שבית המקדש ניצב על מכונו וטרם עלה בלהבות. מאחר שבמצוות השמחה מתחייב מדאורייתא רק מי שכבר אינו ילד, לא מפתיעים אפוא דברי הגר"א ששמחה היא המצווה הקשה ביותר בתורה. השמחה של ניסוך המים הריהי בבחינת 'הפכת מספדי למחול לי' - הכאב והבכי של המים התחתונים 'אנן בעינן למהוי קמא מלכא' הופכים לפסגת השמחה של מה שמכונה 'שמח בחלקו ברוחניות'.

ילד אינו שמח בגלל מה שהוא מבין, ואדרבה מבואר בחובת הלבבות ברשימת חסדי הבורא, שאחד החסדים המופלאים שהעניק הבורא לברואיו הוא שהקטן אינו מבין לגמרי את מגבלותיו... המים התחתונים מרמזים לאנשים הקולטים היטיב את שפלות מצבם והדבר מקשה עליהם את השמחה, ובסוכות שורה עליהם השמחה, למרות ובגלל שהם אינם מבינים מדוע ערבה שונה מהאתרוג.

אליבא דמשנת השפת אמת, בחג הסוכות כל מדרגה משפיעה לדרגה נמוכה ממנה, והגם שלרדת לרמה רוחנית נמוכה ממך, זו משימה קשה, אך זאת היא השמחה בסוכות שהנברא **שמח בחלקו ברצון בוראו**: להשפיע לזולתו הנמוך ממנו, הגם שעבורו זו ירידה. זוהי האחדות של הערבות ההדדית, ש'הצדיקים שנמשלו לאתרוג' הם הלב של עם ישראל. הערבה כמו החלבנה היא 'חלק מהקומה השלמה'.

גם קהלת נגע בעניין העשירות והעניות (בגשמיות וברוחניות), שלכאורה ההיגיון האנושי העלה בעבר אפשרות שמומשה לבטל את ממסד העשירות, והעלה יגון ואנחה בחלקו. אדרבה לדבריו, חלק מעניינו של ירח האיתנים בכלל וחג הסוכות בפרט, שישראל משפיעים לאומות העולם למרות שזו ירידה מבחינתם. כמבואר בכתבי בעל התניא, יש כלל גדול בקדושה 'סופו נעוץ בתחילתו', ובאיזה אופן שהוא תמיד האנשים הנמצאים בדרגות גבוהות יצטרכו את המעלות של האנשים הנמוכים ולפי אזהרתו בהעדר הבנה זו לא שורה הקדושה. היא הנותנת, לא לחשוב על עצמך בלבד, וכוח הנתונה וההשפעה, הם אלו שכידוע צוררים בכנפיהם את השמחה - לא נתינה מ'למעלה למטה', אלא נתינה שהאדם יודע שלא פחות ממה שבעל המדרגה הנמוכה זקוק לבעל המדרגה הגבוהה, בעל-מדרגה זקוק לפשוטי-עם.

די בברכת 'שלא עשני גוי' כמו השבעים פרים של אומות העולם לשמח. אפילו בעל התניא אבי שיטת החכמה הבינה והדעת מבאר את עניין השמחה שהוא כפשוטו מעצם מה שהנך יהודי. זהו אפוא המכנה המשותף בין הצדיקים לפשוטי עם 'שמחו צדיקים בה' והודו לזכר קודשו' - אמנם הצדיקים נפשם זרועה אור, והם משיגים אפוא באר היטיב עד היכן הדברים מגיעים, אך שמחתם לא מחמת ההשגה. תכלית הידיעה שנדע שלא נדע, והרבה יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. השמחה היא 'שמחו צדיקים בה' והודו לזכר קודשו', הודאה פשוטה על עצם עובדת היותך יהודי.

*

הסוכה וארץ ישראל ומה שביניהם

אחת התופעות המפליאות בכל הנוגע למצוות סוכה מהוות אפוא החפיפות המובהקות בינה לבין ארץ ישראל בכלל, ובית המקדש בפרט. ואלו הן: א. הגמרא מציינת לגבי ביטול עבודה זרה **שצריך בשבילה את הזכות של ארץ ישראל**, וכן מתי שאנשי כנסת הגדולה ביטלו את יצרא דעבודה זרה, הם חשו כמו בהגנה של הסוכה.

ב. בעל התפארת שלמה מביא, **שמתי שהם חנו בסוכות הם חשו כמו בארץ ישראל**, ובכך מיישב על פי חסידות קושיות בפשט בפשר העיכוב הבלתי מוסבר בסוכות בדרכם ארצה. ג. הגאון מוילנא מבאר הפסוק 'ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון' □ הסוכה וא"י חופפים זה לזה במה שבשניהם 'האדם נכנס כל כולו למצווה'.

ד. בארץ ישראל מצינו ברמב"ן ועוד, **שההנהגה שם היא על ידי הקב"ה בעצמו בלא שרי אומות**, וכיוצא בזה מצינו בגר"א שבט"ו בסוכות הוקם המשכן לאחר חטא העגל, ובוטלה

האפשרות של 'הנני שולח מלאכי לפניך', והקב"ה השרה ביניהם שכינתו בעצמו. ה. באשר לסוכה ובית המקדש מצינו שחנוכת בית המקדש על ידי שלמה התחילה ביום כיפור והתפרסה על פני סוכות, וכן לכה"פ לפי הפני משה בירושלמי שביעית, כשעם ישראל היה בגלות בבל לא עשו סוכות, כי היו בגולה, [בימינו התבטא השר שלום מבעלז, שהסוכות הם תחליף לעבודת המקדש]. ו. המגיד מטריסק מבאר את הפסוק 'כי שמש ומגן הוי"ה אלוקים', **סוכה מאירה עם הגנה, כשם שהמסתכל בשמש מסתנוור וזקוק להגנה, וכיוצא בזה איתא מבעל התניא באותו פסוק על היחס בין בית המקדש לקודש הקדשים, שבקודש הקדשים היה מאירה שמש בלי הגנה, ובבית המקדש שנקרא סוכה ההארה הייתה עם הגנה.**

וכאן הבן שואל: מהו אכן אותו מכנה משותף בין חג הסוכות וא"י המשתייך לעניין ביטול עבודה זרה, והתשובה היא: **תכונת ההתמסרות והיחידה ליחדך.** אברהם אבינו כל העולם היה בעבר אחד והוא מהעבר השני, ומבואר בכתבי רבי חיים מוולוז'ין, שכל התעוררות בלתי מוסברת לבוא לארץ ישראל בגלגולים שונים במקום סכנה ממש, מקורה ב'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך', וכמו כן הסוכה היא זכר לענני כבוד, כאשר תחת התפוח שהוא אתרוג לדברי התוס' בשבת שאין לו צל, עוררתיך, ל'לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

וראה זה פלא. והישענו תחת העץ הכרוך בביטול ע"ז של הערבים ע"י אברהם אבינו, לדברי המדרש רומז לענני כבוד □ בעקבותיהם באה מצוות סוכה שהיא כאמור משתייכת לביטול עבודה זרה, על ידי ה'לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

תכונת ההתמסרות המוחלטת היא תכונה יהודית, ולהבדיל של הזוהר לעומת זה שבעה עממים, שכמבואר בחז"ל, בשונה משאר האומות שמנהג אבותיהם בידיהם הם דבקים בעבודה זרה בהתמסרות עצמית מובהקת. כמבואר בכתבי בעל התניא, אברהם אבינו התמסר בתחילה להתבוננות בגדלות השמש בהתפעלות עצומה, וכשראה שאין בה ממש בשעת השקיעה, עבר להתפעלות עצומה בהתבוננות בגדלות הקל הגיבור והנורא בורא השמש. ואכן העם היהודי אין אצלו מצב של העדר התמסרות לדבר מה. 'או יהודי או צלוב' □ כלשון הרמב"ן בפירושו על התורה.

למרות שכמבואר בגמרא, שיהושע לא ביטל עבודה זרה, אך למעשה הוא הכניע איתני טבע □ או את כוח הים בזעיר אנפין ב'הירדן יסוב לאחור' בכניסה לארץ ישראל, או את השמש הפסגה בעולם העתיק שהעמיד את השמש, ועד כדי כך היה בכך דבר חידוש ופלא, עד ששמו על קברו דמות חמה שמי שהעמיד חמה מוטל בקבר. [ניתכן בדרך אפשר, שמאחר שביטול עבודה זרה מבטל את הבחירה, יהושע שהיה משבט אפרים, שכמבואר מספרים עניינו בחירה עצמית למרות שהנעשה אדם בצלמינו כדמותינו הרומז לכוח הבחירה יכול לגרום למינים, יכולת לטעות ולסטות].

הרשב"א אגב בחידושי אגדות מבאר על זה הדרך מדוע אליהו נענה בתפילת המנחה, כי השמש שהייתה הפסגה בעולם העתיק מראה על תשות כוחה, וזהו עת רצון גדול, ואכן

יצוין שברכת 'יוצר המאורות' שביסודה תוקנה על הבנה שהקב"ה הוא ניהו יוצר האור
ובורא החושך מזמינה אמירת קדושה באופן טבעי בביטול ע"ז.

פתחי הלכה / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

פסולי ד' מינים בשאר ימי החג

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֶבֶת וְעֶרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם
לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים (ויקרא כג-מ)

תנן בסוכה פ"ג מי"ב, 'בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב
בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש'.

מקור הדברים הוא בתורת כהנים אמור פרשה י"ב אות ט', דדריש את הפסוק לפרקים,
דרישא דקרא וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן - קאי על הגבולין, וסיפא דקרא וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי
ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים - קאי על המקדש.

עוד תנן התם ריש פרק רביעי, 'לולב וערבה ששה ושבעה ... לולב שבעה כיצד יו"ט
הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה', דהיינו דכשחל
יו"ט ראשון בשבת - היו נוטלים בו לולב, אך שבת שבשאר ימי החג - לא היו נוטלים בו
לולב, ומבואר בגמ' שם דף מ"ג ע"א, דדוקא יום ראשון דוחה שבת, דכיון דחיובו מן התורה
גם מחוץ למקדש - ע"כ לא גזרו בו רבנן כלל, עוד מבואר התם, דהאידינא דלא בקאינן
בקביעותא דירחא, גזרו ביה רבנן - אף ביום ראשון.

והנה זה פשוט, דכיון דחיוב הנטילה בגבולין בשאר ימים - הוא מדרבנן, ע"כ יש להקל
בהם בספיקות, מדין 'ספק דרבנן - לקולא', משא"כ ביום הראשון דהוא מדאורייתא -
דנקטינן להחמיר ספיקות, וכפי שנקטו הפוסקים גבי חזוית אחת באתרוג - עי' להלן אות
י"ב. קנג

אלא שמלבד זה, עולה מהגמ' דישנם דינים שמקילים בהם לכתחילה בשאר ימים, ומקור
הדברים הוא בגמ' דף ל"ו ע"ב, 'איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני
והא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק
כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי א"ד
אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולרבי חנינא קשיא מתניתין ל"ק כאן
ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני', דהיינו דרבי חנינא היה אוכל מקצת מהאתרוג ביום השני,
ואח"כ היה נוטל את הנשאר בברכה, ומבואר מזה דפסול חסר הנוהג ביו"ט ראשון - אינו
נוהג בשאר ימי החג.

הבדל נוסף בין ימי החג, כבר מבואר במשנה בסוכה פ"ג מי"ג, 'שאמרו חכמים אין אדם
יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו ושאר כל ימות החג אדם יוצא ידי

קנג עיי"ע להלן אות ט' בדין נקב מפולש בלא חסרון, ובאות כ' בדין הדס ששלשת עליו העליונים כמושים.

חובתו בלולבו של חבירו, ומבואר בגמ' דף מ"א ע"א, דמקור הדין הוא מדכתיב 'לָכֶם - משלכם ... מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה'.

מאידך בריש פ"ג תנן 'לולב הגזול והיבש פסול', ואיתא עלה בגמ' דף כ"ט ע"ב, 'קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביום טוב שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול וכו', מבואר דפסול יבש נוהג בכל ימי החג.

והדברים צריכים ביאור, הלא כל פסולי הד' מינים נלמדים מהפסוק וְלִקְחֶתֶם לָכֶם וכו', ואי תקינו רבנן בגבולין שיטלו כל שבעה, אמאי חלק מהפסולים נוהגים בהם, וחלקם אינם נוהגים.

וכתבו התוס' בדף כ"ט ע"ב ד"ה בעינן, דתקנת חכמים בנטילה בשאר הימים - היתה רק על עיקר הלקיחה, וכגון החיוב על כל אחד ואחד בנטילת ד' מינים, והו"ה שכל המינים מעכבים זה את זה, ושצריך לנטלם כאחת, קני' אך לא תיקנו בהם חכמים את שאר התנאים המסוימים של נטילת ד' מינים, וע"כ אין בהם לא את הדין של לָכֶם, ולא את הפסול של חסר. קני'

אלא שנחלקו הראשונים ביסוד הפסול של חסר (ביום הראשון), דברמב"ם פ"ח הל' ט' מבואר, שפסול חסר הוא - משום שאינו 'הדר', קני' ומתוך כך עולה שגם פסולי הדר - יש להכשירם בשאר ימים, אולם שיטת רש"י שם ד"ה ומשנינן, שפסול חסר אינו מטעם 'הדר', אלא משום שנאמר 'וְלִקְחֶתֶם' ודרשינן ביה 'שתהא לקיחה תמה', ועפי"ז כתבו התוס' שיש להכשיר בשאר ימים - רק את פסולי 'חסר', אבל פסולי 'הדר' - פסולים אף בשאר ימים, קני' וכן דעת הרא"ש פ"ג סי' ג'. קני'

והעולה מהדברים: א' הדינים שהם בעיקר נטילת ד' מינים - כו"ע מודו דנוהגים כל שבעה, ב' הפסול של 'לכם' - כו"ע מודו שאינו נוהג בשאר ימים, ג' הפסול 'חסר' כו"ע מודו שאינו נוהג בשאר ימים, ד' בפסול של 'הדר' - נחלקו בו הראשונים, דדעת התוס' והרא"ש דנוהגים הם כל שבעה, ודעת הרמב"ם דנוהגים רק ביום הראשון.

קני' והו"ה דיש לפסול בשאר דינים שהם בעיקר הלקיחה, כגון: א' אינו מינו, ב' פסולי אכילה והנאה, ג' חסר בשיעור, וכפי שיבואר להלן.

קני' ועי' להלן אות ב' בדין יבש, האם הוא דין מעיקרי המצוה, או דין מסוים במצוה, ומש"כ שם בשם המשנת יעקב. קני' כן כתב המ"מ שם בהסבר דברי הרמב"ם.

קני' והא דראו חכמים לפסול את 'פסולי הדר' כל שבעה - אף שאינם מעיקר המצוה, היינו משום הדין של 'הידור מצוה'.

קני' ודו"ק דמבואר בתוס' וברא"ש, דהחילוקים הנ"ל שייכים דוקא בגבולין, אך במקום המקדש - אין חילוק בין יום ראשון לשאר ימים, ואף דין 'לכם' נוהג כל שבעה, אולם להלן בסוף הדברים, הובאה שיטת הרמב"ן דס"ל דאף במקדש נוהג דין 'לכם' - רק ביום הראשון.

להלכה, נחלקו בזה השו"ע והרמ"א, דדעת השו"ע סי' תרמ"ט סעי' ה', לפסוק כשיטת הרמב"ם - דפסולי 'הדר' כשרים בשאר ימים, אך הרמ"א פסק כשיטת הרא"ש - דפסולי 'הדר' פסולים כל שבעה ימים. קנט

והנה אף דנתבאר דכו"ע מודו דפסול 'חסר' כשר בשאר ימים, מ"מ כתב הראב"ד בספר תמים דעים סי' רל"ג, דמשום 'הידור מצוה' - אין לקחת חסר בשאר ימים, וכ"כ המאירי בסוכה דף ל"ו ע"ב. וביאר דבריהם במקראי קודש ח"ב סי' כ"ו, דאי"ז מטעם 'הדר', אלא מהדין הכללי של 'זֶה אֱלֵי וְאֲנִיהוּ', קס וכיון שכן, פשוט דאזלינן בזה בתר ראייה רגילה - ולא בהתבוננות, כמו"כ אזלינן בזה בכל ענין לגופו, אי מוריד ממראיתו המהודרת.

והנה נידון זה יש בו נפק"מ בכל שנה ושנה, לידע אלו פסולים נוהגים רק ביום הראשון, ואין לחוש להם אם נתהוו רק בימים המאוחרים של החג, אולם בשנה שיו"ט ראשון של סוכות חל בשבת - יש לכך משנה תוקף, דבכה"ג כבר בקניית הד' מינים קודם החג, נוכל להקל לכתחילה בדינים מסויימים.

השתא דאתינן להכי, נראה להביא את כל הפסולים המצויים בארבעת המינים, קסא ולבאר בכל אחד מהם משום מה הוא פסול, והאם פסול הוא בכל הימים:

א. חסר בשיעור (בכל המינים)

שיעור אתרוג הוא לכה"פ כביצה, שיעור הלולב ארבעה טפחים, ושיעור ההדס והערבה שלשה טפחים. ומבואר במ"מ (שם) דכל שחסר בשיעורו - הוי בכלל 'מיכתת שיעורייהו', ופשוט שאין יוצאים בהם כל שבעה. קסב

ב. יבש (בכל המינים)

איתא בגמ' ריש פרק לולב הגזול דף כ"ט ע"ב, 'בשלמא יבש הדר בעינן וליכא', וכבר נתבאר שנחלקו (הראשונים ובעקבותם) השו"ע והרמ"א, אי פסול הדר נוהג כל שבעה. קסג
אולם בירושלמי סוכה פ"ג ה"א (דף ט"ו ע"ב), מבואר דפסול יבש הוא משום דהוי בכלל לא הַמְתִּים יְהִלְלוּ יְהוָה, וביאר הראב"ד בהלכות לולב ד"ה מיהו, דהוא משום דיבש חשוב כמת - וכמי שאינו, וכן פירש בקרבן העדה שם, וא"כ יש לפוסלו כל שבעה, וכ"כ השערי תשובה סי' תרמ"ט ס"ק נ"ג, דאף המקילים בשעת הדחק בפסולי הדר בשאר ימים, מ"מ אינם מקילים ביבש. קסד

קנט ועי' בשעה"צ ס"ק נ"ג, דמלשון הגר"ז והחיי"א מבואר, דס"ל דבשעת הדחק יש להקל בפסולי 'הדר' כל שבעה, שכן דעת רוב הראשונים, חוץ מיבש - דהוי בכלל לא הַמְתִּים יְהִלְלוּ יְהוָה, אמנם השע"צ נשאר בצ"ע.

קס כדתניא בגמ' בשבת דף קל"ג ע"ב, 'דתניא זֶה אֱלֵי וְאֲנִיהוּ'התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין'.

קסא תחילה יובאו הפסולים השייכים בכל ד' מינים, ואח"כ פסולים השייכים באתרוג, לולב, הדס וערבה.

קסב שלחן ערוך סי' תרמ"ט סעי' ה'.

קסג אולם עי' במשנת יעקב הלכות לולב פ"ח ה"א, דהאריך להסביר בדברי רש"י, דס"ל דפסולו אינו משום 'הדר', אלא משום 'זֶה אֱלֵי וְאֲנִיהוּ', ומשום הכי נוהג דין זה כל שבעה.

קסד ועי' להלן אות י"ב בענין חזוית, האם מועיל שיקלף את היבשות שבו.

ג. שאול (בכל המינים)

מבואר בגמ' דף מ"א ע"ב, דשאול פסול ביו"ט ראשון משום שאינו בכלל 'לכם', וכבר נתבאר דפסול 'לכם' הוי רק ביום הראשון, וע"כ אפשר לכתחילה ליטול לולב שאול בשאר הימים. קסה

ד. גזול (בכל המינים)

נחלקו האמוראים בדף כ"ט ע"ב, בדין גזול בשאר ימים, דעת רבי יוחנן דאעפ"י דלא בעינן 'לכם', מ"מ הא הוי 'מצוה הבאה בעבירה', וע"כ לא יוצא בו אף בדיעבד, אולם דעת שמואל דברבנן לא חיישינן ל'מצוה הבאה בעבירה', וכשם שיוצא בשאול - הו"ה דיוצא בגזול.

והנה מפשטות דברי השו"ע מבואר דנקט בזה לקולא, שהרי כתב בסי' תרמ"ט סעי' ה', 'כל אלו שאמרנו שהם פסולים משום מומין שבארנו, או מפני גזל וגנבה - ביו"ט ראשון בלבד, אבל בשאר ימים הכל כשר', אולם דעת הרמ"א לפסוק כרבי יוחנן, דאף בשאר הימים אינו יוצא בלולב גזול.

ודו"ק דמדברי השו"ע בסעי' א', משמע דאוסר לגנב והגזולן עצמו - אף בשאר ימים, וכבר עמד בזה המג"א ס"ק ט"ו, וכתב לפרש בדברי השו"ע, דאף הוא ס"ל דלכתחילה יש לחוש לגזול אף בשאר ימים, ורק בדיעבד יוצא בו בכל שבעה. אולם עי' בביאור"ל ד"ה מפני, דיש מהאחרונים שהבינו בדעת השו"ע, דאף הוא ס"ל להחמיר בזה - אף בדיעבד. עו"כ המשנ"ב בדבריו, דבכל אופן לא יברך עליו.

והנה אף שנתבאר שלדעת הרמ"א אינו יוצא בלולב גזול, וע"כ פשוט שחייב ליטול שוב לולב אחר, מ"מ כתב הפמ"ג משב"ז ס"ק ו', דאין לברך על נטילה שניה, דלענין ברכה חיישינן לשיטת השו"ע שכבר יצא ידי חובתו בגזול, וספק ברכות להקל.

עוד מבואר ברמ"א (תרמ"ח סעי' ה'), דרשאי ליטול ד' מינים של חברו בלא ידיעתו, ואי"ז בחשש גזול, אלא דינו כשאול - דכשר בשאר יומי, אולם דוקא בנוטלו באותו מקום שהניחו בעליו, ומ"מ אף בזה ראוי ליטול רשות מבעליו.

ודו"ק בנטל מחברו אתרוג ועדין לא שילם לו, ובעליו עייל ונפיק אזוזאקסו, דלכאו' דינו כגזול.

ה. אתרוג ערלה קסז

קסה שלחן ערוך סי' תרמ"ט סעי' ב'. ועי' בסוף הדברים האם קולא זו נוהגת גם במקדש.

קסו עי' ביאור"ל ריש סי' תרמ"ט ד"ה כל, שציון לעיין בדבריו בסי' י"א ס"ק כ"ז, שם כתב שאם לקח ציצית בהקפה והמוכר 'עייל ונפיק אזוזי', מדינא אין הציצית שלו, ולא יצא יד"ח, (דאף התם איכא דינא ד'לכם'), וכ"כ גם בסי' תנ"ד ס"ק ט"ו גבי מצה. אולם עי' דרשו תרמ"ט הע' 16, דדעת הגרש"ז אויערבך דמ"מ סמוך לחג - קונה הוא את האתרוג, דהרי בזמן זה כבר לא יוכל המוכר למוכרו לאחר, וברור שניחא ליה שיקנה לאוחז בו, כדי שלכה"פ אחרי החג יקבל עבורו מעות, וכבר מצאנו יסוד זה בדברי הערוך השלחן סי' י"א סעי' כ"ב. מאידך דעת הגרי"ש אלישיב דכל שהמוכר דחוק במעותיו ונפיק ועייל אזוזי - המקח בטל.

קסז מבואר בשלחן ערוך יו"ד סי' רצ"ד סעי' כ"ד, דאפילו נטע את האילן רק לצורך מצות ארבעת המינים - ואין דעתו לאכול כלל מהפירות, נוהג בו דין ערלה.

תנן בסוכה פ"ג מ"ה, 'אתרוג ... של ערלה פסול', ובטעם הדין איתא בגמ' דף ל"ה ע"א, 'מ"ט פליגי בה ר' חייא בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון', וביאר רש"י דשני פסולים אלו (היתר אכילה ודין ממון) הוו מדין 'לכם', ולפי"ז הו"ל להכשירו בשאר ימים. אלא דכבר נתקשו האחרונים הא ערלה הרי היא בכלל הנשרפים, והו"ל לפוסלו משום 'כתותי מיכתת שיעורא', ועי' בערוך לנר ובחתם סופר מה שישבו בזה, ואכן בתוס' שם ד"ה לפי, מבואר דאתרוג של ערלה פסול כל שבעה מטעם 'כתותי מיכתת שיעורא', ובבית מאיר כתב שיש לפרש כפי שכתב הכפות תמרים (שם), דכתיב פְּרִי עֵץ הָדָר, וכל שאינו ראוי לאכילה אינו קרוי פְּרִי.

ועי' ברמב"ם פ"ח ה"ב, שהביא את פסול ערלה, קסח ובה"ט כתב דכל פסולי אכילה - פסולים כל שבעה, מבואר בדבריו דגם ערלה פסול כל שבעה. קסט קע

ו. אתרוג טבל קעא

דעת התוס' דף ל"ה ע"א ד"ה לפי, דהפסול בערלה - הוא משום דיש בו איסור הנאה (כעבודת כוכבים ועיר הנדחת), אך אי"צ שיהא בהם היתר אכילה, וכיון שכן אין לפסול טבל - המותר בהנאה, קעב אך מדברי רש"י התם ד"ה ומאן דבעי, מבואר שבעינן שיהא בהו אף היתר אכילה, וע"כ אתרוג של טבל - פסול, וכפי שהובא לעיל דברי הכפות תמרים בדין ערלה, דכל שאינו ראוי לאכילה - אינו קרוי פְּרִי. וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"ח ה"ב, ופסק הרמב"ם שם ה"ט והשו"ע, דפסול זה נוהג כל שבעה ימים. קעג

ועי' דרך אמונה הל' תרומות פ"ב ה"ב ביאורה"ל ד"ה זרען, דדעת המהרשד"ם יו"ד סי' קצ"ב, דהנוטע אתרוג למצוה אינו חייב כלל במעשר, ויוצא בו יד"ח מצות ארבע מינים, מאידך הכפות תמרים סוכה דף ל"ד ע"ב, פליגי על המהרשד"ם וס"ל דאף הנוטע אתרוג למצוה - חייב הוא במעשר, ומ"מ מסיים בדרך אמונה, 'מיהו אלו שנוטעין בשביל למכור האתרוגים, אין תלוי בדעתם, דאולי הלקוחות ירצו לאכול הפירות ... וחייב מדרבנן. קעד

כתב המג"א ס"ק כ', דאתרוג של דמאי כשר, (משום דהרי הוא מותר לעניים, ומיגוי דאי בעי מפקר ליה לנכסיה), אולם דו"ק דהאידינא אי"ז מצוי, דדמאי - היינו כשרוב עמי

קסח וכבר תמה הבאר הגולה סי' תרמ"ט סעי' ג', אמאי השמיט השו"ע דין ערלה.

קסט ועי' במג"א סי' תרמ"ט ס"ק כ', שהבין בדברי השו"ע שיש לפוסלו משום שחסר בהיתר האכילה, אלא דנתקשה בזה, דהרי דין 'היתר אכילה' הוא מדין 'לכם', ופסולו רק ביום הראשון, וע"כ כתב לחדש דכיון שהפסול הוא בגופו של האתרוג - ע"כ ראו חז"ל לאוסרו.

אולם בבי' הגר"א מבואר, דס"ל להשו"ע דפסול 'היתר אכילה' - הוי מדין 'כתותי מיכתת שיעורא', וע"כ פסול כל שבעה.

קע ועי' משנה ברורה סי' תרמ"ט ס"ק מ"ה, דערלת חו"ל כשר אפילו ביום ראשון.

קעא עי' במרכבת המשנה ע"ד הרמב"ם הנ"ל, דמבואר ברמב"ם בפיה"מ דהואיל ואינו ראוי לאכילה - אין עליו שם 'פרי', וע"כ מובן שפסולו כל שבעה ימים.

קעב אלא דדעת הר"ן בשם הרמב"ן, דכשר אף ביום הראשון, אך דעת התוס' הנ"ל דהפסול של 'חסרון היתר אכילה' - הוא משום דאי"ז 'לכם', וע"כ פסול אף ביום הראשון.

קעג פשוט דדין 'טבל' שייך רק באתרוג, שמתוך הד' מינים - רק הוא עומד לאכילה, וכמבואר בדרך אמונה הנ"ל.

קעד ודו"ק דבזמנינו הוי מיעוט דמיעוט שאוכלים אתרוגים, ואף האוכלים - בד"כ הוי רק לסגולה ללידה קלה וכדו'.

הארצות מעשרים, אלא שגזרו חכמים משום מיעוטם, אך האידנא דאין רובם מעשרים -
הוי 'ספק טבל'.

ז. אתרוג המורכב

אתרוג המורכב אינו בכלל פרי עץ הדר, וע"כ פשוט שפסול כל שבעה ימים. קעה

ח. אתרוג חסר

מבואר בסי' תרמ"ח, דאתרוג שנחסר מבשרו, ניקב, נסדק, נימוחקעו וניטל עוקצוקעו - כולו
פסולים משום דאי"ז 'לקיחה תמה', וכבר נתבאר דלכו"ע אין נוהג פסול 'לקיחה תמה'
בשאר ימים. קעה

ולפי"ז, אם מתנה על האתרוג שמקצה אותו רק לאחד מימי חג הסוכות, יכול למחרת
אותו היום לאכול חלקו (ולשייר בו שיעור אתרוג), ואח"כ לצאת בו ידי חובה, דהא חסר
כשר בשאר יומי. אלא דדעת הר"ן בעינן שנשתייר רובו, אך בפסקי מהרא"י משמע דדי
בנשתייר מיעוטו. קעט

ט. נקב מפולש באתרוג

עי' בשו"ע סי' תרמ"ח סעי' ב', דסתמות דבריו לפסול בנקב מפולשקפ - אף בלא חסרון
כלל, וי"א דפסולו דוקא בחסר משהו מבשר האתרוג, וכתב המשנ"ב ס"ק ח', דקיי"ל
להחמיר - אם לא בשעד"ח שאין לו אתרוג אחר.

והנה יש לעיין משום מה נפסל בנקב מפולש, דבשלמא בנחסר מבשר האתרוג - מובן שיש
לפוסלו מדין 'לקיחה תמה', וא"כ יש להכשירו בשאר ימים, (דהא כבר נתבאר דכו"ע ס"ל
דאין דין 'לקיחה תמה' בשאר ימים), אלא דאם פסול הוא אף באין בו חסרון - משום מאי
פסלינן ליה.

ועי' בתוס' דף ל"ו ע"א ד"ה אי נסדק, ומבואר בדבריהםקפא דפסולו הוא משום דדמי
לטריפות דבהמה, דניקב קרום המוח מעבר לעבר, או הלב לבית חללו - הוי טריפה, ולטעם
זה לכאו' יש לפוסלו כל שבעה. קפב

קעה משנה ברורה סי' תרמ"ט ס"ק מ"ה, (ועי' בסי' תרמ"ח ס"ק ס"ה, דמשמע דחש להו אף בספק מורכב).

קעו בבכורי יעקב ס"ק ל"א, מבואר דג' אלו - פסולם מדין 'לקיחה תמה'.

קעז במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק ל"ג, מבואר דפסולו מדין 'חסר', וכן מבואר ברמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה'.

קעה דו"ק דבכה"ג דנראה לא יפה, יש מקום להחמיר בו מדין 'הדר', כפי שנתבאר לעיל בשם הראב"ד.

קעט ועי' ברמ"א סעי' ו', דמ"מ אין לחתוך אתרוג לשנים או שלשה חלקים, דיש להתיר דוקא בנחסר - רק בנשאר עיקרו
קיים, אבל כה"ג נקרא 'חתיכת אתרוג', ואינו כשר כלל.

קפ עיי"ש בסעי' ג', דיש מפרשין דהיינו שניקב מצד לצד, ויש מפרשין שניקב עד חדרי הזרע, וכתב המשנ"ב ס"ק י"ד,
דיש להחמיר כשיטה אחרונה - אם לא בשעד"ח שאין למצא אתרוג אחר.

קפא וכן מבואר במ"מ ע"ד הרמב"ם פ"ח מהל' סוכה ה"ז.

קפב עי' בחוות דעת סי' ל"ו ס"ק ג', דבנימוח - (דנסתפק ביה רבא בגמ' בדף ל"ו ע"א, דשמא) הו"ל כטרפה, היינו דאין
עליו נשם פרי, וכעיי"ז כתב בספר משנת יעבץ (או"ח מועדים סי' ס"ו אות ג'), דדמי למש"כ בירושלמי בדין אתרוג יבש,
דהוי בכלל לא ה'מתים י'הללו י'ה.

אולם כבר מבואר במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק ה', דכיון דדין 'נקב מפולש בלא חסרון' שנוי במחלוקת הראשונים, ע"כ יש להקל בזה ביו"ט שני ליטלו **בברכה**, קפ"ג כיון דהוי ספק דרבנן, ולפי"ז כש"כ שיש להקל בו בשאר ימים.

י. אתרוג שניטלה פטמתו

תנן בסוכה פ"ג מ"ה, 'אתרוג ... נטלה פטמתו ... פסול', וכתב הרמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה', דפסולו משום חסר, וע"כ לכו"ע כשר בשאר ימים, אולם במג"א ס"ק י"ז כתב דבמגיד משנה מבואר דפסולו משום 'הדר', וא"כ פסול הוא גם בשאר ימים, ובמשנ"ב ס"ק ל"ו הביא מהאחרונים דבשעד"ח אפשר לנוטלו, אלא דנחלקו אם אפשר גם לברך עליו, אולם בהצטרף ספק נוסף קפ"ד - יכול אף לברך, קפ"ה ומ"מ משמע דלכתחילה יש להחמיר בדאפשר - אף בניטל חלק מהפיטם. קפ"ו

יא. ניטל עוקצו של אתרוג

אזה דתנן פ"ג מ"ה, אתרוג ... נטלה פטמתו ... פסול', איתא עלה בגמ' דף ל"ה ע"ב, 'תנא ר' יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו, ונאמרו בזה כמה פירושים בראשונים, ולפי' השני ברש"י, היינו שניטל העוקץ קפ"ו של האתרוג ונעשה בו גומא, וכך עולה גם מדברי הערוך המובא בתוס' שם. ופשוט שפסולו הוא מדין 'חסר', דהא המסתכל על האתרוג אינו רואה כלל את הגומא, וע"כ לכו"ע אין בו פסול כלל בשאר ימים. וכן כתב הרמ"א במפורש בסי' תרמ"ט סעי' ה'. קפ"ח

יב. חזוית באתרוג

במשנה דף ל"ד ע"ב, מובא הפסול של חזוית באתרוג, ואיתא עלה בגמ' דף ל"ה, 'על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה **כמנומר** ופסול', ומשמע דפסול חזוית הוא משום דאינו 'הדר', וא"כ לגבי שאר ימים - תלוי במחלוקת (הראשונים ובעקבותם) השו"ע והרמ"א הנ"ל, וכן כתבו התוס' בדף כ"ט ב' ד"ה קפסיק, (דלשיטתם) ה"ה פסול כל שבעה.

קפ"ג וז"ל השעה"צ ס"ק י', הכא דבלאו הכי יש דעות דכשר אפילו ביום ראשון - מקלינן לגמרי בשני. קפ"ד עי' משנ"ב סי' תרמ"ח סעי' ז', דאף בניטל כל הפיטם, אם לא נעשה גומא - י"א כשר, וא"כ בדין יש יותר מקום להקל בזה.

קפ"ה דהו"ג ספיקות, א שמה אינו בכלל 'ניטל פטמתו', ב שמה פסולו משום 'חסר', ג שיטת הרמב"ם ורוב הראשונים, שאף פסולי 'הדר' - כשר בשאר ימים.

קפ"ו ועי' ברמ"א שם סי' תרמ"ח, דאתרוג שלא היה לו פיטם מעולם - כשר, ועי' דרשו הע' 61, דנחלקו הפוסקים באתרוג שהיה לו פיטם, אך תכונותו דבעודו באילן - מתייבש ונופל, (כפי שמצוי בזן חזו"א), דדעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכות פרק י' סעי' י"ח) שהוא כשר, מאידך דעת הגר"ש אלישיב ('הערות' סוכה דף ל"ה ע"ב) דיש להכשיר דוקא בנפל מהאתרוג קודם שהגיע לגמר פריו (שליש גידולו), אך בנפל אח"כ - פסול. ויש לדון, אי יש להחמיר בזה (בדאפשר) - אף בשאר ימים.

קפ"ז היינו שארית העץ שבו מחובר האתרוג באילן.

קפ"ח בספר ארבעת המינים השלם (ויספיש) ח"א הוספות עמ' שכ"ב אות ד', הביא מפי השמועה, דהחזו"א דהחמיר בזה.

אולם בהמשך דבריהם כתבו התוס', דבירושלמי מבואר דכל הפסולים - אינם אלא ביום ראשון, ומבואר דס"ל דפסול חזוית - משום חסר, וע"כ כשר הוא בשאר ימים, אלא שכתב הרא"ש פ"ג סי' ט"ו, דהירושלמי נחלק בזה על הבבלי.

עפ"ז כתב הרמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה', דחזוית פוסלת כל שבעת ימים, וביאר המשנ"ב ס"ק מ"ח, דזהו דוקא לשיטתו - דפסול 'הדר' נוהג כל שבעה, ואכן לדעת השו"ע דפסול 'הדר' אינו נוהג בשאר ימים, יש להכשיר גם החזוית בשאר ימים.

ועי' במשנ"ב ס"ק מ"ט, דבשעת הדחק יש לסמוך להקל בחזוית בשאר ימים, וביאר בשעה"צ ס"ק נ"ג, דהוי כעין ס"ס, ספק שמא פסולו רק משום 'חסר' (דאינו פסול בשאר הימים), ואף את"ל דפסולו משום 'הדר', הלא שיטת הרבה ראשונים דגם פסולי 'הדר' כשרים בשאר ימים, והביא מהפמ"ג (משב"ז סי' תרמ"ט ס"ק ט'), דאף יכול לברך עליו.

והנה מצאנו מחלוקת אחרונים בעיקר פסול חזוית (ביום ראשון), האם פוסל אף בחזוית אחת, דדעת המבי"ט ח"ג סי' מ"ט, דאינו פסול אא"כ יש בו לכה"פ שתי אבעבועות, אולם דעת הכפות תמרים שם, דפוסל אפילו באבעבוע אחת. והביאם המשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק מ"ט ונוטה לדעת המחמירים, אלא שכתב בשעה"צ ס"ק נ"ד, דכיון דהוי מחלוקת הפוסקים, יש להקל בזה בשאר ימים, (אף שלא בשעד"ח).

והנה, כיון דכו"ע מודו דיש להכשיר 'חסר' בשאר ימים, היה אפשר למצוא פתרון להכשיר אתרוג שיש בו חזוית, ע"י שיקלף בזהירות את החזוית, אלא שברמ"א מבואר דלא מהני, משום הכלל ש'בא מכח פסול - פסול', אולם הגר"א מוכיח דס"ל לשו"ע דבא מכח פסול - כשר, וע"כ הכריע המשנ"ב ס"ק ל"ח, דבמקום הדחק יש להקל לקלפוקפט מס"ס, (ספק אין דין 'בא מכח פסול', וספק אי הלכה כהרמב"ם דהדר כשר בשאר יומי - וא"כ לא חשיב כלל פסול). קצ

יג. אתרוג מנומר במראות כשרות

עי' משנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק כ"ו, קצא שנחלקו האחרונים באתרוג המנומר במראות כשרות, ומיקל בזה בשעד"ח, ומבואר בפוסקים דפסול מנומר הוא משום 'הדר' - כפסול חזוית, וא"כ פסולו לגבי שאר ימים - תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, אלא דאפשר דיש להקל בהו משום 'ספק ספיקא', שמא הלכה כשי' הפוסקים המקילים במנומר במראות הכשרים, ואף את"ל כהמחמירים בזה - שמא הלכה כשיטת רוב הראשונים דלית להו פסול 'הדר' בשאר ימים. קצב

קפט דו"ק דאי הוי שעד"ח, הלא מקילנן ביה - אף בלא לקלפו.

קצ לכאוי' הו"ה דיש להקל בספק חזוית, כגון צבע מסופק, או ספק נראה לעין כל.

קצא גם בס"ק נ"ד הביא מחלוקת זו, אך התם לא הכריע הלכה כמי.

קצב ולכאוי' יש להקל בזה בשעד"ח, כנ"ל לענין חזוית.

יד. אתרוג שנקרוהו עכברים

בגמ' בדף ל"ו ע"ב, איתא ב' איכא דאמרי בדין נקרוהו עכברים, וכבר הובא בב"י דנחלקו הראשונים אי קיי"ל כל"ק האוסרת, או כל"ב המתירה, וטעמא דל"ק - דאף ד'חסר' כשר בשאר ימים, מ"מ בנקרוהו עכברים - ה"ה מאוס.

ולכאור' דין זה שנוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, דהשו"ע לא הביא כלל דין זה, (וכן משמע בדבריו בב"י, דקיי"ל כשי' הראשונים הפוסקים כל"ב), אולם הרמ"א קצ"ג הביא דין זה להלכה.

אלא שמבואר במשנ"ב ס"ק ל"ז, דכיון שאין פסולו מצד עצמו, א"כ לכו"ע לא הוי בכלל 'בא מכח פסול', וע"כ מועיל לקלף ניקוב העכברים, ושוב הו"ל רק בכלל חסר - דלכו"ע כשר בשאר יומי.

טו. אתרוג עגול

כתב השו"ע סי' תרמ"ח סעי' י"ח, 'העגול ככדור פסול', ופירש הלבוש דפסול משום שאין דרכו להיות כן, וכ"כ גם בשו"ע הרב שם, וכתב השע"ח צ"ס ס"ה, דמשמע מדבריהם דלא הוי בכלל אתרוג - וא"כ פסול כל שבעת הימים.

מאידך בשע"ח צ"ס ס"ה, כתב דלענ"ד אפשר לומר דפסול משום שאינו 'הדר', קצ"ד ולפי"ז לשיטת הרמב"ם (והשו"ע) המכשיר פסולי 'הדר' בשאר ימים - יש להכשירו, וכך גם מוכח ברמב"ם פ"ח הל' ח-ט - דכשר בשאר ימים. קצ"ה

טז. נקטם ראש הלולב. קצ"ו

במשנה ריש פרק לולב הגזול, מבואר דלולב שנקטם ראשו - פסול, וביאר רש"י (דף כ"ט ע"ב) דפסול משום שאינו הדר, קצ"ו וכן הביא המג"א סי' תרמ"ה ס"ק ו', מהירושלמי פ"ג ה"א (דף ט"ו ע"ב), דפסול נקטם הוא מדין 'הדר', קצ"ח וכיון שכן הרי זה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, אי פסול 'הדר' שייך כל שבעה.

ועי' בסי' תרמ"ה סעי' ו', דנחלקו השו"ע והרמ"א בגדרי 'נקטם', דדעת השו"ע דדוקא בנקטמו רוב העלים העליונים, אך הרמ"א מחמיר אף בנקטם העלה האמצעי (התיומת) בלבד, ואף הרמ"א ס"ל, דבדליכא לולב אחר - אפשר ליטול בברכה לולב שנקטם העלה האמצעי בלבד, (לכה"פ בנקטם מקצתו), וא"כ אפשר דיש להקל בזה לכתחילה בשאר ימים, דהא איכא ס"ס, ספק אי נפסל רק בעלה אמצעי בלבד, וספק אי 'הדר' כשר בשאר ימים.

קצ"ג סי' תרמ"ט סעי' ה'.

קצ"ד וכך אכן מבואר במחזור ויטרי סי' שס"ג, ובסידור רש"י סי' רצ"ז.

קצ"ה ועי' בפמ"ג סי' תרמ"ט משב"ז ס"ק י"ב, דלשיטת הרמ"א הפוסל הדר כל שבעה, יש לפסול עגול גם בשאר ימים.

קצ"ו משנ"ב סי' תרמ"ה ס"ק כ"ז.

קצ"ז ואכן יש לעיין, אמאי אינו פסול משום 'חסר', הלא ניטל ראשו.

קצ"ח ודו"ק דמבואר במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק מ"ו בשם המבי"ט, דפסולי 'הדר' - היינו דוקא כשנראה לעין כל, אך מה שנראה רק ע"י התבוננות - אינו פוסל, ולפי האמור דנקטם ראש הלולב - פסול משום 'הדר', א"כ אי"צ כלל התבוננות ע"י זכויות מגדלת וכדו'. (שו"מ שכן כתב בספר 'כשרות ארבעת המינים' (שטרן) עמ' ק"ג).

יז. לולב שנחלקה התיומת או נסדק כהימנך

כתב המג"א סי' תרמ"ה ס"ק ו' בשם רבנו ירוחם, דתרוייהו פסולים מדין לקיחה תמה קצט וע"כ כשר בשאר ימים, אולם הרע"א בהגהת השו"ע ובסוף ספר דרוש וחידוש ח"א, הקשה דמדברי התוס' בדף כ"ט ע"ב ד"ה נקטם, מבואר דנחלק פסול משום 'הדר'.

ובמשנ"ב סי' תרמ"ה ס"ק י"ז, נקט כדברי המג"א הנ"ל, וכתב במפורש דפסולו הוא רק ביום הראשון, ועי' בספר חיים וברכה סי' קפ"ג, שהביא בשם המהרש"ם (מברעזאן), דלדינא יש לפסוק כמג"א, דהרי איכא ספק ספיקא, שמא הלכה כרבנו ירוחם - דנחלקה ונסדקה התיומת פסולו רק משום לקיחה תמה, ואת"ל כדמשמע מתוס' - דהוא משום הדר, שמא הלכה כדעה זו דהדר כשר ג"כ מיום ב' ואילך'.

יח. הדס שוטה

מבואר בשו"ע סי' תרמ"ו סעי' ג', דהדס שהיו שני עלים יוצאים בשוה, והעלה השלישי למעלה מהם, אי"ז 'עבות' - אלא נקרא 'הדס שוטה', וכתב הביאווה"ל ריש סי' תרמ"ו בשם הראב"ד, דפסולו כל שבעה, וכ"כ המשנ"ב סי' תרמ"ט ס"ק מ"ו.

יט. הדס וערבה שנשרו רוב העלים

היה מקום לומר, דדוקא הדס שתחילת גידולו אינו משולש - חסר הוא בשם 'עבות', אך בהיה תחילה 'עבות' ואח"כ נשרו רוב עליו - פסולו הוא מדין 'חסר', וע"כ יש להכשירו בשאר ימים, אולם כבר מבואר בשו"ע סי' תרמ"ו סעי' ד-ה ובמשנ"ב שם, דאף הדס שהיה 'עבות' ואח"כ נשרו רוב עליו - אינו 'עבות', וא"א וממילא פסולו כל שבעה ימים, וכן הביא השע"ת ריש סי' תרמ"ו בשם שו"ת פני יהושע (או"ח) סי' ג', וכ"כ החיי אדם כלל ק"נ סעי' ג', דהעולם נכשלים בהדס שנשרו רוב עליו, ופסול זה הוא מגופו - שאין שמו עליו, ופסול כל שבעה.

וכן מבואר בריטב"א ריש פ"ג דסוכה, דהדס וערבה שנשרו רוב עליהם - אין עליו שם הדס וערבה, ופסולים כל שבעה.

כ. הדס ששלושת עליו העליונים כמושים

עי' בשו"ע סי' תרמ"ו סעי' ח' ובמשנ"ב שם, דהדס שיבשו שלשת העלים העליונים - פסול, רב אלא דבסעי' ט' הביא השו"ע מחלוקת בהיו עלים אלו כמושים, ובמשנ"ב ס"ק כ"ז נקט להלכה, דביום ראשון דהוא דאורייתא - ראוי להחמיר, אך בשאר ימים שהם דרבנן - אזלינן לקולא. ריג

קצט ואכן יש לעיין, אמאי פסול משום 'לקיחה תמה', הלא אינו חסר כלום.

י ועי' להלן אות י"ט, בהיה 'עבות' - ואח"כ נשרו רוב עליו.

יא כן מבואר בריטב"א ריש פ"ג דסוכה, דהדס שנשרו רוב עליו - אינו בכלל 'עבות', ופסול כל שבעה.

יב עי' לעיל בדין 'יבש', אי פסולו משום 'הדר', או משום לא ה'מתים' י'ה'ללו י'ה'.

יג ודוק דאי פסולו משום 'הדר', א"כ לשיטת השו"ע - אף בלא זה יש להכשירו, דהא מיקל הוא בדין 'הדר' בשאר ימים.

כא. צפצפה (ערבה)

איתא בגמ' בסוכה דף ל"ד ע"א, 'ת"ר אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק, צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל, וכל שאין לה סימני ערבה - הרי היא בכלל 'צפצפה', ואי"ז בכלל מין האמור בתורה, ופשוט שפסולו כל שבעה.^{יד}

והעולה למעשה, דבשנה שיו"ט ראשון חל בשבת, באתרוג אין לחוש לחסר, ולשו"ע אף לא בחזוית, ובלולב אין לחוש לנחלק, ולשו"ע אף לא לנקטם, (ונקטם היינו דוקא בראיה רגילה).

פסולי ארבעת המינים השכיחים - המחודשים מודגשים

הערות	לבני ספרד	לבני אשכנז	מהות הפסול	
	פסול	פסול	אין שמו עליו	חסר בשיעור
	פסול	פסול	לא הַמְתִּים יְהַלְלוּ יְהוָה	יבש
	כשר	כשר	לָכֶם	שאול
גם לשו"ע אינו יוכל לברך עליו	פסול	לא לכתחילה	מצוה הבאה בעבירה	גזול
	פסול	פסול	כתותי מיכתת שיעורא	אתרוג ערלה
	פסול	פסול	אין שמו עליו	אתרוג טבל
	פסול	פסול	אין שמו עליו	אתרוג מורכב

^{יד} משנה ברורה סי' תרמ"ט ס"ק מ"ה.

אתרוג חסר	לקיחה תמה	כשר	כשר	אם נראה מכוער - יש מקום להחמיר
נקב מפולש באתרוג	כטריפה	כשר	כשר	
ניטל פיטמתו	חסר / הדר	כשר	כל שלא נהייתה גומא - כשר	יש מקום להחמיר
ניטל עוקצו	לקיחה תמה	כשר	כשר	
חזזית באתרוג	הָדָר	כשר	פסול	יש מקום להקל בספקות
אתרוג מנומר במראות כשרות	הָדָר	כשר	פסול	יש מקום להקל
אתרוג שנקרוהו עכברים	מאוס	כשר	פסול	אפשר לקלף
אתרוג עגול	איך שמו עליו / הדר	←	פסול	לשו"ע - יש מקום להקל.
נקטם ראש הלולב	הָדָר	כשר	פסול	בנקטם רק התיומת - יש מקום להקל

נחלקה התיומת (הימנק)	לקיחה תמה	כשר	כשר	י"א דפסול משום הדר, וא"כ לרמ"א יש להחמיר
הדס שוטה	אינן עליו	פסול	פסול	פסול
הדס וערבה שנשרו עליהם	עבות	פסול	פסול	פסול
הדס שכמשו עליו	עבות	פסול	פסול	פסול
צפצפה	אינן עליו	פסול	פסול	פסול

חיוב ד' מינים במקום המקדש

כבר הובאו לעיל בריש הדברים, דברי המשנה בסוכה, דמהתורה לולב ניטל במקדש כל שבעה, ובגבולין יבום ראשון בלבד, וא"כ כל ספק דאית לן בנטילת לולב, במקדש יש להחמיר בהו - מדין 'ספק דאורייתא', כמו"כ כתב הריטב"א דף כ"ט ע"ב, דבמקדש נוהגים כל הפסולים - כל שבעה ימים.

והנה בדברי רש"י שם דף מ"א ע"א, מבואר דדוקא במקדש עצמו נוטלים כל שבעה, אך ירושלים דינה כגבולין - דמדאורייתא ניטל בה רק יום ראשון.

וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ז מהל' לולב הי"ג, שכתב 'מצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים',

אולם בפירוש המשניות כתב, 'מדינה היא כל העיירות שבארץ ישראל - מלבד ירושלים', ומבואר שס"ל דדין ירושלים כמקום המקדש, שנוהג בה מדאורייתא כל שבעה, וכתבו הערוך לנר ועוד מפרשים, דצ"ל דהרמב"ם (בהלכות) סמך עמש"כ בפ"ב מהל' שופר ה"ח, דהא דתוקעים בראש השנה שחל בשבת, לאו דוקא במקדש לבד, אלא בכל ירושלים.

וכבר הביא ברבנו מנוח על הרמב"ם הנ"ל בהל' לולב, שבירושלמי בסוכה פ"ג הלכה א' (דף י"ז ע"א), ובראש השנה פ"ד הלכה ג' (דף י"ט ע"א), מפורש כדברי הרמב"ם, דתני התם **יְשַׁמְחֶתֶם לְפָנַי ה' אֶלְקֵיכֶם שְׁבַעַת יָמִים בִּירוּשָׁלַם**.^{יה}

ועי' בביכורי יעקב סי' תרנ"ח ס"ק א', שהביא משו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ג, שקבלה ביד אנשי ירושלים, ששכונות היהודים אינם בתוך ירושלים המקודשת, אלא בתוך 'ציון' - שלא נתקדש בקדשות ירושלים, אולם מבואר בדבריו שם, שקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה (בראש הר הזיתים) - הם מקומות שנתקדשו בקדושת ירושלים, וגם מקום המקדש משמע דהוי בכלל ירושלים, וכמבואר בתוס' בפסחים דף ס"ו ע"א ד"ה תוחב.

אלא דאכתי יש לדון אי קדושת ירושלים קדושה אף בזה"ז, דבדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' בית הבחירה ה"ז, מבואר דקדושת ירושלים לא בטלה, שכתב 'אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשַׁי תִּירָאוּ** מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדושתו עומד', וכ"כ שם בפ"ו הי"ד, 'ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא', אולם הראב"ד שם בפ"ו פליג עליה, וס"ל דבין למ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ובין למ"ד דלא קידשה לע"ל, תרוייהו ס"ל דקדושת ירושלים והמקדש - לא קידשה לעתיד לבא.

ועי' במגן אברהם סי' תקס"א ס"ק ב', דדעת רוב הפוסקים כשיטת הרמב"ם, דקדושת ירושלים קדשה אף לעתיד לבא.

עפ"ז כתב בביכורי יעקב הנ"ל, 'ולכן מי שנוטל לולב סביבות מקום המקדש או אצל קברי בית דוד וקבר חולדה, גם בזמן הזה מקיים מצות עשה דאורייתא כל שבעה (לפי מה שהוכחתי), **וצריך להחמיר שם בכל החומרות של יום ראשון** ... ובודאי חכמי ירושלים אין צריכים לי ולהוראתי, מ"מ הנעל"ד כתבתי להלכה'.^{יז}

עוד הביא הבכור"י דדעת הריטב"א ריש פ"ג דסוכה, דאף במקדש נוהג דין 'לכם' - רק ביום ראשון, אולם שיטת התוס' בסוכה שם ד"ה בעינן, דדין 'לכם' - נוהג במקדש כל שבעה, ועי' בתוס' רע"א ריש פ"ג דסוכה, שגם הוא הביא שדעת התוס' דפסול 'לכם' - נוהג במקדש כל שבעה, אלא שדעת הרמב"ן דשואל כשר בשאר ימים במקדש.

מאידך מצאנו באחרונים דפליגי על עיקר יסודו של הביכורי יעקב הנ"ל, ועי' בחידושי רבנו מאיר שמחה (בעל ה'משך חכמה'), שהאריך להקשות על דבריו, דא"כ אמאי הוצרך רבי יוחנן בן זכאי לתקן בגבולין כל שבעה - **זכר למקדש**, הלא אף בימינו אנו איכא חיוב

^{יה} עי' בביכורי יעקב סי' תרנ"ח ס"ק א', שהביא משו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ג, שקבלה ביד אנשי ירושלים, ששכונות היהודים אינם בתוך ירושלים המקודשת, אלא בתוך 'ציון' - שלא נתקדש בקדושת ירושלים, אולם מבואר בדבריו שם, שקברי בית דוד, וקבר חולדה הנביאה (בראש הר הזיתים) - הם מקומות שנתקדשו בקדושת ירושלים, וגם מקום המקדש משמע דהוי בכלל ירושלים, וכמבואר בתוס' בפסחים דף ס"ו ע"א ד"ה תוחב.

^{יז} והרוצה לחוש לשיטת הביכורי יעקב, אכן גם בשנה זו □ עליו להקפיד בכל הפסולים שבשאר שנים.

תורה במקום המקדש, וא"כ אי"צ לעשות זכר לכך, ובסיום דבריו כתב 'וחלילה לא תהא הוראה כזאת בישראל'.

עי' גם בשו"ת אגרות משה ח"ח, קדשים סי' ס"ג ס"ק ח', שהאריך להוכיח בשיטת הרמב"ם, דחיוב הנטילה כל שבעה הוא רק במקדש - ולא בירושלים. וכ"כ גם בשו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' רע"ג.

ובהנהגת גדולי הדור זצ"ל, מובא בהליכות שלמה (סוכות פי"א דה"ל אות כ"ו), דהגרש"ז אויערבך בהיותו בכותל המערבי, היה מהדר ליטול לולב שנית, ו"כ כתב בספר אמרי שפר (עמ' רל"א), שכך נהג גם הגרי"ש אלישיב, אולם החזו"א מחמת הספק לא היה נוסע לירושלים בחג הסוכות, וכן דעת הגר"ח קניבסקי, שאין להכניס עצמו לחיוב דאורייתא.

לתגובות: YR4295@gmail.com

י' עי' מבקשי תורה (ל"ה תשס"ג עמו' מ"ג) דהגרש"ז אויערבך הקפיד בכותל בשאר ימים - גם על דין 'לכם', אולם בהליכות שלמה (ארחות הלכה שם הע' 118) כתב שלא הקפיד ע"ז.

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

משמחת הסוכה - לעורו של לויתן

בחג הסוכות היו ישראל מקריבים 70 פרים כדי להגן על 70 האומות. וגם לעתיד לבוא כשיבואו הגויים ויבקשו מה' לתת להם מצוות- "תנה לנו מראש ונעשנה", ייתן להם הקב"ה את מצוות הסוכה, כיוון שהיא מצווה קלה שאין בה חיסרון כיס. (ע"ז ג.) וצריך ביאור מה השייכות של הגויים למצוות סוכה.

וכתב הגרא"א דסלר זצ"ל (ממ"א ח"ב עמ' 107) שמהות הסוכה הוא ביטול היש, שאדם מבין את אפסיות העוה"ז, וכי כל השואפים והרודפים אחר הצלחה והתבססות חומרית, בסופו של דבר העלו חרס בידם, וזה דבר שאפי' גוי יכול להשיג (לכה"פ לעתיד לבוא) ולכן הקב"ה נותן להם את מצוות הסוכה.

ואפ"ל שלכן דווקא בסוכות זהו הזמן להגן על שבעים האומות ע"י הקרבנות, משום שיש להם שייכות למצווה זו.

ולכן גם בית המקדש נקרא סוכה- בשיר של יום דיו"ט א' דסוכות (כשלא חל בשבת) שנא' "ויהי בשלם סוכו, ומעונתו בציון". לפי שבית המקדש כולו רוחניות, ושם מגלים את אפסיות העוה"ז, ומקבלים את המבט האמתי על כל העולם.

והנה בגמ' ע"ז הנ"ל מבואר שלאחר שהגויים יקבלו את מצוות סוכה הקב"ה יוציא עליהם חמה מנרתיקה, ומיד הגויים מבעטים בסוכתם ויוצאים והקב"ה משחק עליהם.

ומבאר הגר"מ שפירא שדבר זה לא יהיה מיד בחג הסוכות הראשון אלא בסוף ימות המשיח כשיגיעו סוף השית אלפי שנים וזה יהיה מבחן לגויים לראות האם הם הפנימו את מצוות הסוכה.

משום שהאלף השביעי כולו רוחניות, וע"ז אמרו חז"ל שהקב"ה עושה לצדיקים כנפיים ועפים על פני המים. כלומר שגופם מתעלה מעל הגשמיות ואינם צריכים אכילה ושתייה, כמו משה רבינו כשעלה למקום המלאכים. (דעת תבונות)

וא"כ כשמגיע השלב הזה, הקב"ה רוצה לראות האם הגויים ראויים לעלות מעל גשמיותם, אך כשהקב"ה מוציא עליהם חמה מנרתיקה, הם מיד מבעטים בסוכתם, משום שהם מצטערים על פרישותם מהעוה"ז שהוא מהותם היחידה, ואין להם מהות פנימית רוחנית כעם ישראל.

אך היהודי כשזוכה להתנתק מהגשמיות הוא שמח בתוספת הרוחנית שהוא מקבל, ובזמן הזה אנו אט אט מתנתקים מהגשמיות ע"י כל השקעה בתורה ובמצוות, ובפרט כשיושב בסוכה ושמח בדירת העראי שלו ובביטול היש הטמון בה, ולכן לעתיד לבוא יזכו כנגד זה להגנה מאותה חמה, ואדרבה, כמה שאנו פורשים מהעוה"ז בשמחה עכשיו, אנו נזכה שתהיה השמש הזו מרפא בכנפיה כמ"ש ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק.

וזהו הסוכת עורו של לויתן שמגינה על הצדיקים באותו הזמן, ולכן ביציאה מהסוכה אנו מתפללים שנזכה להיות בסוכת עורו של לויתן, שזה בזכות מצוות הסוכה שמהותה שמחה בפרישות מהעוה"ז, ועי"ז נזכה להינצל מהיום הבא הבוער כתנור.

לתגובות bztaube@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

למה אנו חוששין שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים

כשחל יום ראשון של סוכות בשבת אין נוטלין הד' מינים ובטעם הדבר איתא בגמ' סוכה (מב:): "אמר רבה גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אי הכי יום ראשון".

ורבים שאלו ותמוהו למה הפקיעו חז"ל מצות דאורייתא של תקיעת שופר ונטילת לולב מכל בני ישראל מחשש רחוקה שמא יהא יהודי אחד שישכח שאסור לטלטל ברשות הרבים ובטעות יוציא השופר או הלולב ברשות הרבים, וכבר כתבו הרבה ספרים מהלכים שונים בזה.

בשו"ת שואל ומשיב (מה"ק ח"א סי' קי"א דל"ד ע"ד) העלה דבר יסודי בטעם גזירה דרבה (סוכה מב:): וכתב השואל ומשיב, וז"ל "לכאורה תמוה, מהיכי תיתי נחוש לחששה רחוקה כזו שילך אצל בקי ללמוד ויוצא ד' אמות ברשות הרבים.

נלפע"ד דבר חדש, דהנה כבר נודע מ"ש הקדמונים בהא דאמרו (גיטין ב.) סתם ספרי דדייני מגמר גמירי ורבנן הוא דאצרוך כו' דהענין הוא דבאמת בכל מקום אזלינן בתר רובא, אך זהו כשאנו דנין על איש פרטי אזלינן בתר רוב, אבל אם אנו עושין תקנה בשביל העולם ובכל העולם יש מיעוטים דלא בקיאים, לכך אצרכו לומר בפני נכתב כדי לתקן את המיעוט ג"כ.

ומעתה נלפע"ד בדבר שהוא כולל כל אדם ויש בהם שאינם בקיאים וכל אחד צריך לשמוע קול שופר, שפיר חשו חז"ל ועשו תקנה כוללת שלא לתקוע בשבת כדי שיתקנו את מי שאיננו בקי בהלכה שיוציא ד' אמות ברה"ר וזה ברור.

ובזה נלפע"ד מה שהחמירו במיני קטניות בפסח והרחיקו משום חשש שמא יתחלף בחמשת המינים, משום דכיון דלכל מסור והוא מידי שנה בשנה, ולכך חשו גם על המיעוט המצוי שאחד יכשל באיסור חמץ, ולכך הרחיקו חז"ל שלא לאכול מיני קטניות אף שהוא חששא רחוקה כנלפע"ד עכ"ל השואל ומשיב.

וביסוד דבריו יש להבין למה אין אנו מדקדקים ללכת בתפילין בעת תפילת מנחה וכבר תמהו הרבה פוסקים ומפרשים שהגם בזמנינו אין אנו לובשין תפילין כל היום מפני שאנו יראים שלא ננהוג בהם כראוי קדושת תפילין ונסיח דעת מהם, עכ"ז היה לנו להניח תפילין גם לתפלת מנחה וכמו שאנו עושים בתפלת שחרית, וכן כתבו הראשית חכמה והשל"ה הק' והיוסף אומץ שכן יש לנהוג להניחם במנחה.

בקובץ עץ חיים לחסידי באבוב (גליון לו) הובא תשובה כתב יד מהגאון ר' שמואל יהודה קאצינעלינבוגען זצ"ל בעל מהר"י מינץ ובנו של מהר"ם פאדווא שחי לפני ה' מאות שנה, שנשאל על זה למה אין מניחים תפילין במנחה, והשואל כתב קונטרס בה החזיק שצריך

כל אחד להניח תפילין במנחה ורצה שמהר"י מינץ יסכים עמו ויתחילו להניח בתפילין בתפלת מנחה.

והשיב לו מהר"י מינץ וז"ל בקיצור "בימי קדם וקדמאי דקדמאי לא הניחו תפילין בתפלת המנחה, ואע"פ דאין לנו ראיה מכרחת, ניכרים דברי אמת מהמנהג שנתפשט בכל תפוצות ישראל. ולדעתי שמנהג זה קדום מאוד מיום שפסקו מלהניחם כל היום.

כמוני כמוהם מודים דעיקר מצותן בכל עת תפלה ואין הפרש בין תפלת שחרית לתפלת מנחה בזה, ואעתיק לכל מ"ש בעל ספר ראשית חכמה בשער הקדושה (פר' ו) 'ולכן ראוי הוא שכל תפלה תהיה בעטיפת ציצית ותפילין חוץ מתפלת ערבית, וכן ראוי לנהוג'.

ועכ"ז לבי נוקפי בפרט לתקנת חק ומנהג הזה בין המון העם כל לא מלבם יחזיקו מצוה זו עד אשר נתנה שיוסיפו להזהר בטהרה ובנקיון רק כי זה דרך בני אדם לאהוב חדושים ויש לחוש פן ח"ו עם הזמן יתרשלו בנחת תפילין בשחרית ויסמכו על הנחתן בשעת בשעת המנחה ולא אאריך עוד באלה".

ומדבריו נראה שהיה חושש שאם נתקן להניח תפילין במנחה, יש לחוש שיהיה בני אדם שיתרשלו מלהניח תפילין בשחרית משום שיסמכו על תפלת מנחה, ואולי יהא אונס או שוגג וישכח להתפלל מנחה ועל ידי זה לא יניח תפילין באותו יום ח"ו, ואם כן מוטב לא להנהיג שכל אחד יניח תפילין גם בעת מנחה מחשש הנ"ל. (ודבר זה כבר ראינו לגבי תפילין דר"ת, דיש אנשים שמתעצלים מלהניחם בשחרית ואומרים לעצמם שיניחו אותם אחר כן בצהרים או בתפלת מנחה, ובסופו של דבר שכחו לגמרי או שהתפללו מנחה אחר שקיעת החמה ורק אז זכרו שעוד לא הניחו התפילין דר"ת).

ורואים אנו בזה הראיה הרחוקה של גדולי ישראל שהעדיפו שכלל ישראל יוותרו על מצות הנחת תפילין בעת מנחה מחמת החשש שאולי יהא יהודי אחד שעקב כך לא יניח תפילין כלל באותו יום.

וכה הם דבריו הברורים של הישועות יעקב (יו"ד ס' ט"ו סוף סק"א) שקבע כלל גדול בענין הוראה וז"ל "אמרתי דלא אמרו ליזיל בתר רובא רק כשאנו דנין על ענין פרטי, אמרינן דהך מילתא הוא מן הרוב, אבל כשאנו דנין לעשות תקנה כוללות צריכים אנו לתקן גם בעבור המיעוט, דהרי גם המיעוט הוא בעולם ואם כן המיעוט יבוא לידי כלל איסור, ואיך יתוקן הדבר, כי מה לי אם הרוב יבוא לכלל איסור או המיעוט, והארכתני בכלל זה בדוכתא טובא והיא יסוד מוסד אצלי ומינה לא אזוע".

והגאון מטשעבין זצ"ל הביא את דבריו בספרו שו"ת דובב מישרים (ח"ג ס' מ"ט) וז"ל "וכבר נודעים דברי הישועות יעקב יו"ד דתקנה שעושים לתמידות יש לחוש גם למיעוטי דמיעוטי והוא כעין דברי הרמב"ן (ע' רמב"ן גיטין יז): דבתקנה חוששין גם למיעוט כסברא הנ"ל, משום דברוב ימים יזדמן גם המיעוט, ועיין במשנה למלך פ"ד מהל' מלוה ולוה הל' י"ד ד"ה מהריב"ל, ובשו"ת חכם צבי ס' ס"א ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' ע"ט אות ד, ואם כן הכי נמי יש לחוש" עכ"ל הגאון מטשעבין.

ומשום דברוב הימים יזדמן גם המיעוט לכן פסק המגן אברהם (ס' ש"ל ס"ק ג) בשם המגיד משנה דמותר לחלל שבת עבור יולדת ורק צריך לשנות מפני שכאב היולדת דבר טבעי הם, "ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו לשנות".

הרי שמשום שיוולדת אחת מתוך אלף נעשה מסוכנת זה מתיר לנו לחלל השבת לכל אשה יולדת, ורק שצריכים לעשות כן בשינוי, וצריכים להבין למה לגבי הריגת עכבשים (שממית) בשבת פסק המגן אברהם (ס' שט"ז ס"ק כ"ג) שאסור לעשות כן הגם שיש שאחד מאלף הם מסוכנים וז"ל "ואותם אנשים שהורגים השממית שקורין שפיין בלשון אשכנז נ"ל דאיסור גמור הוא דהא אינה מזקת ואף דיש לחוש שיפול לתוך המאכל מ"מ מלתא דלא שכיחא הוא ויכול לכסות המאכל, וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל לכן יש למחות בידם".

ולפי דברי השואל ומשיב והדובב מישרים מבואר, דמשום דברוב הימים יזדמן גם המיעוט ויש אשה אחד מאלף שנעשה מסוכנת לכן מותר לחלל שבת בעבור כל אשה יולדת, משא"כ בשממית שהגם שאחד מאלף מהם היא מסוכנת, אבל מי יימר שאותה שממית שנמצא אצלו היא אותה שממית המסוכנת ויכול להיות שלעולם לא יקרה שהשממית המסוכנת יזדמן לפניו או לפני אחרים, משא"כ ביולדת זה דבר של ודאי שברוב הימים יזדמן גם מקרה של יולדת מסוכנת.

ובשו"ת חלקת יעקב (יו"ד ס"ב) הביא דברי הישועות יעקב וכתב סימוכין לדבריו מתוס' בכתובות (ב. סוף ד.ה. שאם) וז"ל "אי נמי הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו חשו אפילו לזנות אע"ג דלא שכיח", הרי בדבר תמידי חיישינן אף למיעוטא.

והביא עוד ראיה מדברי הריטב"א על המשנה (גיטין כח.) "המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים", וכתב הריטב"א "ואי קשיא לך הא דאמרינן בפרק המפקיד (ב"מ ט:): דלמא שכיבא סבתא דילמא שכיבא ברתא, דאלמא דחיישינן למיתה? איכא למימר דשאני התם דכיון דהדבר תלוי בבית דין לעשותו, אית להו לבית דין למיחש לכל מה דאפשר, כדי שלא יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידם, אבל הכא מוקמינן לה אחזקתיה ולא חיישינן". (וראה עוד שם בחלקת יעקב ששאל למה בחלב בהמה סומכין על הרוב וגם בשר בלא בדיקת ח"י טרפות).

והיוצא מכל זה שיש חילוק יסודי מתי חוששין למיעוט ומתי אין חוששין למיעוט, דכאשר אנו דנים רק על מעשה בודד של אדם פרטי אז אין חוששין למיעוט, אבל כאשר אנו דנים על הכלל או על דבר שנוגע לשנים רבות, אז אנו צריכים לחשוש גם להמיעוט וכדבריו הברורים של הישועות יעקב.

וכזה כתב גם הנצי"ב בספרו שו"ת משיב דבר (ח"ב ס"ז) וז"ל "באיסורא יש נפקא מינה בין יחיד בפני עצמו בין המוכר לרבים, דבית דין מחויבים לראות שהוא מוחזק בכשרות, כמש"כ התוס' יומא (ט.) בשם הירושלמי דמאי, ומזה הטעם כתב הגהת הרמ"א (ס' קי"ט ס"א) בשם הרמב"ם דאין קונין יין וכדומה ממי שאינו מוחזק בכשרות אע"ג שמותר לאכול בביתו, מכ"מ ברבים בעינן שיהא מוחזק בכשרות, מטעם שלא רבים יחכמו לדקדק אחריו אם יהא דבר שיהא מקום לחשוד".

וכן כתב המהרש"ם בתשובה שפירסם בשנת תרס"ט בתכבי העת (ונדפס מחדש בספר פוסק הדורות ח"א עמ' תע"ז) בזהירות כשרות משקאות וז"ל שם "הלא בכל יום מתחדשים שמנים חדשים לבקרים ומהנמנע לבחון בכל עת וגם יש לחוש לאחלופי והשומרים לא יידעו בין ימינם לשמאלם, ובמקום שיש רוח גדול בחילופיהם בטח אין נאמנות לאינו יהודי, וגם כבר כתבו התוס' בכתובות כ"ח והר"ש בפתיחה דאהלות דהגם שספק טומאה ברשות הרבים טהור, מכל מקום בדבר תמידי כבית הפרס אין לקהל, ומכל שכן בדבר שקרוב יותר לאיסור ונוהג תמיד בודאי אין לסמוך להקל ולפגל ולטמא נפשות ישראל".

וכעין זה כתב גם הגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"י ס' ק"כ): "ועל כל הנ"ל אומר כלל גדול שבארתי בעניי בכמה מקומות, דאף דכזה וכיוצא בזה אפשר למצוא גם ע"פ הלכה ופוסקים היתרים דיעבד, ח"ו להשתמש בעניי דיעבד בהנהגת הכלל בדבר הנצרך באופן תמידי, דרוב עניי דיעבד נאמרו על מקרה יחיד או בהפסד או בשעת הדחק, אבל להעמיד כשרות הכללית והנהגה כללית על דיעבד לפי ענ"ד נוגד דעת תורה האמיתית, ועל כן טוב וישר עשיתם לעמוד על משמרת טהרת הכשרות ויהי ה' עמכם".

*

עבודת הנענועים

אצל צדיקי בית רוזין היתה עבודת הנענועים בסוכות מן העבודות הגדולות והקשות, והיו מאריכים שעות רבות במצות נענועים, ואכן בזהר הק' קורא להד' מינים "מנא קרבא" שהם הכלי נשק שלנו לערוך אתם מלחמה נגד אויבי ה', וכן סיפר אדמו"ר הפחד יצחק מבאיאן זי"ע (אמ"ק עמ' כז) שהיו צדיקים שהיו מכניעים מלכי אומות העולם עם הלולב, וכאשר סיפרו לפניו שהיה צדיק אחד שאמר שהכניע את נאפוליען בהלולב וכאשר קרא את המגילה קרא נפול תפול נאפוליען תיפול, השיב להם הרבי מבאיאן שהיה צדיק אחד שכתב שם מלך אחד ידוע על נייר והיה נוקר אותו בהלולב ואמר הרבי מבאיאן שהגמרא אומר היינו טעמא דשופר היינו טעמא דלולב היינו טעמא דמגילה.

הרי שכמו השופר מהפך מידת הדין למידת הרחמים וכמו שבקריאת המגילה מקיימים מצות מחיית עמלק (כדאיתא במדרש תנחומא פר' כי תצא, סוף אות ו) כן על ידי הנענועים אנו מתגברים על אומות העולם, והד' מינים הם המנא קרבא שלנו להחליש את כוחם, וכן ביאר בזה הרבי מבאיאן שלכן כתיב (תהלים קמ, ח) "ה' אלקים עוז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק" שבסוכות יש לנו כלי נשק בדינו.

וכך איתא במדרש רבה (במדבר יד, ח) "הקב"ה עשה סוכות לבניו ביציאתם ממצרים (ויקרא כג) כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו' ובארץ ישראל (תהלים קמ) סכותה לראשי ביום נשק מהו ביום נשק ביום זיונם של ל"א מלכים". וביאר שם המתנת כהונה והעץ יוסף "זיונם שהיו מזיינים עצמם ללחום עם ל"א מלכים".

ובפסיקתא דרב כהנא איתא "ה' אלקים עוז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק (תהלים קמ ח) א"ר פנחס הכהן בן חמא סכותה לראשי ביום נשק אמר הבורא ברוך הוא אף אני לעתיד

לבא, עתידיים כל אומות העולם להכנס על ארץ ישראל ולעשות מלחמה עמהם ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה (זכריה יד ב) ומה הקב"ה עושה יוצא ונלחם עם הגוים שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (שם שם ג) היאך כיומו של פרעה שנאמר כיום הלחמו ביום קרב (שם) ומהו עושה מסכך על ראשם של ישראל שנאמר סכותה לראשי ביום נשק (תהלים ק"מ ח) מהו נשק א"ר שמואל בר נחמני כיום שישקו שני עולמות זה לזה העולם הזה והעולם הבא".

ואדמו"ר הזקן זי"ע מטשארטקוב בנוסף לעבודתו הקדושה בנענועים שעשה כל ימי סוכות, בהושענא רבה האריך כמעט כל היום, וכדהעיד הגרי"מ היבנר זצ"ל אב"ד ניזנוב בהספדו הילולא דרבי על אדמו"ר זי"ע "מי יכול לשער גודל יקר תפארת עבודתו שהיה בימים ההם בזמן הזה בהנענועים, בפרט בהושענא רבה היה משתעשע בהם עד סמוך לערב והעם עמדו צפופים לשמוע הגה מפיו יצא, ולראות כוחו וגבורתו במאנא קרבא בח"י נענועים לכל סטר (תיקוני זוהר תיקון כא: "ואתקריאת לולב מסטרא דח"י עלמין דאיהו כליל ח"י ברכאן דצלותא, ולקיבליהו עבדין ח"י נענועין בלולב בשית סטרין, תלת לכל סטרא וסטרא"), ולא תשבע עין לראות הדר כבודו באור פניו ולב נשבר ונדכה".

הרי שהד' מינים הם הכלי זיין שלנו ועמהם אנו יכולים להחליש אויבנו וכך היה עבודת הצדיקים. ובטור (בס' ת"צ) מביא בשם רב האי גאון ששמע מפי חכמים כי נצחון גוג ומגוג עתידה להיות בחודש תשרי, והרע"ב (מגילה ג,ה) כותב "מסורת בידינו דמלחמת גוג ומגוג בסוכות". וכן הוא הפטרת שבת חול המועד סוכות ביום בוא גוג (מגילה לא:). והנה הם לא גילו באיזה יום בסוכות תהיה מלחמת גוג ומגוג, אבל במדרש תלפיות (אות ג ענף גוג ומגוג) גילה שתהיה ביום הושענא רבה, וכתב רבי חיים וויטאל (פע"ח שער הלולב פ"ה) שלכן נקראת היום הושענא רבה על שם הישועה הגדולה שניושע מהם.

ובזה מבואר למה אנו צריכים הכלי זיין שלנו בידינו בסוכות ובפרט ביום הושענא רבה, אבל הדבר עדיין צ"ב מה שאנו צריכים לעשות ולכווין כדי שיהא הד' מינים שלנו נחשבים כלי קרב ושנוכל לנצח בהם את אויבנו.

ובגנוזי ישראל מהאדמו"ר מטשארטקוב זי"ע ביאר בכמה מקומות יסוד נפלא איך להפוך הד' מינים למנא קרבא, וכך הם דבריו (סוכות תרע"ג) "איתא במדרש (עי' שהש"ר ב, ו) "שמאלו תחת לראשי" (שה"ש ב, ו) זה סוכה, "וימינו תחבקני" זה ד' מינים. הענין הוא, כי עפ"י טבע, הזמן הזה שבו חל סוכות, הוא זמן שאדם אוסף וצובר עצמו בביתו. אך ישראל מראים שהמה למעלה מן הטבע, ויוצאים דוקא בעת הזאת מביתם אל הסוכה לקיים מצות סוכה דירת ארעי (עי' טור או"ח סי' תרכ"ה), ולכן זוכין המה על ידי זה שהקב"ה גם כן מתנהג עמהם שלא כדרך הטבע, ע"ד "ה' צלך" (תהלים קכא, ה).

והנה הד' מינים נקראים בתיקוני הזוה"ק (תי"ג כט.) "מנא קרבא", ועל פי דרך הטבע בודאי לא יוכל אדם לעשות קרב ומלחמה בד' מינים אלו, רק המה מ"מ "מנא קרבא" שלא כדרך הטבע, ע"ד הנאמר באברהם אבינו ע"ה (ישעיה מא, ב) "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו", וכדברי הגמ' (תענית כא.) "הוה שדי עפרא הוה סייפיה, גילי הוה גירי".

והנה הנהגה טבעית נקראת בשם שמאל, והנהגה נסית בשם ימין, כדברי רש"י ז"ל על הפסוק (שמות טו, ו) "ימינך ה' נאדרי בכח", כשעושין רצונו של מקום נעשה משמאל ימין. וזהו "שמאלו תחת לראשי", שהטבעיות היא תחת ראשי - שאני מושל עליו, ר"ל שכנסת ישראל אומרת כיצד אני מושלת על הטבע, בחינת שמאל, "זה סוכה", על ידי הסוכה שאנו עושים בניגוד לדרך הטבע, ובזכות זה "וימינו תחבקני", שהקב"ה מתנהג עמנו בהנהגה נסית, "זה ד' מינים", שנעשים בעת הצורך לכלי קרב אמיתיים דוגמת עפרו של אברהם אבינו ע"ה, והכל נעשה בחינת ימין, ודידן נצח".

הרי שאנו יכולים להפוך הד' מינים לכלי קרב וכמו שאברהם אבינו הפך עפרו לכלי קרב. ובמקום אחר (חנוכה תרס"ו) כתב הרבי ביאור נפלא איך אברהם אבינו הפך את העפר לכלי קרב, דבגמרא תענית (כא.) הובא מעשה אודות נחום איש גם זו לטובה, שפעם אחת רצו לשלוח דורון לבי קיסר, ושלחו ביד נחום איש גם זו ארון מלאה אבנים טובות ומרגליות, ובלילה באו גוים והוציאו כל האבנים טובות ומרגליות ומלאוהו בעפר.

כי מטא התם ראה הקיסר שהביאו לו ארון מלא עפר וכעס ואמר שהיהודים מצחקים ממנו ורצה להרגם, אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו אמר ליה **דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא** דכי הוה שדי עפרא הוה סייפיה גילי הוה גירי דכתיב יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו. הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה, עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה".

ושאל הרבי דהיכן מצינו בתורה אצל אברהם אבינו ע"ה שהיה עפר כזה? אמנם נראה, **דידוע שכדי לפשוט צורה וללבוש צורה אחרת, צריכין להיות מקודם בחינת אין.** והנה אברהם אבינו ע"ה, שה' בירך אותו בבחינת "בכל", להיות משפיע (עי' זהר ח"ג רעו:), היה צריך ג"כ קודם השפעה מלמעלה ולהיות מקבל, ואז היה גם הוא יכול להשפיע, והנה לזה נצרכה לו בחינת אין, וזה מה שאמר (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר".

(ויש להוסיף על זה ממדרש עה"פ "וה' בירך את אברהם בכל" (בראשית כד, א) "מכאן שקיים אברהם אבינו מצות סוכה", וביאר הגר"א ש"בכל" ר"ת בסוכות תשבו שבעת ימים, **"כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל"**).

וזו כוונת חכו"ל, אולי הוא מהעפר של אברהם אבינו ע"ה, כלומר שאברהם אבינו היה עניו עד שהיה בעיניו בבחינת עפר, ע"כ היה ראוי לקבל השפעה, ולעשות על ידו נס למעלה מהטבע, לנצח את אויביו ורבים ביד מעטים.

והנה, נחום איש גם זו, היה גם כן צריך לאותו נס שיהפך מעפר עצמו לכלי תותח, ע"כ רמז לו אליהו הנביא, כי יתקן עצמו בבחינת עניויות עד שמגיע לעפר, כדוגמת אברהם אבינו ע"ה, ונעשה לו ג"כ נס למעלה מהטבע.

והנה במדרש רבה (פרשה ל, טו) עה"פ ולקחתם לכם ביום הראשון מובא דבר פלא וז"ל "אחר כל אותו החכמה שכתוב בשלמה (ד"ה ב א) החכמה והמדע נתון לך (מ"א ה) ותרב חכמת שלמה ויחכם מכל האדם **ישב לו תמיה על ד' מינין הללו שנאמר (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממני ג' המה פסח מצה ומרור וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב,**

שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקדוש ברוך הוא והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים המה לפני הקדוש ברוך הוא."

והדבר צ"ב למה שלמה המלך החכם מכל אדם שהבין הכל, הוא התקשה ולא הבין ענין ד' מינים עד שהתבטא ואמר **וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב**.

וכתב הרבי מטשארטקוב הסבר נפלא וז"ל "נוכל לומר ולהאיר ולפרש מדרש סתום אחד (ויק"ר ל, טו) "שלשה המה נפלאו ממני (משלי ל, יח) - זה פסח מצה ומרור, **וארבעה לא ידעתים - אלו ארבעה מינים שבלולב**". והוא פלא, דלכאורה מה שייכות זה לזה, ומה נתפלא דוקא באלו המצוות.

וכבר ידועה דרשת חכז"ל (שם ל, יב) בד' מינים, שהם נגד ד' דרגות בני אדם, ורומז על האחדות, שהלולב שהוא בחינת "צדיק כתמר יפרח" (תהלים צב, יג), מאחדם ומקשרם. וזה שהשיב המדרש לתרץ קושית שלמה המלך ע"ה "וארבעה לא ידעתים - אלו ארבעה מינים שבלולב", ר"ל שמורים על התקשרות כל סוגי אנשים, ולזה **מסוגל יותר איש עניו שהוא במדריגת 'לא ידעתי', ר"ל שמנמיך עצמו ומתקשר עם המדרגות הנמוכות**, ועי"ז הוא משפיע ומקשר עצמו עמהם, כמו בד' מינים הרומזים לזה.

ועניויות יתירה מביא לידי אחדות לקשרם יחד, וזהו שמרמז בעל ההגדה "כן עשה הלל וכו' היה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד", שהלל בשביל שהיה עניו ביותר (שבת ל:), כרך יחד מצה ומרור, מצה - שהיא מדריגה גבוהה, עם מרור - שהיא מדריגה נמוכה, ואחדם וקשרם יחד, לתקנם ולהאיר עליהם מזיו אור הלילה הזה".

הרי שהדרך איך להפוך הד' מינים לכלי לקרב היא להיות בעיני עצמו כאין ואז יכול לפשוט צורה וללבוש צורה ולהפוך הד' מינים לכי זיין. והנה כל שנה כאשר אני מחפש לעצמי אתרוג נאה ליו"ט הנני נזכר תמיד ששנה אחת לפני חג הסוכות כאשר הייתי בבית מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן והוא היה מעיין בכמה אתרוגים נאים המונחים לפניו לבחור לעצמו אתרוג פרי עץ הדר, פתאום פנה אלי ובאנחה גדולה התבטא ואמר: "הרי האתרוג צריכה להיות דומה להלב, וכל האתרוגים האלו הם יפים עד מאוד ואין בהם חסרון, אבל החסרון נמצא בי שאין לבי דומה להאתרוג, אין לי לב יפה כמו שצריכים! כך אמר באנחה גדולה.

ובדבריו יש להבין רש"י על הגמרא יומא (ע). "תנו רבנן ושאר התפלה רנה תחינה בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכין להושע וחותרם בשומע תפלה, ואחר כך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים" וכתב שם רש"י "להראות חזותו לרבים, להראות נוי של ספר תורה, ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה, שנאמר (שמות טו), זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, לולב נאה, ספר תורה נאה, בקלף נאה, בדיו נאה, בלבלר אומן".

הרי שרש"י ביאר שזה שמהדרים במצות וקונים לולב נאה וכו' צריך להיות נובע "מתפארת בעליה" שגם האיש העוסק במצות צריך להיות מהודר בפנימיותו, וכך דייק הבן יהוידע (נזיר ב:) במה שאמרו חז"ל "התנאה לפניו במצוות, לולב נאה" וכו' "דברייתא נקיט

הנוי לאדם, דאמר התנאה לפניו במצות, שהאדם יתנאה לפניו במצוות, ואז מצד היופי הזה שאני מתנאה לפניו במעשה המצות, אתן נוי ויופי לגוף המצות, שאעשה לו סוכה נאה לולב נאה, שיהיה להם יופי ונוי מצידו, יותר ממצות שעשו אחרים, כי מאחר שאני מתנאה במצות לפניו בקדושת הכונה והמחשבה, אז ממילא יהיו המצות ההם שאני עושה נאים מכח הנוי שלי, שתהיה הסוכה נאה ביותר והלולב נאה ביותר".

והיינו שלא רק החפצא של הד' מינים צריכים להיות נאה אלא שגם הגברא הנוטל האתרוג צריך להתנאה לפניו דאם לאו חסר בשלימות ההידור. וכך כתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (דרש משה ח"א ריש פר' יצא) על דברי רש"י "בזמן שצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה" וכתב שם הגר"מ פיינשטיין: "הדר הוא עצם היופי בהדבר כאתרוג הדר היינו שלא יהיה בצדיקים פגם דיהיה נאה דורש ונאה מקיים. ועצם מעלת הצדיק והגאון אינו רק מצד התועלת שיש לנו ממנו, אלא שבעצמיותו הוא גדולה מאוד בעצם וכמו שמצינו לשון הדר באתרוג שהוא רק מצד עצמו שהוא דבר הדר וזהו עניון היותר גדול" עיי"ש עוד.

וכך היה מספר הרה"ק ר' משה מרדכי מלעלוב זי"ע (הובא בספר משה איש האלקים ח"א עמ' נד) דכשהיה אברך צוה לו אביו הרה"ק ר' שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע לנסוע לבקר את אדמו"ר הק' רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע וללמוד ממנו משום "שהוא צדיק בבחינת אתרוג מהודר בתכלית היופי".

ויש לציין לדברי הזוהר הק' המובא בעבודת ישראל פר' ויגש ד"ה ויאסור יוסף וז"ל: "בזוהר הק' פר' תצוה איתא: 'פרי עץ הדר' (ויקרא כג, מ) זה צדיק, אמאי איקרי הדר והא אתר טמירא איהו דלית ליה גילויא וצריכא לאתכסיא תדיר, ולית הדר אלא מאן דאיתגליא ואיתחזי, אלא אע"ג דאיהו דרגא טמירא הדורא איהו דכל גופא ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה".

*

גודל מנהג חביטת הושענות ומנהגי ישראל

ביום הושענא רבה אנו נוהגים ליטול ערבות ולחבוט אותם בקרקע, ובשו"ע (ס' תרסד, ס' ב) פסק דאין מברכין עליה ובפרי מגדים (מש"ז - סק"ב) ביאר, "דהוי מנהג נביאים ואמנהגא לא מברכין, וקידוש ליל שני מנהג אבותינו, מנהג שציווי חז"ל מברכין עליהם משא"כ ערבה הנהיגו נביאים כך והעם הנהיגו מעצמם אחריהם כך בלא ציווי לכך אין מברכין עליה". (וכן איתא במאירי בסוכה, מד.).

כלומר שיש שני מיני מנהגים, יש מנהגים שציווי ותקנו לנו חז"ל לעשותם בתורת חיוב ויש מנהגים שנשארו בגדר מנהג ולא תקנו לנו. יום טוב שני של גליות הוא מנהג וכמו שאמרו חז"ל (ביצה, ד:): "הזוהרו במנהג אבותיכם בדיכום", אבל חז"ל קבעו לו תוקף של תקנה וכלשון הרמב"ם (הל' קידוש החודש פ"ה, הל' ה), "תקנת חכמים היא שיזוהרו במנהג אבותיכם בדיכום". ומאידך גיסא נטילת ערבה נשארה רק כמנהג בעלמא, "ולא תקנו להם ונפקא מינה דלא בעיא ברכה דליכא למימר וצונו דאפילו בכלל לא תסור ליכא" (לשון

רש"י סוכה, מד. ד"ה מנהג).

הרי דענין נטילת ערבות לא נקבע כלל כתקנה לדורות, אלא שהעם מעצמם עשו כן. ואם כי פשוט הדבר שהיום אנו מחוייבים במנהג זה ומנהג ישראל תורה, עכ"ז מי שעבר ולא קיימה כתב החת"ם סופר (שו"ת יו"ד, ס' קצא), **"מנהג נביאים דערבה אי שב ולא עשה ולא חביט ערבה אפשר דלא מקרי עבריין ואין מנדין אותו, ולא נאמר על זה 'אל תטוש תורת אמך', משום הכי המקיימו אינו מברך וצונו דהיכן צונו"**.

(ויש להעיר משו"ת הרשב"א [ח"ב, סי' רסח] שמפרט כל סוגי מנהגים בכלל ישראל ולבסוף כתב, **"ויש מנהג לענין רמוז בו הנהגו הנביאים בערבה ביום שביעי של חג כדאמרו חביט חביט ולא בריך שמע מינה מנהג נביאין וכל אלו אסור לעבור עליהם"**, הרי דכלל מנהג זה ביחד ובאותה מדריגה כשאר מנהגים ויש לעיין).

ולפי זה יש להפליא מאוד מה שמצינו, שחז"ל הקפידו מאוד שלא יחול הושענא רבה בשבת כדי שלא תדחה נטילת ערבה. וכדאיתא בגמ' (סוכה, מג:), **"כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע" וביאר רש"י, שאם רואים שהושענא רבה יחול בשבת היו מעברים את אלול או אחד מן החדשים. ותוס' (ד"ה לא יקלע) ציין לדברי הירושלמי (פ"ד, הל' א), דר' סימון היה מצווה לאלו שמחשבים את החדשים, "תנו דעתכם שלא יחולו יום התקיעה (ראש השנה) בשבת ויום הערבה (הושענא רבה) בשבת, ואם אתם דחוקים שאי אפשר לדחות שניהם תעשו יום התקיעה בשבת ולא תעשו יום ערבה בשבת"**.

ותוס' הקשה על זה שתימה הדבר, איך חיישינן יותר לנטילת ערבה מתקיעת שופר שהיא מצוה דאורייתא? ותירץ תוס', דמאחר שערבה אינה אלא מדרבנן, אם דוחים אותה אתי לפקפוקי בה ועוד דאינה נוהגת אלא בחד יומא ואם היתה בטילה לגמרי היתה משתכחת תורת ערבה, משא"כ בשופר שהוא מדאורייתא וגם יש בו שני ימים.

והנה גם לאחר טעם אכתי קשה להבין אמאי נטילת ערבה תהא חמורה יותר מתקיעת שופר, דהא סוף כל סוף נטילת ערבה לא נתקנה בתורת חיוב ותקנה כלל ואין לה תוקף כמו שאר מנהגים שמחוייבים לנהוג בהם, אלא שהעם נהגו בה מעצמם וכנ"ל ואין בה שום ציווי, ואיך דבר כזה שקול יותר ממצוה דאורייתא של תקיעת שופר או נטילת לולב?

והנה בספר אהלי יעקב (ח"א ט"ו בשבט תשי"ב) להרה"ק ר' יעקב מהוסיאטין זי"ע כתב, **"קיום מנהגי ישראל באמונה שלימה ובדחילו ורחימו כלומר מתוך אהבת ויראת ה' הוא סיוע מלתתא להמתקת הדינים ולתגבורת הרחמים. שגור בפי העם 'א מנהג ברעכט א דין', לפי פשוטו המכוון מה שאמר בר הושעיא בירושלמי (ב"מ, ריש פר' ז) המנהג מבטל הלכה, אולם אפשר להשתמש בפתגם הנ"ל גם במובן זה מנהג אבותינו להמתיק את הדינים אם מקיימין אותו בכוונה הראויה" עכ"ל האהלי יעקב.**

אולם לכאורה קשה להבין פשוט הדבר למה יהא כך שיש כח למנהג בעלמא שאינו חיוב כלל, לבטל הדינים ולהגביר מידת הרחמים. ומצינו בזה בתפארת מנחם (הוש"ר תרצ"ב) לדודי הק' אדמו"ר מבאיאן טשערנאוויץ שאמר בלשון קדשו, **"שמיני עצרת יש הרבה מנהגים, שמיני עצרת הוא אהבה, באהבה אין ציווי אלא לשון בקשה ובאינו מצווה ועושה**

הוא אפילו סעודה קטנה גם כן אהנה מכם. עם המנהגים המתיקו הצדיקים את הדינים, מנהג ברעכט א דין".

ומדבריו אנו לומדים, שהסיבה שיש למנהגים כח כה גדול, הוא דוקא משום שהם דברים של רשות, ששמירת מנהגים מורים על אהבת ה', משום "שבאהבה אין ציווי", ולפי מה שהם דברים של רשות יותר היא האהבה בהם, ויותר הוא כוחם.

ועל דרך זה כתב מרן החת"ם סופר זי"ע (דרשות חת"ם סופר, רנד עמ' ג), וז"ל: "יש לחקור כי תפלות אבות תקנום אברהם שחרית נגד תמיד של שחר והוא חובה ויצחק נגד תמיד של בין הערבים והוא חובה ויעקב מובחר שבאבות חוט המשולש חבל נחלתו תפלתו רשות הלא דבר הוא?"

אבל האמת יורה דרכו אמרו חז"ל יבמות (קט:): מי שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו ופירש חובת הלבבות (שער עבודת אלוקים, רפ"ג) כי מי שאינו עושה אלא כמו שהוא מצווה ומדקדק כחוט השערה הוא עושה כעבד שא"ל לו לפטור מעבודת רבו ועל כרחו הוא עושה אבל העובד מאהבה בלב שלם והתלהבות אהבת השי"ת בוער בקרבו אין קץ לעבודתו ועל זה כתיב רחבה מצותך מאד.

והיינו נמי בתמידיים וכנגדן ב' תפלות המחוייבים הן הן עיקר העבודה אמנם אחר שיצאנו יי"ח אנחנו מוסיפים תפלת רשות ערבית והיא חשובה מן הכל והיא כנגד איברים ופדרים שכבר נגמרה העבודה ואין חיוב על הכהן בלילה להפך בצנורא ולהשגיח על האיברים כלל אם יוצת בהן האש ומ"מ מחפצו ורצונו גם בלילה לא שכב לבם וזו היא עבודה הנבחרת והיא תפלת יעקב מבחר שבאבות", עכ"ל.

(ובדבריו מובן כפתור ופרח, צוואת התנא האלקי רבי אליעזר הגדול הנקרא "ארחות חיים" שכתב (שם אות ה) "ותפלת ערבית שים ראשונה לכל התפלות כי יעקב אבינו תיקן אותה והכתוב עשאו ראש לכל אבות", והרה"ק ר' גרשון העניך מראדזין בפירושו שם הבין מזה ששיטת רבי אליעזר שמעריב חובה ולא רשות, אולם לפי דברי החת"ם אין הכרח לומר כן. ומובן עוד בזה מה דמצינו בספר פרי עץ חיים ד"קדושת סעודת שלישית גבוהה מכל הסעודות" (הובא בפרי צדיק לפר' שופטים אות טז), והלא סעודת שלישית אינם באותה חיוב כמו הב' סעודות ואיך שייך שתהיה יותר גבוהה, ולפי הנ"ל מבואר, שאכן היא רעוא דרעון.)

וקרוב לזה נמצא בספר שו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב, ס' כה), שחקר אודות מנהג מסויים ואחר שלא מצא שום מקור לזה, כתב שלא מפני זה יהיה הדבר קל בעיניך ואדרבה מאחר שאין לו שום מקור יש למנהג זה חשיבות יתירה, ומביא הסבר יפה בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, לפרש מה שאמרו חז"ל 'לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תושב"פ' ועכשיו שגם זה נכתב בספר, המנהגים שאינם כתובים הם תושבע"פ שלנו ולכן אף מנהג שלא נזכר בשום ספר אדרבה נפיש זכותיה טפי, עיי"ש.

ונראה ביאורו גם כן על דרך הנ"ל, כלומר שכל מה שכתוב בספר מחייב אותנו, ואם כי יש הבדל בין דבר שכתוב במשנה או בגמרא לדבר שכתוב רק במגן אברהם או במשנה

ברורה, זה רק לגבי דיני קדימה ועוד חילוקי דינים ואם יש חולקים וכו', אבל לגבי עצם החיוב לשמוע אליהם ולקיים מה שהם ציוו אותנו, המגן אברהם והמשנה ברורה גם כן מחייבים אותנו אע"פ שאין זה באותה צורה שהגמרא מחייב אותנו. אולם סוף כל סוף אין זה דבר של רשות אלא דבר של חוב. אחרת הוא במנהג שאין לו שום מקור, דעכשיו א"א לטעון שמחוייבים אנו בו, דהלא אין לו שום מקור וא"כ כששומרים אותו נפיש זכותיה טפי.

ועל דרך זה מבואר דבר פלא שהתבטא פעם האדמו"ר ר' מנחם נחום מבאיאן טשערנאוויץ זי"ע שאמר (משכנות הרועים, עמ' תקיג), "תורה שבכתב הוא צמצום, כך וכך אותיות בתורה ואסור להוסיף אפילו אות אחת והנגיעה אות בחברתה פוסלת הרי הוא צמצום, אבל דברי סופרים אין להם גבול ולא במוקדם ולא במאוחר ולא בנגיעה, ובפרט מנהג נביאים כמו הושענות והקפות שהם מנהג נביאים גבוהים מאד בלי שיעור ומנהגים מן הצדיקים הם עוד יותר גבוהים בלי שיעור", והיינו כנ"ל. וכך היא לשון השפת אמת (בליקוטים ריש פר' יתרו) "כבר נודע בחי' תורה שבכתב בעצמותה גבוה מתורה שבעל פה, אבל תורה שבעל פה אף שמגרמה לית לה כלום, אבל על ידי היגיעה יכולים למצוא אורות גבוהים יותר מתורה שבכתב".

וזהו הענין שחז"ל סידרו סדר השנה באופן שא"א להושענא רבה לחול בשבת, כדי שלא יתבטל מנהג נטילת ערבות, אע"פ שלא חששו שיום ראשון של ר"ה או סוכות יחול בשבת. ובוזה מבואר מה דאיתא בספר חסידים (אות רי), וז"ל: "אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חבירו דברים שאינם כתובים בתורה שהרי בפירוש אמרו במסכת מגילה במה הארכת ימים ואין שם דבר אחד מן התורה אלא דקדוקי של סברא שאינם של תורה", עכ"ל. (וע"ע בברכי יוסף או"ח, ס' ב). כלומר שהוספת דברים שאינם כתובים בתורה מורה שאינו עושה רק כמחוייב לעשות, אלא שעובד מתוך אהבה ועל ידי זה זוכה לברכת ה'.

ואולי יש להבין בדברים הנ"ל את דברי הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, שהתבטא אחרי המלחמה, "כשהייתי תחת הדייטשער לא ויתרתי אפילו על מנהג אחת ב"ה". והנה אם כי אין לנו שום השגה בעבודתו הטהורה ובטעמיו הק' (עיין דברים נפלאים ביותר בספר בקדושתו של אהרן), אולם אם ניתן רשות לנו לשאול הלא צריכים אנו להבין, למה סיכן את נפשו לקיים כל מנהגיו הקדושים ולא הסכים לוותר על שום דבר? אולם מאחר ש"עם המנהגים המתיקו הצדיקים את הדינים, מנהג ברעכט א דין" וכנ"ל, לכן הקפיד ביותר על כל מנהגיו בקודש. וכן אמרו חז"ל (סוכה, לח.), "שירי מצוה מעכבים את הפורענות", ובמסילת ישרים (פר' יט) כתב "קיום כל המצות בכל הדקדוקים עד מקום שיד אדם מגעת אלה הם שקראום חכמינו ז"ל 'שירי מצוה', ואמרו 'שירי מצוה מעכבים את הפורענות' כי אע"פ שגוף המצוה נשלם זולתם וכבר יצא בזה ידי חובתו הנה זה לכל המון ישראל, אך החסידים אין להם אלא להרבות בהשלמתם ולא למעט בהם כלל" עכ"ל.

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע ישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

'ויעקב נסע סוכתה', עבודת חג הסוכות □ השגת שלימות

בטהרת המידות

כשאנו יושבים בסוכה, בצילא דמהימנותא ובצל האושפיזין קדישין, כל אחד מאיתנו מרגיש אוריה מיוחדת של קדושה. ישנה הרגשה של חיבור ואחדות. הבה ננסה קצת לרדת לעומק משמעותה כדי שנוכל לתרגם את האוריה הקדושה לרווח רוחני שיקנה לנו תועלת להמשך השנה.

*

כידוע, יום הכיפורים הוא יום של מחילה וכפרה □ הקב"ה סולח לנו, וגם אנו סולחים איש לרעהו. והנה, אחרי חטא המרגלים, לאחר שמשה מתחנן לפני הקב"ה שימחל לעם ישראל, עונה לו הקב"ה: 'סלחתי כדברייך'. ביארו צדיקים: 'סלחתי □ כדברייך', אני אסלח לכם 'כדברייך', כפי שאתם סולחים זה לזה. באותה מידה שאנחנו מסוגלים לסלוח אחד לשני, לראות אותו בעין טובה, להכיל ולדון לכף זכות □ כך הקב"ה סולח לנו.

אכן, עבודה זו כלל אינה פשוטה. אצל כל אחד מאיתנו מצויים משקעים של טינה על אנשים שהכאיבו לו מאוד, ומאוד מאוד קשה לסלוח להם.

אנו יודעים ומאמינים עמוק בלבנו כי הכל תוכנן מלמעלה ו'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד' ו'גם זו לטובה'. אנו שואפים שנוכה לחיות בממד הזה, באמונה וביטחון כי כל מה שקרה לנו היה צריך להיות, והכל בהשגחה מלמעלה ותכלית הכל לטובתנו, וכי דוקא על ידי הקשיים האלו אנו יכולים לגדול, גם אם אנו לא יכולים לראות זאת בינתיים וכו' וכו' מחשבות של חיזוק באמונה והשלמה עם הנהגת הבורא.

אנחנו רוצים להשיג את המדריגה הזאת.

אבל □ בדרך כלל, כל כמה שאנו רוצים, עדיין הדברים נשארים אצלנו בגדר תאוריה בלבד. קשה לנו עד מאוד להוריד את הידיעה הזאת שיש לנו בראש אל הבחינות המורגשות, שזה יחלחל עד לרגשי הלב ונחיה את הדברים באמת, הלכה למעשה.

ברם, ה'סלחתי - כדברייך' מלמד אותנו כמה זה קריטי עבורנו לחיות את זה באמת, וכמה אין זה מספיק רק לשאוף לכך. כי כאמור, כפי המידה שאנחנו באחדות עם הזולת, כך אנו זוכים להתפייס עם הקב"ה ולהידבק בו. אם יש לנו מחסומים של איבה וטינות ותרעומות, אזי הקשר שלנו עם הקב"ה גם כן רווי מחסומים, ואין לנו דרך להגיע לסליחה ומחילה וכפרה.

אכן, יתכן מאוד כי זו צריכה להיות עיקר העבודה שלנו ביום כיפור. יותר מאשר בקשת מחילה מהקב"ה על העוונות שלנו, עלינו להעמיק בלבנו פנימה כמה אנו סולחים לשני. רק

ככה נסיר את הענן השחור שמרחף מעלינו ומונע את האור האלוקי מלהאיר עלינו. ענן של מחסומים שנוצרו מהצער והכאב שאנו חווים או שחווינו בגין פגיעות של אנשים, ואכזבה וכעס. ולכן שוב ושוב צריכים אנו לחזור: 'סלחתי, סלחתי, סלחתי', ואז הקב"ה יאמר גם לנו: 'סלחתי'.

והנה, עבודה זו, שהיא בעצם עבודת חיים של כל יהודי, זוהי עיקר העבודה של תקופה זו. החל מעשרת ימי תשובה, אבל ממשיכה לאחר יום כיפור ביתר שאת כאשר נכנסים לחג הסוכות, אז אנחנו משתדלים בה בדרך ובעוצמה מחודשת, וכמו שיתבאר.

*

בזוהר הקדוש (ויקרא ק, ב) אמרו, כי הפסוק (בראשית לג, יז) 'ויעקב נסע סוכתה' מרמז לחג הסוכות. נתבונן בעומק משמעות הפסוק וכך נבין את סוד חג הסוכות.

על איזה פרק בחיי יעקב אבינו נאמר פסוק זה של 'ויעקב נסע סוכתה'? היה זה לאחר מפגש הפיוס עם אויבו הגדול, עשו הרשע שהתנחם להורגו. נתבונן מעט בעומק משמעות הדבר.

*

בסוף פרשת תולדות, רבקה אומרת ליעקב לאחר שהצליח 'לגנוב' את הברכות: "הנה עשו אחיך מתנחם להורגך ... וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך. עד שוב חמת אחיך ממך". המילים 'עד שוב חמת אחיך ממך' נראות מיותרות, שהרי כבר אמרה: 'עד אשר תשוב חמת אחיך', ויש להבין פשר הכפילות.

בספה"ק מובא, שכאן טמונה התכלית האמתית לכך שהוא נשלח לבית לבן. אין זה רק למען ההצלה הגשמית □ 'עד אשר תשוב חמת אחיך', אלא יש כאן מטרה גבוהה יותר: 'עד שוב חמת אחיך ממך' □ כדי שתוציא ממך את הכעס שיש לך על אחיך! גם לך יש כעס עליו, הוא הרי רוצה להרוג אותך, ואתה צריך לסבול הרבה בגללו □ לעזוב את בית אביך, את בית המדרש, וללכת לבית לבן, למקום זר, מקום של קליפות וטומאה.

אבל בשנים האלו, אתה נמצא במשימה עילאית וקדושה של טהרת המידות □ להוציא 'ממך' כל כעס וחימה שיש לך על אחיך! להגיע לתכלית השלימות בטהרת המידות.

ואכן, כן מצינו אצל יעקב אבינו כשהוא בבית לבן, לאחר שעבד שבע שנים עבור רחל, ולבן מרמה אותו ונותן לו את לאה, במקום לכעוס ולצעוק, לשרוף ללבן את כל הבית ולנקום בו על המעל הגדול שעשה, מצינו שיעקב רגוע ועונה בשלוה כי יעבוד עוד שבע שנים אחרות. כאילו הכל בסדר... □ כי יעקב אבינו נמצא במשימה, הוא עובד לטהר את מידותיו באופן הנעלה ביותר.

זוהי אף המשימה הכללית של כלל ישראל בכל שנותינו בגלות. כידוע ש'מעשה אבות סימן לבנים'. הגלות נועדה לתקן את החטא של שנאת חיים וחוסר האחדות. כי כאשר נזכה להגיע לחיבור ואחדות אמתית בינינו, אזי נזכה ל'סלחתי כדברייך', שאף הקב"ה יוכל לסלוח לנו כמו שאנחנו סולחים, ואז יתאחד איתנו כשם שאנחנו מתאחדים זה עם זה.

*

בסיום המשימה של יעקב אבינו מגיע השלב שהוא צריך לפגוש את עשו. מובא בספה"ק כי הלילה שבו התרחש המאבק של יעקב עם שרו של עשו, היה ליל יום הכיפורים. המאבק נמשך כל הלילה, עד שהמלאך ביקש: 'שלחני כי עלה השחר'. לכן בליל יום כיפור יש כח גדול של הסט"א שמנסה להיאבק עם יעקב. ולכן הכהן גדול היה צריך שמירה מיוחדת. וכן נוהגים בעם ישראל ענינים של שמירה בלילה הזה.

אבל אז, ביום המחרת, מגיע השלב שבו אנו צריכים ומסוגלים להגיע ל'עד גשתו עד אחיו'. ועל ידי כך זוכים ל'ויעקב נסע סוכתה'. על ידי העבודה של 'עד שוב חמת אחיך ממך' בתכלית השלימות, מגיעים ל'עד גשתו עד אחיו'. להגיע לאחוה אמיתית עם אחינו. וזה על ידי כך שמסוגלים להגיע לסוכות. כי זה כל המסר של הסוכה □ 'זפרוש עלינו סוכת שלומיך'. אהבה ואחוה ושלוה ורעות.

*

אבל איך משיגים זאת? הרי זה ענין שהוא ממש מעל הטבע! מטבענו כולנו מחזיקים רגשות קשים של אכזבה וכאב וכעס לאנשים שעשו לנו עוול. ככה זה הטבע שלנו.

אבל במילים של רבקה מונח הסוד איך באמת יכול אדם להוציא ולגרש את כל הרגשות האלו של כעס וכאב לב. רבקה אומרת ליעקב שיהיה אצל לבן "ימים אחדים". למעשה, כידוע יעקב היה שם עשרים שנה. אבל בכל זאת זה היה עבורו באמת 'ימים אחדים', כמו שהתורה הקדושה מעידה: "ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה".

אצל יעקב אבינו ה'באהבתו אותה' הפך את כל השנים הקשות ל'ימים אחדים', למשהו קל. וכאן טמון הסוד אף עבורנו: 'באהבתו אותה' □ הוא רמז לנשמה של היהודי. כאשר נגביר את אהבת ישראל שלנו, על ידי שנעמיק כיצד כל יהודי הוא נשמה טהורה, לכל יהודי יש חלק אלוה ממעל שהוא כולו טוב וטהור, וכי זה רק הגוף החיצוני שמפריע, ככה נוכל להשיג אהבת ישראל אמיתית להגיע 'עש גשתו עד אחיו'.

מהו שורש כל המריבות והכעס לאנשים אחד כלפי השני? זה הכל בגלל הגוף. בגללו אנחנו לא מבינים את השני, לא מבינים את התכונות שלו ואת התפיסה שלו, לא מבינים את הרציונל (שיקול הגיוני) שלו ואת המניעים שלו, למה הוא עושה את מה שעושה. אבל באמת יש לזה סיבה, אנשים לא עושים דברים סתם, אלא שזו 'עבודה' להיכנס לראש שלו, בפרט כאשר אנחנו הקורבן...

למעשה, אפילו לעשו היה איזה רציונל. מבחינת מבטו, הרי יעקב 'תפס אותו' ברגע הכי חלש שלו, כאשר חוזר מן השדה והוא עייף ויגע, מותש ביותר, ואז באותו רגע, כשהוא כל כך זקוק לאוכל, יעקב אבינו לקח ממנו את הבכורה. כמובן אנחנו יודעים את האמת, התורה הקדושה אומרת לנו: 'ויבז עשו את הבכורה'. אבל אם רוצים להיכנס לראש של השני □ הרי מבחינתו הוא הרגיש נגזל ומנוצל.

וגם לאחר מכן, בקבלת הברכות מיצחק, יעקב לקח את בגדיו, הגיע ליצחק 'מאחורי גבו'

והיה כמתעתע. הוא שוב הרגיש מנוצל. קורבן. האם הרגשתו היתה מוצדקת? ודאי שלא. הכל היה כפי רצון ה', ויעקב אבינו נשאר 'איש תם אוהב אהלים'. אבל צריך לדעת כי גם לשני יש את התפיסה שלו להתרחשות, נקודת המבט שלו, שהוא פועל לפיה. יש לו גוף ותכונות נפש שמביאים אותו לנהוג כפי שהוא נוהג.

לכן, יעקב אבינו השתחוה לעשו וקרא לו 'אדוני', 'עבדך יעקב'. הוא נכנס כל עמוק לתוך הלב שלו □ שכל זה הוא חלק מהעבודה של 'עד גשתו עד אחיו' □ עד שהוא הצליח לשבור את כל המחסומים שביניהם.

ואז מגיע השלב של: 'ויעקב נסע סוכתה'.

*

המרכיב המרכזי של הסוכה, שעל שמו היא נקראת, הוא הסכך. מהי משמעותו של הסכך? חז"ל אומרים שצריך שיוכלו לראות את הכוכבים דרך הסכך. וזה כל כך חשוב, עד שלדעת בית שמאי צריך שיוכלו לראות אפילו כוכבי חמה (כוכבים גדולים הנראים ביום. כסף משנה ברמב"ם פ"ה מהל' סוכה הכ"א). מה הענין המונח בזה? הרי בשום מקום לא מצינו ענין בראיית הכוכבים!

אכן, כידוע, ישראל נמשלו לכוכבים. כל יהודי הוא כוכב שמאיר על פני רקיע הלילה. הם כולם חלק מהספירות העליונות. הפסוק אומר: 'מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא' (תהלים קמו, ד). 'שמות' הוא כינוי לנשמות. לכל יהודי יש אור מופלא רום מעלה. אם רק מסתכלים מעבר לגוף העכור, מעל לרקיע השמים, מעל למזל ולכל האינסטינקטים הטבעיים של האדם, שם הרי כל יהודי זוהר ומאיר באופן כה נפלא. הנשמה היא כה יפה, עליה נאמר: 'כולך יפה רעייתי ומום אין בך'.

כאשר יושבים בסוכה, ב'צילא דמהימנותא' □ 'צל האמונה', כפי שהזוה"ק מכנה את הסוכה, עוזבים את השכל המתעתע של הגוף ומחזיקים בכח האמונה □ או-אז מסוגלים להגיע לחיבור אמיתי ואחדות אמיתית עם כל יהודי.

וזהו מקור השמחה העצומה שכלל ישראל הרגיש ומרגיש בסוכות, "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, והיית אך שמח". כי שמחה אמיתית אפשר לחוש רק כאשר כל המחיצות והמחסומים נופלים, ואנו מאמינים ומרגישים איך הכל טוב, אין שום רע, הכל מצוין.

הקב"ה יעזור שנזכה כולנו לחג שמח ומאיר, חג של 'ויעקב נסע סוכתה', שנזכה לגדול במידת אהבת ישראל, לראות את מעלת חברנו ולא חסרונו, לראות דרך הסכך את הכוכב שמסתתר בתוך כל יהודי.

ובזכות זה נזכה ל'סלחתי כדברייך'. סלחתי כדברייך בדרגתה העליונה היא מדריגת תשובה מאהבה, שהזדונות נעשו כזכיות. כי כאשר אני רואה בפשעים של השני, בעוולות שהוא עשה נגדי □ זכויות, אני כל כך נכנס ללב שלו וכל כך אוהב אותו, עד שאני יכול לראות את הדברים שעשה כנגדי במבט של זכויות, אזי גם הקב"ה אומר: סלחתי □ כדברייך,

והזדונות שלנו כלפי הקב"ה אף הם נהפכים לזכויות.

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

ביאור דברי הרמב"ם שניסוך המים היה נעשה בבת אחת עם ניסוך היין

כתב הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"י ה"ו-ז) ועם ניסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבדו, ואם עירה המים לתוך היין או היין לתוך המים וניסך שניהם מכלי אחד יצא, הכסף משנה הביא הגמ' (יומא כ"ו ע"ב) שזמן ניסוך המים הוא בשעת תמיד של שחר, ובתוספתא (פ"ג ה"ה) אמרו שמנסכין אותם עם איברי התמיד, ומשמע לרמב"ם שהוא בשעת ניסוך היין שהיה בא עם התמיד.

ובלחם משנה (שם) כתב להוכיח כן ממה שמבואר במשנה (סוכה מ"ח ע"א) שהיו בראש המזבח שני ספלים של כסף מנוקבים, באופן שנקב של כלי אחד היה מעובה והוא בשביל ניסוך היין, ונקב אחד היה דק והוא בשביל ניסוך המים, וכאשר היה מנסך את שניהם כאחד היו כלים המים והיין כאחד כיון שהיין יותר עב, ומוכח במשנה ששעת ניסוך המים הוא באותה שעה שמנסכים את היין על גבי המזבח, וכן מבואר במאירי (שם) שהיו עושים כן לפי שניסוך המים היה נעשה בבת אחת עם ניסוך היין.

ובמקדש דוד (סי' י' אות ד') כתב מקור לרמב"ם שמנסכים את המים והיין בבת אחת, דלכאורה ניסוך היין צריך להיות קודם לניסוך המים כיון שהוא תדיר, אמנם מצד השני ניסוך המים הוא מקודש שהוא בא בשביל הרגל וכמו מוספים שהם מקודשים כיון שבאים מחמת הרגל, אלא דצ"ב דהרי מבואר (זבחים צ"א ע"א) שמוספי שבת או ראש חודש אינם חשובים יותר מתמיד של שבת ושל ראש חודש, משום שגם התמיד עצמו נחשב מקודש מחמת מה שהוא תמיד של שבת או של ראש חודש, וא"כ נמצא שגם היין נחשב מקודש שהוא בא מחמת הרגל ואין המים מקודשים יותר ממנו.

אכן כתב המקדש דוד שכל דברי הגמ' הם דווקא בקרבנות עצמם שתמיד של שבת גם דינו להיקרב בשבת ולכן התמיד עצמו גם נחשב מקודש כמו המוסף, אבל נסכי היין כיון שאין חיוב להביאם בשבת שהרי יכול להביא את הנסכים אפילו אחרי עשרה ימים, לכן היין לא נחשב מקודש, מה שאין כן נסכי המים כיון שלא יכול להביאם לאחר הרגל אלא דווקא ברגל כמבואר בירושלמי לכן המים נחשבים מקודשים לגבי היין.

נמצא שהיין נחשב תדיר לגבי המים, ואילו המים נחשבים מקודשים לגבי היין, והדבר תלוי בספק הגמ' (זבחים צ"א ע"א) בתדיר ומקודש איזה מהם קודם, ולכן כתב הרמב"ם שינסך את שניהם בבת אחת שכל הספק בתדיר ומקודש הוא לענין קדימה של אחד לגבי השני, אבל לעשות את שניהם בבת אחת ודאי שמועיל, וזה מקור דברי הרמב"ם שינסוך המים והיין בבת אחת ובאותו הזמן ממש.

אין עושים מצוות חבילות חבילות, והאיך מותר לנסך המים והיין ביחד.

הקהילות יעקב (מנחות סי' ח') הקשה על הרמב"ם שהיה מנסך את המים והיין בבת אחת, דלכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים האם ניסוך המים הוא מדיני התמיד או מדיני היום, שאם ניסוך המים הוא מדיני התמיד א"כ דינו כמו ניסוך היין ששניהם באים עם התמיד ולכן יכול לעשות את שניהם בבת אחת, אבל אם ניסוך המים הוא מחובת היום (וכך ס"ל להרמב"ם כמבואר בהערה) איך יכול לנסך את המים והיין בבת אחת הרי אין עושין מצוות חבילות חבילות, וכאן הרי מוטל עליו שתי מצוות שונות גם ניסוך היין שהוא מחובת קרבן התמיד וגם ניסוך המים שהיא מצוה שונה ובא מחמת חובת היום, וכשם שאמרו בגמ' (סוטה ח ע"א) שאין משקין שתי סוטות כאחת, כיצד מנסכים שני ניסוכים שונים כאחד.

בשני כהנים שונים האם איכא איסורא של אין עושים מצוות חבילות.

י"ג בגמ' (תענית ב ע"ב) אמר רבי אליעזר זמן הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם הוא מיום טוב ראשון של חג הסוכות, ונסתפק הגמ', איבעיא להו ר' אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמר לה או מניסוך המים גמר לה מלולב גמר לה מה לולב ביום אף הזכרה ביום או דלמא מניסוך המים גמר לה מה ניסוך המים מאורתא דאמר מר (במדבר כט, יח) ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה אף הזכרה מאורתא, ומבואר פשוט הגמ' דניסוך המים כשר בלילה. התוס' (ד"ה איבעיא) ביאר דאף דניסוך היין של הקרבן נעשה דווקא אחרי הקרבת הקרבן, וא"כ הא דאפשר להקריב נסכים בלילה זהו דווקא מלילה השני, מכל מקום ניסוך המים בחג אפשר לנסכו גם בלילה הראשון. אכן רש"י (שם ד"ה מה ניסוך) ביאר שכוונת הגמ' היא שמילוי המים לניסוך היה כשר בלילה, כמבואר (שם נ"א ע"ב) שהיו שואבים את המים מן השילוח בלילה, אבל עצם ניסוך המים לא היה בלילה, וכן דעת המאירי (תענית ב ע"ב ד"ה ניסוך) שאין ניסוך המים כשר בלילה, דהרי מבואר (תמורה י"ד ע"ב) דנסכים הבאים מחמת הזבח אין זמנם אלא ביום, וניסוך המים דינו כנסכים הבאים מחמת הזבח. הריטב"א (סוכה נ ע"א) הביא שהראב"ד ס"ל כרש"י דניסוך המים פסול בלילה, והביא שהרמב"ן חולק וס"ל כתוס' דשאני ניסוך המים מניסוך היין, דהיין בא מחמת הזבח, אך ניסוך המים חובת היום ולא בא מחמת הזבח ולכן כשר גם בלילה.

הערוך לנר כתב (שם) דהדבר תלוי במחלוקת תנאים (תענית ב ע"ב) במקור דין ניסוך המים, שלפי רבי עקיבא שהוא ממה שנאמר (במדבר כט, לא) 'ונסכיה', בשני ניסוכין הכתוב מדבר, א"כ ניסוך המים שייך לקרבן התמיד שהרי בפסוק זה נאמר 'מלבד עולת התמיד מנחתה ונסכיה', וכן לדעת רבי נתן דס"ל שהמקור הוא ממה שנאמר (שם כח, ז) 'הסך נסך' שפסוק זה נאמר לגבי קרבן התמיד, אכן אם דין ניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני, או שנלמד משינוי האותיות בתורה מה שכתוב בפרשת מוספי חג הסוכות, א"כ יש לומר שהוא מצוה בפני עצמו, ולא שייך לקרבן תמיד. ועל דרך זה כתב הגרי"ז בשם הגר"ח (זבחים ק"י ע"ב) דאם ילפינן לה מקראי דפרשת התמיד מדיני התמיד היא, אך אם הלכה למשה מסיני היא הוזה חובת היום, והגר"ח ביאר בזה את הגמ' (שם) אמר רבי אליעזר אף המנסך מי החג בחג בחוץ חייב, ובגמ' אמרו שבשיטת ר' עקיבא רבו אמרה דתניא ר' עקיבא אומר 'ונסכיה' בשני נסכים הכתוב מדבר אחד ניסוך היין ואחד ניסוך המים, והקשו בגמ' אי מה להלן בשאר ימות השנה אף כאן בשאר ימות השנה, ור"א בחג קאמר, ותירצו אישתמיטתיה הא דר' אסי עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני.

וביאר הגר"ח דקושיית הגמ' היא דאם ילפינן ניסוך המים מקרא הרי הוא חובת התמיד וניסוך היין וא"כ יתחייב המנסך בחוץ גם בשאר ימות השנה, דהרי הוי ראוי לפנים, שהרי אדם מביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים (מנחות ט"ו ע"ב), ולמה אמר ר"א במשנה שדוקא המנסך מי החג בחג בחוץ חייב, ותירצו דכיון דהלכה הלכה למסיני הוא, חובת היום הוא ולא מחמת הזבח הוא, ואין לו תשלומין לאחר החג ולא הוי ראוי לפנים, ומובן שפיק שאינו חייב בחוץ אלא בחג עכ"ד.

הרמב"ם פסק שניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני ונוהג כל שבעת ימי החג, ולא רק בימים המרומזים בתורה, ומבואר דס"ל לרמב"ם דניסוך המים הוא מחובת היום ולא מדין קרבן, וכן מבואר ממה שפסק הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"י ה"ז) שיכול לנסך קודם הקרבן וגם אם נסכם בלילה כשר, ומוכח דס"ל דניסוך המים אינו מחובת הקרבן אלא מחובת היום

ומכח זה הוכיח הקהילות יעקב שניסוך המים וניסוך היין נעשין בשני כהנים שונים ולא כהן אחד היה עושה את שניהם, וכך מוכח מהמשנה (יומא כ"ו ע"ב) לענין הפיס שכל יום היו תשעה כהנים עסוקים בתמיד ואחד מהם היה נוטל את נסכי היין, ובתמיד של שחר שבחג הסוכות היה נוסף כהן אחד שהיה נוטל את הצלוחית של המים, ושי' רש"י (סוטה ח ע"ה ד"ה בכהן) שבשני כהנים שונים אין איסור להשקות שתי סוטות כאחד, ובאופן זה לא נחשב שעושה מצוות חבילות חבילות.

אכן המגן אברהם (סי' קמ"ז סקי"א) כתב בדעת הרמב"ם להיפך מדברי רש"י ובשני כהנים נחשב שעושה מצוות חבילות חבילות, וא"כ קשה דאמנם שני כהנים שונים היו מנסכים את נסכי המים והיין, אבל כיון שהרמב"ם עצמו כתב שהיו עושים כן בבת אחת והרי שתי מצוות שונות הם, שנסכי היין מחובת התמיד ונסכי המים הם מחובת היום, ואיך מנסים את שניהם בבת אחת.

שי' הרמב"ם דהכלל אין עושים מצוות חבילות זהו רק בשתי מצוות באותה דרגה.

ונראה ליישב הרמב"ם לשיטתו דס"ל דהכלל של אין עושים מצוות חבילות חבילות נאמר רק היכא שעושה שני מצוות באותה דרגה, שניהם מדאורייתא או שניהם מדרבנן, משא"כ היכא דעושה מצוה מדאורייתא יכול לעשות באותו זמן גם מצוה שהוא מדרבנן.

דכתב הרמב"ם (שבת פכ"ט הי"ג) לא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצוות של תורה הן, ופירש החתם סופר דכוונת הרמב"ם ללמד שכאשר אחת מהמצוות היא דאורייתא ואחת דרבנן מותר לעשותן חבילות.

וכתב החת"ס שמה שאמרו בגמ' שהבדלה וברכת המזון חשובות חבילות, מבאר עפ"י שיטת הרמב"ם (שם ה"א) שמצות הבדלה היא מן התורה, וכיון שברכת המזון והבדלה שתיהן מן התורה אין לצרפם יחד עכ"ד.

ניסוך המים האם הוא מה"ת או רק הלכה למשה מסיני.

ניסוך המים האם הוא מה"ת מבואר בגמ' (תענית ב ע"ב) דנחלקו התנאים במקור דין ניסוך המים, דעת רבי עקיבא שניסוך המים הוא מן התורה ממה שנאמר במוספים של ימי חג הסוכות 'מלבד עולת התמיד ומנחתה ונסכה', ואילו במוספי היום השישי שינתא התורה ונאמר (במדבר כט, לא) 'מלבד עולת התמיד מנחתה ונסכיה', דהיינו לשון רבים, ומזה דרשו אחד לניסוך המים ואחד לניסוך היין.

ועוד רמז דרשו ממה שנאמר בנסכי היום השני (שם כט, יט) 'ונסכיהם', וביום השישי נאמר (שם כט, לא) 'ונסכיה', וביום השביעי נאמר (שם כט, לג) 'כמשפטם', ומכל השינויים האלו יוצא אותיות 'מים', וזהו רמז לניסוך המים מן התורה, עוד תנא מבאר שם בגמ' שהרמז הוא ממה שנאמר (שם כח, ז) 'הסך נסך שכר לה', בשני ניסוכים הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין, ודעת רבי יהושע דניסוך המים היא הלכה למשה מסיני.

מדברי רש"י (שם ג ע"א ד"ה אלא) מבואר שרמזו זה הוא לימוד גמור, אמנם התוס' (מועד קטן ג ע"ב ד"ה ניסוך) כתבו בשם רבינו חננאל שרמזו זה אינו לימוד גמור אלא אסמכתא, והמקור לניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני, הרמב"ם פסק כדעת רבי יהושע וז"ל (תמידין ומוספין פ"י ה"ו) שכל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני, ובפירוש המשניות (סופ"ד סוכה) כתב הרמב"ם נסוך המים בחג הלכה למשה מסיני ויש לו רמזים נסתרים בתורה.

ומעתה יש לומר דהרמב"ם אע"ג דס"ל דניסוך המים הלכה למשה מסיני, מ"מ הרי ס"ל להרמב"ם דהלכה למשה מסיני דין דרבנן יש לו לעניין ספיקות, כיון דאינו מפורש בתורה אין לו אותו החומר של תורה, ועי' גם מה שכתב הר"ן (שבת ע"ג ע"ב ד"ה והמוציא ל"א ע"ב) שאין עונשין על דבר שאיסורו מהלכה למשה מסיני.

הרמב"ם לשיטתו דניסוך המים הוא רק הלכה למשה מסיני וממילא אין משום אין עושים מצות חבילות.

וא"כ הרמב"ם לשיטתו אתי שפיר, דס"ל להרמב"ם דניסוך המים הוא רק הלכה למשה מסיני, משא"כ ניסוך היין הרי הוא מפורש בתורה, וממילא שפיר כתב הרמב"ם דניסוך המים ביחד עם היין וליכא בזה משום אין עושים מצות חבילות חבילות, דהרמב"ם לשיטתו דהכלל של אין עושים מצות חבילות חבילות זהו רק היכא דשני המצות הם באותה דרגה, כגון שניהם דאורייתא או שניהם דרבנן, משא"כ ניסוך המים דלפי הרמב"ם הוא רק הלכה לשמה מסיני (וס"ל דאין לו את החומר של דאורייתא), וניסוך היין שהוא מדאורייתא, שפיר נסכו את שניהם ביחד.

אמנם במהרי"ץ חיות (ד"ה מכאן) הביא מהרמב"ם ומהרמב"ן בספר המצות (שורש שלישי) שלשון רמז (לניסוך המים) הוא דבר תורה, וא"כ ניסוך היין הוא מדאורייתא, ולפי המהרי"ץ חיות הדרא קושיית הקהילות יעקב.

וכן יש לעיין לפי מה שכתב הכתב סופר (שו"ת או"ח סי' כ"ו) דאף שהרמב"ם התיר לעשות יחד מצוה דאורייתא ומצוה דרבנן, זהו רק כשעושה תחילה את המצוה דאורייתא ואחר כך את המצוה דרבנן, משום שאין בזה גנאי למצוה דאורייתא, שהרי היא העיקר, ומצוה דרבנן אין גנאי במה שנטפלת למצוה דאורייתא החשובה ממנה, אבל כשעושה תחילה את המצוה דרבנן ואחר כך את המצוה דאורייתא, יש בזה משום חבילות, שכיון שעשה את המצוה דרבנן תחילה, המצוה דאורייתא נטפלת לה ויש בזה גנאי למצוה דאורייתא, ואדרבה הוא חמור יותר מעושה שתי מצוות דאורייתא יחד.

לפי הכתב סופר כשעושה ב' מצוות, אחד מדאורייתא ואחד מדרבנן ביחד באותו זמן ממש, לכאורה גם בזה איכא איסורא, דמראה בזה שהוא משווה את שניהם באותו דרגה, ורק כשמתחיל קודם את המצוה דאורייתא וממשיך במצוה דרבנן רק אז מותר, וא"כ לגבי ניסוך המים והיין הרי כתב הרמב"ם דאם עירה המים לתוך היין או היין לתוך המים וניסך שניהם מכלי אחד יצא, הרי שגם בניסוך שניהם ביחד ממש באותו זמן יצא ידי חובתו, הגם

דניסוך היין הוא מדאורייתא, וניסוך המים לפי הרמב"ם הוא רק הלכה למשה מסיני, וא"כ הדרא קושיית הקהילות יעקב דאין עושים מצוות חבילות חבילות.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין ני"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל
לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

*

למה סוכות הוא ראשון לחשבון עונות

ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כג, מ), וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, ואת אמרת ביום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עונות (מדרש תנחומא פ' אמור סימן כב).

בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות נמשך אור הפנימי מאיליו, ובסוכות נמשך ע"י עבודתו.

ויש לבאר עפ"י מה שאיתא מהאריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ג) דבסוכות תיכף ביום הראשון מתחיל להיכנס המקיפין, אבל כבר קדם כניסת המוחים הפנימיים בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות, אלא דהבדל גדול יש בין שני בחינות אלו, כי את המקיפים אנו ממשיכין ע"י מצות הסוכה, משא"כ בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות אין מצוה מיוחדת, והפנימיים נמשכים מאיליהם ולא מצד עבודתו, ולכן לפי ערך זה לא ניכר שנמשכים הפנימיים ונראה בחיצוניות שממשיכים מקיפים בלא פנימיים.

והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א (תולדות יהודה מסטיטשין, תשע"ט) דלכן אומות העולם סוברים שבמצות סוכה משתוים ישראל אליהם שמקבלים אור מקיף בלא אור פנימי, וזה גורם שיש לנו כח לרדת לתוך הקלי' ולבררם, כי אין מניעה מצד אומות העולם כיון שנראה להם שהשתוו ישראל אליהם, אבל באמת הרי יש מוחין פנימיים אלא שאין ניכר, ועי"ז מעלים בסוכות מן החיצוניים ניצוצין רבים ונכבדים, וזהו ענין שהסוכה נעשה מפסולת גורן ויקב, כי פסולת גורן ויקב הוא הקלי' של הפרי ללא הפרי בחי' מקיף בלא הפנימי, כי עי"ז אפשר לברר הרבה מן אומות העולם עכ"ד, עיי"ש מה שביאור בזה עוד.

ביאור הענין דרשעים יש להם רק אור מקיף ולא פנימי.

מבואר בספרים הק' דרשעים יש להם רק מקיף ואין להם פנימי, וקשה דהרי כלל גדול הציב לנו האריז"ל (פע"ח שער הסליחות פ"י) דלעולם לא יומשך המקיף זולתי אם יקדים לזה כניסת המוחין הפנימיים, וביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א (שם) דודאי אי אפשר להיות מקיף בלי פנימי, אלא דהמקיף שלהם נעשה פנימי, ונמצא דאין להם רק מקיף כי הפנימי שלהם נעשה מהמקיף, ואחר שנכנס המקיף להיות פנימי אין להם מקיף.

והנה כל מקיף הרי סובב מבחוץ כעין קליפה הסובבת מחוץ לפרי, וכל קליפה הרי היא בחי' שומר על הפרי, וזהו כאשר יש הפרי והקלי' מקפת את הפרי, אבל כשמקלפים את הקליפה מן הפרי נשאר הקליפה ריק לגמרי ונעשה פסולת, ולכן כיון שהפנימי של הרשעים הוא מן המקיף נמצא שיש להם רק הקליפה בלתי הפרי שבתוכו, ולכן נקראים קליפות כי הם כל כולם רק קליפה.

וי"ל דבתיבת מקי"ף מרומז ג"כ ענין זה, דכל מקיף צריך להקיף על פנימי, כי קי"ף של תיבת מקי"ף גימ' פנימ"י, ואות מ' סובבת מד' רוחות מורה על מקיף הסותם מבחוץ מכל צדדיו, ונמצא דבתיבת מקיף מרומז מקיף על פנימי, כי כן כל מקיף צריך להיות על פנימי דייקא עכ"ד.

ומבואר עוד באריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ג ובדרוש ד) דע"י מצוות סוכה ממשיכין בחי' מקיפין משא"כ עבודת הד' מינים ע"י הנענועים ממשיכים אור פנימי.

ביום ראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עונות האם ראוי שיומשך על ידו אור פנימי.

ויש לפרש בזה דברי המדרש הנ"ל, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וגו' וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, אלא ראשון לחשבון עונות, דע"י הד' מינים ממשיכים אור פנימי, ורשעים הרי אין להם אור פנימי, ובד' ימים בין יוה"כ לסוכות הפנימיים נמשכים מאיליהם ולא מצד עבודתינו, וביום הראשון של חג הסוכות מושכים אור פנימי ע"י עבודת הד' מינים והנענועים, ממילא ביום ראשון של חג הסוכות הוא ראשון לחשבון עונות, האם הוא ראוי שיומשך על ידו אור פנימי.

ביאור ענין הצלם שמסתלק בליל הושענה רבא.

ועוד יש לבאר דברי המדרש עפ"י מה שאיתא מהאריז"ל (שעה"כ סוכות דרוש ז, פע"ח שער הלולב פ"ה) סוד הצלם שמסתלק מן האדם ליל הושענה רבא, ומבאר ע"ד שאמרו חכמינו ז"ל (יבמות קכ"ב ע"ב) כי האדם יש לו בבואה ובבואה דבבואה, אך השדים אין להם בבואה דבבואה, רק בבואה לבדה, והעניין כי כל הדברים שבעולם כולם יצאו ונולדו מזיווג זעיר ונוקביה, ואפילו נשמות שדים כולם נבראו על ידי זיווג זעיר ונוקביה, כי הכל מעשה ידיו יתברך.

כי האדם כשמזדווג בנוקבא מוליד נשמות בני אדם, וכשהוא מוציא זרע לבטלה מוליד נגעי בני אדם, שהם רוחין ושידין, וכן הענין למעלה, כי לפעמים הזעיר אנפין רוצה להשפיע בעולם ומזריע נשמות, אם אז חס ושלום בעת ההיא חוטאים ישראל למטה וגורמים שנוקבא עליונה תרד למטה ותתרחק מבעלה, ואז החיצונים מקבלין אותן טיפות, ונעשו שידין ורוחין באופן כי נשמות בני אדם באים מזיווג זעיר ונוקביה, אך השדים הם מדכורא לבד בלי נוקבא, לכן בני אדם יש להם שני צלמים, בבואה ובבואה דבבואה, אחד מן דכורא ואחד מן נוקבא, אך שדים אין להם רק בבואה אחת דדכורא לבד, כי דנוקבא אין להם.

גוף האדם הוא מנוק' שם אהי"ה דקנ"א.

גוף האדם היא מן נוקבא, כי תוך תשעה חדשי העיבור נגמר בחינת הגוף, אמנם יש שלש בחינות אחרות באדם, והם שלשה צללים שיש באדם, ואלו הצללים נחלקים לשתי חלוקות, כי עליון שבהם נקרא 'צלם', ושנים אחרים נקראים 'צללים', כי חסרים מן צלם ונשארים צל, וסוד הענין כי אחר שנפש רוח נשמה חיה יחידה של אדם ניתנו בנוקבא בעת הזיוג, ונוצר האדם בתוך הרחם של אמו בתשעה חדשים, והנה גם כן צריך ליקח אותה נשמה כח הארת חותם דיסוד נוקבא שהוא בחינת שלשה אהי"ה במילוי העולים חותם, ונחקק אותו חותם באותה נשמה, וכשיצאה לזה העולם היא באה עם החותם, ונשמרת מן היצונים שלא יאחזו בה.

נגד שלשה אהי"ה אלו נחקקים בנשמה שלשה צללים, צל של קמ"ג הוא דכורא, ואהי"ה דההי"ן הוא נוקבא, ושני צללים אלו נקראים בבואה ובבואה דבבואה, כי צלם הוא עליון ואינו ניכר, אמנם השדים אין להם רק הצל של דכורא, דקס"א וקמ"ג שהוא בחינת צלם וצל הראשון, והם מספר שד, לכן נקראים שדים, כי אין להם רק שני צללים דכורא, אך בבואה דבבואה שהוא דקנ"א סוד נוקבא אין להם, כי אינם רק מדכורא לבד, ובזה תבין למה שדים הם רוחין בלא גופין, והענין כי האדם נשלם בכל שלשה חלקים, לכן יש כח לעשות גוף, אך שדים חסר מהם צל אחרון, וכיון שלא נשלם הצללים כולם שהם יותר עליונים מהגוף אין כח בהם לעשות בחינת גוף ובפרט כי עיקר הגוף אינו נוצר רק בכח קנ"א סוד נוקבא, לכן אין להם גוף.

סוד הסתלקות הצלם בליל הושענא רבה, כי ודאי שאותו צל המסתלק הוא בבואה דבבואה שלו שהוא הצל דקנ"א, כי זה הצל מיותר באדם על שדים, ועל ידו נשלם ונגמר החותם, כדי שישמור ממקרים רעים ומן החיצונים, אמנם בליל הושענא רבה כשגוזרים חס ושלום מיתה על איזה אדם, וסוד המיתה שיש לנשמה מהגוף ותשאר בלתי גוף, לכן מסתלק ממנו אותו צל שהוא בבואה דבבואה, ועל ידי זה נחלש כוחו ונאבד, כי גורם קיום הגוף הוא זה הצל השלישי הנזכר, וגם טעם אחר כי עתה היה החותם שלם ועתה נחסר ממנו אותו חותם, ועל ידי זה יכולים החיצונים לשלוט בו, ונמסרו התפקין של דינו בידיהם כבר.

בליל הושענא רבה נוהגים לראות הצל בצל הלבנה, והוא סוד מה שאמרו רבותינו ז"ל (אבות ב, י) שוב יום אחד לפני מיתתך, והסוד הוא, כי הנה אמרו שלשים יום קודם מותו מסתלק הצלם מעל ראשו, וחוזר, דאם לא כן לא היה יכול לחיות, 'כי צל ימינו עלי ארץ' כתיב (איוב ח, ט), לכן באותו הלילה הרואה שמסתלק הצל מעל ראשו שהוא יום אחד קודם מותו, צריך לחזור בתשובה, שודאי ימות תוך שלשים יום, וזהו שוב יום אחד לפני מיתתך, שנסתלק לפני מיתתו, ומפני שאין כל אדם זוכה שידע זה, לכן אמרו רבותינו ז"ל יעשה תשובה כל ימיו, כי אינו יודע אימתי ימות.

ומבואר עוד מהאריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ד') אהא דכתיב בתורה ב' פעמים סכ"ה חסר ופעם אחת סוכ"ה מלא, דב' חסרים מכוונים א' לדכר וא' לנוק', והמלא כולל בחי'

דבר ונוק' יחד, סכ"ה הראשונה גימ' אלקים והוא בחי' אימא המקפת את בחי' הדכר, והסכ"ה השניה גימ' פ"ה הוא בחי' הנוק' דמלכות פה קרינן לה.

צל הסוכה רומז לאהי"ה דקנ"א.

והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א (תולדות יהודה מסטיטשין, תשע"ט) דמבואר מדבריו דבהסוכה של הדכר רמז את האימא המקפת עליו, משא"כ בהנוק' רמז על הנוק' עצמה, וי"ל הטעם בזה כי אימא מקפת באמת בעיקר על הדכר ולא על הנוק', כי הרי מצינו (ע"ח שכ"ג פ"א) ג"כ דאימא נכנסת בז"א ונעשה עצם מעצמיו ובשר מבשריו, ולכן מיוחדת הקפת האימא על ז"א, משא"כ בנוק' אין הארת האימא כ"כ כמו בז"א, ולכן רמז בדכר על האימא ובנוק' על עצמה, ומ"מ י"ל דנוק' הרי הוא בחי' אדנ"י, וכשנוסיף אלקים בחי' אימא על אדנ"י, דהיינו בחי' אימא המקפת על הנוק' הרי הוא גימ' קנ"א שהוא אהי"ה במילוי בחי' אימא.

והנה ההארה שיש בנוק' מאימא איתא (ע"ח של"ט פי"א ט') דהוא שם בוכ"ו שהוא האותיות שאחר שם אהי"ה, והנה אלקים עם בוכ"ו גימ' צ"ל, רומז לצל סוכה, וכשנצרף לזה שם אדנ"י שהיא הנוק' יהיה גימ' הק"ף, רומז להמקיף של אימא על הנוק', וכן צל של סוכה י"ל דהוא המילוי של סוכה [מ"ך ו' ה' ה'] שהמילוי כמו הוא הצל של האות, ומילוי של סוכ"ה גימ' גם כן קנ"א בחי' אימא, וגימ' אלקים אדנ"י הקפת אימא על הנוק' עכ"ד.

יום ראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עונות כיון שמאיר שם אהי"ה דקנ"א, וצריך לעשות חשבון הנפש שלא יסתלק ממנו בליל הו"ר.

ובזה יש לבאר דברי המדרש, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וגו' וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, אלא ראשון לחשבון עונות, דאיתא דהעץ הוא בחי' דכר, והפרי הוא בחי' נוק', הרי כשלוקחים את האתרוג שהוא פרי עץ הדר בחי' נוק' בא לעורר בחי' אהי"ה דקנ"א שהוא בא מכח נוק', ומבואר דמיום הראשון של סוכות יש הארה משם אהי"ה דקנ"א שהוא הצל של הסוכה, וכיוון דאיכא הארה משם אהי"ה דקנ"א, הרי דהאדם צריך לעשות חשבון הנפש ולעשות תשובה שלא יסתלק ממנו בליל הושענא רבה הצלם דנוק' שהוא אהי"ה דקנ"א, וזהו דביום הראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עונות.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

שני מועדים שנועדו במועד אחד

א. המשך חכמה שמות פרק כג פסוק טז חידש חידוש גדול בענין חג הסוכות. ודייק שם מדוע בפסוקים בסוף פרשת משפטים, וכן ב"כי תשא" נקרא החג "חג האסיף". ואילו בחומש דברים (טז, יג) נקרא החג "חג הסוכות". וביישוב הדבר כתב:

"הטעם על פי דברי הגר"א (שיר השירים) כשניתן לוחות השניים ומשה ירד מן ההר וחזרו ענני הכבוד בט"ו לחודש תשרי נצטוו על סוכות כידוע. ולכך, אז קודם דברות שניות נקרא חג האסיף ולא חג הסוכות."

והנה לשון הגר"א היא כך: "...סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן, וכתוב 'והעם הביאו' ובוזה מתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד. היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים אבל נראה לפי שכשעשו העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביום הכיפורים ובמחרת יום הכיפורים 'ויקהל משה' (שמות ל"ה, א) וציוה על מלאכת המשכן וזה היה בי"א בתשרי וכתוב 'והעם הביאו בבוקר בבוקר' עוד שני ימים הרי י"ג בתשרי ובי"ד תשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במניין ובמשקל ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי".

ויש שהבינו שהגר"א לא חידש דבר בעיקר עניינו של חג הסוכות, ולא בא בדבריו אלא ליישב את שאלת הטור מדוע נקבע חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שבו בני ישראל התחילו להיות מוקפים בעננים, ותירץ הגר"א שאנו עושים זכר לכך שאף שהעננים נסתלקו בחטא העגל, בכל זאת חזרו בתחילת בניית המשכן.

אבל בדברי המשך חכמה מבואר שלדברי הגר"א עיקר הטעם לחג הסוכות הוא כזכר לענני הכבוד אחר שחזרו, ואינו זכר לענני הכבוד שהיו ביציאת מצרים.

ובספר פחד יצחק על סוכות (מהגר"י הוטנר זצ"ל) האריך ביסוד זה, ובהטעמת הקשר בין חג הסוכות למערכת הימים הנוראים, שהוא חג השמחה על התשובה, ועל קשר האהבה הנצחי בין הקב"ה לעם ישראל.

והנה ידועה השאלה מדוע ציוותה התורה לעשות זכר לענני הכבוד, ולא למן ולבאר. ולדברי הגר"א, כפי שביארם המשך חכמה, אכן אין כלל ציווי לעשות זכר לג' המתנות שניתנו לדור המדבר, ועיקר הזכר הוא לחזרת ענני הכבוד, אחר החטא והתשובה.

ב. ועוד מבואר בדברי המשך חכמה, שאף קודם שהייתה מצווה לשבת בסוכה, כבר היה חג בט"ו תשרי, והוא חג האסיף. ונמצא שנועדו שני מועדים במועד אחד.

וגיסי הרב רפאל צבי פלדמן שליט"א הביא ראיה נפלאה ליסוד זה, שחג הסוכות מורכב משני חגים החלים באותם ימים, מקרבנות החג. בכל הימים שבהם מקריבים קרבן מוסף (מלבד שבת) מקריבים איל אחד ושבעה כבשים סוכות הוא החג היחיד שבו מוכפל המספר

- בכל יום מקריבים שני אילים וארבעה עשר כבשים. הרי לנו שיש כאן שני מועדים שחלים במקביל, וכיוון שכל אחד מהם בפני עצמו גורם חיוב של איל אחד ושבעה כבשים, לכן מקריבים שני אילים וארבעה עשר כבשים.

ג. אמנם, בעיקר דיוקו של משך חכמה יש מקום ליישב באופן נוסף.

כתב המב"ט (בספרו בית אלוקים, שער היסודות פרק לו) "ואפילו מצות סוכה שהיא רמז לענני כבוד שסככו עליהם כל ארבעים שנה אפשר שהיתה נוהגת במדבר מדי שנה בשנה, רמז למה שהיה הווה בכל השנה כולה שהיו מסוככים בענני הכבוד, כמו שהיו נוהגים שבעת ימי חג המצות באיסור חמץ ואכילה בליל ט"ו וחג השבועות שהם חובת הגוף, וכמו שהיו נוהגים בה הראשונים אברהם יצחק ויעקב וזרעם רמז למה שיקרה לזרעם בצאתם ממצרים.

ואפשר כי גם שחג המצות והשבועות נהגו במדבר, חג הסוכות לענין ישיבה בסוכה לא נהגו שהרי היו מסוככים בענני כבוד ואיך יעשו סוכה תחת שם סוכה, ולכך אמר הכתוב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', כי לא נצטוו במצוה זו מיד כ"א לדורות הבאים אחרי דור המדבר."

ולדרכו של המב"ט יש ליישב את שאלת המשך חכמה באופן אחר, ויש לומר שרק בחומש דברים הוזכר חג הסוכות בשם "חג הסוכות", ולא קודם לכן. והטעם הוא משום שבמדבר לא היו עושים סוכות ועדיין לא היה החג 'חג הסוכות', ורק בחומש דברים שעיקר עניינו הוא ההכנה לכניסה לארץ (כמו שהעמיד הרמב"ן בהקדמתו לחומש דברים), שייך לקרוא לחג "חג הסוכות" ע"ש העתיד.

ד. והנה ידועה השאלה מדוע בתורה נכתבו בתחילה מצוות ארבעת המינים, ורק אח"כ מצוות הסוכה, ואילו המשניות במס' סוכה התחילו במצוות הסוכה, ורק אחרי שני פרקים באו מצוות ארבעת המינים.

ואחייני הרב אברהם שלוסברג שליט"א הביא בשם חמיו, הגאון ר"י קנר שליט"א (רב הגבעה הדרומית במודיעין עילית) שע"פ דברי המשך חכמה מיושב הדבר היטב. כיון שהסדר הראוי הוא להקדים את מצוות הסוכה (שנוהגת כבר בלילה, ומצוות מדאורייתא כל שבעה), ורק בתורה הוקדמה מצוות ארבעת המינים כיון שקדמה למצוות הסוכה בזמן המדבר, וכדברי המשך חכמה.

ולמה שנתבאר ע"פ המב"ט גם יש ליישב כישובו, שהוקדמה בתורה מצוות ארבעת המינים, כיון שבדור המדבר לא נהגה מצוות הסוכה.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

לעצור רוחות רעים

רווח רוח ורווחים | הרוחות הרגשיים והנפשיים ותנודתם | רוח רעה או רוח
נדיבה | שני מהלכים להבין יראת אלקים | מה מלמד ומאיר הנענוע של הלולב

טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח: (קהלת ד, ו).

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי סמך משה את ידיו עליו (לד, ט).

נעיין בס"ד בשורש 'רוח'. הענין של 'רעות רוח' מוזכר כמה וכמה פעמים במגילת קהלת,
ובכלל התיבה 'רוח' נזכרת הרבה פעמים במגילה, הפעם הראשונה היא 'סובב הולך הרוח
(א, ה), והפעם האחרונה היא 'והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה' (יב, ז).

ויש לעיין בשורש זה, כי הפשטות של 'רוח' היא התנועה של אויר, אולם הפסוקים מרבים
לתאר ענינים של השראה והרגשות כ'רוח', יש 'רוח טובה' ויש 'רוח רעה', ואת זה מצינו
גם ב'רוח' כפשוטו, כמו שרואים שהנענועים של הלולב באים לבטל 'רוחות רעות', למרות
שהעולם זקוק תמיד ל'רוח' וכמו שמברכים על 'משיב הרוח', אולם יש עוד הרבה סוגי
'רוחות' שאין להם דמיון ל'רוח הפשוטה', וכמו שאפשר לראות בתהלים (פרק נ"א) שלשה
פסוקים בזה אחר שבאחד מבקש 'רוח נכון חדש בקרבי', ובשני מבקש 'רוח קדשך אל תקח
ממני', ובשלישי מבקש 'רוח נדיבה תסמכני'.

ובתפלה שאומרים בשלש רגלים בפתיחת הארון מבקשים לזכות ב'רוחות' שהנביא מייעד
למלך המשיח וככתוב (ישעיה יא, ב): וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה', רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה, רוּחַ יִצְחָק וּגְבוּרָה,
רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה':

וגם בפרשת וזאת הברכה שלפנינו (לד, ט) נאמר ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי סמך
משה את ידיו עליו, ורואים שיש כל מיני השראות טובות ונפלאות המוגדרות כ'רוח' והפלא
הוא שאף שהפשטות של 'רוח' היא תנועה, בכל זאת על הרוחות הללו נאמר 'ונחה עליו',
משמע שהיא 'רוח' ללא תנועה, וזה פלא שהרי משהו ללא דחף של תנועה הוא היפך
ה'רוח'.

ולעומת הרוחות הטובות הללו יש לפנינו את הענין של 'רעות רוח', ובפשטות הכונה
לענינים הגורמים להרע ל'רוח', לגרום להשראה עם הרגשה רעה, אך הנה רש"י (א, יד)
מפרש 'רעות' מלשון שבר [כמו משהו מתרועע] כי סוף המעשה בא לידי 'כאב לב', והאבן
עזרא מפרש מלשון 'רעה' דהיינו שאדם זה ה'רוח' רועה אותו, מובל על ידי משהו שאין
בו ממש, עוד מפרש שהכונה ל'מחשבת רוח' כמו 'רעיון רוח', וצריך להבין למה לא פירשו
כפשוטו.

הרווח והרוח - בעולם הממשי והרגשי

השורש 'רוח' אינו רק 'תנועה', אלא גם ההיפך מתנועה וממשות, כמו 'ורוח תשימו בין עדר ובין עדר', שהכוונה לשטח ריק, וכן מצינו 'רווח והצלה יעמוד ליהודים', והיינו, שכאשר אדם נמצא בצרה, המחשבות והרגשות שלה ממלאות אותו, אינם נותנים מקום למחשבות ורגשות אחרות, וכאשר זוכה לישועה יש לו 'רווח', יש לו מקום פנוי לקבל ולהתעסק עם משהו אחר.

ולכאורה לא מובן איך מתקשרים ה'רווח' וה'רוח'?

אך ההסבר פשוט, כי הרווח חולפת במקום שיש 'רווח', והמכין מקום של 'רווח' הוא כאילו מזמין את ה'רוח', כי הרוחות מצויות ומחפשים מקום של 'רווח'.

אך לפעמים הרוח עצמה מייצרת את ה'רווח' וזה כאשר פוגשת בדרכה חפצים קלים, ואז מעיפה אותם, מצרפת אותם לתנועה שלה.

זהו מצב ה'רווח' בעולם הממשי.

וכמו כן יש ב'עולם הרגשי', יש אדם עמוס במחשבות וכו', הם ממלאים אותו ותוקעים אותו, כי הם מחשבות דמיוניים לא מעשיים, וכל זמן שהם ממלאים אותו, אין מקום לרצון ורגש פעיל לחלוף בתוכו, אך לעומת זאת, יש אדם מלא ב'רווח', מרוקן ממחשבות, ואז, יכול להתעורר ולחלוף בו רצון מסוים כלפי פעולה מסוימת, והרצון הזה הופך להיות 'רוח', נותן תנועה לאדם, מתחיל להתקדם ולפעול. אלא שגם האדם הראשון המלא במחשבות, אין הכרח שהוא תקוע במקומו ואינו זו כלל, אלא גם לו יש תנועות, אלא שאינם תנועות בחירות, אין להם קשר לרצון האישי שלו, אלא רצונות אחרים של אנשים שסביבו הם גוררים אותו עמם, וכך מתנופף הוא 'כמוץ אשר תדפנו רוח', אין לו רוח פנימית הנותנת לו תנועה של רוח, אלא רוח חיצונית גוררת אותו אחריה.

והנה בודאי שיש לאדם כל מיני תנועות פעילות שאינם מגיעים דוקא מהנקודה של 'רוח', וכגון מה שאדם מרגיש רעב ואוכל כדי לשבוע, או שנמשך אחר חשקו והרגילו ושאר צרכים והכרחים. אלא ההפעלה בסגנון של 'רוח' היא כאשר מרגיש דחף להתקדם, או להשיג משהו, להתפשט להתרחב, זהו מצב שרואה לפניו 'רווח', רואה ריקנות מסוימת בחייו ורוצה למלאותה, ולמשל, אם יש לו ביום שעה של בטלה, ולא נוח לו עם זה, מיד מתעוררים בו רצונות שונים להשיג כל מיני הצלחות על ידי שיפעל באותה שעה, ואם מוצא רעיון טוב ומתאים ומתחיל להתקדם בו, מרגיש שה'רווח' מתמלא בתנועה ופעולה, וזוהי תנועה של 'רוח'.

אולם לפעמים לאחר שעה של פעולה, לא מרגיש ש'הרוויח' משהו, אלא מרגיש ש'הפסיד', וכאן אנו מגיעים לעוד ענין בשורש 'רווח' [בארמית], שהוא ההיפך מהפסד, דהיינו שהזמן מתמלא במשהו מועיל, ולא שאדם גם טורח וגם נותן מזמנו ואין לו תועלת מזה, ונמצא שהוציא כוחות כדי לנצל את הזמן, ולמעשה התברר שהזמן לא נוצל, אלא גם היגיע היה לריק, ולכן 'להרוויח' הכונה שהרווח המפעילה ממלאה את הריקנות בצורה מועילה ומשתלמת.

רעות רוח - רוח רעה

והנה הפסדים שכאלו הם הם ה'רעות רוח', ואין להם שייכות ל'רוח רעה', כי 'רוח רעה' הכונה שמשום מה אדם מוכן להעביר את הזמן בתנועה של פעולות רעות או של הרגשה רעה, ולמשל, כאשר אדם בוחר לתת זמן למחשבות של עצבות והתמרמרות או לדיבורים של תלונה וכעס, ויש לו סיפוק מזה, כי כמו שאדם יכול להתמלאות ולשבוע מענינים משמחים כך יכול ליהנות ולשבוע מטעמים מרירים, כך היא המציאות, וכאשר מתעורר גם לפעול ולשפוט ולהעניש מכח הטענות והתלונות המרירים הללו, הפעולות הללו מסתעפים מ'רוח רעה' -

אך 'רעות רוח' היא כאמור, שאדם סבור שממלא את זמנו במשהו מועיל, במשהו שהוא 'רווח', ולבסוף מתברר שטעה בהשערתו, הפעולה רק הגדילה את ההפסד... וזהו מה שרש"י מגדיר כ'שבר', מרגיש מפסיד כמו שנשבר לו משהו, וזהו גם כן מה שאומר האבן עזרא שמתברר לאדם שה'רוח' שהפעילה אותו - לא היתה רוחו שלו, דהיינו, לא היה זה משהו המגיע מרצונו האמתי, אלא איזה מחשבה משכה אותו בדמיונה, הצטיירה לפניו כמו 'רועה', והלך אחריה כצאן אחר הרועה, והנה התברר שלא היה פה איזה 'מקור שכלי' אשר הפעיל את הרוח אשר הפעילה את האדם, אלא רוח בלבד הצטיירה לפני האדם והפעילה אותו, כמו שמגיע מישהו הרוצה לגזול את הצאן ולשחטם, ולכן מתחפש לרועה, ומגיע לפני הצאן משורר להם בחלילו, וממשיכם אחריו, והם נמשכים אחריו 'כצאן לטבח', מעולם לא חשב על טובתם ותועלתם.

'רוח נכון חדש בקרבי'

ולכן, כאשר אדם רוצה להיזהר מה'רעות רוח' יכול הוא לעסוק במגילת קהלת וללמוד לזהות את כל פיתויי השקר, לזכור שהמציאות היא שהרוח מסובבת הרבה את האדם, יש לו רצון למלאות את חייו, לנצל את חייו, וזה גורם לו לכל מיני פעולות וטעויות, אך הנה גם ברוח הממשית הפשוטה, ההתחלה שלה היא מ'אוצר הרוחות', וככתוב 'מוצא רוח מאוצרותיו' ויאמר ויעמד רוח סערה', וכמו כן יש לכל אדם 'רוח' פנימית שהיא הנחוץ לה להרגיש את התקדמות החיים וההצלחות, אולי על הרוח הזו נאמר 'על כרחך אתה חי, שמשוה דוחק באדם ודורש ממנו לחיות ולפעול, וה' הוא המקור לרוח הזו, הוא ה'נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה', אלא שהרוח הזו יכולה לטעות ולשנוות כיוון, ולסבב את האדם בכל מיני תנועות של הבל וריק, עד אשר 'הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה', תגיע למסקנה של 'סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור', שיתברר שכל הפעלה של ה'רוח' צריכה להיות מתוך 'יראת אלקים' לחשב 'הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה'.

אבל אפשר ללמוד כיצד מזהים את ה'רוח' המועילה והטובה, וזהו לכאורה הסדר הנזכר בתהלים בפרק התשובה, הסדר של 'רוח נכון, רוח קודש, רוח נדיבה'.

כי אחר שאדם נוכח שנגרר אחר רוח שבר והפסד, מבקש מה' 'רוח נכון חדש בקרבי', רוצה 'רוח' מכוונת המתאימה לו באמת, מציעה לו להתעסק עם מי שיועיל לו באמת, מה

לעצור רוחות רעים

ש'נכון ומזומן' לו, משהו שהרצון הפנימי שלו חפץ בו באמת, משהו השייך למהותו, לא משהו חיצוני הרוגש ורועש ומטלטל אותו כמוץ לפני רוח, וצריך לעצור מתוך יראת שמים ולחפש להרגיש שאכן זו היא הרוח המפעילה אותי...

וזה עדיין לא מספיק, אלא גם לאחר שנראה לו שחולפת בו 'רוח נכון', צריך להרגיש שהיא 'רוח קודש', להרגיש שהתנועה שלו מקדשת אותו, מרגיש כמו ש'רוח אלקים' מניעה אותו, כל מה שעושה נעשה מתוך השתייכות לה', מתוך הרגשה שנמצא לפני ה', ומתרצה לפניו... אך אם חלילה מרגיש כשייך לעצמו ולהנאתו, וכעושה מעשה שיש לו במה להצדיק עצמו לפני ה', אין זה מעשה הנעשה מתוך 'רוח קודש'...

וגם בבירור הזה לא די, אלא בהמשך צריך להרגיש 'רוח נדיבה', להרגיש שהנאת התועלת שיש לו אינה הנאה אנוכית, אלא הנאה נדיבה, נהנה מהתועלת שיהא לאחרים או לתיקון העולמות, מתי שמתחזק תוך כדי העבודה - החיזוק שלו הוא אינו מזה שיש לו תועלת אישית, אלא מזה שמוסר עצמו לעבודתו של מקום.

והנה לבירורים האלו מגיעים כאמור לאחר שאדם נכשל וטעם את הטעם של 'רעות רוח', לומדים שצריך למצוא 'רוח נכון', ולומדים איך מזהים מהי 'רוח' טהורה...

'רוח חכמה ובינה'

אולם הרוצה להיות מלכתחילה ישר כמו שעשאו אלקים, ולא להיגרר כלל אחר הרוח הזרות, צריך ללכת במהלך של המשיח, המהלך של 'רוח חכמה ובינה', רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת אלקים' -

והיינו, שכאשר מרגיש בתוכו תנועה של רוח, בודק שהמקור שלה אינו מגיע מהתעוררות או סחף חיצוני, אלא מגיע מה'חכמה ובינה', כי הנה ה'חכמה' של אדם הוא המקום שבו גנוז כל הקוד האישי שלו, צפון שם כל המידע על מדותיו וכוחותיו ויכולותיו, אלא שהבינה שהיא כח המדמה יכולה לדמות שיש לו כל מיני כוחות אחרים, וכאשר הרוח מתעוררת מתוך 'חכמה ובינה', זהו מצב שה'בינה' מקשיבה ל'חכמה', מרגישה את הרצון המהותי ומתכננת ומעצבת אותו כראוי.

והנה הרוח הזו צריכה לעבור עוד בירור, כי אם נראה לו על איזה פעולה שזהו ענינו ומהותו, ונראה לו שעליו רק למסור עצמו לענין זה, והנה יתחיל לפעול כמו רוח, באופן אוטמטי, עלול הוא לטעות, אלא צריך להשיג 'רוח עצה וגבורה', להרגיש שחלק מהתנועה של ה'רוח' הוא הרצון לתכנן, ולמצוא עצות כיצד להתקדם, להיות גם מוכן להתגבר כנגד ספיקות ורפיונות, שלא כל ספק קטן יעצור אותו, שזהו סימן שהרצון אינו אמתי.

ואז, כאשר מוצא את העצה והדרך ברורה, צריך 'רוח דעת ויראת אלקים', לעיין היטב מה תהא התוצאה לבסוף, האם התועלת של התוצאה הזו היא אכן משהו שכביכול נותן תועלת לה' מעולמו, או שמא זוהי תועלת שלי ושל אנוכיותי, להרגיש שה' מפעיל אותי למען התועלת הזו, להרגיש שפונה לזה מתוך 'יראת אלקים' הדוחקת בו, ולא מתוך איזה רעש ובלבול עצמי -

אשרי מי שלא חטא...

והיינו שיש שני מהלכים כיצד להגיע לחקר האמת, אפשר להגיע לאחר שטעה, וה'יראת אלקים' רוגשת בו, ודורשת 'רוח נכון', ופונה להרגיש 'רוח קודש ורוח נדיבה'. ויש מהלך מקורי של 'אשרי מי שלא חטא', שיכול להרגיש את היראת אלקים המקורית ללא הצער של הביקורת והטעות, וזוהי דרגה גדולה, כי למעשה העולם מתנהל בצורה שאדם טועם מעץ הדעת טוב ורע, לפני שטועם את ה'דעת ויראת אלקים'.

אך על כל פנים ב'שמחת בית השואבה' היו משוררים 'אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב ונסלח לו', וזוהי השירה שאחר הכפרה של יום כפור, כאשר מבררים את ה'יראה' בעקבות הטעות, ואז, כאשר כבר טעמו את הטעם של 'סילוק רוח הקדושה', אפשר להכיר את האמת על ידי הרגשת 'רוח הקדושה', וזהו הענין שבשמחת בית השואבה - שואבין רוח הקודש רוח נדיבה, מרגישים את החילוק בין המסואבות שלפני הכפרה, לקדושה שאחר הכפרה, ולומדים שגם כאשר נראה על משהו שהוא 'נכון', עדיין צריך להרגיש בו את רוח הקודש רוח נדיבה.

מוליך ומביא ומנענע

והנה התבאר לנו איך שהתשובה והשמחה מתקנים את ה'רעות רוח', וכעת נברר איך נענועי הלולב עוצרים את ה'רוחות רעים', כי כמבואר הענין של 'רוחות רעים' הוא שבוחרים למלאות את החיים ולנהלם מתוך רוח עצב והתמרמרות וזעפה וכו', אך ה'לולב' הוא גמטריא 'חיים', ואדם החוזר בתשובה בשמחה, ומבקש להתחיל לחיות חיים של רוח נדיבה, מבקש שמעתה כל הקומה שלו תתנענע מתוך רצון של רוח קדושה ורוח נדיבה, מתוך זלזול בהבלי עולם הזה וכל קניני אנוכיותו עם מכאוביו ואכזבותיו, כל הערך שלו הוא לחיים של שמחה בקבלת עול מלכות שמים, שמחה לתקן עולם במלכות ש'די - שמחה לארצך ותקוה טובה לדורשך ופתחון פה למייחלים לך, זוכר שהעולם הזה הוא עולם ארעי והבל, והעיקר הוא 'לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו', וכידוע אין השכינה שורה מתוך עצבות ועצלות, אלא מתוך שמחה של מצוה, ולכן כאשר רואה שיש מסביבו ד' רוחות, ומכל צד יש רוח חיצונית הסוחפת ומטלטלת, והמציאות היא שהעולם החיצוני וההמוני מתנהל מתוך סחף של רוחות אנוכיות שסופם עצבות ואכזבה - מחליטים בעוז לנענע כלפי כל רוח את הלולב ומיניו, המינים הרומזים על הקומה השלימה של יהודי, והמינים הללו כולם פורחים וזורחים, משמחים לב רואיהם, מראים שכל יהודי יש לו רצון מהותי מאיר ושמח, צריך לתפוס את הצורה האמתית הזו ולהושיט אותו מולו, לראות את האמת הפנימית הזו, לעומת הרוחות הרעים המגיעים מהכיוון השני, ולתת שאקל -] נענוע[לעורר את ה'דעת עליון - רוח דעת ויראת אלקים', לבחור ב'רוח נכון', לומר לעצמו זה מה שאני רוצה באמת, וכך ישיב את הלולב אל לבו, יתן לו להרגיש שהחיים הללו נותנים הרגשה של 'רוח קודש', ונותנים לו עוז לחיות עם 'רוח נדיבה', שאמנם חי ומתהלך בצורה הישרה שהתאים לו ה', אבל דוקא כאשר חיים כך, אפשר לחיות מתוך התנדבות לה', לא מתוך התגברות אנוכית -

לעצור רוחות רעים

וזהו הפלא, שדוקא כאשר אדם מפעיל את עצמו מתוך רוחות חיצונות, אז הם מנסים לקדש את עצמם כדי להטעותו, מציירים לו כל מיני השגות והצלחות שכאילו הם משהו שה' מאד דורש ממנו, וכאילו רק כך יזכה להיות קדוש וקרוב לה', וכאילו בהם הוא מתנדב לה'... וממילא גם קורע את עצמו, וגם לא כל כך מצליח ונותר עם אכזבות ועצבון, בתחילה יש לו 'רעות רוח' ולבסוף נותר עם 'רוח רעה'... ודוקא כאשר לכאורה מבקש להיות אנוכי, דהיינו, להיות כמו שעשאו אלקים, לפעול מתוך רוח נכון, דוקא בזה פורש הוא מהרע והקליפה, וזוכה לקדושה, ומקבל רוח נדיבה...

סיום

ובזה אפשר לפרש את הפסוק שפתחנו בו, 'טוב מלא כף נחת ממלא חפניים הבל ורעות רוח', כי אדם מצוי בעולם מבולבל בהרבה רוחות זרות עם טעויות, ומקוים שבכל שנה ושנה נודרך יותר ויותר, נבחין יותר מה הם רוחות רעים, ומהי 'רוח הקודש', ולזה צריך תמיד לחפש 'מלא כף נחת', לטעום טעם של מעשים הנעשים מתוך נחת, לא מתוך רוחות, מעשים מהסגנון של 'ונחה עליו רוח אלקים', להרגיש את טעם החיים שבזה, את הרוח קודש רוח נדיבה, להרגיש איך שהיושר הזה ממלא ונותן סיפוק יותר 'ממלא חפניים' של רעות רוח הממלאה את האדם בחיים של רוח רעה.

וזהו מה שאומר הפסוק וְיִהְיוּשַׁע בֶּן נֹון מְלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, כי הענוה של משה וכח הנבואה של משה לראות את האמת לאמיתה, השפיעה עליו לקבל את המילוי של 'רוח חכמה', להיות לגמרי שייך למהות העצמית האמתית שלו, עם הכח וההדר הזה היה יכול לנגח יחדיו אפסי ארץ, לעצור את כל רוחות הרעות של העמים, לברר כי 'אמת מלכנו ואפס זולתו'.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

הלכות סוכה וחווה"מ

אם קודם מברכין לישיב בסוכה או קודם מברכין על המאכל

פה] ש. או"ח תרמ"ג. ר"ט חכ"א אמר לי שראה את מרן שליט"א בסוכות תשס"ז מברך אקב"ו לישיב בסוכה ואח"כ ברכת בורא מיני מזונות על עוגיה קטנה. האם כך ס"ל למרן שצריך לברך, ואם הטעם הוא משום הפסק בין ברכת ב"מ מזונות לאכילה. (ואם זהו הטעם, לפי"ז צ"ל שגם היכן שצריך לברך שהחיינו על פרי מרן מברך קודם שהחיינו ואח"כ בורא פה"ע, האם זהו כך באמת).

ת. נכון.

*

בטעם שאסור לישון עראי חוץ לסוכה

פון] ש. מ"ט אסור לישון עראי חוץ לסוכה, הרי "תשבו" כעין תדורו, ובביתו ישן גם עראי חוץ לסוכה. (מח"א).

ת. אין עראי לשינה.

*

באיסור מלאכה בחווה"מ

פז] ש. כתב המחבר (סי' תק"ל) חול המועד אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן, וכתב הרמ"א, לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתיר, וכתב במשנ"ב (סק"א) והנה בעיקר איסור מלאכת חול המועד יש דעות בין הראשונים יש שסוברים שהוא מדברי סופרים כו' והרבה פוסקים סוברים דהוא מן התורה והא דהקילו בכמה דברים הנ"ל הוא ע"פ הרשות שניתן לחכמים מן התורה במלאכת חול המועד לפי צורך הענין להתיר כו' וזהו שסיים הרמ"א לפי צורך הענין וכו' ומאוד כו'.

ר"ט ז"ל השו"ע (שם ג'), בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא ונוהגים לברך על הסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעמו. וכתב במשנ"ב (סק"ז) וז"ל, אחר ברכת המוציא, כדי שיתחיל בסעודה דעל ידה הוא עיקר חיוב הסוכה ואח"כ יברך ולא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילה דצורך סעודה הוא כמו קידוש, עכ"ל יעו"ש.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

והנה מבואר בזה דהרמ"א ס"ל דאיסור מלאכת חול המועד הוא מן התורה, שלכן כתב לפי צורך הענין כו' וכנ"ל.

וצ"ב מהלכות תפילין (סי' ל"א) דכתב המחבר, בחול המועד גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו שימי חול המועד גם הם אות, וכתב הרמ"א, וי"א שחול המועד חייב בתפילין וכן נוהגין כו'. וכתב במשנ"ב (סק"ו) והי"א ס"ל כיון שמותרין בעשיית מלאכה מן התורה ליכא אות.

ובזה מבואר דהרמ"א ס"ל דאיסור מלאכת חול המועד אינו מן התורה, שלכן הביא הי"א שחווה"מ חייב בתפילין. וצ"ב.

ת. עיקרו מה"ת מפני כבוד המועדים. י.

*

קביעת מזוזה בחוה"מ

פח] ש. מעשה באוצר ספרים שהחליפו דלת ולא הספיקו לקבוע מזוזה לפני יו"ט, האם מותר לקבוע בחוה"מ.

(המעשה היה באוצר ספרים ואולי זה נידון כביהכ"נ שפטור ממזוזה כי לפעמים גם מתפללין שם. אבל כמו כן השאלה גם בבית רגיל החייב וודאי במזוזה).

ת. יפקירוהו. י"א

*

הלכות לולב

*

נטל ארבעת המינים בשתי ידיו באיזה אופן לא יצא

פט] ש. כתב המשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק ט"ו) וז"ל, הימנית. משום דהני תלתא מצוה והאתרוג חדא, ואפילו בריך עליו כבר ואח"כ נוטלו פעם שני כגון בשעת אמירת הושענות צריך ליטלו בימין, ואם נטל שניהם בידו אחת כתב בארחות חיים דלא יצא כו' ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה וצריך לחזור וליטלו בלא ברכה עכ"ל, הנה מש"כ המשנ"ב 'ואם נטל שניהם בידו אחת כו' דלא יצא, בפשוטו הכונה להפעם הראשונה שנוטל הד' מינים והיינו אותו הפעם שמברך עליהו, אבל בפעם השניה שנוטל כגון בשעת אמירת ההושענות ע"ז לא כ' המשנ"ב דלא יצא כו', כי ע"ז לכאו' אין נידון אם יצא או לאו מאחר שכבר בירך בפעם הראשונה שנוטל וברך. האם זהו נכון.

י' ובעל פה השיב לי מרן שליט"א: זה לא ראוי, זה באמת לא דאוריין, רק הרמ"א הסביר לפני הדעה שזה דאוריין' אין חכמים התיירו.

י"א ובעל פה השיב מרן שליט"א: אם משתמשים צריך לקבוע.

ת. נכון. ייב

*

בענין הנ"ל

צ] ש. בהנ"ל. **מש"כ המשנ"ב**, ואפילו ברך עליו כבר ואח"כ נטלו פעם שני כגון בשעת אמירת הושענות, ולא כתב כגון בשעת אמירת הלל, בפשוטו הטעם כי כשנטל הד' מינים בשעת אמירת ההלל זה לא נקרא שנטל פעם שני, רק זה נקרא שנטל פעם ראשון כי אז נוטלים הד' מינים והיינו שמברכים עליהו קודם ההלל ולא מניחין אותם עד שגומרים ההלל, ולכן המשנ"ב שדיבר על הפעם השני שנטלו כתב כגון בשעת אמירת הושענות ולא כתב כגון בשעת אמירת הלל.

אמנם יש לשאול לענין מי שאצלו נטילת הד' מינים זהו הפעם השניה (וכגון שהי' צריך להשכים ולצאת לדרך ולכן נטל הד' מינים משעלה עמוד השחר כמ"ש להלן סי' תרנ"ב ס"א ואח"כ כן הזדמן לו ד' מינים בשעת ההלל. או כגון שהוא מהמהדרים לברך על הלולב בתוך הסוכה בהנץ החמה ולנענע ואח"כ בהלל מנענעים שוב כמ"ש המשנ"ב סי' תרנ"ב ס"ק ד') ונטל אז בידו האחת האם יצא. וצדדי הספק הם, האם נימא דאף שכבר נטל ובירך קודם מ"מ כיון שעיקר מצות הנטילה היא בהלל כמ"ש סי' תרנ"ב ס"א א"כ כיון שנטל בידו האחת לא יצא, או"ד דכיון שכבר נטל פעם ראשונה כפי הדין ג' מינים ביד ימין והאתרוג בשמאל א"כ נימא דיצא אע"פ שכשנטל בהלל נטל בידו האחת ואף שעיקר מצות הנטילה בהלל מ"מ כיון שכבר נטל פעם אחת כדין נימא דיצא. ויל"ע.

(וחשבתי דלפי מש"כ המשנ"ב (סי' תרנ"ב ס"ק ד') שהטעם שעיקר מצותו בשעת הלל הוא כדי לנענע בהודו והושיעא נא, א"כ מסתבר שכשנטל אח"כ בהלל בידו אחת אי"ז מעכב ולא יצטרך ליטלו שנית, והיינו כי עצם דין הנענועים אינם מעכבים כמ"ש המשנ"ב סי' תרנ"א ס"ק מ"ט).

ת. יזהר. ייב

*

בדין איטר לענין נטילת לולב והחילוק מדין איטר לענין הנחת תפילין

צא] ש. כתב המשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק י"ח) וז"ל, דבתר ימין ושמאל דעלמא וכו'. דדוקא תפילין שהוא דאורייתא אזיל בתר ימין דידיה אבל לולב דנטילתו בימין הוא דרבנן משום חשיבותא בעלמא דיש בה תלתא מצות איטר הוא ככל אדם, וטעם הי"א דסבר דאזלינן

ייב ומ"מ חובת ומצות הושענות לא קיים כדין. מחכ"א. ועי' ס' שמחת ישראל [להרה"ג ר' ישראל דרדק שליט"א] פרק ג' סעיף ו' ובהערות שם.

ייב לכאור' משמע מל' התשו' דבאמת הי' מקום לומר כמו שכתבנו לעיל ד"ה וחשבתי כו', אך מ"מ צריך לזהר שגם בפעם השניה יטול בשני ידיו ולא בידו אחת והיינו שאם נטל בידו אחת אף בפעם השניה יתכן להיות שזה מעכב.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

בתר דידיה כמו בתפילין^{ר"ד} עכ"ל, והנה לדעה הראשונה לכאן יש לשאול כך, דנהי דלולב נטילתו בימין הוא דרבנן מ"מ הא נטילת לולב עצמו הוא דאורייתא (ויש בזה נפק"מ גדולה לדינא כמ"ש המשנ"ב בס"ק א'. וכע"ז כ' המשנ"ב לענין שופר בסי' תקצ"ה) וא"כ למה לא יהא הדין בלולב כמו בתפילין לענין זה שיטול בימין דידיה. וקצת צ"ב.

(והנה המשנ"ב לא פירש בהדיא טעמייהו של הי"א דאזלינן בתר דידיה כמו בתפילין, ואולי טעמייהו כמ"ש הכא, ומ"מ טעמייהו של הדעה הראשונה לכאן צ"ב וכנ"ל).

ת. בתפילין שניהן דאורייתא.

*

הנחת תפילין בחול המועד

צב] ש. כתב הרמ"א (שם סעי' ז') וז"ל, ונהגו להחמיר להסיר התפילין כו' מידם כו' עכ"ל, הנה לא נזכר לא ברמ"א ולא במשנ"ב שאי"ז נפק"מ למעשה שהרי האידנא לא מניחין תפילין בחוה"מ, ולכאן מ' מזה דלכתחילה מניחין תפילין בחוה"מ, וכן מ' בסי' תרמ"ד, והא לא מצינו כן ולכאן אמאי באמת אין מניחין.

ת. יש מתירינן^{ר"ט} וכן נהגו בחו"ל.

*

בדיני הנענועים

צג] ש. כתב המשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק מ"ז) וז"ל, ונכון שגם יכסכס בעלין בשעת הולכה והבאה, ובשעת הבאה יקריבו הרבה אל גופו נגד החזה כו' הכל מוליך ומביא שלש פעמים כמו במזרח עכ"ל, הנה לשון המשנ"ב כאן בכל דבריו קצת משמע דדוקא ההולכה וההבאה צריך לעשות כמו במזרח והיינו ג' פעמים, אבל שאר דברים שכתב שעושין במזרח כמו כיסכוס העלין והקרבת הלולב הרבה אל גופו נגד החזה זה אי"צ לעשות בשאר הצדדים שמנענעים. האם זה נכון, והיינו, האם מה שצריך לכסכס בעלין וכן להקריבו הרבה לגופו נגד החזה זה דוקא כשמטה הלולב לצד מזרח, או גם כשמטה לשאר צדדים דרום מערב צפון מעלה ומטה והיינו שגם בשאר צדדין אלו צריך יהי' לכסכס בעלין ולהקריבו הרבה לגופו נגד החזה.

ת. נכון.^{ר"ט}

*

אם צריך לעשות כל הנענועים כשנוטל כל מין ומין בפני עצמו

^{ר"ד} ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ' סעיף ב' ובהערות שם.
^{ר"ט} לכאן הכונה לדעת הרמ"א לעיל סי' ל"א סעי' ב' דמניחין תפילין בחול המועד, ומשא"כ להמחבר שם יעו"ש. ועי' בס' שמחת ישראל פרק מ"ח סעיף ג' ובהערה 1605. וע"ע שם פרק א' סעיף כ"ח הערות 66 67.
^{ר"ט} ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ"א סעיף ג' ובהערות שם.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

צד] ש. כתב במשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק נ"ב) וז"ל, והכא אשמועינן יותר רבותא דאפילו אם הלקיחה לא היה בבת אחת רק בזה אחר זה ג"כ יצאריז עכ"ל, יש לשאול האם באופן הנ"ל צריך לנענע כל מין ומין והיינו כשנוטל הלולב צריך לנענעו לד' הרוחות ומעלה ומטה, ואח"כ (כגון) שנוטל ההדס ינענע ההדס לכל הרוחות, וכן בכולהו. או"ד שרק את הלולב צריך לנענע. או"ד שכשאינו נוטל כל הד' מינים יחד אין ענין בנענעויו כלל.

וביותר יש לשאול כנ"ל, באופן שנוטל כל מין לחוד ומברך על כל מין לחוד וכהאופן שכ' המשנ"ב ס"ק נ"ו, האם צריך ניענוע בנטילת כל מין בפני עצמו (דיתכן דהיכן שאינו מברך ע"כ מין לחוד וכנ"ל בשאלה קודמת אולי שם אי"צ ניענוע של כל מין לחוד, אבל כאן שמברך על נטילת עץ עבות או על נטילת ערבה וכו' אולי יש יותר מקום לומר שיצטרך לנענע, שאולי ע"י הניענוע מקיים טפי מה שמברך על נטילת, ויל"ע).

ת. יש ענין.

*

בסדר אמירת הושענות

צה] ש. או"ח תר"ס. בהושענות כמעט כל הסדר אותו הסדר, מלבד שאם יום א' בסוכות חל בשבת אז אומרים אום נצורה, ושם יום א' דסוכות חל ביום שני אז אומרים אום אני חומה. מי תיקן נוסח הושענות. ומי תיקן סדר הושענות דלמה זה משנה באיזה יום חל סוכות. ולמה משנים הסדר.

ת. כמדומה שלבוש כ' הטעם לכולם. יי"ח

*

קריאת משנה תורה בליל הושענא רבא

צו] ש. האם לשמוע קריאת המשנה תורה בליל הושענא רבה.

ת. לא. יי"ט

*

בענין הנ"ל

צו] ש. בהנ"ל. ר"כ האם יש ענין לשמוע חלק מהמשנה תורה וכגון באופן שלא הי' יכול לבוא בזמן שהתחילו כגון שהוצרך לילך באמצע הקריאה.

ת. לא.

י"ח ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ' סעיפים י"ד ט"ו ובהערות שם.
י"ח עיין לבוש הלכות סוכה סימן תרמ"ג סעיף א' באמצעו ועד סופו יעו"ש. ועיין שם אליה רבה ס"ק ג'. וע"י בס' שמחת ישראל פרק נ"ג סעיף י"א ובהערה שם.

י"ט ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ"ו סעי' ב' ג' ד' ובהערות שם.

י"ב שאלה זו נשאלה יחד עם השאלה דלעיל ובאמת לפי התשו' על השאלה הקודמת אין כאן שאלה כלל.

*

בדין מי ששמע מאמצע פ' וזאת הברכה

צח] ש. כתב הרמ"א (סי' תרס"ט) וז"ל, ונהגו עוד להרבות הקרואים לס"ת וקורים פרשה אחת הרבה פעמים ואין איסור בדבר כו' עכ"ל. יש לשאול באופן ששמע הקריאה כגון משני של פ' וזאת הברכה והלאה ואח"כ שומע שוב מתחילת פ' וזאת הברכה עד שני. האם מהני, או שצריך לשמוע הפרשה כסדר מתחילת וזאת הברכה עד הסוף.

ת. מהני.

*

בדעת מרן החזו"א שאומרים תחנון אחר סוכות

צט] ש. איתא בדינים והנהגות למרן החזו"א זצ"ל שהי' אומר תחנון אחר סוכות^{רכא}, ויש לשאול כך, דהנה אי' בשו"ע שאין אומרים תחנון כל חודש ניסן, וכ' במשנ"ב משום שרובו קודש שי"ב ימים הקריבו הנשיאים וכל א' הי' יו"ט שלו ועוד ז' ימי הפסח ואיסרו חג ולכן עושין כולו קודש. ולכאו' בתשרי נמי שייך האי טעמא, והיינו, כי רובו קודש, וכך החשבון, ב' ימים טובים דר"ה (ער"ש שובה ושבת שובה) עיוה"כ ויוה"כ, ד' ימים שבין יוה"כ לסוכות, ז' ימי סוכות, שמיני עצרת, אסרו חג, סה"כ שבע עשרה ימי קודש (מלבד ער"ש ושבת שובה שעמהם זה עוד ב' ימים וסה"כ תשע עשרה ימים של קודש), וכיון שכן, למה אין עושין כולו קודש כמו ניסן, ועכ"פ תשרי לא גרע מניסן, כי החשבון בניסן הוא ע"י י"ב נשיאים שאי"ז ימים טובים השתא, ומשא"כ בתשרי שכולו יו"ט עתה, והי' צריך להיות תשרי קודש כולו יותר מניסן. וצ"ב טובא.

ת. בעשי"ת אומרים תחנון. רכב

*

^{רכא} עי' דעת נוטה ח"א דיני השכמת הבוקר ובהערה 19 שם.
^{רכב} לכאו' צ"ב הכונה דהא זה גופא מה ששאלנו למה אומרים בעשי"ת מאחר שרובו קודש. וחכ"א ר"ל דכונת מרן שצריך רוב חודש מתחילתו בלא הפסק כמו בניסן, אך לכאו' אי"ז הכונה, כי גם בניסן אין רוב החודש מתחילתו קודש בלא שום הפסק כי בי"ג ניסן כבר אין הטעם די"ב נשיאים וא"כ נמצא שיש הפסק, ועי' הגהות חתם סופר באו"ח סי' תכ"ט טעמים לומר דגם יום י"ג הוא קודש יעו"ש, אמנם במחצית השקל שם כתב דבאמת יום י"ג אינו יום קודש ואע"פ שיש יום שמפסיק מ"מ אי"ז גורע כיון שעכ"פ רובו של החודש הוא קודש, דז"ל שם, ובאמת יום א' מפסיק ביניהן עכ"פ יצא רוב החודש בקדוש' עכ"ל יעו"ש. (הנידון שם במחה"ש ובחת"ס הוא ל' המג"א שכתב ו'אח"כ' שהרי אח"כ הוא יום י"ג ולא ער"פ יום י"ד יעו"ש והבן).

(והנה במשנ"ב לא מנה גם יום י"ד ניסן בין ימי הקודש שמנה שם ובאמת צ"ב אמאי כי ודאי אין אומרים בו תחנון כי הוא נחשב כבר ליו"ט. אמנם גם בלא יום י"ד עדיין יש הפסק של יום י"ג ניסן וכנ"ל).

וחכ"א אמר לבאר כונת מרן שליט"א באופן אחר, והיינו, דעל עשרת ימי תשובה אין כלל נידון ופשוט הוא שצריך לומר בהם תחנון מאחר שהם ימי רחמים ותחנונים שלכן ג"כ אומרים תחנון בסליחות, וכיון שממילא אין כל החודש כולו קודש כי על כרחנו חייבים לומר תחנון בעשי"ת מצד שהם ימי רחמים ותחנונים וכנ"ל, לכן כבר אין נפקא מינה במה שאנו נמנה ימי החודש ונמצא שרובו קודש, כי מאחר שלא יתכן להיות החודש כולו קודש [מהטעם הנ"ל שעל כרחק עשי"ת אומרים תחנון] א"כ כבר אין נפק"מ אפי' אם נמצא רוב החודש קודש, ולכן ניחא מה שאומרים תחנון אחר סוכות.

רשימות מתוך ספרנו ארחות שיח

סעודת הו"ר

קא - קב] בשילהי חשון תשע"ח ניגשתי למרן זצ"ל עם פיתקא:

א. בהושענא רבא עשינו סעודה עם פת והיה עיכוב ולמעשה בירכתי ברכת המזון אחרי השקיעה, והשאלה איך היה צ"ל ביעלה ויבא האם חג הסוכות או יום השמיני חג העצרת. ומרן אמר: זהו שאלה, אבל מאחר שעיקר הסעודה היתה ביום צריך להזכיר חג הסוכות.

ב. עד מתי היה מותר להתחיל הסעודה, האם עד ט' שעות לפני יו"ט, או עד פלג המנחה [כי היה לנו עיכוב ולא הצלחנו להתחיל סעודת הושענא רבא רק לפני פלג המנחה]. ומרן אמר: לכתחילה היית צריך לאכול קודם אך בדיעבד אפשר עד יו"ט.

*

שמחת תורה

תיאור שמחת תורה תשע"ג

קג, וכו'] ברשימה שכתבתי אור לב' חשון תשע"ג. בהו"ר סמוך ליו"ט דשמח"ת נכנסתי לקודש פנימה וישב מרן שליט"א בסוכתו, הבאתי הספר החדש תשובות הגר"ח ואמרתי שמרן אמר לי להביא לו הספר לפני שמדפיסים אותו, ואמר מרן שאביא את זה אחרי שמח"ת כי יש הרבה אנשים ובלגן ויכול לאבד. ובקשתי ברכה... ומרן בירך בו"ה, והוספתי גם ל... ומרן בירך ברכה לכולם.

בליל שמח"ת התפללתי עם מרן מעריב והקפה א' בבהכ"נ לדרמן ואח"כ ו' הקפות עד סוף התפילה בבית מרן.

ביו"ט שמח"ת שחרית התפללתי עם מרן בנץ בביתו וסיימנו התפילות וההקפות בשמונה וחצי, בשחרית והלל הש"ץ היה המשב"ק הגר"י אפשטיין שליט"א ובמוסף היה הש"ץ בנו הגרי"ש שליט"א. הגרי"ש שליט"א חילק כל הכיבודים והעליות וכו' ונתן לי גלילה בס"ת של מפטיר (ההגבהה עשה חבירי הנכד הג"ר שניאור צביון שליט"א). כל הקפה היה לערך ג' מינוטין בלבד. לאחר התפילות עברנו לומר גוט יו"ט. אח"כ מרן הלך לבהכ"נ לדרמן (למנין של הנץ שם) וקיבל בשנית חתן תורה (כי בראשונה היה חתן תורה במנין שבביתו. החתן בראשית היה שם הג"ר עמוס טבצ'ניק שליט"א). לאחמ"כ חזר מרן לביתו, אז חבירי הרה"ג ר' נפתלי אפשטיין שליט"א ביקש מאביו הצ' ר' ישעי' שליט"א לסדר אצל הרב ר' סנדר פרייזלר שליט"א שאוכל לסעוד עם מרן סעודת יו"ט, והצדיק הג"ר גדליה הוניגסברג שליט"א נתן לי מקום די סמוך למרן בסעודה. והיה נפלא עד מאוד. וארשום מההליכות וההנהגות שראיתי שם:

מרן עשה קידוש כך - אמר 'ברשות' ובירך בפה"ג והתאמץ לשתות מעט ממש, השאר שתה הרב גדלי' הנ"ל. אח"כ הרב גדלי' חילק בגביעים שמרן מעטר בהם הגביע כד' הגר"א

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

ע"פ קבלה (והגרי"ש אמר לי שמרן מקפיד ע"ז מאוד) וגם הנני קבלתי כן. אח"כ הביאו למרן נט"י מבלי שיצטרך לקום ממקומו. והמתין מרן קצת הרבה עד שכולם נטלו.

וסדר בציעת הפת היה כך: מרן עשה רשימה עם הסכין בחלה באמצע החלה, והיה זה חיתוך קצת ולא רק רשימה בעלמא. אח"כ כשגמר הברכה לקח החלה ובדק היכן החיתוך שעשה קודם הברכה, ריב וחתך שם החלה לשנים, אח"כ לקח א' מהחציים וחתך משם פרוסה עבה מאוד מאוד. אח"כ לקח הפרוסה השמנה ההיא וחתך ממנה מהצד שבה חתיכה קטנה והטביל מעט בדבש כמדומה ב' פעמים (כתוב במשנ"ב ג' פעמים. יכ"י ואולי לא ראיתי טוב). אח"כ לקח הרב גדלי' הפרוסה השמנה וחתך ממנה חתיכות קטנות לכולם (חתיכות קטנות כמו שמרן חתך לעצמו. וזכורני באיזה ליל שבת בחיי הרבנית ע"ה זי"ע שמרן חתך הפרוסה השמנה לב' חתיכות והא' לקח לעצמו והשני שלח לרבנית ע"ה). אח"כ לקח מרן החלה השניה וחתך מהצד שבה חתיכה ואכלה. אף שזה היה שמיני עצרת מ"מ טבלו הפת בדבש דווקא ולא במלח ושמעתי מהרב גדלי' בסעודה שם שכך ס"ל למרן וכך נהוג בבית מרן. ובתחילת הסעודה אכל מרן הרבה חלה עם שתיה.

מרן אכל צלחת קציצת דג עם סלטים שהכינו לו שם ושאלוהו אם לשים גם סלט עגבניות והשיב בחיוב ואכל כל מה שהיה שם. ריב אח"כ הביאו לו מים ונטל בין דגים לבשר את ידיו הק'.

ריב עי' עומקא דפרשה פ' בשלח על מה שאמר מרן זצוק"ל להקפיד לחתוך ממקום שסימן אע"פ שהיה צריך לחפש את המקום. ידידי הגר"י ברנר שליט"א.

ריב ובאמת פ"א הייתי גם בסעודת שבת אחת ואז ראיתי את מרן טובל ג' טבילות את החלה במלח. והעירוני שבספר 'אלא' איתא שמרן זיע"א היה טובל בדבש ג' פעמים יעו"ש.

ובאותה שבת, אחר הסעודה כשמרן הלך מהסלון [חדר הספרים] בו אכלו הסעודה, קודם צאתו מהפתח, הגה"צ ר' גדלי' אמר למרן: הנה הר' גרנרש. ומרן נעמד וחיך בחום, ושאל: מה שלומך וכו'. ובירכני ברכות לרוב בס"ד. אח"כ כשמרן יצא מפתח החדר ניגש בחור לשאול שאלה, והיה עם כובע קנייטש, ומרן שאל את בנו הגרי"ש: מותר להרים את זה בשבת. ומיד מרן הרים ידו אל הכובע והרים בעצמו את קימוט הקנייטש שכלפי מטה ללמעלה. כך ראיתי בעיני, והרבה פעמים ראיתי איך שמרן מרים לאנשים את הקנייטש, שלא היתה דעתו נוחה מזה, ולפי הרגשתי מרן זיע"א סבר שאף שאפשר שיהיה הכובע נקי לגמרי והוא יפה מבחינת נקיותו מ"מ עצם הדבר שהוא כובע מקומט לא ראוי לברך עליו עוטר ישראל בתפארה, שאין זה פאר כזה בגד מקומט. ומלבד זה מן הסתם מרן רצה לעצור הידרדרות שמי יודע להיכן היא תגיע, שהנה קא חזינן שהיום כבר יש חתיכה מוזהבת על גבי כובעי הקנייטש ועליה כיתוב באנגלית של שם החברה, ומרן בחל מהכיתוב באנגלית, שכמה פעמים אמר על זה שזה 'גוי' 'גויים', לא קרא לזה אנגלית אלא גוי גויים, וממש סלד מזה, ומלבד הכיתוב לא הוה נוחא ליה למרן שיתפללו עם כזה כובע שמו"ע שאיך זה נראה ת"ח כעומד לפני המלך וכורע לפניו יתברך עם כיתוב באנגלית של איזה שם של חברה לפרסומת, שזהו ממש חוסר דרך ארץ כלפי שמיא וכו', וכבר אמר לי אחד מתלמידי מרן, שכשמרן ראה אצלו בכובע את הזהב, כשהרעיון הרע הזה התחיל, מיד אמר לו להוריד את זה מהכובע בזה"ל: **תוריד את הגוי הזה**. כל זה כתבתי לפי הרגשת הלב כתלמיד שהכיר מעט [שוודאי א"א להתקרב לעוצם קדושתו הנוראה] את גינוני הקדושה של מרן רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א. גם פעם אחת בני הרב דוד נ"י כשהיה בחיידר, והגיעו להיבחן אצל מרן בהיותם בכיתה ח', מרן משך לבחור אחד מהכיתה שלו בעניבה שלו, ושאל אותו: **מה זה הזנב הזה?** ובאותו פעם היה גם דבר גילוי רוח הקודש, כשמרן שאל א' הבחורים: **למה אתה הולך עם שרוולים קצרים?** והבחור הזה במכוון לבש חליפה כדי שמרן לא יראה את זה ולא יגיד לו כלום, ודווקא לו מרן אמר את זה, והיה זה ממש נורא נוראות.

ריב כידוע שעשה כן ע"פ הירושלמי כפי שהביא בספר 'אלא' נכדו הגראי"ש שטיינימן שליט"א דצריך לטעום מכל דבר הנאה שה' ברא ובפרט לכבוד שבת רק מרן זצ"ל מערב כפית מכל סלט דהכל ערב לחיכו כי אין לבו בזה ולא מרגיש חסרון שמעורבב מכל מין איזה גריר בשיעור של כפית מכל מטעמי השולחן. ידידי הגרי"ב גולדנטל שליט"א.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

אח"כ הביאו למרן צלחת עם בשר ותפוח"א וניסה לאכול ולא הצליח ושאל את הרב סנדר פרייזלר היכן הבשר (היה נראה שמרן לא הבחין מהו הבשר ומהו התפוח"א) והרב סנדר הפריד שם הבשר לחתיכות ומרן אמר לו יישר כוח ואכל וכמדומה אכל קודם כל הבשר ואח"כ אכל התפוח"א והקיגל ואכל מרן כל הצלחת ולקחנו משם חתיכת בשר שנשארה שם.

אח"כ הביאו קומפוט תפוחים מבושלים כמדומה ואכל מרן ג"כ הכל.

במהלך הסעודה מהקידוש עד אחר ברכת המזון מרן ישב עם החליפה, ובקידוש ובברכת המוציא ובברכת המזון ישב מרן גם עם השטריימל. ביו"ט מרן יושב עם שטריימל בסעודות, ופעם היה לו של בעל הלשם זצ"ל זיע"א והתפורר לגמרי וקנו חדש. בין הדגים לבשר שר מרן ואיני זוכר מה. בין הבשר לקומפוט שר מרן ושמחת בחגך הרבה זמן. ותוך כדי ששר ראיתיו מגלגל הרבה את עיניו הקודה"ט הרבה למעלה. בין האכילות שאלוהו שאלות והשיב עליהם וגם הנני שאלתי וארשום ונתחיל משל אחרים:

הרה"ג ר' יעקב חלופסקי שליט"א שאל: שמרן אומר שלא אומרים יזכור בשנה ראשונה (נ.ב. וכ"כ לי מרן בתשובות הגר"ח ח"ב) והאם מי שבלא"ה אומר יזכור על מי שכבר עברה שנה מפטי' אם יכול לומר כבר יזכור גם למי שעדיין זה בתוך שנה לפטי'. והשיב מרן: **יכול להיות**. עוד שאל, מי קודם האם כהן קטן או ישראל גדול כשקוראים פ' וזאת הברכה כדי שכולם יעלו לתורה. ומרן לא הכיר בזה וחזר ואמר כמה פעמים **שילדים יש כל הנערים**.

הרה"ג ר' סנדר פרייזלר שליט"א שאל: מי שרוצה לשתות יין בתוך הסעודה אם צריך לברך בפה"ג, ושאלו מרן: **מה כיון בקידוש**, ואמר הרב סנדר שלא חשב שישתה בתוך הסעודה וגם לא חשב שלא לשתות, רק בסתמא, והשיב מרן: **שכבר יצא בבפה"ג של הקידוש ואינו צריך לברך**.

והנני שאלתי: למה עושים יו"ט רק זכר לענני כבוד ולא עושים יו"ט גם זכר למן זכר לבאר שהרי ג' מתנות טובות ניתנו כדאיתא בתענית ומאי שנא. ומרן השיב: **זכר למן עושים שלוש סעודות ביו"ט**. ושאלתי: שלוש ? והשיב מרן: **כן כמו שכתוב ברמב"ם**. ולענין זכר לבאר, הרב סנדר פרייזלר אמר למרן שאולי הזכר הוא ניסוך המים, ומרן **הסכים עימו**.

אח"כ נטלו מים אחרונים ולא שמתו לב היאך מרן נטל. וכשנטלתי המים אחרונים ראיתי שמרן בדק היטב היאך הנני נוטלם. אח"כ בירכו ברהמ"ז ואמרו למרן שהיום יש עשרה ושמח מאוד. וגם אמרו לו שהיום יש כהן (הגר"ר בצלאל כהן שליט"א) ומרן שמח מאוד וכיבדו בזימון על הכוס, ובכל ברהמ"ז מרן בירך מתוך בירכון ולא בעל פה. כשהגיעו ליעלה ויבוא מרן הגביה קולו כשאמר זכרנו ה"א בו לטובה כו' לברכה כו' לחיים וכולם ענו אמן וכן בירך בקול בונה ברחמיו ירושלים וכולם ענו אמן (וכמדומה שאמר אמן אחר שכולם גמרו לענות אמן). מרן אמר כל 'הרחמן' עד ה' יברך את עמו בשלו'. אח"כ הרב בצלאל

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

כהן בירך בפה"ג ומרן שתה מכוס של ברכה וכולם וגם הנני. אח"כ מרן הלך לישון ובדרך
אמרנו גוט יו"ט והשיב ג"כ. רכו

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

רכו זכורני שמרן ישב באכילה עם מגבת על החליפה, גם, שלא התכופף אל האוכל אלא הרים כל פעם את האוכל אל
פיו, גם, כשאכל אכל כשפיו סגור ולא נשמעה האכילה כלל, ופ"א ראיתי שהביט באחד שאכל בסמוך למרן בקולות
הלעיסה ומרן הביט עליו בפנים כאומר שאי"ז יפה אבל בפיו הק' לא אמר לו כלום.

אספקלריא לחג הסוכות ולשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"ד □ כולל מאמרי וזאת הברכה

עמוד קצח

**אספקלריא לשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"ד, כולל מאמרי פרשת וזאת
הברכה**

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

העליות והעולים לבית המקדש

עמים הר יקראו, שם יזבחו זבחי צדק (לג, יט)

איסוף השבטים והאומות לבית המקדש

רש"י ביאר בשני אופנים:

א. עמים - של שבטי ישראל, הר יקראו - להר המוריה יאספו כל אסיפה על ידי קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים זבחי צדק. וכתב רא"ם, כי אף ששם זובחים זבחיהם בכל ימות השנה, הוכרח לפרש שכוונת הכתוב שיזבחו ברגלים, כי 'עמים הר יקראו' מורה על אסיפת כל השבטים בכללם, וזה רק ברגלים. אך הקשה, מה ענין אסיפת השבטים להר המוריה בתוך ברכתן של יששכר וזבולון^{יב}.

ב. 'עמים הר יקראו' על ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהגויים אלוהו של זה לא כאלוהו של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים אין אומה כשרה כזו ומתגיירין שם, שנאמר 'שם יזבחו זבחי צדק', ויש להתבונן אף אם אלוה אחד לכולם יש בו כדי לקרב את האומות להתגייר, מה עניינו של הגיור כדי להצטרף ל'מאכל אחד'.

העליה למקום המקדש ועלית הזכרים ברגל

והנה על עצם העליה למקום המקדש כתב רמח"ל (דע"ת קס) 'אף על פי שהכבוד בכל מקום, אמנם מתגלה במקום אחד יותר ממקום אחר, והוא מקום מיוחד לו ששם ידרשוהו הרוצים לידבק בו, והוא ענין (דברים יב ה) "לשכנו תדרשו ובאת שמה", וכמה סדרים ומערכות יצטרכו לענין זה בהדרגה רבה, עד שיגיע לידבק בקדושתו זאת. ועל ענין זה עומד כל תבנית המשכן והמקדש, מקום לפניו ממקום, עד לפני ולפנים, ששם הכבוד שורה לידרש ולימצא למבקשים להידבק בו. וכן יש מקדש למעלה מכוון למקדש של מטה'

לאמור, כי עשר קדושות שיש מארץ ישראל עד קודש הקדשים (כלים א ו-ט), ובהם גבולות לראויים לבא אל הקדושה, עניינם הוא להעמיד את הדורשים להדבק בקודש, שתהיה עלייתם בהדרגה רבה, עד שיגיעו לידבק בקדושתו.

ועל העליה לרגל כתב רמח"ל (שרשי המצוות עמ' קו) 'הכבוד שורה בבית המקדש, ומשם מאיר על כל ישראל, לכן הצטוונו להראות לפניו ית' בבית הזה ולהשתחוות לפני הכבוד שיתדבק בנו, ובזה נשארים ישראל דבקים כולם בכבוד, ואף שיכלו משם כל איש לאהלו, אין הדבקות מתפרד, אלא במה שנדבקו שם נשארים מדובקים בכל מקום שהם, ואמנם צריך שיהיה זה שלש פעמים בשנה, לשלימות הדבקות'.

ועוד כתב שגם לאידך 'הכבוד עצמו מתחזק בזה, וכן הבית הקדוש גם כן, בהיות הדבקות נעשה, מתתקנים ישראל בכבוד, ומתחזק הכבוד בהם, ומתחזק הבית שלצורך זה נבנה'.

^{יב} בשפתי חכמים כתב שכדי ליישב תמיהה זו הוסיף רש"י וכתב 'ועל פי קביעות עתיהם ועיבוריהם עמים של שבטי ישראל הר יקראו להר המוריה', דהיינו שיששכר היו בקיאים בקביעת המולדות, וכיון שהמועדות היו תלויים בהם, הרי העליה לרגל נקבעת על ידם.

העליות והעולים לבית המקדש

ומבואר שתכלית העליה לרגל היא להדבק בשכינה, ולהמשיכה עד לרגל הבא, כן כתב הרמב"ן (בראשית כט ב) שעל העלייה לרגל נאמר 'וגללו את האבן מעל פי הבאר' כי שם היו שואבין רוח הקודש, 'והשיבו את האבן', מונח לרגל הבא, דהיינו שמוטל על העולים לשמר בקרבם את רוח הקודש מרגל אחד למשנהו.

ועניינה של ה'אבן' הוא, כאשר ביאר רמח"ל (אדיר במרום ח"א, ובסוד ה' ליראיו) שהמלכות נקראת 'אבן' כי 'הכל מן העפר', ובה חלקי עפר מתקבץ בהארת היסוד, כאמור ביסוד יוסף 'משם רועה אבן ישראל'. ומבואר עוד במשכני עליון, כי אבן השתיה היא השרש לכל הנבראים, ועל ידה הם מתחברים ביסוד, ולאידך על ידם היא מתעצמת לעלות מן הארץ אל תוך קדש הקדשים^{יכה}, וזו היא עבודת הזכרים העולים לראות ולהראות.

האומות בכל השנה, וישראל ברגל

והנה יחס האומות לבית המקדש הוא מצד היותו 'בית תפילה', כאמור (ישעיה נו ז) 'והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי, כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים^{יכט}, ואף כל תפילת שלמה המלך, בעת הקמת בית ראשון (מלכים ב' ח), היתה על קבלת התפילות בבית המקדש, ובכלל אף 'הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך וגו' ובא והתפלל אל הבית הזה', והיינו כי התפילה מקומה הוא במדת המלכות, כמבואר לעיל (ס"פ כי תבא).

וזה הוא גם מה שהאומות מתגיירות כדי להצטרף ל'מאכלו של זה', כמבואר בזוהר (ח"ב קנב:) על הכתוב (תהלים כג ה) 'תערוך לפני שלחן נגד צוררי', שבזמן שהיה בית המקדש קיים היתה עיקר ההשפעה לישראל, והאומות היו ניזונין מהתמצית, משל למלך שהתקין סעודה לבני ביתו, כל זמן שעושים רצונו אוכלים עם המלך, והעצמות מושלכות לכלבים. והיינו שהאומות רואים את השפע הניתן לישראל מן המלכות, ועל כך אומרים שכולם אוכלים מאכל אחד^ל.

אכן, אין האומות רואות אלא את אכילת השלמים, שהיא קדשים קלים, שאכילתם נמשכת מן המקדש לחוץ, כמו ששינו (תו"כ פר' טז, א) למה נקראו שלמים, שמטילים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, והיינו שבהם מתקיים החיבור החיצון הנצרך לקיום העולמות בכל עת, ולכן לא נקבעה עת לעלייתם, אך לישראל יש במקדש גם עולה, שאין בה אכילה, אלא אדרבא היא עולה למעלה, ומתקנת את המחשבה, ועולה למקום הזיווג הפנימי, שבו מתחדשים החיים

^{יכה} ראה שם 'בית קודש הקדשים אשר נמצא שם הארון והעדות, והאבן השתיה שם עמדה להתחזק בו הרבה', והוא ענין העלאת מ"ן, שהמלכות מעלה ע"י מעשי הנבראים, כי תכליתה לחבר עליונים ותחתונים בהיותה שורש לכל הנבראים.

^{יכט} במקרא זה נאמר גם 'עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי', וכיון שגוי אינו מביא 'זבח' שלמים, אלא רק עולה, בהכרח מדובר בגר, ואכן כך שנינו במכילתא (משפטים פי"ח) שפרשה זו נאמרה ביבני הנכר הנלוים אל ה' לשרתו דהיינו גרים. והוסיף ידי"ן רי"ש דיסקין, שמדובר בזמן הזה, בו הגר חושש שמא 'הבדל יבדילני ה' מעל עמו', כי גירותו בלא הרצאת דמים ועל כך השיב לו הכתוב 'והביאותים אל הר קדשי וגו' עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי', שעתיד להקריב חובתו כשיבנה המקדש, ויוכל להביא גם שלמים, כמבואר ברמב"ם (מע"ק פ"א ה"ו). ועל כל פנים, הכתוב אומר מפורש שגם לכל העמים נקרא הבית 'בית תפילה', וראה לעיל (פר' כי תבא) למה השמחה היא ב'בית תפילתי'^ל וראה בעל הטורים (בראשית יח ה), 'לבכם ג' במסורת', א. 'וסעדו לבכם' (שם). ב. 'שיתו לבכם לחילה' (תהלים מח, יד). ג. וראיתם ושש לבכם (ישעיה סו, יד). והיינו כי הסעודה היא משלל המלכות, כמו שאמר בועז לרות (ב יד) 'לעת האוכל גשי הלום', ו'הלום' היא מלכות, כמו שאמרו (זבחים קב). בקש משה מלכות ולא נתנו לו, דכתיב (שמות ג ה) 'אל תקרב הלום' ואין הלום אלא מלכות שאמר דוד (שמואל ב' ז יח) 'מי אנכי ה' אלהים, כי הביאתני עד הלום', אכן השמחה בסעודה היא רק לאלו שהם בתוך גבול חילה, הם הזוכים לראות ושש לבם, אך מן החיל ואילך אין כניסה אלא לישראל, ואילו האומות מקומם משם ואילך, ואין להם חלק בסעודה, אלא מן התמצית.

ונולדים נשמות, ואמנם בכל השנה העובדים במקדש מביאים 'עולת תמיד', אך ברגלים עולים כל ישראל, ומביאים פר ואיל ושבעה כבשים, ונמשכת להם השפעה לפי קדושת הזמן^{רלא}.

איסוף הנשים והטף בהקהל

אמנם, לבד ממה שהצטוו זכרי ישראל בעליה לרגל שלש פעמים בשנה, מצינו מצוה נוספת להקהיל את העם פעם בשבע שנים, ואף היא התקיימה בבית המקדש, מיד לאחר חג הסוכות, כאמור לעיל (לא יא) 'מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה, בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם'. והנה בעוד ברגלים הצטוו רק הזכרים, ומצוותם היא רק לראות ולהראות, הרי שבהקהל הצטוו להביא גם את הנשים והטף, והמצוה היא לקרא את התורה 'נגד כל ישראל באזניהם'. ובפשוטו סדר מצות הקהל הוא, שבהיות כל ישראל נקהלים במקדש, חלה מצוה על המלך לקרא את התורה באזניהם, אכן סדר הכתוב הוא 'בבא כל ישראל לראות את פני ה' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו' למען ישמעו ולמען ילמדו, ומשמע שכיון שהיו ברגל במקדש, אזי יקרא המלך את הפרשה באזניהם, ומצוה על העם שיתאספו לשמוע וללמוד^{רלב}, וצריך ביאור איך ההקהל משתייך אל 'בבא כל ישראל לראות את פני ה', שהיא מצות הזכרים שקדמה לרגל.

וכבר כתב רמח"ל (שם), שבעליה לרגל עולים רק הזכרים לפי 'שהכבוד מתדבק בהם, כי הנשים והטף אינם ראשים לעצמם, אלא משלימים אל הזכרים, אך בסוף הסיבוב כולו, דהיינו אחר שנת השמיטה, אז יעשו הקהל כללי לכל הבחינות, וכאשר יקהלו אנשים נשים וטף, אז נמצאת כנסת ישראל בכל בחינותיה, והמלך הוא המתחזק בזה'.

ומבואר בדבריו שענין אסיפת כל חלקי העם בהקהל, הוא השלמת הדבקות, וזו תכלית העליה לרגל שבמצוות הזכרים, כי בעוד הזכרים מעלים את האבן בעבודתם, הרי שכל העם מקבלים שפעה, ולכך נאמר שעניינה הוא 'בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר'. ולכך קריאת משנה תורה 'באזניהם' חלה רק בהקהל כל העם, ולא בעלית הזכרים לרגל, כי משנה תורה היא במלכות שהיא משנה למלך, וכל עניני המלכות נחתכין על פיו, וזאת בשנה השביעית, שהיא זמן גילוי המלכות^{רלג}.

עלית כל האומות לבית המקדש לעתיד לבא

והנה ביום טוב ראשון של חג הסוכות מפטירין בזכריה (יד, טז-יט) 'וְהָיָה כָּל הַנּוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם וְעָלוּ מֵיְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת וְלַחַג אֶת חַג הַסּוּכּוֹת. וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפַּחַת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת וְלֹא עֲלִיָּהֶם יִהְיֶה

^{רלא} כמבואר בפח"ד (טז): שיש באו"א שני מיני זיווג, החיצון הוא לקיום העולם, והפנימי לחדש מוחין, וכנגד זיווג הראשון יש בזו"ג חיבור, שהוא התחברם אך לא בסוד זיווג, וגם רמ"ק כתב כן בפרדס (ח יד), והתבאר בקל"ח (פתח קלו) שזיווג היסודות אינו אלא להשפיע, ולצורך כך נעשה קודם ההשפעה חיבור של דביקות, אך ההשפעה אינה מן הזכר לנקבה, אבל עיקר הזיווג הוא בחיבור הרוחין יחד, הוא הפנימיות.

^{רלב} ויתכן לפרש שכוונת הכתוב ללמד שמצות הקהל ואת מצות קריאת הפרשה הן שתי מצוות נפרדות, כאשר מנאם היראים, במצוה רס"ו כתב את 'קריאת המלך', ולו נאמר 'תקרא את התורה', ואילו במצוה תל"ג כתב את 'מצות הקהל', שהיא מצוה נוספת שנאמרה אחרי מצות המלך. וכן משמע מדברי החינוך (תריב) שאם לא קרא המלך ביטל מצות עשה שלו, שהוא צריך לקראה, אך לא בטלה מצוות העם, שאם שמעו את הפרשה מגדול שבדור, יצאו ידי מצות הקהל, והאריך בזה הגרי"פ בביאורו לסהמ"צ של רס"ג (מצות עשה טז).

^{רלג} וכן מצינו ביהושע שהיה כפני לבנה, ונאמר בו 'ושים באזני יהושע', והיינו בסוד תורה שבעל פה, וכן הוא בתיקונים חדשים (תי' ע) 'רוז דא משנה תורה דא מקרא ומשנה, תורה שבכתב ותושבע"פ'.

העליות והעולים לבית המקדש

הַגִּשְׁם. וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תִעָלֶה וְלֹא בָאָה וְלֹא עָלִיהֶם תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגַּף ה' אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לְחַג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת. זֹאת תִּהְיֶה חֻטְאֵת מִצְרַיִם וְחֻטְאֵת כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לְחַג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת. וּמִשְׁמַע שְׁלַעֲתִיד לְבֹא יִהְיֶה חַיִּיב עַל כָּל הָאוֹמוֹת לַעֲלוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִכְרֹךְ אִם אֵינָם עוֹלִים נִחְשָׁב לָהֶם כַּחֲטָא, וְצָרִיךְ לְבַאֵר הַיֵּכֶן חָל עֲלֵיהֶם חַיִּיב זֶה, וּמָה עֲנִינּוּ.

ורש"י שם פירש שהטעם שיעלו לחוג את חג הסוכות דיקא, הוא כמו שאמרו ((ע"ז ג.)) מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, וזה פלא, כי בגמרא שם מבואר שכל אחד עושה סוכה, והקב"ה מקדיר עליהם חמה, ומעטים בסוכה, ואין שחוק להקב"ה אלא אותו היום, ולכאורה שלא כאמור בזכריה שם, שיעלו מידי שנה בשנה לחוג את חג הסוכות.

שרש חלוקת שבעים אומות, הוא בדור הפלגה, כאמור (בראשית יא ט) 'ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ, ואחריהם נולדה האומה הישראלית, כי 'סוף מעשה במחשבה תחילה' (ראה חזקוני וגור אריה שמות ד כב), ועל ראש האומה נאמר (יחזקאל לג כד) 'אחד היה אברהם', וכן (ישעיה נא ב) 'כי אחד קראתיו, ואברכהו וארבהו', לאמור כי בו החל התיקון, להשיב את הכל אל אחד, כמו שדרשו (ב"ר יב ט) 'תולדות השמים והארץ בהבראם, באברהם'.

על כך נלחמים כלל אומות גוג ומגוג, ובנקודה זו ינוצחו, כאמור בהפטרת חול המועד סוכות (יחזקאל לח) כי 'ביום בא גוג על אדמת ישראל' אז 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים', כי גילוי 'ה' אחד ושמו אחד' מכלה את כל מעמד הריבוי, כמבואר שם (פרק לט) שכל עניינו של גוג הוא 'המונו', וריבוי שהוא תולדת פירוד, היפך מהותו של ריבוי האחד, והאריך בזה מהר"ל (נצח ישראל לח).

והנה כנגד מגדל בבל בו נפרדו הגויים לארצותם, עומד בית המקדש בארץ ישראל, עליו אמרו (שה"ש רבה ד) 'כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות, זה בית המקדש', אלא שהיותו 'בנוי לתלפיות', מורה על מדת המלכות, המקבלת את שפע היסוד, ועל כך נאמר (משלי יח י) 'מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב', ומבואר בזהר (ח"א צו. ח"ג קסד.) שה'מגדל' הוא כנסת ישראל, שהעמידה הקב"ה לקיום העולם, כאמור (ישעיה ה ב) 'ויבן מגדל בתוכו', ורצון העליון בחיבור אליה, הוא 'נשגב', ומקיימה שלא תיפול לעולם.

לעומת זאת, מטרת מגדל בבל היא להיפך, להעמדת סדר של 'עיר ומגדל וראשו בשמים', והיינו כביכול התאחדות התחתונים, ועלייתם כלפי מעלה, ולכך 'נפרדו לארצותם', וכל ריבויים הוא בהיותם נפרדים, ולכן אין להם יכולת להצטרף כאחד. וזאת לעומת ישראל הפונים אל המקדש, שמרכזו הוא באבן השתיה, שכל עניינה מופנה לקבל עליה את הארון ובו הלוחות מן השמים, ולעולם הם 'גוי אחד בארץ'.

ואמנם אחר שישמיענו ברחמיו שנית לעיני כל חי, כי ה' אחד ושמו אחד, והוא אלהי ישראל, ויבנה בית המקדש, נאמר (צפניה ג ז) 'אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' לעבדו שם אחד', ובוזה יתוקן פירוד הלשונות שהחל בדור ההפלגה, ויבאו להצטרף לישראל.

לפיכך אז יעלו כל האומות לחוג עם ישראל מידי שנה בשנה, כי מצינו (ב"ב עה.) שצדיקי ישראל ישבו בסוכת עורו של לוייתן, והשאר הקב"ה פורסו על חומות ירושלים, וזיוו מבהיק שנאמר (ישעיה ס ג) 'והלכו גוים לאורך^{רל"ד}, והיינו כי סעודת לוייתן היא מצד חבורם אל השכינה, ו'לוייתן' נגזר

^{רל"ד} ראה ביאור הגר"א לספד"צ (פ"א ד"ה חד לאלף) שהסעודה מבשרו והאור מעורו, כי ה'עור' הוא עץ הדעת טוב ורע, שממנו אכל אדה"ר ונמשכה ערלתו, ולעתיד יחזור כולו לקדושה ויהיה כלו היקף לקדושה בסוד ונגה לו סביב (יחזקאל א) וזה סוד הסוכה, ופריסתו על חומת ירושלים, כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה, שהרע של נגה יחזור

העליות והעולים לבית המקדש

מלשון ליווי, כמו (משלי א ט) 'כי לוית חן הם', ואז יוכלו האומות להשיג חיצוניות גילוי זה, בראותם כי כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו, וכבודו נגלה בישראל ששמו עליהם, ובודאי חטא גדול יהיה למי שלא יצטרף אז אל היושבים בסוכה.

אך כל זאת בעת שהכבוד יתגלה בגבול הקודש והמקדש, אולם כבר אמרו (ע"ז שם) שאחר כך 'הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה', והיינו כי באלף השביעי, כאשר ימלא כבודו בכל הארץ, וכל העולם כולו יהיה מקדש, אז נאמר (מלאכי ג יט) 'ליהט אותם היום הבא', ולא ישארו אלא ישראל לברם.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

לטוב, לפיכך ילכו מלכים לנגה זרחך. והיינו שכל טעות הגויים נובעת מצד הפיכת כתנות 'אור' ל'עור', וכאשר מתגלה כבוד מלכותו נהפך ומתגלה האור, אך עדיין הוא ב'עור' הלזיתן, אלא שהוא מאיר מצד שהוא מחובר אל השכינה, אך לעתיד לבא כאשר יתגלה ה'אור' הגנוז, הרי בהירות ההשגה תהיה כחמה היוצאת מנרתיקה, ובו יכלו כל הרשעים והגויים כי לא יכילו אור זה.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

שמיני עצרת הוא יום של דביקות בהשי"ת - וכל מה דבעי שאיל יהיב ליה

נגילה ונשמחה בך

איתא במדרש (ילקוט שמעוני פרשת פנחס תשפ"ב): "אמר רבי אלכסנדר מישל למלך שבאת לו שמחה כל שבעת ימי המשתה, היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים, עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד ואיני מטריח עליך הרבה, אלא טול תרנגול אחד וליטרא אחת של בשר. כך כל שבעת ימי החג ישראל עסוקים בקרבנותיהן של אומות העולם, דאמר ר' פינחס כל אותן שבעים פרים שהיו ישראל מקריבין בחג כנגד שבעים אומות, שלא יצדה העולם מהן מה טעם תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה בטוחים אנו בתפלה, וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד, וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אמר ר' אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בך בתורתך, בך בישועתך", ע"כ.

משמע מדברי המדרש שרק אחר שיצאו שבעת ימי החג והקריבו פרים כנגד האומות, הוצרך הקב"ה להוסיף יום אחד כדי שנסמח יחד עמו. ותמוה, מה חסרון יש במה שהיו מביאים קרבנות כנגד כל אומות העולם, שמשום הכי הוצרך הקב"ה להוסיף יום מיוחד לשמוח רק עם עמ"י, ועמ"י מצדם שמחו כ"כ ביום זה עד שאמרו נגילה ונשמחה בתורתנו וגם בישועתנו?

טעם לפרי החג

ונראה לבאר, הנה כעין דברי המדרש איתא בסוכה (נה, ב): "אמר רבי אליעזר הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה - כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך. אמר רבי יוחנן: אוי להם לגויים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן", ע"כ.

ופי' רש"י (בד"ה שבעים פרים) וז"ל, "פרי החג שבעים הם, חוץ משל שמיני, כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם - לפי שנידונין בחג על המים", עכ"ל. מבואר ברש"י, דהטעם שהוצרכו כלל ישראל להביא קרבנות עבור אומות העולם, הוא משום שאילו לא הייתה להם כפרה, לא היו גשמים יורדים בכל העולם. ע"י הקרבנות שהביאו כלל ישראל בחג הסוכות יש לאומות העולם כפרה.

תכלית המועד להיות דבוק להשי"ת

לפי זה יש לבאר דברי המדרש, דהנה תכליתן של הרגלים הוא להורות שכלל ישראל דבקים בהשי"ת. וכן פי' המהר"ל את דברי הגמ' במכות (כג, א): "אמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדים כאילו עובד עכו"ם, דכתיב: אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמיך ליה: את חג המצות תשמור", ע"כ. וכתב המהר"ל וז"ל, "המבזה את המועדות וכו'. דבר זה מבואר, כי המועד הוקבע שיהיו חוגגין אל הש"י ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא מועד מלשון ונועדתי

לך. כי השנים שהם מתחברים ומתועדים יחד נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה הש"י מתוועד עם עמו ומתחבר להם. ומי שמבזה את המועדות כאלו אינו רוצה בחבור הזה ומתדבק באחר. ולכך אמרו במסכת יומא (נד, א) כשהיו ישראל עולים לרגל היו מגביהין להם הפרוכת והיו מראים להם (כשעלו לרגל) כי עלייתם לרגל הוא עצם החבור שנקרא מועד, ולפיכך אז היו מראים להם זה. ולכך אמר המבזה את המועדות, ולא אמר המבזה הרגלים כלישנא דקרא, עכ"ל.

שמיני עצרת - יום של דביקות יתירה בהשי"ת

לפי זה יש לומר, דמאחר שתכלית המועדים הוא להיות דבוק בהשי"ת, א"כ כשכלל ישראל הביאו קרבנות עבור אומות העולם, סברו, דאיכא חסרון בדביקותם בהשי"ת, שהרי הקב"ה משגיח גם על אומות העולם, שאילו חטאו אומות העולם ולא תהיה להם כפרה - לא ירדו להם גשמים, א"כ אין הקב"ה דבוק רק עם כלל ישראל, שהרי משגיח גם על אומות העולם.

על זה "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: עכשיו אני ואתם נשמח יחד". ר"ל, דליכא חסרון בדביקותם בהשי"ת, והגם שהקב"ה משגיח גם על אומות העולם, מ"מ כלל ישראל הם המובחרים והאהובים אצלו יותר משאר האומות, כדאמרינן בתפילה: "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות וגו'". [וכ' העקידת יצחק שיש כאן ג' לשונות, א] שבחר בנו. [ב] שאוהב אותנו. [ג] שרצה בנו, עיי"ש.]

וזו התכלית של "שמיני עצרת" - להיות דבוקים רק עם הקב"ה, וכמו שפי' רש"י (ויקרא כג, לו) עצרת היא - "עצרתני אתכם אצלי". ר"ל, יום אחד שהקב"ה דבק אך ורק עם כלל ישראל. וכל זה הוא להורות על גודל אהבת הקב"ה את עמו. וזו כוונת דברי המדרש הנ"ל.

בשמיני עצרת 'כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה'

ולפי זה מובנים היטב דברי הזוהר הידועים. דאיתא בזוהר (ח"ג דף לב ע"א): "תא חזי, ביומא דא שלמין ומסיימי עמין ברכאן דלהון, ושראן בדינא, וישראל ביומא דא מסיימי דינין דלהון, ושראן בברכתא, דהא ליומא אחרא זמינין לאשתעשעא במלכא, לנטלא מיניה ברכאן לכל שתא, ובההוא חדוותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו, ומאן דיתיב עם מלכא, ונטל ליה בלחודייה, **כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה**, ועל דא ישראל שראן, ועמין מסיימי, ועל דא כתיב (מלאכי א, ב): אהבתי אתכם אמר ה' וגו'", ע"כ.

ופי' המתוק מדבש וז"ל, "בא וראה, כי ביום הזה של הושענא רבא מסיימים האומות את קבלת הברכות שלהם, שקבלו על ידי השבעים פרים שהקריבו עליהם בשבעת ימי חג הסוכות, ומעתה הם מתחילים בהנהגת הדין, אבל ישראל ביום הזה מסיימים את המשכת ונתינת הדינים למלכות, ועתה הם מתחילים בקבלת הברכות, כי ליום האחר שהוא שמיני עצרת, הם מזומנים להשתעשע עם המלך ב"ה, כדי לקבל ממנו ברכות לכל ימות השנה, ובאותה השמחה לא נמצאים עם המלך אלא ישראל בלבדם, ומי שיושב עם המלך, והמלך לוקח אותו לבדו לשבת עמו, כל מה שהוא רוצה שואל ומבקש, וניתן לו מבית המלך, ועל כן ישראל מתחילים עתה את קבלת הברכות, והעמים מסיימים ולא מקבלים עוד ברכות ועל זה נאמר: אהבתי אתכם אמר ה' וגו' ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה", עכ"ל.

ומבואר מדברי הזוהר ככל הנ"ל, שיום שמיני עצרת הוא יום של דביקות בהשי"ת, ומכאן אותה דביקות - "כל מה שאדם רוצה לבקש ניתן לו!"

טעם שהיו שמחים בישועת ה'

וא"כ י"ל, דזהו הטעם שכלל ישראל היו שמחים בישועת הקב"ה. דהנה מן התנאים להיות בוטח בישועת ה' הוא שיכיר גודל האהבה שהקב"ה אוהב אותנו, וגם גודל ההשגחה שהקב"ה תמיד משגיח עלינו [עי' במש"כ החובות הלבבות פ"ב ופ"ג בענין זה], וא"כ מאחר שהקב"ה הורה לכלל

ישראל [בדביקות של יום שמיני עצרת] שהם אהובים אצלו יותר מכל שאר האומות, והשגחתו על כלל ישראל אינה כבשאר אומות העולם, מיד היו בטוחים בישועת ה', וע"כ היו בשמחה על ישועת ה'.

תכלית השגחת השי"ת

ויש להוסיף, שזה הטעם ששמחו גם בתורה הקדושה. דהנה כתב רבי אהרן קוטלר זצוק"ל (משנת ר"א ח"א, עמ' כג) וז"ל, "עוד עיקר גדול, כי גילוי ההשגחה הוא לפי הבטחון, היינו כי מראים לו שהוא מושגח מהשי"ת ועי"ז תתחזק אמונתו בחוש, משא"כ בלא הגילוי, אף שנותנין לו, אך כיון שנותנין בדרך הסתר יש לו מקום לטעות. ואז"ל "ה' צלך" מה הצל הזה וכו' (של"ה שער הגדול ל') ומה שרואה יותר השגחה חופפת עליו, הרי הוא מתדבק יותר בהשי"ת ומייחל לו, וכן זוכה לעצם הטובה עבור בטחונו כאמור (תהלים לב, י): "והבוטח בה' חסד יסובבנו", ואם יזכה בלא בטחון הרי הוא חשבון מיוחד, שהרי הקב"ה יסד טבע ההנהגה לפי הבטחון, ברוך הגבר וגו', וח"ו להיפך נגרם חסרון, וע"כ יש הבדל באופן הקבלה אם היא ע"ד בטחון או ח"ו בלא בטחון, עכ"ל. הרי התכלית בכל מיני גילויי ההשגחה הוא שע"י נחזק עצמנו יותר ויותר להיות מאמינים בהקב"ה, ולהיות דבוקים בו. וכפי מה שהאדם דבק בהקב"ה, כך הוא שמח בתורת ה', ועובד ה' יותר ויותר. וא"כ פשוט ומובן שהיו שמחים בתורה הקדושה.

ואפשר דזהו הטעם מדוע אנו שמחים בשמחת תורה דוקא ביום שמיני עצרת, דרק אחרי שהקב"ה מוסיף עוד יום להיות דבוקים בו, ואנו מרגישים האהבה, רק ע"י זה שייך להיות בשמחה גדולה, עם התורה הקדושה.

מפסידי הבטחון

מי שאינו מכיר גודל אהבת השי"ת לברואיו, זו סיבה שיפסיד בטחונו בהשי"ת. וכבר האריך בזה החובות הלבבות (פרק ז') וז"ל, "ומפסידיו עוד, הסכלות בענין הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מביין רחמי הבורא על ברואיו והגנתו עליהם והשגחתו ומשלו בהם ושהם קשורים באסוריו לא ינוח לבו ולא יסמוך עליו", עכ"ל. ר"ל, שכל זמן שלא יתברר לאדם גודל רחמי השי"ת, לא תנוח נפשו לבטוח בהשי"ת באמת, דבכל ענין שיבוא לבטוח בהשי"ת, יחשוב לעצמו "מה"ת שיעשה לי השי"ת מה שאני סומך עליו ובוטח בו לעשות"? אבל אם מכיר את גודל האהבה שהשי"ת אוהב אותנו, בודאי לא תעלה על דעתו מחשבה זו, דמי שאוהב את חבירו, בודאי יעשה מה שסמוך עליו לעשות, קו"ח בן בנו של קו"ח אם אחד בוטח בה' בודאי שימלא חפצו בכל מה שבטח בו.

ועל כן, החובה מוטלת עלינו להתבונן ברחמי השי"ת עלינו ועל כל ברואיו, וע"י זה נחזק עצמנו לבטוח בו באמת. אבל האמת היא שאין לנו שום השגה בגודל אהבתו אותנו, כדאיתא בזוהר הק' (שמות דף ה' ע"ב) וז"ל, "א"ר יהודה אלמלי הווי ידעין בני נשא רחימותא דרחים קודשא בריך הוא לישראל הווי שאגין ככפיריא למרדף אבתריה", [תרגום: א"ר יהודה אלמלי הווי יודעין בני אדם האהבה שאוהב הקב"ה לישראל הווי שואגים ככפירים לרדוף אחריו], עכ"ל. מבואר שאין לנו השגה כמה אהובים אנו לפני אבינו מלכנו, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

השגחת השי"ת על כלל ישראל

איתא בזוהר (ח"א דף ר"ה, ע"ב): "אתה ה' אבינו, דהא אנת קיימא עלן תדיר לברכה ולאשגחא עלן, כאבא דאשגח על בנין בכל מה דאצטריך לון" [תרגום: אתה ה' אבינו, שהרי אתה תמיד עומד עלינו לברך ולהשגיח עלינו כמו אב שמשגיח על הבנים בכל מה שצריך להם], ע"כ.

העולה מכאן שהקב"ה אמנם משגיח על כל העולם כולו, מ"מ השגחתו עלינו היא "כאב על בנו". דהאב תמיד משגיח על בנו בהשגחה גדולה, ותמיד דואג על צרכיו, בין בדברים גדולים ובין

בדברים קטנים על כל פרט. אבל על אחר שאינו בנו אפילו אם משגיח עליו אינו כהשגחתו על בנו. ואם באמת נרגיש שהקב"ה משגיח עליו ממש כאב על בנו אהובו, בלי שום ספק נבטח בו באמת, ובודאי נזכה להשגחת השי"ת שיעזרנו בכל מצב שהוא.

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

נקודות אור בעבודת שמיני עצרת הבעל"ט

שמיני עצרת - קשה עלי פרדתכם. ברש"י פר' אמר (ויקרא כג, לו) משל ל"מלך שזימן בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר אמר, בני בבקשה מכם עכבו עימי עוד יום אחד, קשה עלי פרדיתכם", ומבו' שכביכול הקב"ה אומר "קשה עלי פרידתכם". וכבר ביארו רבותינו ז"ע"א שעכבת יום אחד גורמת שלא יהא מציאות של 'פרידה', והיינו שמתוך ה'שמחה' שזהו כל מהות ועבודת היום [-והיית אך שמחה, עי' בסמוך], נבא לידי כך שלא יהא מציאות של פרידה - שהשמחה גורמת דביקות וחיבור שלא שייך בו מציאות של פרידה (וראה בבינה לעתים דרוש יז ובשם משמואל שמיני עצרת תרעד בביאור הסעודה "קטנה").

ולכן תקנו חז"ל הק' שהשמחה ביום זה תהא סביב התורה הק' [נגילה ונשמחה בך - בתורתך, ועל הגר"א אי' ששמח ביותר בעת שרקד לפני הס"ת], לפי שרק מכח התורה"ק יכול האדם להתחבר ולידבק בו ית' וכמו שאמרו "קוב"ה ואורייתא חד" ו'התורה הק' שמותיו של הקב"ה', ו'אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית'.

[ומה"ט אין זה סתירה להכלל ד'אין מערבין שמחה בשמחה' (עי' קר"א מו"ק ח, ב), כי אדרבה השמחה בתורה ה' היא האופן לשמוח בה' וכנ"ל דקוב"ה ואורייתא "חד"], ובשמחה סביב התורה הק' נשאר האדם דבוק ומחובר לה' ית"ש - כל ימות השנה (וכמו דאי' ש"נפשו קשורה בנפשו" בגימ' תורה, והגר"י הוטנר זצ"ל הסמיך לזה מה שמצינו שמסגולת התורה שאף בעידנא דלא עסיק בה מגנא - שהקשר של 'תורה' הוא תמידי ובר קיימא, ודו"ק. ויש עוד להוסיף מה שמצינו שהנפרד מחבירו אלא יפרד אלא בדבר הלכה ש"מתוך כך זוכרהו"].

וכבר האירו שביום זה אנו אומרים "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו" - שביום זה ניתן לבא לידי אמונה חושית בה' ית"ש. ואיתא בספרים שיום זה קרוי "שמחת תורה" (ולא שמחה בתורה) ע"ש שה"תורה עצמה" יש לה שמחה, וראה בסמוך.

ואופן השמחה שתקנו הוא שמחה לגמרה של תורה, ו'מיד' מתחילים ב'בראשית' כדאי' בטור (תרסט) ואף מקדימין קריאת בראשית למפטיר (שאף שהפטיר הוא מחובת היום), כי כל שמחת הסיום היא בזה שנוכל להתחיל 'שוב' מחדש עם ה'כוחות' שקבלנו מ'הגמרה של תורה' - שהתורה אין לה סוף וקץ, והפוך בה דכולה בה, וכל זמן שאתה ממשמש בה אתה מוצא בה טעם חדש, באופן שהשמחה לגמרה של תורה היא במה שמתחילין מיד שוב,

ואי' שהשמחה היא על לוחות שניות שקבלנו ביוה"כ. וזהו שאוחזין הס"ת (ועי' כס"מ פ"י מסת"ם ה"ו שמצוה לאחוז הס"ת) - שמקום משכן תושבע"פ היא ב'גופות' ישראל כידוע מהקדמונים, ובאחיזת הס"ת יש חיבור דתושב"כ עם שבע"פ. והגר"א שר זצ"ל האיר שרוקדים סביב ה'בימה' - סביב ה'סטנדר' שבו "לומדים" תורה, ומוטעם עפ"יז שלכך הוא "שמחת התורה עצמה" וכנ"ל, והבן).

וכ' הגר"א (בשה"ש) שהפסוק הביאני המלך "חדריו" קאי על שמ"ע ויל"פ שאחר עבודת ה"מלכויות" בר"ה ויוה"כ זוכים בשמ"ע להביאני המלך חדריו, ועי'. וראה עוד במס"י פי"ט "השמחה, והוא עיקר גדול בעבודה, והוא מה שדוד מזהיר, ואומר (תהלים ק'): עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה. ואומר (שם ס"ח): וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה, וארז"ל (שבת ל'): אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, ועל הפסוק שזכרנו למעלה עבדו את ה' בשמחה, אמרו במדרש (מדרש ש"ט): א"ר איבו כשתהיה עומד לפני להתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלהים שאין כיוצא בו, כי זאת היא השמחה האמתית שיהיה לבו של אדם עלו, על שהוא זוכה לעבוד לפני אדון יתברך שאין כמוהו, ולעסוק בתורתו ובמצותיו שהם השלימות האמתית והיקר הנצחי, ואמר שלמה במשל החכמה (שה"ש א'): משכני אחריו נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, כי כל מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפניו בחדרי ידיעת גדולתו יתברך יותר תגדל בו השמחה, ויהיה לבו שש בקרבנו, עכ"ד, ודו"ק).

ועי' ברבנו בחיי (כד הקמח ערך עצרת) ששמ"ע שקול כיום מת"ת. ואמרו חז"ל (ילקו"ש פנחס תשפב) על שמחה דשמ"ע "עכשיו אני ואתם נשמח יחד". [ומדוקדק שבו' ימי סוכות השמחה היא "לפני ה'" (וכלשון הפס' "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים") ובשמיני עצרת הוא "נשמח יחד", וזהו שאומרים בהקפות "שכינה הקדושה בתוכנו". (והוא על דרך מה שאמרו חז"ל "יקרה היא מפנינים יותר מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים" והיינו שהכהן גדול נכנס "לפני ולפנים" - דהארון, אך התלמיד חכם הוא בחינת הארון עצמו).]

ויש להוסיף לכ"ז מש"כ הספורנו שמה שבר את הלחות רק כאשר ראה את ה"מחולות" סביב העגל, וי"ל שכנגד זה אנו עושים בשמ"ע מחולות סביב התורה, ודו"ק.

כל המועדים כ"חג" לשמ"ע, וקדושתו גדולה מכל המועדות. בדרשות חת"ס (א, מז) הביא מהרמ"ע מפאנו שהק' מדוע לשמיני עצרת לא נקרא בתורה חג (עי' רמ"א סי' תרסח ובמ"ב סק"ד), וביאר ש"לשון חג מורה על חוגה ועיגול הסובב על איזה מרכז, כמו שאר ימים טובים שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת. אבל שמיני עצרת איהו גופא הנקודה קדושה העליונה מכל הקדושות אפיו מקדושת יום הכיפורים, ולא שייך לקרותו חג". [וראה לשון הקר"א במו"ק (ט, א) שהביא מהאריז"ל ש"כל העינויין הם צורך בנין בית המקדש בנין שלם, ולהתיחד עם דודה בשמיני עצרת, ואז הוא זמן שמחתינו לבד כמו שנאמר עצרת תהיה לכם כנודע, ליהנות מזיו כבוד עליון" עכ"ד], והרי שכל המועדים כולם חגים "סביב" שמיני עצרת - שמיני עצרת ה"מרכז" של כל המועדים. [מקוה"ד בתיקוני"ז (יג) דאי' שמיני עצרת "איהו כגוונא דחוג הארץ, דכל חגין מתחגגין בה" וכ' הגר"א (שם) "כל חגין מסבבין ומשקין לשמ"ע, וזהו רגל בפ"ע כמו מרכז בתוך העיגול", עכ"ד]. ועיי"ש בחת"ס שבכל המועדים יש מצוה מיוחדת (פסח מצה, שבועות ב' הלחם, וסוכות ד' מינים, ר"ה שופר וביוה"כ עינוי), ובשמ"ע אין בו מצוה מיוחדת "אלא ע"י שמחת האדם שמתענג על ה' וחדוותו ית', ואינה עומדת על מצוה מיוחדת, ויש במקרא זה של "אך שמח" (שנתרבה שמחת שמ"ע) רמז גדול על עוצם קדושת שמיני וכו' לכך הוא קדוש יותר מיוה"כ, ולא ע"י שום עסק מצוה "אך שמח" - ע"י שמחה לכבוד שמו הגדול".

ואיתא בקדמונים ש"שמיני" (עצרת) הוא "מעל הטבע" כמו בכ"ד ש"שמונה" הוא מעל הטבע, ולכן שואלין על הגשמים אשר כמבו' בכ"ד שלכך נקראו גבורות לפי שאינם בדרך הטבע כלל.

שמיני רגל בפנ"ע - שאין יושבין בסוכה. סוכה (מז, ב) שמיני רגל בפני עצמו הוא, ופרש"י: **שאין יושבין בסוכה.** וכן יעוי' בתרגום יב"ע (במדבר כט לה), עה"פ ביום השמיני עצרת תהיה לכם, "וביומא תמינאה כנישון תהוון בחדיא מן מטילכון לכתובין כנישת חדוה וכו'", ומבו' שענינו של יום הוא שלא ישבו בסוכה אלא יכנסו לבית בשמחה, ויעוי' בחינוך מצוה שכ"ה "כי יום שמיני עצרת כולו לשם, וכשאז"ל משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במדרש, ולבסוף אמר להם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם, ולפיכך נקרא עצרת, ואם כן אין צריך זכרון אחר", עכ"ל. וכן ידוע מהגר"א בהא דדרשי' והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט אחרון לשמחה, וק' דתמיד אך בא למעוטי, ובי' הגר"א שבא למעט שאי"צ לולוב וסוכה לשמחה אלא עצם היום הוא שמחה. ונראה דהסוכה ענינה מקום קדוש צילא דמהימנותא ובסוכות כדי להידבק בהקב"ה צריך מקום של הסוכה, ובשמיני עצרת בני ישראל בדרגה שאין צריך סוכה ולולב אלא השמחה היא בה' גם ללא המצוות, וכנ"ל מהחת"ס. ומצינו בכ"ד שב'סוף' מונח הכל - לפי שהוא ה'תכלית', וכן הכא בשמיני עצרת שהוא 'סוף המועדים' - 'מונח' כל ההשפעות של כל המועדים [והיינו הן ה'סוף' של הג' רגלים והן ה'סוף' של ה'ימים נוראים" (- ראה פח"י ר"ה מאמר י')].

וידוע מהקדמונים זיע"א ששמיני עצרת הוא כנגד לעתיד לבא (וי"ל שלכך בהקפות אומרים הפס' **"ואמר ביום ההוא הנה אלקנו וכו"**) דאיירי על עוה"ב וכדאי' בסוף תענית "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב בינהם וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנא' "ואמר ביום ההוא וכו'", עיי"ש), וכידוע שהגר"א שהיה שמח בסוכות בשמיני עצרת היה 'שמח ביותר לפי שהוא כנגד עולם הבא שלא יתערב זר בשמחתינו', ועי'.

שמיני עצרת - זמן מיוחד לקבלת הבקשות. בזה"ק (ג, לב, א) איתא על שמחת שמיני עצרת: דהא ליומא אחרא זמינין לאשתעשעא במלכא לנטלא מניה ברכאן לעל שתא, ובההוא חדוותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו ומאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה בלחודיה כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה, עכ"ל. תרגום: ליום האחר [שמיני עצרת] מזומנים להשתעשע עם המלך ב"ה, לקבל ממנו ברכות לכל השנה, ובשמחה ההיא לא נמצאים עם המלך אלא ישראל לבד, ומי שיושב עם המלך לבד והמלך לוקח אותו לבדו, כל מה שרוצה מבקש ונותן לו, עכ"ל. למדנו שע"י הדביקות בגדולה בה' שיש ביום זה ע"י התורה אפשר לבקש ו"כל מה שרוצה נותן לו". וכ"ה בזה"ק (סד, ב): "לבתר יתיב מלכא עם רחימוי לההיא סעודתא עלאה כו', ובעוד דאיהו בלחודוי עם מלכא שאיל ליה כל צרכוי ויהיב ליה כו' כך ישראל עם קוב"ה, בגין כך כתיב "ביום השמיני עצרת תהיה לכם" (ודו"ק מדברי המש"ח פר' וילך שבנעילה הקב"ה דן "יחידי" ולכך מכפר על חילול ה' ועד"ז י"ל בשמ"ע ש"לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודיה").

והוא היפך ר"ה ויוה"כ דאי' בזה"ק שהמבקש על שלו דומה לכלב שצווח הב הב, ודו"ק. וראה לשון רבי חיים פלאג'י בספרו מועד לכל חי (סי' כה) שכותב: כי אין בכל אלו הימים יום רצון לה' לשמוע ה' תפילתו בכל מה דבעי כיום הזה. ואם כן מן הראוי להיות כל היום הזה מתבודד עם קונו ללמוד תורה ולעתור לפני ד' שישמע תפילתו ויעשה בקשתו. ומקור לזה מצינו עוד בילקוט רמז תשפב "ד"א למה נעצרו עוד יום אחד, רב אמר משל למה הדבר דומה למלך שהגיע לו יום טוב באו אריסיו וכבדו אותו באו בני ביתו וכבדו אותו, היתה מטרונא

מרמזת בהם עד שנוהג עמכם תבעו צרכיכם מן המלך, כך התורה מרמזת לישראל תבעו צרכיכם, עכ"ד.

והחכם עיניו בראשו לנצל היום הקדוש הזה לבקש על כל מה שנצרך, וכבר נדפסו במחזורים תפילות נשגבות ומרוממות על סדר ההקפות. וכבר הבאנו לעיל שכל המועדות הם "סביב" שמ"ע [נראה במהר"ל (מכות כג, א) בביאור מה שאמרו המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז וז"ל "כי המועד הוקבע שיהיו חוגגין אל השי"ת ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא "מועד" מלשון "ונועדתי לך", כי השניים שהם מתחברים ומתועדים יחד נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה השי"ת מתוועד עם עמו ומתחבר להם, ומי שמבזה את המועדות כאלו אינו רוצה בחיבור הזה ומתדבק באחר", עכ"ד. ולהנ"ל נמצא שכל ה"מועדות" הם "סביב" שמיני עצרת שבהם "לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודהי", ודו"ק.]

שמחת המצות הכבוד האמיתי. בבואנו ליום שמחת התורה בו אנו עסוקים רוב היום בשמחה ובשירות ותשבחות לכבוד תורתנו הק', יש להתעורר הרבה בעבודה זו מלשון הרמב"ם (סופ"ח מלולב) וז"ל "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה, ועל זה הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך. וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנא' והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה'", עכ"ל. הנה הרמב"ם כינה את המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו כ"חוטא ושוטה" ומבואר בדברי הרמב"ם שאדם זה שאינו שמח ואינו מקל גופו לשמוח מחמת שמתכבד בעיניו וחולק כבוד לעצמו אות הוא שאינו מבין מהו ה"כבוד האמיתי", ונראה לו שהכבוד גופו היא הכבוד, אך באמת אינו כן כלל וכלל והכבוד האמיתי הוא כבוד התורה וזהו ה"גדולה והכבוד" כל' הרמב"ם, לכך אותו אדם בשם שוטה יכונה, וכמו שדוד המלך ע"ה אמר על עצמו "ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני" והיינו שכמה שאדם מבטל עצמו לכבוד התורה הוא הכבוד האמיתי ש"אין כבוד אלא תורה".

סגולת השמחה בשמחת תורה. "כל הזהיר בשמחה של תורה ביום הזה, בטוח שלא יפסוק התורה מזרעו" (יסושה"ע שער י"א פט"ז). "המרבה לשמוח ובפרט שעושיין השבע הקפות וכו', היא סגולה נפלאה לזכות לו ולזרעו לכתרה של תורה" (פלא יועץ ערך חתן). ובס' מועד לכל חי (סי' כה) הביא על רב אחד שהיה מרבה בשמחת תורה וזכה שעד שלשה דורות מיוצאי חלציו היו חכמים ידועים ומרביצי תורה וזכה לזה מחמת רוב שמחתו ביום שמחת תורה, עיי"ש. [נייל"פ עפימש"כ המפרשים (לבוש סי' מז ועוד) בהא דאיתא בנדרים (פא, א) שאם אין התורה חשובה ויקרה בעיני האדם אף שהוא ת"ח אינו זוכה שזרעו יהיו ת"ח. וזהו כדתי' "אשרי איש ירא את ה' במצוותיו חפץ מאוד גבור בארץ יהיה זרעו" ופירש התרגום (שם) שהכוונה לגבורה בתורה, ודו"ק.]

"כתבו גורי האריז"ל שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח" (פלא יועץ ערך סוכה).
"סגולת שמחה זו תועיל לתקן את אשר פגם במיני שמחות הרשות בשחוק וקלות ראש ומיני ריקודים של שמחת מריעות בכל השנה" (חמדת ימים חג הסוכות).

ריקוד. אמרו בדרך רמז שהוא כענין מלאכת 'מרקד' שענינו להפריד הפסולת מהאוכל, כן בריקוד עם הגוף יש בה הפרדה בין הרוח לגשם. והריקודים סביב הבימה מקום קריאת התורה, להפנים בנפשינו שהנקודה הפנימית אשר סביבה אנו רוצים להעמיד "מרכז" חיינו היא התורה הק' כאשר כל חיינו מתנהלים "סביב" התורה. וצורת הריקוד הנהוגה בכלל ישראל היא פסיעה פנימה ופסיעה אחורה וביאר הגר"י הורביץ זצ"ל (ר"י אופקים) שפועלה זו מורה על 'יראה ואהבה' - הפסיעה פנימה מורה על 'אהבה' (שרוצה האדם להתקרב) והפסיעה אחורה מורה על 'יראה' והיינו ריחוק פחד. (וכמו במתן תורה שהיה מצוה הגבלה) וכמו אצל המלאכים דכתי' בהו "והחיות רצוא ושוב" (דולה ומשקה סוכות עמ' קל).

ובמהר"ל (באר הגולה באר ד') כ': ומזה הטעם כאשר מקדישים להקב"ה מרקדים ומתעלים למעלה ואומרים קדוש קדוש קדוש, כי כאשר יאמר שהוא קדוש ור"ל שהוא נבדל מן הגוף שזהו ענין הקדושה שהוא נבדל מן הגוף ומבואר הוא למבינים, וכאשר הוא רוצה להקדיש לו ית' ולומר שהוא ית' קדוש נבדל מן הגוף, יש לו להתעלות מן כבידות הגוף, כי איך יהיו מקדישים לו ית' והאדם עם הגוף, ולכך הוא **מרקד ומגביה עצמו והוא הסתלקות מן הגוף ואז** יאמר קדושה אליו ית', עכ"ל. (וראה להלן בענין הקפיצות ב"משה אמת").

גמר הדין בשמ"ע. כ' הרמח"ל (קצה"כ): ואחר יוה"כ שהבנין נשלם כבר אין עוד תקוה אלא בדוחק, ואעפ"כ **עד מוסף שמיני עצרת יש תקנה.** אבל משם ואילך אין תקנה עוד, כי כבר נקבע ונמסרו הפתקין ליד המשרתים לפעול, עכ"ל. ובן יהוידע (סוכה נג, א) כ' ש"עד הוש"ר ושמ"ע שיכתב ויחתם בספר מחילה ובספר חיים כמש"כ בס' הכוונות שנתן הקב"ה לישראל זמן חדש אחר כיפור **עד שמ"ע קודם מוסף.** וביסושה"ע (שער האיתון פט"ז) כ' שעד שמ"ע אין רשות לשלוחין לקיים גזר הדין שבפיתקא, ובשמ"ע לפי הנהגת האדם ביום זה נתנה להם הרשות לצאת לקיים הגזירה, וביד האדם לשנות כל הגזר דין ע"י תשובה מאהבה, וכ' "ויזהר אדם מאד ביום זה של שמ"ע לפשפש במעשיו היטב כי עיקר מסירת גזרי דין של האדם ביום זה וכו' שביום זה אם לא עשה תשובה גמורה ואמיתית נותנים רשות לשלוחין של מעלה שיעשו כפי הפתקין שקבלו אתמול", עכ"ד.

[והאירו שהפיוטים דשמ"ת הם כסדר הכ"ב אותותיו וכיודיו, וכדביאר הנפה"ח (ד, לב) ש"לכך תקנו הראשונים ז"ל נוסח הוידוי עפ"י סדר הכ"ב אותיות כדי לעורר שרש העליון של נפשו אשר היא מקושרת ונאחזת בתוה"ק לטהרה ולקדשה" עכ"ד. וי"ל דמה"ט גם הפיוטים הם באותיות הא"ב - שע"י השמחה בתורה מתקשר לשורשו באותיות התורה, ודו"ק.]

עבודת השירה לכבוד התורה - בעבודת לימוד המוסר. הנה השריש גבן רבינו אור ישראל מסלנט זיע"א בעבודת לימוד המוסר שכאשר מוציאים בפה בהתלהבות הנפש ובשפתיים דולקות לדברי חז"ל המעוררים לאיזה ענין, ובפרט אם חוזרים על הדברים שוב ושוב, זהו עיצה וסגולה בדוקה שהדברים יחדרו ללב האדם ויעשו פרי - בבחינת 'והשבות אל לבבך'. והנה הנהוג בישיבות הק' ששרים שוב ושוב על עניינים העוסקים ביסודות האמונה, אהבת ה' ותורתו, ותכלית חיינו בעוה"ז וכו' ובקשות ותחינות נפלאות לעבודת ה', ואם כי הדברים אמנם ידועים לנו - בבחינת 'וידעת היום', אך הזמן גרמא להתעורר בהם כדוגמת לימוד המוסר ב'שפתיים דולקות', ותחת לרקוד עם רק 'הרגלים'... הרי שבמעט כוונה ושימת לב אפשר לרקוד גם עם 'הראש', ובודאי שקדושת היום תסייע לזה, מה גם שבזמן שמחה - הלב נפתח לקבל יותר, והרי לפנינו הזדמנות נפלאה שיתקיים בנו ה'והשבות אל לבבך'. מה

עוד, שבשירים אלו רבו הבקשות על תורה ועבודה, ובפרט שמבקשים כן ב'רבים' שסגולתה גדולה, וכבר הבאנו לעיל מהזוה"ק שביום זה "כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה".
ובדברינו דלהלן נבא בס"ד לבאר מעט השירים הנהוגים לשורר בהיכלי הישיבות הק' לכבודה של תורה.

א] ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו. איתא בסידור הגר"א בביאור התפילה "טוב יצר כבוד לשמו" וז"ל "שמעתי מאבא מארי הגאון וצללה"ה ע"ד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו' האמנם שמים ושמי השמים לא יכלכלוהו הוא רוצה בכבוד השפלים שבעולם השפל וכל עולמות העליונים משמשים ונותנים מאור ושפע לעולם התחתון בעבור יתנו כבוד לשמו וזהו טוב שאין למעלה ממנו שיצר כבוד לשמו, עכ"ל. ו'כבודו' של הקב"ה היינו 'מלכותו' וכפי המבו' באבות (ו, יא) "כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו שנא' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ואומר ה' ימלוך לעולם ועד" וביאר המהר"ל (שם) שענין כבודו ית' בעולם - מלכותו בעולם, וזהו דתנן כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו והיינו מלכותו שהיא התכלית של "ה' ימלוך לעולם ועד". והרי שענין זה שתלה הקב"ה כביכול את מלכותו ית' במעשינו הרי היא טובה גדולה עד למאד "שאיין למעלה ממנו", וכלש' הגר"א הנ"ל. וזהו שאנו אומרים "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו" שתכלית כל הבריאה כולה שהיא לכבודו ית' מתגלית דרך ישראל, וכמש"כ "בראשית ברא אלקים - בשביל ישראל שנקראו ראשית", והכבוד לקב"ה בבריאה תלוי כביכול בכבודן של ישראל. וממשיכים "והבדילנו מן התועים" שהקב"ה החיל שמו כביכול על ישראל וכמו שאומרים בתפילה "ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת" - בגילוי לאבות הק', ואח"כ ביציאת מצרים, וביותר במתן תורה - הקב"ה הבדיל אותנו מן התועים, ורק אנו חיים את ה"חיים האמתיים". ובכלל ה"הבדלה" הוא שהבדילנו מן העמים שיש לנו "גוף" אחר, ו"נשמה" אחרת ממש כידוע. "ונתן לנו תורת אמת" משבחים ומודים על המתנה הגדולה ביותר ששייך - והיא שנתן לנו ברחמיו העצומים תורתו הק' תורת אמת - תורה מן השמים, ונכלל בזה גם שהרוצה לדעת את ה"אמת" בכל תכלית חייו ובכל תכלית הבריאה - זהו ע"י התורה שהיא "תורת אמת". וחיי עולם נטע בתוכנו. מבואר בטור (או"ח קלט) שזה מכוון על תורה שבע"פ, והיינו כמו דאיתא בקדמונים שהתושב"כ היא בקלף של הס"ת, ותושבע"פ מקומה ב'גופות' ישראל והרי הם כקלף של התורה שבע"פ, וזהו נטע בתוכנו - ממש (וראה להגר"א באד"א פר' בלק עה"פ "ה' אלקיו עמו" - זה דביקות, ו"תרועת מלך בו" - זה תורה וכמש"כ וחיי עולם נטע בתוכנו, עכ"ד. ודו"ק). ותושבע"פ היא כנטיעה שגודלת כך תושבע"פ מכח הי"ג מידות שהתורה נדרשת והחידושי תורה התורה עצמה כביכול גודלת עד בלי גבול ושיעור - עי' ביה"ל פר' יתרו ד"ה ועל ענין זה. וראה עוד בהקדמת הקצוה"ח שפירש עפי"ד חז"ל הק' שבשעת בריאת העולם נעשו מלאכי השרת כתים וכו' ואמת אומר לא יברא (האדם) שכולו שקרים, מה עשה הקב"ה "נטל אמת והשליכו ארצה" ואמר הקב"ה "רצוני שתעלה אמת מן הארץ", והרי שרצון הקב"ה שהאמת תעלה מן הארץ - שתהיה כפי הסכמת החכמים בשכל האנושי, וזהו ביאור הברכה "אשר נתן לנו תורת אמת" - שיהיה האמת אתנו, עיי"ש עוד. הוא יפתח לבנו בתורתו. שהלב יפתח להבנת התורה הק', כי באמת התורה עצמה ברורה ונהירה ורק שענינו טח מראות, וכמש"כ הרו"ח (אבות ו, ב): כי באמת כל הרזין וסודות התורה המה מפורשין ונגלין ממש אבל טח מראות עינינו וגם בנגלות התורה לפעמים אדם יגע על דבר קטן וקל מה שלאחר שהוא מבין הוא עומד ומשתאה ומתמה

על עצמו על מה זה טרח הרבה בזה והלא דבר פשוט הוא. אך האדם לפעמים מוכה בסנורים ואם יעסוק בה לשמה יגל ה' עיניו ויסיר ממנו מסך העורון. וכמו שאמר דוד "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" וכמו שמתפללים והאר עינינו בתורתך וזה שאמר ומגלין לו רזי תורה, עכ"ל. וא"א להשיג התורה הק' שהיא כולה רוחנית רק בסייעתא דשמיא וכמו שאמרו מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה ויבקש ממי שהחכמה שלו. **וישם בלבנו אהבת ויראתו.** שאהבת ויראת ה' תהא תקועה בלבנו, ולא יהא מקום בלבנו לשום דבר אחר מלבד אהבת ויראת ה' כל הימים. **ומרן רבינו הג"ר שמואל רוזבסקי זצ"ל** ביאר (זכרון שמואל עמ' תקנו) שהבקשה היא שלבנו יהא פתוח **ע"י התורה** (וזהו בתורתו היינו ע"י התורה) שלימוד התורה הק' בעמל ויגיעה בכוחה להסיר ערלת הלב ולהיות פתוח לקבל ישרות ומידות טובות ועי"ז זוכים **לאהבתו ויראתו. ולעשות רצונו.** בסידור הגר"א (בפי' שיח יצחק) פירש "לכוון דרך האמת בעשיית רצונו, שאפי' אבות העולם ע"ה היו מתיראין **שמה לא כווננו דרך האמת,** ועל כן התחנן דוד המלך ע"ה "הודיעני דרך זו אלך וכו' למדני לעשות רצונך", עיי"ש. **ונכלל עוד ב"ולעשות רצונו"** שנעשה לא רק את מה שצונו "מפורש" בתורה אלא את "רצון" ה' וכדיבארו רבותינו ז"ל (קו' דברי סופרים סי' א', כוכבי אור מאמר נא) שעושין 'רצונו' של מקום שנקראים 'בנים' (ב"ב י, א), הכוונה לא רק הכתוב מפורש בתורה אלא לידע בכל מצוה את 'רצון' ה' המונח במצוה על כל דקדוקיה ופרטיה, וכבן האוהב את אביו שלא עושה רק את אשר נצטווה מאביו מפורש אלא מהדר ומחפש מה יעשה 'נחת רוח' לאביו וכמש"כ המס"י פי"ח, עיי"ש. **ולעובדו בלבב שלם.** כמו שדרשו בכל לבבך בשני יצריך. **ודקדק** המשגיה רבינו יחזקאל לוינשטיין זיע"א שאף אחר התפילה והבקשה של "וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו" מ"מ מבקשים שיהא זה 'בלבב שלם', ואם לאו זהו יגיעה לריק ולבהלה (-ויסודה"ד שברוחניות כל מעלה אי"ז 'תוספת' אלא מציאות אחרת, ולכן כלפי המעלה העליונה הרי שזהו בחינת יגיעה לריק, ודו"ק).

ב] אנא אנא עבדא דקוב"ה, חוזרים על ה'אנא' כמה פעמים, לאמר שאף אם אנו רחוקים מדרגת "עבדא דקוב"ה בריך הוא", מ"מ בתוך תוכנו [אנא אנא - בתוכו של ה"אני", דו"ק] אנו עבדא דקוב"ה - הגרש"י בורנשטיין זצ"ל. **ויש שביארו שהכוונה שהיכן ש"אני" נמצא (בביהמ"ד, בבית וכו') אנו עבדי ה'.**

ג] צוה ישועות יעקב. הנה עם ישראל בדרגתו הגבוהה מכונה ישראל ובדרגתו הפחות גבוהה מכונה יעקב (כדאי' באוה"ח ועו"ס), ועי"ז מבקשים שאף ואנו בדרגת יעקב, מ"מ מבקשים ישועה ל'יעקב'. **ואין** "צו אלא לשון זירוז" (וזהו שחוזרין צוה צוה) וכן כאן הגאולה מובטחת, רק שאנו מבקשים "זירוז" - אחישנה. **ונכלל** בזה גם ישועת כל יחיד ויחיד ברוחניות וגשמיות. וכבר הבאנו לעיל מהזוה"ק שבשמ"ע מתקבלים הבקשות.

ד] תורת ה' תמימה. התורה הק' תמימה ושלימה מכל צד שהוא, ואין בה יתרון או חסרון ח"ו, וכוללת כל החכמות וכו' שבעולם, ואין בה צד של דופי ושקר ח"ו. **משיבת נפש.** מדרכי מיתה לדרכי חיים (רש"י) ובה יתשיירו האמונות הדעות (מאירי) ובה זוכה להשיב נפשו לשורשה (רבינו בחיי). **עדות ה' נאמנה.** הכתוב בתורה הוא עדות נאמנה. ומעידים המקיימים אותה שמאמינים בה' (מצודות) **מחכימת פתי.** מונח בהתורה הק' עצמה שמחכימה את ה'פתי', שאף החלוש בשכלו ובכשרונותיו התוה"ק מחכימתו.

ה] קדשנו במצוותיך. ע"י המצוות אנו מתקדשים בקדושתו ית' וכמטבע הברכה 'אשר קדשנו במצוותיו'. **ותן חלקנו בתורתך.** שכל חיינו יהא חלקנו רק ב'עסק' התורה הק' ולא בשום דבר

אחר. ועוד מבקשים על חלקו המיוחד של כאו"א בתורה הק', והשל"ה (שבועות בתו"א) פירש שמבקשים שנזכה לכיין לאמת עד שהקב"ה יאמר דברי תורה בשמינו - בתורתך (כמו שמצינו שהקב"ה אומר דברי תורה בשם החכמים). **שבענו מטובך**. שהרגשת ה"שובע" שלנו יהא מה"טוב" של הקב"ה, ואין "טוב" אלא תורה. **ושמחנו בישועתך**. שהשמחה שלנו תהא בישועת ה' ולא מדברים אחר. **וטהר לבנו לעבדך באמת**. טהרת הלב לעבדו ית' לש"ש בלי פניות ונגיעות וכו'.

ו] **אשרי העם שככה לו** - אשרי עם ישראל שככה לו, ונכלל בזה כל מעלת עם ישראל שיש לו את התורה הק' והמצוות ומובטח בגאולת עולמים. ומוסיפים **אשרי העם שה' אלקיו**. שאשרינו יותר מכל דבר הוא מה שהקב"ה הוא **אלקינו** ש"החיל שמו עלינו" (עפ"י הסבא מקלם זיע"א). [וראה בזה"ק (ג, קלג, א) דאי" קם ר' יוסי פתח ואמר אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו, אשרי העם שככה לו, מהו שככה לו, כמה דאת אמר וחמת המלך שככה שכיך מרוגזיה, אשרי העם שה' אלקיו, רחמי דרחמי", עכ"ל].

ז] **משה אמת ותורתו אמת**. נהוג בדרך קפיצה (ומובא שרבינו הקה"י זיע"א אף לעת זקנותו התאמץ בזה), וי"ל שזהו להפנים בנפשינו שאנו רוצים להתעלות מה'קרקע' - החומר (וכנ"ל מהמהר"ל), אל חיי רוחניות שמימיים, והאמונה ב'משה אמת ותורתו אמת' מביאה לרצון להתעלות מהגשמיות לידבק באמת הנצחית. ויש שביארו עפ"י"מ שאחז"ל שאילו התורה היתה בשמים היינו צריכים לעלות לשמים להשיגה. [ועוד רמזו שהוא כנגד בלועי קרח שהם קופצים ואומרים משה אמת ותורתו אמת. וי"ל שהזמן הוא בשמחת תורה ועפ"י"מ דאי" בקדמונים שכפירת קרח ועדתו היתה על תושבע"פ וכנגד זה בשמחת תורה יום השמחה על קבלת לוחות שניות שהם שורש תושבע"פ כידוע, אנו חוזרים ואומרים בקפיצה משה אמת וכו', ואי' בהגר"א ששמ"ע הוא כנגד לע"ע שיכלו הכופרים, ועי']. **ויש** להוסיף שמשה היה מובדל מהחומר [עי' מש"ח פר' יתרו (שמות כ, יח)], וכבר נודע מהרמב"ם שכל אחד יכול להיות כמשה רבינו וכפי שביארו רבותינו ז"ל שהכוונה לניצול הכוחות, ולכן - להורות על רצונינו לנצל הכחות להיות מובדלים מן החומר כמשה רבינו, אנו קופצים, וכנ"ל מהמהר"ל שהגבהת עצמו מורה על ניתוק החומר. **ועל** 'קפיצות' (שאיפות) אלו ניתן להמליץ לד' הוזה"ק (א, סט, ב) על גלי הים שהקב"ה חילקם מהמים העליונים ומ"מ הם שואפים כל הזמן להתרומם, ושבח הוא להם, וז"ל: "אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה **תשבחם** תשבחם ממש, שבחא לון בגין דסלקין בתיאובתא למחמי, מכאן כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע, אע"ג דלא יכיל, שבחא איהו דיליה וכולא משבחן ליה" עכ"ד. (תרגום: שבח הוא למים שעולים בתשוקה לראותו, ומכאן שכל מי שנכסף לדעת אע"פ שאינו יכול שבח הוא לו וכולם משבחין אותו, עכ"ד. והרי שעצם התשוקה להתרומם - שבח גדול הוא).

שישו ושמחו בשמחת תורה, ותנו כבוד לתורה!!

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

ברכת משה מול ברכת יעקב

וזאת הפְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ (לג, א)

משה ברך כבר את עם ישראל ואמר להם: "ה' אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵכֶם יִסֵּף עֲלֵיכֶם כְּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם" (דברים א,יא) וכן אחרי הקמת המשכן בירכם כמו שכתוב: "וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶל אֱהֱל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם" (ויקרא ט,כג) [ומן הסתם ברכם בעוד הזדמנויות שאינן כתובות בתורה], אך כאן היתה ברכה מיוחדת, המנהיג המופלא מברך את ישראל לפני מותו, לפני שהוא נפרד מהם.

ישנה סיבה נוספת מדוע מברכם משה כעת ברכה מיוחדת [מלבד הטעם שזה היה לפני הפרידה], התורה אומרת "אשר ברך משה איש האלוקים", זו היתה ברכה מיוחדת של 'איש האלוקים' אשר שכנה מדברת מתוך גרונו, הוא מברך אותם בברכת ה' המדבר מתוך גרונו, ככל שהוא חי יותר הוא התעלה יותר ונעשה יותר 'איש האלוקים', והדרגה הגבוהה ביותר שלו היתה קרוב למותו, הוא הגיע לשלמות של ביטול החומר, ונזדכך להיות 'איש האלוקים' באופן הנעלה ביותר שיכול בן תמותה להגיע אליה, ובאותה שעה ברכתו את ישראל היתה ברכת האלוקים ברמה הגבוהה ביותר שהוא יכול להרעיף עליהם.

משה התחיל את ברכתו בהקדמה מעניינת מאוד: "יקוק מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת אש דת למו: אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (לג,ב-ה) לעומת יעקב אבינו שלא הקדים שום הקדמה לברכתו.

רש"י כותב: "ויאמר ה' מסיני בא - פתח תחלה בשבחו של מקום ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל. ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראלג וכל זה דרך ריצוי הוא, כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה", אך מדוע דוקא ברכת משה פותחת בהקדמה זו, ואילו ברכת יעקב אינה נפתחת בהקדמה זו?

נראה לבאר שמשה ברך את עם ישראל בתור 'איש האלוקים' ומטרתו היתה להוריד עליהם את ברכת ה' היוצאת ממנו 'איש האלוקים', והוא רצה לקשרם לה' ולהעלותם לדרגת החיבור האלוקי הגבוהה ביותר שהם יכולים להגיע אליה, לצורך זה הוא מתאר את עצמת הקירבה האלוקית והשפע האלוקי שהם זכו אליהם, במעמד הר סיני התגלה להם ה' באופן שהוא לא התגלה בו לשום עם בעולם, כל אחד מישראל זכה לשמעו ולראות את התגלותו, והוא דיבר לכל אחד מהם באופן אישי, וכיון שהם בדרגת קירבה והשפעה אלוקית כה עצמתית יכולה לחול עליהם ברכת ה' בעצמה מיוחדת.

יעקב לעומת זאת אינו מוגדר בתורה כ'איש האלוקים', ולא היתה שכנה מדברת מתוך גרונו, הוא ברך אותם בשם עצמו ולכן לא היה צריך להקדים שום דבר לברכתו.

יעקב מגדיר את ברכתו ואומר: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט,א) הוא מברך אותם לפני שהם שבטים עדיין, הם בתחילת דרכם בהקמת עם ישראל, והוא מברך אותם לפי תכונותם שיגשימו את המעלות שיש בהם באופן המוצלח ביותר כדי ליצור עם טוב, עם שמיצג את ה' בעולם, ואשר יביא את העולם אל תיקונו השלם.

הקשר האלוקי של ה' עם עם ישראל הוא בתחילת דרכו ובעצם לא התחיל עדיין, משום שעם ישראל לא קם עדיין, והברכה היא שהם יצליחו להיות באמת "עם ה'" וליצגו בעולם. משה מברך את עם ישראל אחרי שהם עשו כברת דרך גדולה בהקמתם לעם ה', ויש לו כבר בסיס רחב עליו תחול ברכת ה' עליהם, ולכן הוא מקדים הקדמה זו, אשר היא ההתחלה וההכשרה הנצרכת להחלת ברכה זו.

יש הבדלים רבים בין בין ברכת יעקב לכל שבט, לבין ברכת משה לאותו שבט, למשל: משה מברך את יהודה ואומר לו: "יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך ישתחוו לך בני אביך: גור אריה יהודה מטרף בני עלית כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו: לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחת עמים: אסרי לגפן עירה עירו ולשרקה בני אתנו כבס ביין לבשו ובדם ענבים סותה סותו: חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב" (בראשית מט, ח-יב).

ואילו משה מברך ואומר: "וזאת ליהודה ויאמר שמע יקוק קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה" (דברים לג, ז), יעקב בא לבנות את יהודה לשבט והוא מתאר לו את כל כוחותיו אשר אם ינצלם ויממשם הוא יקיים את חלקו בהקמת עם ה' והנהגתו באופן הטוב ביותר, ולצורך זה הוא מספר לו שהוא האח המכובד ביותר אשר כולם מודים לו [בפשטות זה מלשון 'הוד' כמו שפירש הראב"ע שהם נותנים לו הוד].

ואחר כך הוא מספר להם על חזקם וגבורתם שעל ידיהם ינהיגו את העם במלחמותיהם נגד גויי הארץ ונגד כל אויביהם. והוא מוסיף ומספר להם שמלכות ה' בעולם אמורה להתגלות על ידיהם בעת שיגיע העולם לתיקונו השלם וישליט מלך המשיח היוצא מהם את מלכות ה' בעולם, ואז יגיע גם שפע גשמי עצום לעולם המונהג על ידי מלכות ה'.

משה לעומת זאת אינו 'בונה' את השבטים, הוא אינו צריך לפנות אליהם ולספר להם על מעלותיהם ועל הצורה בה הם צריכים לעמוד בעם ישראל ובעולם, אלא הוא מוריד את ברכת ה' עליהם, ולצורך זאת הוא אינו צריך להאריך, אלא לברכם בקצרה בכך שה' יעזרם במלחמותיהם וישמע תמיד לבקשותם ותפילתם ויתן להם כח וחיל לנצח את אויביהם.

ובקצרה, יעקב ברך מלמטה למעלה, הוא מחזק את בניו ומכשירם להיות 'שבטי י-ה' ואילו משה פוגשם כשבטים ומברך אותם מלמעלה למטה, שיחול עליהם השפע האלוקי.

וזהו טעם כל ההבדלים בין הברכות [ברכות יעקב וברכות משה], ואין כאן מקום לפורטם, ובעזר ה' נשוב ונשנה פרק זה בפעם אחרת.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת וזאת הברכה

לג, ב: ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן.
בדרשות תלמיד הרא"ש [עמ' 310 בדרוש למתן תורה] כתב ומה שאחז"ל (דברים פסקא שמ"ג) שחזר הקב"ה על אדום וישמעאל ולא קיבלוה, הוא הדין שחזר על כל האומות, אלא שהפסוק הזכיר שעיר ופארן מפני שהיו קרובין לארץ ישראל עכ"ל. וצריך הסבר לדבריו.
ומצינו בראשונים שפירשו דקמ"ל דאפילו עשיו וישמעאל שהיו בני אברהם ויצחק והיה סיכוי יותר שיקבלו את התורה, לא קיבלוה, כל שכן שאר האומות שאתה למד מזה שלא רצו לקבל את התורה.

ומהגר"י ברודיאנסקי שליט"א שמעתי דלפי שעיקר קיום התורה והמצוות הוא בארץ ישראל דוקא ולא בחו"ל כמבואר ברש"י פרשת עקב [יא, יח], ממילא התורה באה לומר דאפילו עשיו וישמעאל שהיו קרובין לארץ ישראל והיה סיכוי יותר שיקבלו התורה ואפ"ה לא קיבלוה, כל שכן שאר האומות.

*

לג, ב: מימינו אש דת למו.

פירש"י שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. בירושלמי (סוטה פ"ח ה"ג) איתא תורה שנתן הקב"ה עורה אש לבנה, חרותה אש שחורה. ובדרשות תלמיד הרא"ש [דרוש למתן תורה ד"ה המאמר עמ' 309] כתב וז"ל והיתה כתובה לפניו אש שחורה ע"ג אש לבנה, כלומר שהיתה כלולה ברחמים ובדין שלובן מורה רחמים ושחרורית מורה דין. וכ"כ ברבינו בחיי (שמות ג, ה) וע"ד הקבלה: "של נעליך", ירמוז שנגלית השכינה בשני גוונים, אש שחורה ואש לבנה, שכן השכינה כלולה דין ורחמים.

ובגור אריה ביאר, דבר זה סוד מופלא, כי התורה נקראת בשתי שמות; נקראת בשם "חסד", ו"תורת חסד על לשונה" (משלי לא, כו), ונאמר (משלי ג, יז) "דרכיה דרכי נועם", ונקראת בלשון "אמת", "תורת אמת היתה בפיהו" (מלאכי ב, ו). כי המצוה בעצמה עשייתה הוא הטוב ונועם, ולפיכך היה יסוד התורה אש לבנה. וכאשר תשכיל במצוה תמצא אותו אמת ונכון הוא, כמו כיבוד אב ואם. ושמירת שבת טוב ונועם הוא, וכאשר תשכיל בו נמצא שהוא ראוי ומחוייב לעשות. נמצא כי עיקר המצוה הוא טוב וחסד, וזהו מורה אש לבנה, כי הלובן מורה הטוב והזכות, דומה לאור שהוא טוב. והצורה, היא אש שחורה, כי השחור מורה על רשימה מבוארת היטב, כך התורה דבריה מבוארים ברורים.

*

לג, ג: כל קדשיו פינדך והם תפו לרגלך.

פירש"י והם ראויין לכך שהרי תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני [פי' תפו כמו תוך והוא מבנין פועל, כלומר שנכנסו לתוך מרגלותיו דהיינו תחתיתו של הר שהם כדמות רגליו, שפתי חכמים].

רש"י מונה את זה בתוך השבחים של כלל ישראל, ולכאורה קשה שהרי לכאורה כפיית ההר כגיגית היה בעל כרחם דישאל כדאיתא בגמ' בשבת (פח, א) שאמרו להם אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, וא"כ איזה שבח יש לישראל בזה.

והתשובה היא שלאחר ההכרה הברורה על חשיבות קבלת התורה ורצונם הגדול בה, נרתעו מהנסיונות שיעמדו בדרכם ולפיקך הם לא ניסו לברוח ולכאוב על זה אלא נוח להם בכפיה של תחתית ההר וזהו שבחם כי הכפיה היתה על פי רצונם [משל למה הדבר דומה לאדם שרוצה לשחות בים ומפחד מזה, אבל כשזורקין אותו לים, הוא לבסוף מרוצה מזה]. [שמעתי מהגר"י בורדיאנסקי שליט"א]

*

לג, ו: יחי ראובן ואל ימת.

פירש"י יחי ראובן בעוה"ז, ולא ימות לעוה"ב שלא יזכר לו מעשה בלהה.

במדרש חדש [פרשת ויחי ד"ה ויהי אחרי] הלשון והלא ראובן מת במצרים, אלא ואל ימות במיתתן של רשעים, לפי שמיתתן של בריות בעוה"ז ביד מלאך המות לפיכך הן חיים לעתיד לבוא, אבל לעוה"ב מיתתן של רשעים בידי שמים ואינן חיים וכו' עכ"ד. וזו גם כוונת רש"י שאם לעוה"ב יזכר לו מעשה בלהה הרי ימות במיתתן של רשעים.

*

לג, ז: ויאמר שמע ה' קול יהודה.

פירש"י דעל שמעון מפני שלא ייחד לו ברכה בפני עצמו שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשיטים, כן כתוב באגדת תהילים. וצ"ע אמאי ללוי ייחד ברכה בפני עצמו ולא היה בלבו עליהם על מה שעשו במעשה קורח.

*

לג, ח: אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה.

כתב התרגום אונקלוס "בחנתוהי על מי מצותא ואישתכח מהימן". העירוני דצ"ע אמאי אשתכח מהימן, הא בגלל מי מריבה נגזר על משה שלא יכנס לארץ.

*

לג, יב: ישפן לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן.

בתוספות השלם [בראשית מד, יב] כתב, בשעה שנמצא הגביע באמתחת בנימין, אמרו לבנימין למה גנבת, מעשי אמך עשית כדכתיב ותגנוב רחל את התרפים [א"ה אפשר כוונתו כמו שהיא גנבה לשם שמים להפרישו מע"ז, כך גנב הגביע מיוסף להפרישו מכישוף].

והוא עני להון לא בחיי דאבא ולא בפרישותיה דאחי יוסף שלא גנבתיו ולא ידעתי בהטמנתו באמתחתי, מיד האמינו לו, ולפי שהיכוהו בין כתפיו זכה שנבנה בית המקדש בין כתפיו שנאמר ובין כתפיו שכן.

*

לג, טז: וממגד ארץ ומלאה ורצון שכן סנה.

באור החיים פירש שיתרצה בו ה' להטיבו גם בזמן שישראל בצער, והוא סימן שכינת סנה. המהרי"ל דיסקין דיקדק מה ענין סנה דוקא לכאן, וביאר דקאי על משכן שילה שחנה בשילה ש"ט שנה שהיה בחלקו של יוסף, אבל אח"כ כתיב ויטוש משכן שילה שבטלה הקדושה משם לגמרי ולא כמו ירושלים דקדשה לעולם, וכמו זה מצינו אצל הר סיני ג"כ במשוך היובל המה יעלו בהר דבטלה הקדושה, וזהו פירוש הקרא "ורצון" רצונו של הקב"ה תהיה במשכן שילה כמו ששכן בסנה דלא היה הקדושה אלא לשעתה, גם כאן במשכן שילה לא יהיה אלא לפי שעה עכ"ל.

ולדבריו יתיישב מה דמשרע"ה בירך ליוסף בארץ ופירותיה, לכאורה הוי ליה להזכיר גם את ביהמ"ק משכן שילה שהיה בחלקו, שהרי במקום שיש ביהמ"ק יש השראת השכינה ואין דבר גדול ומעולה מזה וזה העיקר, ולכאורה לא נזכר בכתוב כלום מזה, ולהנ"ל ניחא.

לג, יז: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו, בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ.

פירש"י שור כוחו קשה ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כוחו קשה, נתן ליהושע כוחו של שור ויופי קרני ראם.

בעיוני רש"י [להגרא"י ברזל זצ"ל] כתב הנה צריך ביאור מה הענין ביופי של הקרנים, הרי הקרנים הם משל למלחמה ולהתגברות על אויבי ה', א"כ לזה צריך קרני שור החזקים ולא קרני ראם החלשים, ומה לי שהם קרנים יפים. אולם נראה דהיופי שנתברך להם, דהיופי במלחמת יהושע היה שידעו והרגישו כולם שה' הוא הנלחם להם ולא תלו את הגבורה והניצחון בכוחם ובחוכמתם, וכמו שכתוב בתהילים [מד] אבותינו ספרו לנו... אתה ידך גויים הורשת ותיטעם תרע לאומים ותשלחם, ופירש"י אתה הרעת לז' אומות גדולות ושלחתם מפנינו, ואתה בידך וכוחך הורשתם מתוך ארצם ותיטעם לאבותינו בתוכה, כי לא בחרבם ירשו ארץ זרועם לא הושיעה למו כי ימינך זרועך ואור פניך כי רציתם. הרי שהיתה מלחמה כזו שראו בחוש שלא חרבם ולא זרועם אלא אור פניך כי רציתם. וכן מבואר בספר שופטים [ג, ב] רק למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה רק אשר לפנים לא ידעום, וע"ש ברש"י וברד"ק שהדור הראשון שבא עם יהושע לא ידעו דרכי המלחמה כי לא הוצרכו להם כי ה' נלחם להם ואיש אחד ירדוף אלף ועיין שם היטב.

א"כ בזה היה גבורתו של יהושע שהיה כוחו קשה כשור וכמו שנתבאר לעיל שקיים מצות ה' לשרש אחריהם, אבל לא תלה הניצחון לעצמו כלל וכלל כי אם לה' הישועה, וזה שאומר וקרני ראם קרניו, היינו קרן הניצחון לא היה קרני השור אלא כקרני ראם החלשים שודאי לא יתלו הניצחון בקרני הראם, וזהו היופי בקרן הניצחון של יהושע, שכל קרן הניצחון תלוי רק בה' יתברך, וזהו היופי של קרני ראם קרניו שאז קרן הניצחון הוא מלא יופי.

ומצאנו דרגא דיופי אצל חזקיה המלך עיין סנהדרין (כ, א) הבל היופי זה דורו של חזקיה, והיופי שניצח במלחמה עם סנחריב רק בזכות התורה ולא היה שום אפשרות לומר כוחי ועוצם ידי, וחזקיה אמר אני שוכב על מיטתי ואתה עושה וזה היופי של הניצחון.

וזה ההמשך בפסוק "והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה", ופרש"י הם האלפים שהרג גדעון במדין ועיין היטב ברמב"ן, ולפרש"י הנ"ל יש לומר שזה המשך לקרני ראם קרניו, שהמיוחד שהיה במלחמת גדעון שתלו כל קרן הניצחון רק בה' יתברך ולא בכוחם כלל, וכמו שמבואר בספר שופטים [פרק ז' וח'] שה' אמר לגדעון רב העם אשר אתך פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי, ובסוף לקח רק שלוש מאות איש, וכנגדם היה מדין ועמלק וכל בני קדם כארבה לרוב וגדעון תקע בשופר, וכן ג' מאות איש תקעו בשופרות והיה תשועה שראו בחוש שרק לה' הישועה וקרן הניצחון תלו בה' יתברך [וגם תקעו בשופר], הרי שדרגא של קרני ראם קרניו נאמר גם בגדעון.

ובתולדות אדם על הספרי הביא הא דאיתא בילקוט שמעוני [שמואל א, טז] והוא אדמוני עם יפה עינים, כיון שראה שמואל [את דוד] אדמוני נתיירא, אמר שמא זה שופך דמים כעשיו, אמר ליה הקב"ה עם יפה עינים עשיו הורג מדעת עצמו, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג. ממאי דקמן מה שאדם עושה מדעתו מבלי רשות ביי"ד, ובלתי הדת ניתן לא יקרא יפה ונאות, ומה שהוא הדת יקרא יפה כמאמר ה' יתברך על דוד שהורג מדעת סנהדרין, וזה פשט הברייתא דקמן שניתן לו כח שור שהוא משמאל המרכבה כנודע שהוא המכריע כח של עשיו הוא מצד שמאל מדרגות החיצונים, אבל אם היה הדמיון בקרני שור שאין קרניו נאות ואמר שרשות לנקום אף שלא מן הדת, לכך המשילו לקרני ראם שהם נאות כפרש"י בנימוקי החומש ליופי של קרני ראם, בלי ינקום שלא מדת עד יפקד ה' יתברך, אז יעלו מושיעים שאז יהרוג עם הדת עכ"ד.

ולדרך זה גם כן יש לומר דהם אלפי מנשה כדפרש"י שזה האלפים שהרג בגדעון שפיר שייך בזה יופי של קרני ראם שהרי כל הגישה של המלחמה שם איך להלחם וכמה אנשים ותקיעה בשופרות הכל היה שם על פי ציווי ה' יתברך בנבואה על פי הדת.

*

לג, יט: עַמִּים הָרַ יִקְרְאוּ שֵׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק.

פירש"י עמים של שבטי ישראל הר יקראו להר המוריה יאספו, כל אסיפה ע"י קריאה היא ושם יזבחו ברגלים זבחי צדק.

צריך ביאור מה זה נכנס בתוך ברכתו של זבולון ויששכר דוקא, הרי זה שייך לכלל השבטים. שוב ראיתי ברא"ם שכתב שאיננו יודע הטעם בזה. ובגור אריה כתב ליישב דעל ידי יששכר הקובע עיתים וקובע מועדים על ידו יאספו לירושלים, ועל ידי זבולון היה גם כן, שהיה עוסק בפרקמטיא ונותן ליששכר והיה יכול לעסוק בתורה.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

שו"ת לשמחת תורה

יריעת הלכות ומנהגים, קשורים בכתרי תורה, על שמחת תורה, שמחתה, קדושתה וסדריה * הדברים שלא ידענו על 'שמחת תורה', עם פסקי הלכה

ממרן הגר"ח קניבסקי זיע"א, במאמר מסכם לכבודה של תורה

מדוע קוראים בתורה בליל שמחת תורה? מנין הגיע המקור לרקוד עם דגלים, מתי (לא) כדאי לחלק ממתקים, האם ניתן לערוך את "כל הנערים" עוד לפני כל העליות של הציבור? מאיזה גיל ילד עולה לתורה, מדוע עושים "הגבהה" הפוכה לספר התורה ולמה קופצים ב"משה אמת"? * מדוע "הקפות שניות" והאם ניתן לומר תשעים פעם "משיב הרוח ומוריד הגשם" בשמחת תורה. האם אפשר לערוך "קידוש" בסוכה והאם חייבים לרקוד עם ספר התורה * ומה עם ישיבה בשעת ההקפות? האם להשאיר ספר תורה אחד בחוץ לאחר ההקפות? ומדוע בכלל עלי, שאיני לומד כל השנה ברצינות, לשמוח בשמחת תורה?! * האם ניתן לשני אחים לעלות ברציפות לתורה? מדוע אומרים "המלאך הגואל" ובכלל, כיצד מותר למכור עליות בחג או להוציא ספר תורה לרחבת בית הכנסת?*

*

"שנים מקרא" של "וזאת הברכה"

שאלה: מתי עלי לקרוא את פרשת "וזאת הברכה", הנקראת בשמחת תורה "שנים מקרא ואחד תרגום"?

תשובה: ה"כל בו" וה"אורחות חיים" כתבו לקרוא שמו"ת של פרשה זו בליל שמחת תורה, ואילו המגן אברהם כתב בשם האריז"ל שיקראנה בהושענא רבא, והוסיף הברכי יוסף: "ומכל מקום אם קראה ביום שמיני עצרת- לא הפסיד". והפרי מגדים כתב ש"העולם נוהגים לקרותו בליל הושענא רבה, ומכל מקום נראה יותר טוב בערב שמחת תורה" (ביום, ולא בלילה- שב"ג). וידוע שהמשנה ברורה כתב פעם אחת (בסי' תרס"ט) שיקראנה בליל שמחת תורה, ואילו בסימן רפ"ה כתב שיקראנה ביום הושענא רבה (או, בחוץ לארץ, בשמיני עצרת). ובקונטרסי "הלכה כרבי אליעזר" הבאתי שמרן הגרא"מ שך זצ"ל הקפיד מאד לגמור את ה"שנים מקרא" של "וזאת הברכה" בערב שמחת תורה. הנידון בנושא זה סובב סביב השאלה ממתי נחשב שפרשת "וזאת הברכה" "הגיעה ובאה". האם מסיום קריאת פרשת מועד חג הסוכות או מיום שמחת תורה (וראו בספר שלמי תודה בעניין).

*

שאלה: לא קראתי "שתיים מקרא" של פרשת "וזאת הברכה" בהושענא רבה או בבוקר של שמחת תורה. עד מתי אני יכול להשלים את הקריאה?

תשובה: הכף החיים כתב שכל עוד שהציבור לא גמרו לקרוא את פרשת "וזאת הברכה", ניתן עדיין לקרוא "שניים מקרא". אך לאחר שהציבור התחילו כבר לקרוא את פרשת "בראשית" בשמחת תורה, עבר לו זמן קריאת "וזאת הברכה".

*

התאמצות בריקודים - סגולה לילדים צדיקים

שאלה: אני רוקד קצת בכל "הקפה" ואחר כך אני נח קצת, לומר קצת או מביט ברוקדים. האם זה בסדר? מהו, בעצם, השיעור שצריך לשמוח ולרקוד?

תשובה: המשנה ברורה מביא בשם תשובות מהרי"ק בשם רב האי גאון כן: "כיום זה רגילים אצלנו לרקד בו, אפילו כמה זקנים, בשעה שאומרים קילוסין לתורה ולכן יש להתאמץ בזה ולרקד ולומר לכבוד התורה, כמו שכתוב גבי דוד המלך ע"ה שהיה "מפוז ומכרכר בכל עוז לפני ה'", וכן כתבו בשם האריז"ל. והעידו על האריז"ל, שאמר שהמעלה העליונה שהשיג, באה לו על ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצווה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הספר תורה בכל כוחו", עד כאן דברי המשנה ברורה. והביכורי יעקב הוסיף וכתב: "ואל יאמר אדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני המון עם כאחד הריקים, שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול, שהשיב לה דוד המלך ע"ה "ונקלותי עוד מזאת". הרמב"ם מאריך ומפליג בעניין זה של שמחת המצווה והוא כותב, לגבי שמחת חג הסוכות ושמחת בית השואבה, את הדברים הנחרצים הבאים: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצווה ובאהבת האל שציווה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה ובטוב לבב, וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו- חוטא ושוטה. וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה', שנאמר "והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה'". ולפני שנתיים הוכחתי (במאמר בבטאון "קול התורה"), שדוד המלך לא טען בפני רעייתו, שאכן מסכים הוא לדבריה שאין זה כבוד וגדולה לפזז ולכרכר, אך הוא משיב לה שמכיוון שמכרכרים ורוקדים לפני ה'- לכן עושים זאת. אלא אדרבה, רק לאנשים גדולים וחשובים מתאפשר, מבחינת גדלותם, לכרכר ולפזז לפני ה', וככל שהאדם גדול ונעלה יותר בחשיבותו, כך הגברת הריקוד והשמחה לפני ה' שייכת אליו יותר ויותר.

על הגאון מוילנא ז"ל מסופר ב"מעשה רב" כי "היה הולך לפני הספר תורה שמח מאד ברוחב עוז וחדווה, וחכמת אדם תאיר פניו כלפיד אש בוערת, ומספק כף אל כף, ומפוז ומכרכר בכל עוז לפני ספר התורה". ומובא בפלא יועץ וביסוד ושורש העבודה ובעוד ספרים, שריבוי השמחה והריקוד בהקפות שמחת תורה, בכל עוז ותעצומות, הם סגולה לילדים תלמידי חכמים ולדורות ישרים ומבורכים.

*

על מה יש לי לשמוח?

שאלה: לגדולי עולם כמו האריז"ל והגר"א אכן היה על מה לשמוח ולרקוד כל כך בשמחת תורה. אך לי, על מה כבר יש לשמוח?

תשובה: מפורסם בשם המגיד מדובנא שאמר בדרך הלצה שהוא שמח בשמחת תורה מפני ש"גם אם אח שלי עושה חתונה- אני שמח בשמחתו"... מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל אמר על הרהורי לב אלו, של 'על מי יש לי לשמוח', דברים חריפים ביותר. לדבריו, הרהורי מחשבות אלו של "מה אני קשור לתורה" לא מגיעים מהיצר הטוב אלא דווקא מהיצר הרע של האדם, שלפתע נזכר לשאול ב"מה אני קשור לתורה". ולא היא, כל אחד קשור לתורה במה שהצליח להיות קשור, ועליו לשמוח בכל עוז על חלקו, מתוך תקווה וחיזוק שבשנה הבאה יהיו לו סיבות נוספות יותר לשמוח עליהם.

וחשבתי עוד מחשבה פשוטה בעניין: שהרי בשמחת תורה אנו שמחים על החלק שבתורה שיש לכל יהודי שהגיע בכל שבת לבית הכנסת והקשיב לקריאת התורה. בשמחת תורה אנו שמחים על כך שסיימנו את כל חמישה חומשי תורה, מ'בראשית' ועד 'וזאת הברכה', ואת סיום זה כולנו סיימנו, פלוס "שניים מקרא ואחד תרגום", וממילא אין מקום למחשבות שכאלו. ב'יסוד ושורש העבודה' הביא בשם הספרים הקדושים, שככל שהיהודי, כל יהודי באשר הוא, מרבה בשמחה ובריקוד לפני ספר התורה, כך מתעורר למעלה בעולמות העליונים הקדושים שמחה וחדווה עצומה, וכל הזהיר בשמחה של תורה ביום הזה - בטוח שלא תפסיק התורה מזרעו. -ואנו מחשבנים חשבונות ועסוקים במחשבות של שטות!*

ריקוד עם דגלים

שאלה: האם ישנו מקור רציני לכך שהילדים הקטנים רוקדים עם דגלים?

תשובה: המנהג מובא ב"ערוך השולחן", בשו"ת התעוררות תשובה ובספרים נוספים. בספר "אוצר כל מנהגי ישורון" הסביר את טעם המנהג בכך שבכל הדרך בה צעדנו, התורה עמנו ודגל התורה בידינו. ובספר "שמחת תורה" מביא רבי צבי ורשנר שליט"א טעם נוסף, שאנו מציינים בזאת זכרון לדברי המדרש תנחומא ש"בשעה שירד הקב"ה על הר סיני, ירדו עימו מלאכים עשויים דגלים דגלים, והתאוו ישראל לזה. אמר להם הקב"ה: התאויתם בדגלים?! חייכם הריני עושה משאלותיכם!"*

שאלה: האם מותר לתת לילדי הקט בן השנתיים לנופף בדגל שרשומים עליו פסוקים?

תשובה: לא. אל תתן לו דגל שכזה, כיוון שהוא עלול לזורקו ולגרום לפסוקים הרשומים בו להגיע לביון. אלא אם כן יודע אתה שבנך יישמור על הדגל מכל משמר וינהג בו כבוד. (ראה בשו"ע יו"ד רפ"ג ס"ד ובמשנ"ב סי' תרל"ח ס"ק כ"ד).*

מסחר וכסף בשמחת תורה

שאלה: בבית הכנסת אצלנו "מוכרים" את מצוות ההקפות, "אתה הראת", "חתן תורה", "חתן בראשית" ויתר מצוות היום והכיבודים של שמחת תורה. כיצד מותר "לעשות עסקים" בחג ולדבר על סכומי כסף?

תשובה: מנהג "מכירת המצוות" בשמחת תורה הינו מנהג קדום בעם ישראל ומוזכר כבר במנהגי מהרי"ל, בשו"ת התשב"ץ, בשו"ת מהרי"ק ובספרי מנהגי אשכנזי לדורותיהם, כמו בספר מנהגי וורמיזא, יוסף אומץ ועוד. ה"חרדים" כתב שיש עניין חשוב, כפי המובא בזוהר הקדוש, שלא לעשות את המצוות חנם - אלא לקנותם בשכר מלא, דבר הממשיך רוח קדושה לעושה. וכיצד מותר "למכור מצוות" בשבת וביום טוב? המהרש"ל מתיר זאת מפני שהוא לצורך מצווה. וראה במגן אברהם סימן ש"ו. והמהרי"ל עצמו נשאל כיצד "קונים מצוות" בשמחת תורה והוא השיב: "מצווה מותר לקנות ביום טוב", ובהמשך מסביר הוא כי "צרכי רבים הם שקונים המצוות, ומתירים ביום טוב". וגם אצל מרן החזון איש זצ"ל מכרו בכסף את פסוקי "אתה הראת". ובישיבות הקדושות נהגו למכור פסוקים אלו בלימוד הש"ס, בלימוד אלפי דפי גמרא ובלימוד "משנה ברורה".*

כיבוד כהנים בהקפה הראשונה

שאלה: את מי ראוי לכבד לאחוז ספר תורה בהקפה הראשונה?

תשובה: רבי שלמה קלוגר בשו"ת "האלף לך שלמה" ובשו"ת לבושי מרדכי (להגר"מ וינקלר זצ"ל) מביאים את המנהג לכבד את הכהנים והלוויים בהקפה הראשונה. ונראה מדבריהם שכך היה המנהג בימיהם. והגאון האדר"ת זצ"ל כתב (בספרו "תפילת דוד"): "בהקפות אני מקפיד שיקפיו כהנים ולוויים כסדר קדושתם, אך אין העם שומעים לי בעניינים אלו כלל והפצירוני לילך ראשון, ומפני כבוד הרבנות נאלצתי לעשות שלא כרצוני, מאחר שהרבנים שקדמוני לא עשו כדעתי". - ולעניות דעתי אכן כך יש לנהוג בבתי הכנסיות בהם אין רב בית כנסת או תלמיד חכם מופלג, הגבוה במעלתו מעל כל יתר המתפללים. שבבתי כנסיות בהם כולם שווים לטובה בדרגתם, פחות או יותר, לכאורה אכן עדיף להקדים בהקפות את הכהנים, ולאחר מכן את הלוויים. ושטחתי הדבר לפני מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שכתב לי בתשובה: **אולי**. ובביהמ"ד של מרן הגרי"ש אלישיב זי"ע העניקו את ההקפה הראשונה להגרי"ש ובניו ובהקפה הבאה נתנו הספרי תורה לכהנים ואח"כ ללוויים.

*

אין דבר כזה "הספר לא בשבילי"

שאלה: כיבודני לשאת את ספר התורה ולהקיף בה כנהוג, אך הדבר "לא בשבילי". קשה לי להסתובב כך במרכז הקהל. האם אני יכול לסרב בנימוס?

תשובה: חלילה לך! ה"ערוך השולחן" כותב בשם "ספר חסידים" שכל הנמנע מלהכניס ספר תורה בתוך ארוך הקודש, התורה צועקת על נשמתו, והוא מוסיף: "ולכן יש להיזהר כשמכבדים לאדם איזה כיבוד בספר תורה, שלא יסרב חלילה, פן יענש חס וחלילה!". והגאון מהר"ש קלוגר זצ"ל (בשו"ת האלף לך שלמה) האריך והחמיר מאד מאד בעניין זה, שאסונותיו רבים ועוון בזיון התורה גדול הוא. וידועה הנהגתו של רבי חיים מבריסק זצ"ל, שכאשר נתנו לו להקפה ספר תורה, לא רצה לתת ולהעביר את הספר למישהו אחר, עד שלא יקחוהו מידי, וישנם שפירשו שהגר"ח סבר שדברי הגמרא בברכות (נה, א), שאדם שנותנים לו לקרוא בספר תורה ואינו קורא - ימיו מתקצרים, שייכים גם בקבלת ספר תורה לידי לצורך שמחה וריקוד, ומסירתו לאחר היא סוג של בזיון כבוד התורה.

*

ישיבה בזמן ההקפות

שאלה: האם מותר לשבת בסמן ההקפות, כשספרי התורה נעים במעגלי הרוקדים?

תשובה: דנו הפוסקים האם מותר לשבת בעת שמקיפים ההקפות עם ספר התורה ב"שמחת תורה". הערוך השולחן (יו"ד סי' רפ"ב) כתב: "ויש לי מקום ספק בשמחת תורה בעת ההקפות שנוטלים כל הספרי תורה מההיכל ואין מחזירין אותם עד אחר גמר כל ההקפות ורק מתחלפין מיד ליד. ולכאורה אסור לישב עד שמחזירין אותן להיכל ולא נהגו כן, וגם טירחא גדולה היא, שלפעמים שוהין כשני שעות. ונלע"ד שבעת שמסבבין עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד דזהו כמו שהס"ת עוברת, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם א"צ לעמוד דאז הוה כס"ת על מקומה, שכשהיא על מקומה במנוחה וודאי שאין צריך לעמוד מפניה, עכ"ל. ובשש"כ פכ"ד הערה קי"ח כתב היתר לזה במקום שספר תורה נמצא בתוך מעגל אנשים העומדים זה ליד זה במרחק פחות מג' טפחים אחד מהשני, שנחשבים הם למחיצה, והוא היתר לשעת הדחק ובמקום הצורך. וראה בספר צדקה ומשפט פט"ז בשם מרן הגרש"ז אוירבך שאפשר שדוקא בעת ההקפה הראשונה שהיא מעיקר הדין צריך לעמוד.

ולעניות דעתי תמוה הענין להחמיר בזה, שהרי כל הדין לעמוד בפני ספר תורה נלמד מהנאמר בקידושין ל"ג א' דאם מפני לומדיה עומדים, מפניה כל שכן. וכ"פ הרמב"ם (ס"ת י, ט), וביאר הכס"מ

שמכיון ובפני נשיא ישראל צריכים לעמוד עד שיושב במקומו או עד שיתכסה מעיניו, לכן כ' הרמב"ם שהוא הדין בספר תורה, דנשיא מטעם רבו הוא דחייב לעמוד, דהא ממש רבינו ע"ה גמרינן, עכ"ד. והנה פשוט לענ"ד שאם הנשיא הגיע למקומו ולאחר מכן נעמד כדי למסור שיעור, בכדי לעבור בין הספסלים או לשוחח עם אחד הנוכחים וכדו', שא"צ לשוב ולעמוד בפניו ולהמתין עד שישוב לשבת במקומו, מפני שהכבוד הוא רק בשעה שמגיע ויושב במקומו ותו לא. וא"כ לא נראה שבס"ת עלינו להחמיר יותר ולומר שגם כשהס"ת מסתובב בין הקהל, לאחר שיצא מארה"ק, שיצטרכו לעמוד בכל השעות שהולך ולא מתכוון כלל להגיע למקומו עד כלות ההקפות, דהבו דלא להוסיף עלה. ואולי לכן לא הביאו זאת יתר הפוסקים והמשנ"ב. ושוב הראוני שכבר העיר בעין דְּבָרַי בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' י"ט, ושמחתי.

ומרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל אמר שמחפש הוא למצוא היתרים לשְׁבֵת בזמן ההקפות, מפני שאם לא יהיו היתרים, אזי האנשים המבוגרים, שקשה להם לרקוד בכל העת וצריכים לנוח מידי פעם בפעם, ייצאו החוצה כדי לשְׁבֵת, ובתוככי בית הכנסת ישהו וישמחו רק הצעירים שכוחם במותנם, ואין זה מכבוד התורה, שהזקנים יישבו בחוץ ורק הצעירים יותר ישהו בבית הכנסת. ובחול המועד סוכות התש"ע נדברתי בעניין עם מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שלא קיבל את דברי להתיר ואמר לי בחרפות: "רק מי שחולה ויש לו פיקוח נפש - שישב... אם זה לא פיקוח נפש - לא יושבים".

*

האם להשאיר ספר תורה אחד בחוץ?

שאלה: שאלה זו מתעוררת בבתי הכנסיות בכל שנה ושנה. האם להחזיר בסיום ההקפות ספר תורה לקריאת התורה, או שמכניסים את כל ספרי התורה ושוב מוציאים את הספרים שצריכים לצורך קריאת התורה שלאחר ההקפות.

תשובה: הלבוש (סי' תרס"ט) כתב, שלאחר סיום ההקפות עם ספרי התורה, מחזירים את הספרים לארון, חוץ משלושת ספרי התורה בהם קוראים כעת בתורה. וכך גם כתב בלוח ארץ ישראל. ואמנם בשו"ת פרי השדה (ח"ג ק"ע) מסביר מדוע ישנם בתי כנסיות שנהגו להכניס את כל ספרי התורה לארון הקודש ולשוב ולהוציא את הספרים הנצרכים לקריאת התורה, מפני שמלשון הזוה"ק "כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרא ביה" משמע שה"עת רצון" הוא דווקא כשפותחים את ארון הקודש ומוציאים את ספר התורה לקריאת התורה, ומכיוון שהוציאו את ספר התורה ושוב מוציאים אותו. וראה בספר "שמחת תורה" סימן ט"ז שמאריך לברר נפלא שאכן ראוי להשאיר בחוץ את ספרי התורה הנצרכים לקריאת התורה ולא להכניסם ושוב להוציאם. ומרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל כתב לי: כמדומה שנהוג להחזיר.

*

"קידוש" בסוכה

שאלה: ברצוננו לערוך "קידוש" בשמחת תורה בסוכת בית הכנסת, אך הגבאים שכחו לעשות היכר ולהפחית סכך או להכניס בה קערות. האם הדבר מותר?

תשובה: ה"בן איש חי" כתב, שכאשר כולם כבר אכלו בלילה של שמחת תורה בביתם ולא בסוכה, מותר לאכול בבוקר בסוכה, כיוון שכבר ניכר בבירור שאנו לא ממשיכים את חג הסוכות, מאחר שכבר אכלנו בלילה בבית ולא בסוכה. וגם לא חוששים למראית העין של האחרים בעניין. (וראה בביכורי יעקב סי' תרס"ו סק"ז).

*

שני אחים

שאלה: האם מותר לכבד בהקפה אחת שני אחים יחדיו?

תשובה: בשו"ת אבני חפץ (סי' ט"ז) כתב שיש להקפיד לא לקרוא לשניהם בשמם, ובספר "שמחת תורה" מביא בשם רבנו הגרי"ש אלישיב זצ"ל שרק בקריאת התורה צריך להקפיד על כך, אך לא בשאר הכיבודים. ואגב: גם ב"הוספות" הרבות של קריאת "וזאת הברכה" צריך להקפיד שלא לקרוא לאבא ולבן או לשני אחים יחדיו בסמיכות, כפי הכתוב ב"ספר המנהגות" למהר"ם מרוטנבורג.

*

לקפוץ ב"משה אמת"

שאלה: מדוע קופצים מעלה-מטה בשירת "משה אמת ותורתו אמת"?

תשובה: המן בן המדתא סיפר לאחשוורוש, כפי המובא ב"תרגום שני" על מגילת אסתר (פ"ג ח'), כי היהודים קופצים בסוכות ורוקדים כמו גדיים... במסכת בבא בתרא (עד,א) מובא המעשה המופלא שרבה בר בר חנה שמע באוזניו מתוך האדמה את בלועי קורח צועקים "משה אמת ותורתו אמת". ובספר "אורחות רבנו" מסופר שמרן הסטייפלר זצוק"ל היה קופץ ב"משה אמת" במסירות ובהתאמצות ובהתלהבות רבה, גם בשנות זקנותו, שקפיצותיו הסבו לו ייסורים.

*

לערנען און לערנען

שאלה: מה עוד צריך לעשות בשמחת תורה חוץ מלרקוד?

תשובה: ללמוד תורה. רבנו מכיר ז"ל בספרו "סדר היום" כותב כי לימוד התורה ביום שמחת תורה הרי הוא קשירת ונתינת "תכשיטים לכלה", כפי המובא בזוהר הקדוש. וידוע הסיפור, המודפס בהקדמת בניו של הגר"א ז"ל, שאדונינו הגר"א למד בליל שמחת תורה, בהיותו ילד בן 11, את כל מסכתות זבחים ומנחות.

*

קריאת התורה בליל שמחת תורה

שאלה: מדוע קוראים בתורה בליל שמחת תורה לאחר ההקפות?

תשובה: ישנם מספר טעמים לקריאה בלתי שגרתית זו. ה"דרכי משה" וה"ערוך השולחן" הסבירו שנהגו למכור את העליות הללו בכסף ולנדור בהם נדרים לצדקה. ה"שערי אפרים" מסביר שקריאה זו עניינה שמחה לכבוד התורה וה"שערי רחמים" הביא בשם "מקראי קודש" שאנו חוששים שהוצאנו את ספרי התורה לרקוד בהם בכדי, ולכן קבעו לקרוא בתורה בלילה גם כן. נולכאורה לפי סיבה זו ודאי שאין להכניס את כל ספרי התורה לארון הקודש אחר ההקפות, אלא צריך להשאיר בחוץ ספר אחד לצורך קריאה זו- שב"ג]. וב"שערי רחמים" הובא טעם מעניין מספר "זכרון ירושלים", שקריאה זו הינה זכר למצוות קריאת פרשת הקהל שבמוצאי שביעית בבית המקדש. בעבר קראו בליל שמחת תורה פרשיות שונות, והיום, כפי המנהג המובא ב"משנה ברורה", קוראים בלילה בפרשת "וזאת הברכה" ומעלים לתורה- 3 קרואים, כהן לוי וישראל. ואגב, ניתן לברך הגומל בקריאת התורה שבליל שמחת תורה (שו"ת חתם סופר סימן נ"א).

*

קדושת בית הכנסת בחלוקת ממתקים

שאלה: האם אפשר לחלק לילדים שקיות ממתקים בשמחת תורה בבית הכנסת?

תשובה: כשם שנוהגים לערוך "קידושים" וסעודות מצווה בבית הכנסת, לפי ההיתרים הנוודעים (שמייחדים את בית הכנסת מראש לכך, ובונים אותו כ"שטיבל", בית ועד לחכמים וכדומה ולא כבית כנסת, וכן ההיתר של צורך מצווה), כך ניתן לחלק ממתקים לילדים. ומצינו התייחסות

מפורשת לכך בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ה ס"ג) המתיר "כפי שנהגו בכל תפוצות ישראל לחלק מיני מתיקה בשמחת תורה מטעם שעושים סעודה לגמרה של תורה, ומיקרי צורך בית הכנסת", יעויין שם בדבריו. אך אינני מבין עדיין איזה היתר יש לכך לחלק ממתקים, כאשר כולנו יודעים שמיד לאחר שהילדים פותחים את העטיפות, הם משליכים אותם על רצפת בית הכנסת. ואולם ידידי רבי ראובן כ"ץ שליט"א העיר את תשומת ליבי שאם נחשוש לזה, אזי נצטרך לחשוש גם לכל ה"קידושים" בבתי הכנסיות, שמעצם טבעם גורמים לטינופת ולכלוך הרצפה. ואולי בכלל ההיתר של אכילה בביהכ"ס, נכלל גם דבר זה, וצריך להתיישב בדבר ולדון בו. וכמובן: עלינו להתריע בפני הילדים להשליך את כל עטיפות הממתקים הריקות בפח האשפה, מטעמי קדושת וכבוד בית הכנסת ומטעמי דרך ארץ שקדמה לתורה. ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל כתב לי בזה: **זה צורך היום.**

*

איסוף סוכריות בשמחת תורה

חז"ל אסרו לאסוף פירות שהתפזרו, משום עובדין דחול. וכך כתב השולחן ערוך (שלה, ה): "נתפזרו לו פירות בחצר, אחד הנה ואחר הנה, מלקט מעט מעט ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה; ואם נפלו במקום אחד, נותן אפילו לתוך הסל, אלא אם כן נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר (יח) שאז מלקט אחד אחד ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה". ואמנם כתב האליה רבה (שם סק"ה) כך: "ובשמחת תורה שנוהגין לפזר פירות והבנים מלקטים ונותנים לסלים ולקופות, דכיון שמשום שמחה עושין לא הקפידו (מלבושי יו"ט סק"א)". וכן פסק הכף החיים (שם אות ל"א). ובטעם ההיתר פירשו האחרונים שניכר שאינו למלאכה אלא לשמחת היום, או שהתירו עובדין דחול לצורך מצוה, (עי' איל משולש, מעמר פ"ח הערה מ"ט ובמנוחת אהבה ח"ב פ"ה הערה 25). ולגבי איסוף סוכריות, יש שהתירו עוד יותר, גם משום שהילדים אוספים את הסוכריות בכיס ולא בשקיות, ולדעת פוסקים רבים כיס הבגד אינו נחשב כסל וכקופה. ויש המוסיפים שדוקא איסוף פירות הוא עובדא דחול, כיון שהאיסוף דומה למלאכת מעמר. אך זה אינו שייך כלל באיסוף ממתקים.

*

להקשיב שוב ושוב לעלויות

שאלה: האם צריך להקפיד שעשרה יהודים יקשיבו לכל ה"הוספות" ואין ספור העלויות של קריאת "וזאת הברכה"?

תשובה: כתב ה"משנה ברורה" בשם ה"חיי אדם": בקריאת התורה של שמחת תורה נכון הדבר שיבחרו עשרה אנשים שישמעו, כי הרבה פעמים אין עשרה ששומעים קריאת התורה. והגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב שי"ח) כתב שיש ליישב את מנהג העולם שאינו מקפיד כ"כ בדבר, ולדבריו ישנו מקום לומר ש"בקריאה פעם שניה סגי שקורא לפני ציבור, אחר שכולם יצאו, אף שלא שומעים".

*

קריאה ברחבת בית הכנסת

שאלה: האם מותר לנו לערוך קריאת התורה נוספת ב"בית שני" או ברחבת בית הכנסת?
תשובה: המשנה ברורה (סי' קל"ה) כתב, שמה שהולכים מנין אנשים מבית הכנסת לאיזה בית ונושאים ספר תורה עמהם כדי לקרות שם, אינו נכון, שהרי אפשר להם לשמוע הקריאה בבית הכנסת. אך הוא מוסיף, שאם על ידי העברת ספר התורה למקום אחר, מתרבים הכנסות בית הכנסת מתרומות הצדקה של העולים לתורה- הדבר מותר. והיינו שלכבוד התורה וצרכיה הדבר מותר. והערוך השולחן כתב: "לא יפה עושים בשמחת תורה, שקודם הקריאה נוטלים ספר תורה

מבית הכנסת לקרוא במקום אחר כדי שכולם יעלו לתורה, אבל יצא שכרם בהפסדם וראוי למחות בהם". ובקובץ "ישורון" (ח"ד) הובאו דברי הגאון מטעשיבין זצ"ל, שהתיר לקרוא בספר תורה ברחבת בית הכנסת, למרות שאינה מקורה בגג, וכפי שמצאנו שקראו בתורה בהר הבית, למרות שלא היה שם גג.

*

הסדר שבקריאת ה"הוספות"

שאלה: עד כמה צריך להקפיד בקריאת "וזאת הברכה" החוזרת והנשנית על סדר כהן לוי וישראל? תשובה: ה"משנה ברורה" (בסי' קל"ה ל"ז) כתב שבשמחת תורה ניתן לקרוא כהן, לוי וישראל, ושוב פעם את אותו הסדר, כהן, לוי וישראל, ומן הנכון לקרותם לתורה בסדר זה בדווקא, כהן לוי וישראל. וכאשר כל הכהנים קיבלו כבר עליה ומתחילים שוב ושוב "וזאת הברכה" מהתחלה, אין צורך לומר לישראל העולה, שהוא עולה "במקום כהן" (ספר שמחת תורה פי"ד, יעו"ש). והמשנה ברורה (סי' תרס"ט), כתב, שאין שום מניעה לכהן או לוי להיות "חתן תורה" או "חתן בראשית". ויתכן שאין גם כל חשש לתת את עליית "כל הנערים" לכהן או לוי, מפני שבטעם הדבר שמותר לכהן או לוי לקבל את עליית "חתן תורה" ו"חתן בראשית", כתב המרדכי (גיטין פ"ה), שהדבר מפורסם שהיא עליה מיוחדת, ויתכן שלפי זה הוא הדין בעליה המיוחדת של "כל הנערים".

*

תקנה גדולה: "כל הנערים" מיד לאחר הקריאה הראשונה!

שאלה: הנשים וילדיהן ממתנינות זמן רב בשמש הקופחת, מחכים שסוף סוף יסתיימו להם כל עשרות עשרות העליות בבית הכנסת בכדי להכניס את הילדים הרכים לעלית "כל הנערים". האם ניתן "לזרז את העניינים"?

תשובה: מקור עליית "כל הנערים" הוא במנהגי המהרי"ל, כפי שהביא ה"משנה ברורה" בשם הלבוש, בשביל לחנך את הילדים הרכים במצוות קריאת התורה ו"משום חיבוב מצווה" (שערי אפרים). ובספר "שמחת תורה" מביא שהגר"מ גרוס שליט"א שאל את רבנו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכאשר הנשים ממתנינות זמן ממושך בחוץ ומחכות, לפעמים תחת השמש הקופחת וללא סככה, כדי להכניס את ילדיהם הקטנטנים לבית הכנסת ל"כל הנערים", האם מותר לערוך את העלייה הזאת מיד לאחר הקריאה הראשונה שקוראים בתורה, ללא כל עשרות ה"הוספות". והשיב לו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שניתן לעשות זאת ללא שום חשש, ואין בכך שום שינוי ממנהג ישראל. ומה שאנו נוהגים לקרוא לילדים את "כל הנערים" בסוף כל העליות וה"הוספות", הוא בכדי לכבד את המבוגרים קודם. אך אם המבוגרים מוחלים על כבודם ומעדיפים שיקראו את "כל הנערים" קודם, אין בכך שום בעיה. וזהו פתרון מצוין להרבה נשים וילדים, עגלות ופעוטות עייפים ומרוטים...

*

"עליות" הילדים

שאלה: בני אינו יודע לקרוא בסידור, אך אם אעמוד לידו ואומר לו את ברכות קריאת התורה, הוא יחזור אחרי יפה מאד. האם להעלותו לתורה?

תשובה: בהחלט. כתוב במפורש ב"שערי אפרים" (שהוא הספר הבר סמכא לענייני קריאת התורה וקדושים. ובכתבי הגרא"י וועסטהיים זצ"ל כותב שמרן ה"מנחת יצחק" זצ"ל אמר לו שבהלכות אלו קובעת דעתו של ה"שערי אפרים" אף יותר מפסיקות ה"משנה ברורה", כי הוא היה ה"מרא דשמעתתא" בדינים אלו), שניתן לילדים קטנים להעלות לתורה ועומד אדם ומקריא להם את הברכה והם עונים אחריו מילה במילה. ומנהג זה, של עליית הילדים הקטנים לקריאת התורה של

"וזאת הברכה", מובא בכף החיים, וכך נהגו בקהילות ישראל. ומאיזה גיל עולים הילדים לתורה? ב"פתחי שערים" (שעל ספר "שערי אפרים") הביא את דברי ה"שלמי חגיגה" שגם ילדים בני 6-7 יכולים לעלות לתורה, וכך כתבו בספרים נוספים. אמנם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הקפיד שלא יעלו לתורה אלא קטנים שכבר התחילו ללמוד גמרא, באזור גיל תשע, והם יודעים כבר אל נכון את חשיבות קריאת התורה והעליות. אך לפני גיל זה בערך, כדאי להעלותם רק לעליית "כל הנערים".

*

"המלאך הגואל" ב"כל הנערים"

שאלה: בבית הכנסת הקודם בו התפללתי, קראו את פסוקי "המלאך הגואל" שלאחר "כל הנערים" לפני שהעולה לתורה בירך את ברכת "אשר נתן לנו תורת אמת", ואילו בבית הכנסת בו אני מתפלל בעת אומרים "המלאך הגואל" לאחר שהעולה בירך את הברכה. מי צודק?

תשובה: שתי האפשרויות צודקות. ה"משנה ברורה" מביא בשם הפוסקים שאומרים "המלאך הגואל" לפני ברכתו האחר של העולה לתורה, וביאר ה"ביכורי יעקב" שאין זה הפסק בין הקריאה לברכה, כיוון ש"המלאך הגואל" הוא פסוק מהתורה, אותו ניתן לקרוא בעל פה, כפי שהכהן הגדול היה קורא ביום כיפור פסוק בעל פה לפני ברכת התורה שלו. ואילו בחלק מקהילות אשכנז וגרמניה (כמו ב"מנהגי ברלין") נהגו לומר "המלאך הגואל" לאחר הברכה. --ומדוע אומרים "המלאך הגואל"? אנו מברכים אותם בפסוק זה שבכל הנערים כולם שהגיעו לכאן, לא ישלוט עין הרע (ליקוטי מהרי"ח).

*

הגבהה הפוכה

שאלה: מדוע משנים בהגבהת ספר התורה והופכים את הקלף והכתב לכיוון הציבור, ולא עושים "הגבהה" כרגיל בכל ימות השנה?

תשובה: כבר ב"שערי אפרים" כתב שהמנהג אינו נכון. אך עצם צורת הגבהה זו היא היא ההגבהה הנכונה בכל ימות השנה לדעת "בעל העיטור" (ראה ב"י סימן קמ"ז). רק שאנו לא נוהגים כך כיום. והאשל אברהם מבוטשאטש זצ"ל הסביר את המנהג בכך שאנו מציינים ומרמזים שעל תורתנו הקדושה נאמר "הפוך בה והפוך בה דכולא בה", וגם משום שנשיא אפרים הקריב קרבן ביום השמיני ויעקב הרי שיכל את ידיו בהגיעו לברכת אפרים, וגם מפני הרמז ש"אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין"...

*

הקפות שניות

שאלה: "הקפות שניות" מה הם?

תשובה: האריז"ל הקפיד מאד לשמוח ולעלוז ולהקיף הקפות גם במוצאי שמחת תורה והקפיד לערוך 7 הקפות שלמות, ובספרי תלמידיו וחכמי המקובלים כתבו שיש "רוזין עילאין" בהקפות אלו. וכך מובא גם בכף החיים ובבן איש חי ובשו"ת זרע אמת, ועוד.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

הטעם שניתנה תורה לישראל

וַיֹּאמֶר ה' מְסִינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּאֲרֹן (לג, ב)
זרח משעיר למו, שפתח לבני שעיר שיקבלו את התורה ולא רצו. הופיע, להם. מהר פארן, שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוהו, ולא רצו (רש"י ומקורו בע"ז ב, ב עיי"ש)

יש לעיין, דהא איתא בביצה (כ"ה, ב): תנא משמיה דרבי מאיר, מפני מה נתנה תורה לישראל, מפני שהן עזין, ע"כ, והיינו עזין שבאומות כדמפרש התם בגמ'. ולכאורה מהי השאלה למה ניתנה התורה דוקא לישראל, הלא מבואר שכל האומות לא רצו לקבלה אלא ישראל, ולכן ניתנה להם. ומצאתי בס' שלל דוד (לר"ד זינצהיים, בעל היד דוד על הש"ס, שמות י"ט ה') שכבר הקשה כן בשם ספר שנות חיים, וז"ל: "והקשה בשנות חיים (פרשת יתרו דרוש שני, ד"ה ובזה שאמרנו), דמאי קושיא, הרי אמרינן (עבודה זרה ב, ב) דהקב"ה החזיר התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, וא"כ היה צריך ליתנה לישראל". ותירץ שם, עפ"י הכלל ש"דינא דמלכותא דינא", שייך רק כאשר יש גזירת מלך על כל העם, אבל לא כאשר הגזירה מוטלת רק על כמה אנשים פרטיים. ונמצא שאם היה ה' כופה הר כגיגית על כל האומות, היו כולם מחויבים לקבל את התורה, משום "דינא דמלכותא" השייך על כולם.

וזאת קושיית אומות העולם, מדוע כפה הקב"ה הר כגיגית רק על ישראל, ובזה הם זכו לקבלת התורה ולהיות העם הנבחר, ולא כפה כן על שאר כל האומות, ולזה ענה: "מפני שישראל עזין ויכולין לעמוד בקבלת התורה, אבל שאר האומות שאין עזין לא היו יכולין לעמוד בקבלת התורה".

ובמהרש"א (הביאו גם החת"ס בתורת משה שמות י"ח) מובא, כי ביאור גמ' זו, מבאר שענין עזות זו היא היכולת של ישראל לעמוד במצוות התורה, וז"ל: "חלילה א"כ תהי' זה לגנות לישראל, אלא בהיפך שמתוך עזותן ואביר לב שלהם יכולין לעמוד במצוות התורה" עכ"ל.

ובחידושיו לביצה (כ"ה ע"ב) הוסיף המהרש"א ב' ביאורים נוספים: א. שסגולת התורה להתיש עזותן. ב. דעזות זו נצרכת לישראל על מנת להוסיף בלימוד ולא להתבייש, וז"ל: "מפני שהן עזין כו'. והתורה גם כן נקרא עוז כמ"ש בזבחים פ' פרת חטאת שאמר בלעם ה' עוז לעמו יתן וגו' שהיא התורה והיא מתיש כחן ועזותן של ישראל כמפורש שם באורך ועיין בזה בחדושו פ"ק דנדרים גבי יראת ה' תהיה על

פניכם זו הבושה שגם מטעם זה נתנה התורה לנו מפני שהן עזין ואמרינן ולא הביישן למד" עכ"ל.

*

אש התורה

מימינו אש דת למו (לב, ב)

ופרש"י: "אש דת, שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר אחר: אש דת, כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש". איתא בסוף מסכת חגיגה: "וחכמים אומרים מפני שהן מצופין: אדרבה כיון דמצופין נינהו מיטמאו אימא וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין ואבעית אימא, רבנן לר"א קאמרי, מאי דעתיך משום דמצופין, מיבטל בטיל צפויין גבייהו. א"ר אבהו אמר ר"א: תלמידי חכמים, אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופן אש דכתיב (ירמיה כג-כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה. אמר ריש לקיש: אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל, קל וחומר ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב כמה שנים, אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון דכתיב (שיר השירים ד-ג) כפלח הרמון רקתך אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך, על אחת כמה וכמה".

יש להבין, כיצד הביאה הגמרא שני מאמרים סמוכים זה לזה, השונים בקיצוניות אחד מהשני. לדעת רבי אליעזר, דוקא על תלמידי חכמים, הזוכים וממיתים את עצמם כל חייהם באהלה של תורה, הם זוכים שלא תשלוט בהם אור של גהינם, ואילו ריש לקיש בה ומחדש, שגם בפושעי ישראל אין אור של גהינם שולטת, ונראים הדברים כתמוהים, דלכאורה מה לנו לעמול כל כך קשה כדי להינצל מגהינם, די לנו להיות פושעי ישראל, לעשות כמה מצוות ובכך להינצל מגהינם.

ונראה, כי אין הדברים סותרים. אין דבר שישוה בערכו לתלמיד חכם היושב ועמל בתורה. הממית עצמו באהלה של תורה, מתאמץ ועמל בה, כל גופו וחומריותו מתקדשת. האש היא דבר רוחנית, אי אפשר לגעת בה, פורשים ממנה. תלמיד חכם הלומד תורה בקדושה, זוכה לדרגה של "כל גופן אש", לקדש את החומריות וגסות החומר, ובעולם הזה לזכעות ולהנות מהזיו הרוחני העליון.

בא ריש לקיש ואמר: לא רק התלמידי חכמים זוכים "לשרוף" את עצמם בעולם הזה, ישנו עוד חלק שיכול להגיע לדרגה זו, והם אותם שהיו "פושעי ישראל" וחזרו בתשובה שלימה. אנשים אלו, הורגלו לתאוות שונות, הרגלים שונים, כאשר הם מתחמים את עצמם בגדרי התורה והקדושה, מתעוררים להם כל תאוותיהם, הרגלים הישנים, והם צריכים לכבוש את עצמם שוב ושוב, לפעמים הם "נשרפים" בתוך עצמם כדי לעמוד ביעד אותו הם הציבו לעצמם. אותם בעלי תשובה, נמדדת

תשובתם לפי מידת העמל והכבישה בו הם נתונים. כבישת מידותיהם קשה היא ועצומה, הרבה יותר מהתמודדות של תלמיד חכם שמעולם לא הרגיל את עצמו במידות ותאוות רעות. כבישה זו, מקדשת את האדם למרות שאינו עמל בתורה, ומזכה גם את האדם הפשוט להינצל מדינה של גהינם.

ולא לחינם, בעל אימרא זו הינו ריש לקיש בכבודו ובעצמו, מי שהיה ראש השודדים, שעליו אמר ר' יוחנן: "חילך לאורייתא". ריש לקיש עזב אחורי גוו כבוד, כוחניות כסף ושאר מעלות שעמד בהם, עזב את הכל והלך לבית המדרש לעמול בתורה עם ר' יוחנן. אף אחד לא ידע איזו רצונות התעוררו בליבו באותם ימים, כמה מחשבות והרהורים על צדקת דרכו, וכמה כבישות הוא כבש את עצמו, התגבר התעלה והמשיך להיות אחד מגדולי ישראל. רק ריש לקיש, היודע באמת מה מתחולל בליבם של בעלי התשובה, הוא זה שיכול לומר שמועה זו, ולשער את שכרם של המתגברים על יצרם לפי ערך מעלת מעשיהם. זה נראה לי הביאור בין "פושעי ישראל" ל"מלאים מצוות כרימון", איך מסתדר זה עם זה, אלא כוונתו לבעלי התשובה, שאכן לאחר שחזרו מלאים הם מצוות כרימון, אבל בפנימיותם יש להם עדיין מעט שייכות לתואר העבר "פושעי ישראל".

ריש לקיש מוסיף ומביא ראייתו ממזבח הזהב, ובכך רצה הוא לענות על שאלה המציקה לרבים מבעלי התשובה. אותם אלה שעזבו עולם ומלואו, חשבו שהנה מיד יפתחו להם שערי גן עדן, אור וזוהר יציפו את ליבם, ומיד הם יתעלו בלילה אחד להיות גדולי הדור. המציאות מוכיחה להם כי עדין הדרך ארוכה, מלאים הם בקשיים, מעכבים, נסיונות שונים ורבים הם מנת חלקם. בתוך כל אלה מוסיף היצר ומעורר בהם תאוות שונות וגירויים מעולמם הראשון. בהתקפות אלה מכניס היצר הורע מחשבות לתוך ליבם: הנה, מאז ומעולם אדם שפל היית ולתאוות וגירויים שואף הנך, מה לך כי תרמה את עצמך במעטה צדקות חיצוני, בו ותחיה את מחשבותיך ותאוותיך הפנימיות, ועשה מה שלבך חפץ.

טענה זו, הבאה כביכול בשם ה"אמת" המעושה, לחיות את פנימיותך, שקרית היא ורקובה. טענה זו בה ריש לקיש ולסתור. וראיתו, ממזבח הזהב. המזבח, היה עשוי בפנימיותו מעץ. אף על פי כן, ציפוי הזהב המעט שציפהו, גרם לאש המרובה שהבעירו עליו, לא לאכול ולו במעט את פנימיותו, את מרקם העץ המחזיקו. ממזבח הזהב רואים אנו כי על אף חשיבות הפנימיות, גדול כוחה של החיצוניות לשמור על הפנימיות. אם האדם שומר על לבושו, על צדקת דרכו, ממשיך הוא להיות בין יראי ה' וללכת בדרכם, אע"פ שמתחילה הוא מרגיש שזה קצת חיצוני, בסופו של דבר, חיצונית קדושה זו תגבר על הפנימיות ותחזיק אותה, והיא זו שתבנה את כל עולמו הפנימי והרוחני, שעל ידי יזכה להשלים את ייעודו בעולם, ולהינצל מדינה של

גהינם. השי"ת יזכנו לידע את מטרת בואינו לעולם, ולהשלים את ייעודינו בחיים
אכי"ר.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

מהותו של יום שמיני עצרת וענייניו

קריאת התורה מענינו של יום

הנה בקריאת התורה במועדים היסוד הוא חיוב קריאה בתורה לקרות מענינו של יום, ויש לעיין כיצד מתקיימת הלכה זו בשמיני עצרת שקורין וזאת הברכה והיכן הקריאה מענינו של יו"ט, ואף שבמפטיר קורין ביום השמיני אך בכל יו"ט הרי הקריאה עצמה היא גם מענין היום.

ומה שאנו מסיימים את התורה ביום זה, הרי ידוע שלא נהגו כן בכל הדורות בכל המקומות אלא עיקר היום הוא שמיני עצרת בלא סיום התורה, וא"כ קשה טובא היכן מתקיים ענינו של יום.

מהי קרה"ת בשמיני עצרת לבני מערבא

ובאמת יש לעיין לבני מערבא שמבואר שהיו מסיימים את התורה אחת לג' שנים מה היו קורין בתורה בשמ"ע.

ובמשך חכמה עה"ת (פר' וזאת הברכה) כתב שאף הם היו קורין פרשת וזאת הברכה, והדברים מפליאים מה השייכות לפרשת וזאת הברכה אם לא היו מסיימים התורה.

אמנם בברכי יוסף (תרס"ח ס"ב בשיורי ברכה) מבואר דבני מערבא לא היו קורין וזאת הברכה, (ובברכ"י עצמו מבואר שהיו מקומות שנהגו בב' הימים לקרות וזאת הברכה).

ובאמת כבר בר"ן במגילה (דף יא' בדפי הרי"ף) מבואר על מה דאיתא בגמ' במגילה (לא.) יום טוב האחרון קורין כל

הבכור וכו' למחר קורין וזאת הברכה. וכתב הר"ן "לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבנו שבירך את ישראל" ומבואר להדיא דיש טעם בעצם הקריאה דוזאת הברכה ליו"ט דשמיני עצרת ולא מצד שהוא סיום התורה. אמנם עי' בר"ן בחידושים שם שכתב הטעם משום אסוקי אורייתא וצ"ע.

ובספר מאורי המועדים הוכיח הגר"ד סולוביץ'יק מדברי הרמב"ם (פ"ג מתפילה הי"ב, ועי"ש ה"א) שכתב דין זה של קריאת וזאת הברכה בהלכה של קריאת המועדים מענינו של יום, וחזינן דקריאה זו שייכת לענין היו"ט ולא דוקא מצד סיום התורה. [וראיתי מי שכתב שאז לא היו קורין הפרשה עד סופה אלא עד ויעל משה, שדוקא את ענין הברכה לישראל היו קורין אך כשמסיימים התורה אז קורין עד סיום התורה]

צריך להבין מה הביאור - קשה עלי פרידתכם

הנה ביסוד ענינו של היו"ט דשמיני עצרת מבואר ברש"י עה"ת על הפס' (ויקרא פכ"ג - ל"ו) עצרת היא - עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה כך וכך ימים, כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בני בבקשה ממכם עכבו עמי עוד יום אחד - קשה עלי פרידתכם עכ"ל.

וידועה התמיהה מה התועלת בעצירת יום נוסף והרי אותו קושי שהיה בפרידה נשאר אף לאחר יום נוסף ומה נתחדש ביום הנוסף על הימים הקודמים. עוד העירו שהרי קיי"ל שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב, ולכאו' אם הוא

בא לעצירת הימים, היה ראוי להיות המשך של חג הסוכות ולא רגל בפנ"ע.

חילוק הנהגת הבריאה בין העוה"ז ובין לעתיד לבא
והנה יסוד הנהגת הבריאה בעולם הזה שנברא העולם כשיש בו טוב ורע והתכלית הוא שהטוב שולט על הרע אלא שהוא בהסתר וזהו תיקון הבריאה שיהא הטוב שולט על הרע, וכך היא ההנהגה של ישראל והאומות שישראל הם המשפיעים בבריאה והאומות יונקים מהשפעתם, אמנם לעתיד לבא התיקון השלם הוא שיהא הטוב לבדו קיים ולא מצד שהוא שולט על הרע אלא לא יהא כלל מציאות של רע אלא שאז יכירו בתכלית שהטוב הוא בעצמותו טוב ולא יהא כח כלל לצד הרע, והדברים מתבארים בהרחבה בכתבי הרמח"ל.

והנה בחג הסוכות מבואר שקרבנות החג היו כנגד שבעים אומות כמבואר בסוכה (נה:): הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות ופרש"י לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנדונים בחג על המים, ואמרינן עוד בגמ' שם פר יחידי למה - כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדו עשה לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

והביאור דבחג הסוכות יש מקום לאומות אלא שהאומות יונקים מכח ההשפעה לישראל אך בשמ"ע אומר הקב"ה קשה עלי פרידתכם דהיינו שאי אפשר להיפרד מתוך הנהגה זו כשכל מעלת ישראל היא דוקא מצד שהטוב

שולט על הרע וכפי ההנהגה בעולם הזה, אלא צריך שיהא יום אחד שבו תהא ההנהגה כמו ההנהגה שלעתיד לבא שהטוב הוא טוב מצד עצמו מתוך הכרה שהטוב בעצמותו הוא בר קיום ואינו רק מפני שהוא שולט על הרע, אלא תכלית הכל שיגיע לבירור השלם שיתגלה שאין כל רע אלא יגלה השי"ת חביבות ישראל בהנהגת היחוד בלא הנהגת שכר ועונש שהוא הנהגת המשפט שבעוה"ז.

שמיני עצרת - כנגד הנהגת הבריאה לעת"ל

ובזה מתבאר יסוד ענין "קשה עלי פרידתכם" דבאמת יש חסרון בכל ההנהגה שניכרת מעלת ישראל דוקא מחמת שהם שולטים על הרע ולכן צריך לנהוג יום אחד כדוגמת העולם הבא שניכר בו מעלת ישראל מצד עצמם אף בלא קיום לרע ובלא שליטה על הרע, ובאמת מובן מה שהשמיני הוא רגל בפני עצמו שהוא הנהגה אחרת מחג הסוכות ודוקא בהנהגה זאת שייך להיפרד.

הדברים מתבארים בדברי הגר"א

ונראה שהדברים מתבארים בדברי הגר"א (תוספת מעשה רב ס"ו) וכן אמר עפ"י סוד - יום קדוש ושמחה שכל ז' ימי החג הקרבנות נגד ע' אומות וע' שרים אשר לא כן יום שמיני עצרת שהוא דוגמת עולם הבא לעתיד שלא יתערב זר בשמחתנו, וכן מבואר בפ"י הגר"א על משלי על הפס' ותשחק ליום אחרון שהוא הולך על שמיני עצרת.

וביותר הדברים מפורשים בדברי הגר"א (סד"צ פ"ה) וז"ל דכל העניינים שבחודש תשרי הם רמז לעתיד לבא, מתחילה

הוא יום הדין בראש השנה, ואח"כ סליחת העונות ביוהכ"פ, ואח"כ סוכות ושמ"ע, וכן לעת"ל תחילה יום הדין הגדול ואח"כ וזרקתי עליכם מים טהורים כי אסלח לאשר אשאיר, ואח"כ בסוכות חופות שבע כידוע וכמש"כ וסוכה תהיה לצל יומם וכו', וגם האומות יתקיימו ועמדו זרים ורעו צאנכם, ואח"כ שמיני עצרת שיכלו אומות העולם (הכופרים באלקי אמת) וישמחו ישראל לבדן עצרת תהיה לכם וכו'. עכ"ל.

ביאור השייכות לסיום התורה

ובזה יתבאר מה שקורין וזאת הברכה בשמיני עצרת, וזה ביאור דברי הר"ן שהוא סוף כל המועדות וראוי לברכה, והיינו שאחר שמגיעים להשלמת המועדות הרי שמגיעים להכרה שהיא התכלית שתתברר לעתיד לבא אז יש לנו שייכות לברכה השלימה שניתנה בסיום התורה, כיון שאף תכלית התורה היא ההכרה בטוב בעצמותו בלא שליטה של כח הרע כלל.

ואף שהתורה ניתנה לישראל בעוה"ז לקיים בה משפטי התורה שהם שליטת הטוב ברע אך התורה בעצמותה הרי נבראה תתקע"ד דורות קודם הבריאה אלא שהקב"ה הורידה לארץ בבחינה זו שמתאימה להנהגה בעוה"ז אך בשמ"ע שהוא כדוגמת ההנהגה לעת"ל יש לקרות בסיום התורה שזהו תכלית התורה שהיא ההנהגה שתהיה לעתיד לבא.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

עיקר שמחת תורה שהתורה תשמח בנו

תוֹרָה צְוָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב (לג, ד)

בכדי לעמוד על מהות שמחת תורה נקדים המבואר במסכת שבת דף פח ע"א וייתעבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. וכו' דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי? - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכו' אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשו, והדר לשמע ע"כ.

א: ויש להקשות שנראה שמאמרי חז"ל סותרים מצד אחד כפה עליהם הר כגיגית ואף גם זאת מכאן מודעה לאורייתא, ומאידך הקדימו נעשה לנשמע והקב"ה שיבח אותם מי גילה רז זה לבני? ב: עוד יש לשאול מדוע עושים שמחת תורה בחג שמיני עצרת ולא בשבועות שהוא חג מתן תורה?

התורה ביתו היחידה של בורא עולם:

ונקדים את אשר דרשו חז"ל במסכת ברכות דף נז ע"א ובמסכת פסחים דף מט ע"ב שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה. ועוד אמרו חז"ל בשמות רבה (וילנא) פרשת תרומה פרשה לג סימן א משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש ע"כ. הראת לדעת כי התורה הקדושה היא ביתו היחידה של הקב"ה אהובתו ושעשועיו של הקב"ה במשך תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם ואותה מסרה לנו לאשה.

כפה עליהם מפני שלא הבינו מדוע הם נבחרו יותר מאחרים:

אחר הדברים האלה נראה לבאר שהנה הקב"ה בחר בנו למרות שאנחנו הקטנים ומועטים ופשוטים שהיינו עבדים במצרים כמ"ש בדברים פרשת ואתחנן פרק ז פסוק (ו) פ' עם קדוש אתה ליקוק אלהיך בך בחר יקוק אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על-פני האדמה: (ז) לא מרבכם מכל העמים חשק יקוק בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים: (ח) פ' מאהבת יקוק

עיקר שמחת תורה שהתורה תשמח בנו

אַתְּכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיכֶם הוֹצִיא יְקֹוֹק אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וַיַּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פְּרַעַה מִלְכֵי־מִצְרָיִם: ובהיות הדבר כך ישראל לא הבינו מדוע דוקא בהם בחר הקב"ה לתת להם הדבר הכי יקר בעיני השם יתברך, ולזאת חששו שכנראה יש ח"ו מומים נסתרים בתורה הקדושה, אולם כיון שאמר להם הקב"ה שהעולם נברא על תנאי וקיומו תלוי בקבלת התורה ולכן הבינו שאם יסרבו העולם יחרב, ומחוסר ברירה אין להם בחירה אלא לקבל את ההצעה, וזו כוונת חז"ל כפה עליהם את ההר כגיגית שאחרת העולם נחרב, ולזאת כיון שקבלה זו אמנם קיבלו את התורה יותר משאר אומות העולם עד שאמרו נעשה ונשמע ובזכותם יש קיום לעולם וזכו לשני כתרים, ולזאת מצד אחד לאחר שקיבלו התורה נענשו על העבירות, אך מאידך יש מודעה לאורייתא שזה נעשה מחוסר ברירה ולא מבחירה וממילא יש הקלה בעונשם, אולם לאחר מכן קבלו את התורה באהבה, וכל זה לאחר שבחנו וחקרו ובדקו את התורה ומצוותיה האם אין מומים נסתרים, והגיעו למסקנה כי התורה תמימה ומושלמת שנאמר עליה תהלים פרק יט פסוק (ט) פְּקוּדֵי יְקֹוֹק יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי־לֵב מִצִּוֹת יְקֹוֹק בְּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: (י) יִרְאֵת יְקֹוֹק טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעַד מִשְׁפָּטֵי־יְקֹוֹק אָמֶת צְדָקוֹ יַחֲדוֹ: (יא) הַנְּחֻמָּדִים מִזֶּהָב וּמִפָּז רָב וּמִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ וְנֶפֶת צוּפִים: ולכן הבינו שזכו למתנה גדולה ולזאת (יב) גַּם־עֲבַדְךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשִׁמְרָם עֵקֶב רָב: כי נתגלה לעיניהם שאין שום מומים נסתרים (יג) שְׂגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנְּסֻתְרוֹת נִקְנִי: והיא כלילת המעלות ולכן שמחו בתורה מחדש לאחר כמה חודשים מנתינתה ביום שמיני עצרת ולא בחג השבועות, ולזאת לאחר שהבינו במעלת התורה ביקש הקב"ה לעשות עוד יום סעודה מחדש לשמוח בתורה הקדושה.

העליה בקדושה בהדרגה:

ולזאת עד הלום עברנו את חודש אלול והימים הנוראים שהם בבחינת עבודת השם מיראה והיינו בגדר כפה עליהם הר כגיגית, אולם בסוכות התחלנו לעבוד את השם מאהבה והוא חג שמחתנו כמו שביארנו שמהות מצוות הסוכה זה כאשר האדם מפנים מה עיקר החיים ומה הטפל כמו בדור המדבר שעיקר עיסוקם בתורה והמצוות, והתחלנו במשך כל ימי חג הסוכות לעשות הקפות סביב התורה בכדי להתקרב יותר לתורה, וזוכים לעלות דרגה נוספת בשמחת התורה לשיא השלימות והשמחה ביום שמחת תורה שלא רק מסביב לספר אלא רוקדים ומחבקים את התורה ושמחים בה שהיא שיא השלימות, ובוה זוכים למאמר חז"ל שהופכים לקב"ה ואורייתא וישראל חד הוא.

לחיות עפ"י התורה זה כבודה של תורה

אולם עלינו להתבונן הנה אנו נמצאים בשמחת התורה אשר קונים ביוקר פתיחת ההיכל והחזקת הספר וק"ו עליה לתורה ורוקדים לכבודה של תורה ושמחים בתורה אך השאלה האם התורה שמחה בנו ונביא על כך את דברי החפץ חיים ללמדנו מתי זה שמחת התורה באמת שגם התורה תהיה שמחה בנו.

משל החפץ חיים

כתב החפץ חיים על הפסוק וישמן ישורון ויבעט וגו' ל"ב טו משל, שתי אחיות נשאו לאנשים אחת לעשיר ואחת לעני ויהי משנים רבות אחרי נשואיהן נסעה העניה לבקר את אחותה העשירה והנה כאשר קרבה אל הבית יצא לקראתה משרת לבוש בגדי משי ושאל לשמה כי כן דבר בעל הבית למשרתיו להודיע מקודם שמות המבקרים לגברת הבית, כשנכנסה אל הבית נבהלה למראה עיניה יופי האולמות עם כלי השרת המרבדים אמון מצרים ברק הפנינים והמרגליות המשובצים בטבעות והנזמים שעל אחותה העשירה ושמלות המשי שעליה, והמשרתות הסרות למשמעתה כל אלה הרהיבו את עיניה, ועמדה מבלי נוע והסתכלה באחותה להכירה אם היא זו ולא אחרת

עיקר שמחת תורה שהתורה תשמח בנו

כי לא האמינה למראה עיניה ולמשמע אזנה רום עשרה גדלה ותפארתה עד כי לאשת המלך כל זה יאתה. כאשר נסבה השיחה בין האחיות על דבר מצבן בחיים הביעה האחיות העני' את תמהונה על הפנים הדלים והרזים של אחותה העשירה ואשר רוח עצבות שפוכה עליה, הגידי לי אחותי תמתי שאלה העניה את העשירה מדוע פניך דלים ורזים כלום חסר לך דבר מה כמדומני שלו, אפילו אם בקשת מבעליך יונות ואוזים צלויים בכל יום לא הי' מונע ממך ומדוע כה את עצובה ואין כל בת צחוק על שפתיך הלא דבר הוא. ותען האחיות העשירה ותאמר האמיני לי אחותי כי אם אמנם בעלי עשיר גדול הוא ובין אילי המדינה יחשב ואיננו מונע ממני דבר שמלות ועדי זהב עליהן אבנים טובות ומרגליות הוא מביא עבורי בכל יום מאכיל ומשקה אותי ממעדני מלכים, אולם כל זה איננו שוה לי כי איננו מתחשב עם דעתי כלל וכלל ובדבר הזה הנני כאחת השפחות בעיניו יען שהוא מבזני בפני כל יורק בפני וקולו כקול שחל צועק ככרוכיא להכלימני בעיני כל רואי, תמהה אני אם גורלך אחותי לא טוב מגורלי, הן אמנם עני' את אין לך פנינים ומרגליות רק שמלתך לעורך אין לך משרתים רקחות וטבחות, אבל בעלך הלא נוהג בך כבוד מתחשב עם דעתך ומכבדך בפני כל, ומפני זה לא נראה כל עצבות על פניך ואדרבה שמחה את בחלקך בחיים, כי הלא לא שפחה את אלא גברת ומה בצע בכל העשירות שלי אם אין לי רשות לפתוח פי ולהביע דעתי אפילו בעיני הבית ומכש"כ בעיני מסחרו.

מעשה שהיה:

ואכן המשל של החפץ חיים היה איתי בפועל כאשר קבעתי פגישה עם גביר גדול מאוד אשר קבע לי פגישה בדירת הקיט שלו במנהטן אשר היא נמצאת ברחוב החמישים ושבע בבניין המפורסם בניו יורק שנקרא על של בעליו "הטרמפ" או מכונה בפי העם בניין הזהב, ובו ששים ושבע קומות בעל הבניין הטרמפ שאגב הוא מגיש כעת מועמדות לנשיאות ארה"ב גר בקומה העליונה והגביר שאני בא אליו מתגורר בקומה שמתחתיו ומתחתיו מתגוררים האחים רייכמן ועוד עשרי עולם, בבניין יש שני סוגי דירות או חצי קומה או קומה שלימה לרייכמנים יש חצי קומה ואילו לגביר יש קומה שלימה, אי אפשר להיכנס לבניין אלא אם יש אישור מבעל הדירה כי קיימת הבטחה בבניין וגם משרתים הלבושים בלבוש מכובד שהם המזמינים לך את המעלית ועולים איתך ופותחים לך את הדלת, והנה הגעתי ונכנסתי לדירתו של הגביר עם חיבוקים ונכנסים לסלון שכולו מרוהט במוצרי זהב וכסף ומשקיף לנוף הים והעיר מנהטן, כמובן שהתיישבו שם עוד כמה מידידיו ואשתו ומשרתיו שהיו גברים ולא נשים מפני המכובדות, דבר מוזר ראיתי מהרגע הראשון כאשר הציג בפני את היושבים וכמובן את אשתו כי שוחחתי איתה כמה פעמים בטלפון וראיתי את פניה של אשתו שנראות עצובות ופניה נפולות מאוד תחת אשר חשבתי שתראה כנסיכה ולא ידעתי מדוע, אך לא עבר זמן קצר והוסבר לי הדבר, לאחר שהתיישבנו הוצע לי כוס קפה ואשתו הגישה את המגש עם השתיה לכבד אותנו ושאל אותי האם סוכר או סוכרזית אמרתי סוכר אולם אשתו אמרה שכבר שמה סוכרזית, ותיכף כעס עליה וצעק עליה בפני כולם וביזה אותה למה היא עושה לפני ששואלת ולמרות שאמרתי שזה גם טוב ולא משנה לא נרגע וצעק עליה ומסכנה הלכה בבושת פנים לצד, רק אז הבנתי למה פניה נפולות אחרי כל העושר הגדול הזה שהיא חייה כמו מלכה כי אין ערך לכל העושר הגדול כאשר אין כבוד הדדי.

מתי התורה שמחה בנו:

כן הדבר בתורתנו הקדושה יש שמלבישים את התורה בגדי משי ותולים פנינים ומרגליות על צוארה פעמוני זהב ורמונים מניחים אותה על שולחן הזהב ומשמישים בקודש עטופי טליתות משי

עיקר שמחת תורה שהתורה תשמח בנו

מסביבים אותה מכל הצדדים ואח"כ מעמידים אותה בארון הקדש מעשי ידי צייר ומנורות זהב מוארות על ראשה.

אולם כל זה איננו שווה לה לתורה כי מכעיסים ומצערים אותה על כל צעד ושעל אינם שומעים בקולה ואינם נמלכים בה אוכלים נבלות וטרפות מחללים שבת ומבזים כל קודש והתורה צועקת ככרוכיא פשטו מעלי את עדי הזהב הסיירו מעלי את מחרוזות הפנינים והמרגליות ובלבד שלא תרמסוני ברגלים.

אולם יש אנשים בישראל אמנם אין ביכלתן להלביש את התורה בגדי משי ולענוד לצוארה פנינים ומרגליות ואבני חן אבל נוהגים בה כבוד גדול על פיה יצאו ועל פיה יבואו נמלכים בה ואינם סרים מדבריה ימין ושמאל כמאמר הכתוב בי מלכים ימלוכו וזה יותר יאה לתורה, יותר מאלה שמכבדים את התורה בצורה חיצונית ומצד שני מבזים אותה ברבים כפרוש רש"י עה"כ שמנת עבית כשית וגו' וינבל צור ישועתו, גנהו ובזהו כמו שנאמר יחזקאל ה' אחוריהם אל היכל ד' וגו' אין נבול גדול מזה.

מוסר השכל:

עלה בידנו להבין ולהשכיל שעיקר שמחת תורה שהתורה תשמח בנו, ולזאת אדם צריך לחשוב ולעשות חשבון הנפש עד כמה באמת הוא אוהב את התורה ומכבדה האם אינו רומס את הכתוב בתורה ועובר על דבריה ומבזה את התורה קבל עם ועדה ולאחר מכן רוצה לרקוד לכבוד התורה ולרכוש בהונו חיבובי מצוה לכבוד התורה, לכן עלינו לקבל על עצמנו אהבת התורה באמת ולרקוד עם התורה על מנת לכבדה ולשמוע בכל דבריה והלכותיה וזה שמחת תורה אמיתית וזוכה על ידי זה לחכמת התורה.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

וחג שמח

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחה חייבת לבוא מתוך אהבה!!! | איש האלקים

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ (לג, א) פירש רש"י: סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי.

כל חייו הוכיח משה רבנו את עם ישראל, תמיד אמר להם מה חסרונותיהם ונגעיהם. כל ימיו לא שמעו ממנו דבר אחד טוב על עצמם, עד לפני מותו שברכם.

אמרו חז"ל (תענית כ א) על הפסוק (משלי כז, ו) "נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא", כי בלעם שאמר שבחם של ישראל, הכשילם, ואילו משה רבנו שאמר תמיד פשעיהם וגנותם, גדלם, וזה סימן לאהבה עזה מאוד!!!

בימי בחרותו של המשגיח רבי שלמה וולבה, ראה שחברו לאכסניה - שהיה מגדולי תלמידיו של רבי ירוחם - מדוכדך עד מאוד. שאל אותו מה קרה. ענה הלה: פעם המשגיח היה מחזיק ממני ודיבר אתי בחריפות ותקיפות. היום הוא דבר אתי יפה... כנראה התייאש ממני...

פעם הגיע המשגיח רבי שלמה וולבה לארה"ב והשתתף במנין של יוצאי ישיבת מיר. שאלו שם מאן דהוא: האם אתה מירער [=בוגר מיר]? השיב: הן.

שאלו הלה: האם קבלת פעם נזיפה מהמשגיח רבי ירוחם? השיב: לא. הגיב הלה: אחד שלא קיבל נזיפה מהמשגיח לא נקרא מירער...

איתא בילקוט שמעוני (רמז תתקנ): אָמַר רב אָחָא מְצִינּוּ שְׁכַל הַמְלַמֵּד סִנְגוּרִיא [עַל יִשְׂרָאֵל] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְרוּמְמוּ בְּעוֹלָם, דְּכָתִיב "וְלִכְן יָרוּם לְרַחֲמֵכֶם", מִמֵּי אֶת לְמַד מֵאֲחִימַעֵץ בֶּן צְדוּק דְּכָתִיב (שמואל ב יח, יט) "וְאֲחִימַעֵץ בֶּן צְדוּק אָמַר אַרְוֶצָה נָא וְאֲבִשְׂרָה וְגו', (שם, כט) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הַשְּׁלוֹם לְנֶעַר אֲבִשְׁלוֹם וַיֹּאמֶר אֲחִימַעֵץ רְאִיתִי הַהַמּוֹן וְגו', וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ טַב הַתִּיבָב כֹּה וַיִּסַּב וַיַּעֲמֵד", מֵהוּ "וַיִּסַּב וַיַּעֲמֵד" אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אִי הוּי דְכּוּס אִיתְעַבִּיד אֲפִרְכוּס, וְאִי הוּי אֲפִרְכוּס אִיתְעַבִּיר אֲסִטְרְטְלִיטִיס (שם לא-לב) "וְהִנֵּה הַכּוּשִׁי בָא וַיֹּאמֶר הַכּוּשִׁי יִתְבַּשֵּׁר אֲדוּנֵי הַמֶּלֶךְ וְגו', וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵל הַכּוּשִׁי הַשְּׁלוֹם לְנֶעַר אֲבִשְׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַכּוּשִׁי יִהְיוּ כְּנֶעַר אוֹיְבֵי אֲדוּנֵי הַמֶּלֶךְ" וְגו', "וַיִּרְגֹז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִית הַשַּׁעַר" מֵהוּ וַיִּרְגֹז, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר [חֲנִינְא] רִמְזוּ לְלוּבִירוּס שְׁלוֹ וְדָקְרוּ אוֹתוֹ, וְהָרִי דְבָרִים קַל וְחֹמֶר וּמָה אֲחִימַעֵץ בֶּן צְדוּק שְׁלֵא דִבֵּר עַל בְּנֵי שַׁל מֶלֶךְ לֹא טוֹבָה וְלֹא רַעָה זָכָה לְכָל הַכְּבוֹד הַזֶּה, מִי שְׁמַלְמֵד סִנְגוּרִיא עַל בְּנָיו עַל אַחַת כְּמָה, וְכִמָּה תִדַּע לָךְ שֶׁהוּא כֵּן שְׁכַל יָמָיו שֶׁל מֹשֶׁה לֹא נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹקִים, עַד שֶׁבָרַכְן שְׁנֵאָמַר "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים".

כתב הגה"צ רבי דב מאיר רובמן זצ"ל, ראש ישיבת וילקומיר בליטא, בספרו זכרון מאיר, הרי גם יעקב אבינו ברך את ישראל, ומדוע לא נקרא אף הוא איש האלקים? ותירץ על כך בספר אהל משה שלמשה רבנו הייתה אמורה להיות טינא וכעס על עם ישראל שהרי הוא מסר נפשו עליהם, והם לא הכירו לו טובה על כך, ואף הגיע למצב של "עוד מעט וסקלוני" (שמות יז, ה).

אחרי כל זה הוא לא נכנס אתם לארץ המובטחת אף שהתפלל תקט"ו תפילות על כך. למרות הכל ואחרי הכל - ברכם ברכה נאמנה! הוא הסיר כל טינה מלבם וברכם באריכות. לכן רק הוא נקרא איש האלקים...

על הפסוק בפרשתנו "ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן" וכו', פירש רש"י: הראהו הקב"ה למשה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים.

ומדוע?

אבימלך אמר "אם תשקור לי ולניני ולנכדי" (בראשית כא, כג), פירש"י עד כאן [דור שלישי]
רחמי האב על הבן.

אולם אהבתו של מנהיגם של ישראל הייתה הרבה מעבר לכך. באהבתו רצה לראות את כל
הדורות. (מאמרי המשגיח לרבנו ירוחם זצ"ל ממיר, עמ' שצ"ה)

כאשר אנו מסיימים תקופה נעלה של ימים גדולים וחוזרים ללימודי השגרה, עלינו לזכור
שהשגרה היא: אהבה ללא גבולות!!!

חג שמח ושבת שלום ומבורך!

לתגובות:

Blu.israel@gmail.com

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס שלהבת התורה, מחשבת שלמה, מחיית עמלק

בשמחת תורה מושכים אור מקיף ע"י ההקפות

ביאור דברי רש"י ששמח"ת הוא רגל בפני עצמו שאין יושבים בסוכה.

בגמ' (סוכה מ"ח ע"א) מבואר ששמחת תורה חלוק משאר ימי סוכה לענין פז"ר קש"ב, והרי"ש של פז"ר הוא 'רגל' בפני עצמו, וברש"י (שם) רגל בפני עצמו שאין יושבין בסוכה, ובערוך לנר העיר שהיה יכול להוסיף אף לולב וניסוך המים שאינם נוהגים בה, אלא חדא מינייהו נקט. ובמקראי קודש הביא מהגרש"י ז"ל שבדקדוק כתב רש"י "סוכה", שבעצם הרי קשה להבין בכלל, מה ענין הרגל לאי הישיבה בסוכה, וכי הרגל הוא שגורם לכך, הרי אף אילו היה השמיני יום חול כך היה דינו, בסוכות תשבו שבעת ימים ולא עוד, אבל בתרגום יונתן על הפסוק ביום השמיני עצרת תהיה לכם מתרגם "ביומא תמינאה תהוו בחדווא מן מטילכון לבתיכון" (מסוכתכם לבתיכם), הרי שזהו מאופיו של עצם החג עצרת מן הסוכה אל הבית, ולפי"ז מדוייקים דברי רש"י שכתב רק "סוכה", שזה ענין לסוכה ולא ללולב ולניסוך המים.

ע"י מצות סוכה מושכים אור מקיף, ע"י ד' מינים והנענועים מושכים אור פנימי.

ונראה להוסיף ולבאר לעומקו של דבר, בשמחת תורה עושים הקפות והוא בחי' אור מקיף, והנה הסוכה הוא ג"כ בחי' מקיפין כמבואר באריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ג ובדרוש ד) משא"כ עבודת הד' מינים ע"י הנענועים ממושכים אור פנימי, ולכן אין החג ולא הימים האלו נקרא חג הלולב או שבעת ימי הלולב, רק חג הסוכות ושבעת ימי הסוכות.

וזהו סוד מה שאמרו חכמינו ז"ל כי הסוכה היא כנגד ענני כבוד אשר במדבר, כי הנה כל ענן הוא בחינת חסד, כמו שאמר הכתוב (במדבר י, לד) 'כי ענן ה' עליהם יומם', ואין יומם אלא חסד כמו שאמר הכתוב (תהילים מב, ט) יומם יצוה ה' חסדו, ולכן היו ענני כבוד כנגד אהרן הכהן איש החסד, והם שבעה עננים כנגד שבעה מקיפים של החסדים, בשבע ספירות תחתונות דנוקבא, מחסד עד מלכות שבה, וכנגדם הם שבעת ימי הסוכות עכ"ד האריז"ל.

ביאור דברי רש"י ששמח"ת מושכין אור מקיף לא ע"י הסוכה.

וממילא מבואר היטיב ענין שמחת תורה שהוא רגל בפני עצמו וכתב רש"י שאין יושבים בסוכה, ודווקא כתב רש"י סוכה ולא ד' מינים, כיוון דענין שמחת תורה וגם סוכה שניהם הם המשכת אור מקיף, בשמחת תורה הוא רגל בפני עצמו ומושכים אור מקיף ע"י ההקפות ולא ע"י הסוכה, משא"כ ד' מינים והנענועים מושכים אור פנימי.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל
לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

סוכות □ שלב בעלייה לקראת שמיני עצרת

א. הגמרא במסכת סוכה (דף מג) דנה מה המקור שמצוות סוכה נוהגת בימים ובלילות. ולמסקנת הגמ' המקור הוא מגזירה שוה משבעת ימי המילואים, וכלשון הגמ' " תלמוד לומר תשבו תשבו לגזרה שוה. נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים תשבו, מה להלן ימים ואפילו לילות - אף כאן ימים ואפילו לילות".

והנה מצינו שבלמוד מהמידה 'גזירה שוה' יש טעם למצוא קשר בין המקום המלמד למקום הנלמד ממנו, ואין לראות את המילים מהם נלמדת הגז"ש כמילות קוד בעלמא שעל ידיהם לומדים ממקום למקום.

ומקור הדבר הוא מהגמ' בקידושין (יז ע"א) שהעמידה שאין ללמוד את דיני ההענקה בעבד בגז"ש מערכין אלא מקנס של עבד, כיון ש"עבד מעבד הוה ליה למילף". ומבואר שיש עדיפות ללמוד גז"ש במקום אחד ממקום הדומה לו, כיון שהקשר ביניהם ברור לעינינו.

וואעיר שכעין זה מצינו לגבי מידת 'היקש', שאם ענין אחד הוקש לחבירו, אף שהוקש לפרט מסויים בלבד, יש ללמוד שיש קשר בין העניינים שהוקשו. ומקור לדבר בשו"ת הגאונים (שערי תשובה סימן קנ"ג) שכתב כי שקולה מצוות תפילין כנגד כל התורה כיון שהוקשה לה, וז"ל "שאיין לך גדול בכל המצוות שבתורה כמצות תפילין, שהוקשה על התורה כולה לתפילין, בין תורה שבכתב ובין תורה שבעל פה, שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיק". והנה לכאורה לא מצאנו כלל שכל התורה הוקשה לתפילין, אלא לענין שהנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן (כמבואר בקידושין לה' ע"א ר"ה), ולא לענין חשיבותה של מצוות תפילין. וכנראה כוונת הגאון לומר שממה שהוקשו תפילין לכל התורה יש ללמוד שאכן יש קשר ביניהם בעצמותם].

ונראה שאף כאן יש מקום לומר שכשם שימי המילואים היו הכנה ליום השמיני, ואהרן ובניו ישבו שבעת ימים במשכן כהכנה לגילוי השכינה ביום השמיני, כך אף לדורות אנו יושבים בקדושת הסוכה, צילא דמיהמנותא, שבעה ימים, וימים אלו הם כעין הכנה להשראת השכינה ביום השמיני, שבו אנו זוכים להשראת השכינה באופן גבוה יותר, וכמבואר בספרים שיום זה הוא כנגד היחוד הגמור (ועי' בלשון הזוה"ק בבראשית סד ע"א "ועל ההוא יומא כתיב דודי לי ואני לו").

ומשום כך, אף ששמיני עצרת הוא המשך חג הסוכות אין יושבים בו בסוכה, כיון שכעת השראת השכינה חלה עלינו בכל מקום, וללא הגבלת מקום.

ב. וכעין זה מצינו בדברי הספורנו (ויקרא פרק כו) על הפסוק "התהלכתי בתוכם", שלעתיד לבוא תשרה השכינה בכל מקום, ולא רק במשכן ובמקדש. וז"ל: "ענין המתהלך הוא ההולך אנה ואנה לא אל מקום אחד בלבד. אמר אם כן אתהלך בתוכם כי לא אל

מקום אחד בלבד ירד שפע הכבוד כמו שהיה במשכן ובמקדש כאמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח) כלומר בזה האופן ובאותו המקום בלבד אשכון בתוכם ובאר זה באמרו אשר אועד לך שמה (שם ל, ו) ונועדתי שמה לבני ישראל (שם כט, מג) אבל אתהלך בתוכם ויראה כבודי בכל מקום שתהיו שם וכו'".

ואף בשמיני עצרת ישנה בחינה זו, שאחר שזכינו ל"ימינו תחבקני" בחג הסוכות, אנו עולים בדרגה בשמיני עצרת וזוכים להשראת השכינה ביתר שאת, בכל אתר ואתר.

ג. ואמר לי הרב ר' אשר שוורצמן שליט"א שיש להביא סמך לדבר מהמבואר במשנה ובגמ' (סוכה, מח ע"א) שמותר לפנות את הכלים אחר המנחה של היום השביעי של סוכות לצורך יו"ט שביעי של חג. והר"ן (על הרי"ף, שם) ביאר שמשום הדין "בסוכות תשבו שבעת ימים" צריך שתהא לו סוכה כל שבעה. וחידשה המשנה בלשונה "אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג", שאף על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע, והיו לו כלים נאים ומצעות נאות ראוי שיהיו בסוכה כל שבעה אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג רשאי להורידן. ולכאורה צ"ב, הלא בכל מקום "אין מעבירים על המצוות", ואין לבטל מצווה הבאה לפנינו משום מצווה עתידית, וכיצד אפשר לבטל חלק ממצוות סוכה שהיא לפנינו, משום כבוד יו"ט האחרון של חג.

ולמה שנתבאר הדברים מוטעמים היטב, משום שיש בחינה שכל ענין הסוכות הוא כהכנה לשמיני עצרת, ופינוי הסוכה לצורך שמיני עצרת אינו ביטול המצווה אלא קיום המצווה רלו. ד. והרב ר' מנחם רוברטס שליט"א הוסיף בענין, שע"פ מה שנתבאר יש להאיר מנהג תמוה שהביא המהרי"ל (בספר 'מנהגי מהרי"ל') שהקטנים היו סותרים את הסוכה ומבערים אותה בשמחת תורה, ולא היו מוחים בידם. וטעם הדבר הוא משום שבמעשה זה מתבטא שלאחר שבעת ימי הסוכות זכינו לעלות בדרגה, וכעת הקירבה לקב"ה אינה מוגבלת למקום קדוש, ואין אנו צריכים את הסוכה ש"תתווך" את קירבת ה' אלינו.

לתגובות: c053312259@gmail.com

רלו אמנם, יש להעמיד שכל משנ"ת הוא בחינה מסויימת בקשר בין סוכות לשמיני עצרת. ובפשטות הדברים שמיני עצרת הוא הטפל לסוכות, ולא להיפך, וכלשון הגמ' בתחילת מסכת יומא (ב, ע"ב) שאין לומר שהכה"ג יפרוש שבעת ימים קודם שמיני עצרת, ולא יפרוש לפני סוכות, כיון ש"מי איכא מידי דעיקר רגל לא בעי פרישה טפל דידיה בעי פרישה". ויש להעמיק עוד בזה.

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א רב
ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק - מפעל "משיב כהלכה"

ירח האיתנים תשפ"ד

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

מחרת יוכ"פ והימים שבין יוכ"פ לסוכות .

א. למחרת יוכ"פ משכימין לתפילה , וזה אחד מהחמש השכמות , והטעם כדי שלא יקטרג השטן שרק ביוכ"פ התנהגנו כראוי.

ב. מצוה לתקן הסוכה ולבנות כולה למחרת יוכ"פ , דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה , והסוכה צריך שתהיה ראויה וכשרה כדי לקיים מצות סוכה , ואת הנוי סוכה וכו' אפשר לעשות גם אח"כ.

ג. בטור כתב דימים אלו הם כנגד השם הקדוש שבגימ' כו כל יום נגד אות אחרת , ואין נחשב עוונות שעושים לחשבון , עד יום ראשון של סוכות.

הלכות עשיית סוכה

הסכך

א. יש להקפיד לקנות סכך שאין בו חשש גזל .

ב. קטנים יכולים לעזור בבניית הסוכה , אך את הסכך עצמו יניח גדול שנתמלא זקנו , ויזכור להניח לשם צל (דזה מעכב) .

ג. כשקונים הסכך ממחצלת , גם אם הוא חדש , יש לבדוק בחנות אם הוא נקי מתולעים , וגם אלו שהמוכר אומר שהגיעו השנה , כי יתכן והיו במקום הקודם באחסון לא נקי , ואפי' הגיע נקי , כי מספיק חבילה אחת נגועה להעביר משם לכל החבילות.

ד. כמו"כ לפני שמניחים סכך משנה קודמת גם אם רססו ושמו בניילון אטום , יש לבדוק מתולעים , הדרך לבדוק ע"י שמוציאים מהניילון קצת ושמים נייר לבן וכשהוא מגולגל נותנים כמה דפיקות על הנייר , ואז מסתכלים על הנייר , ואם יש חרקים מיד רואים תזווה על הנייר , ואם מכל הדפיקות ירד חרק אחד א"כ הסכך לא מאוד נגוע , וירסס לפני שמניח , ושוב יבדוק על נייר לבן וכשלא נופל כלום סימן שזה נקי .

ה. סכך שנגוע היינו שירדו כמה חרקים מהדפיקות , ירסס טוב ויסגור בניילון אטום וימתין לראות אם נהיה נקי , או שישאיר לשנה הבאה.

ו. גם סוכה לשינה בלבד לא ראוי להשתמש עם סכך נגוע , כי יכולים ליפול עליו , ויכול ח"ו להיכשל , וק"ו במקום שאוכל , יזהר מסכך נגוע כי כמעט לא ימלט מחשש רח"ל .

ז. יש לשים לב שאין אפשרות כלל לתת הכשר לסכך בענין תולעים , כי אף אם יצא מהמפעל נקי יש בכח חרק אחד שבא מבחוץ לקלקל סחורה שלימה.

ח. יש לסכך בסכך שנעים לשהות בסוכה שבעה ימים , ולא בסכך שנושרים עליו , או מתולע , או מעופש וכדו'.

ט. יש להקפיד בסכך מחצלת שהוא אכן קשור עם דברים שכשר לסכך בהם, ולכך יקנה עם הכשר טוב, אם יש לו רק סכך מחצלת שקשור בדבר שאין לסכך בו, העצה, לשים קורות מלמעלה ומלמטה באופן, שיחזיק את עצמו גם בלי הקשר של הסכך.

י. אין לסכך בדברים הראויים לאכילה, ואם זה מועט נגד הרוב, מותר, ובמקרה כזה אסור לאכול מזה במשך החג, כי הוקצו למצוותם.

יא. לכתחילה, מקפידים שהמעמיד של הסכך, היינו מה שהסכך עומד עליו, יהיה מדבר שאינו מקבל טומאה, אך כשאינן אפשרות אחרת, או כשנקלע לסוכה שהמעמיד הוא מדבר המקבל טומאה, ניתן לסמוך על הדיעות שאפשר לסכך על מעמיד.

יא. לא נהגו להחמיר את חומרת החזו"א בענין מעמיד דמעמיד.

יב. כשהסכך עומד ברוח מצויה בכח מעמיד שאין מקבל טומאה, אפשר להוסיף אזיקונים, או מסמרים וכדו', ולא נחשב שמעמיד בדבר המקבל טומאה.

יג. כשיש קורות מברזל לכתחילה אין לסכך על הברזל לבד, וגם לא מועיל שישים קורות מעץ לכל האורך וישים על הברזל לבד את הסכך, אלא, אם הקורות מונחים לאורך יניח הקורות לרוחב, וע"ז הסכך, ואם מונחים לרוחב, יניח לאורך, וע"ז הסכך.

יד. כשיש קורות מביטון מצד לצד מעיקר הדין, מותר לסכך על זה, ונהגו שמניחים לאורך קורות מעץ, וע"ז את הסכך, ואם היו מונחים הקורות מביטון לאורך, מניח הקורות האחרים לרוחב, ואם מונחים לרוחב מניחים לאורך, אבל זה רק מצד מידת חסידות, דמעיקר הדין מותר להניח על הכתלים.

טו. מותר לסכך בפלפונים דקים, ולכתחילה ראוי שיהיו פחות מ- 5 ס"מ, ועכ"פ לא יותר מ- 8 ס"מ, ומותר שיהיו צבועים בצבעים שונים.

טז. כשמסכך במרפסת עם גג, יפתח קודם את הגג ואז יניח הסכך, ולא יסכך כשיש גג, דאז כשפותח הגג ונמצאת הסוכה מסוככת, נחשב לעשוי מאליו והלא כתוב סוכות תעשה ולא מן העשוי.

יז. אחרי שמניח הסכך יכול לסגור הגג, ויזכור לפתוח לפני יו"ט, שבכניסת החג יהיה הגג פתוח.

יח. כמו"כ יזהר לשים קודם את הדפנות ואח"כ את הסכך, ולכן אלו שיש להם מרפסת עם תריסים שזזים וכשפותחים אין הכשר סוכה, יש לסגור התריסים באופן שיש הכשר סוכה, ואחר כך ישימו את הסכך, ולכתחילה לא יפתח את התריסים באופן שאין הכשר סוכה קודם כניסת החג, ובדיעבד המיקל רק לסגור את התריסים, יש לו על מי לסמוך (והמהדרים, יסגרו את התריסים, וינענעו שוב את הסכך), כמו"כ יזהר בחג בשעת אכילה ושינה שיהיה סגור.

יט. מרפסת שיש חגורת ביטון סמוך לגג בגובה טפח, יכול לשים את הסכך לפני הדפנות, דהטפח נחשב לדופן.

כ. נפלו המחיצות אחרי ששם את הסכך, אם זה נפל אחרי כניסת החג אם זה בחג עצמו או בשבת אסור להרים את הדפנות, ואם זה בחוה"מ, יכול להרים את הדפנות, ול"צ לשים שוב את הסכך, ואם נפל לפני כניסת החג יש שיטות בזה, והמיקל להרים את הדפנות, יש לו על מי לסמוך.

כא. חבלי כביסה או סורגים הנמצאים מעל הסכך, אינם פוסלים את הסכך, ואפשר לשבת תחתיהם, אך ראוי להמנע מלתלות כביסה בחג מעל הסכך, אך אם הסורגים מגיעים ל-4 טפחים (32 ס"מ) ע"י שיצרפו את עובי החבלים והאוויר שביניהם, לכתחילה אין לשבת תחת זה, אא"כ ישים סכך בין הרווחים, להפריד בין הברזלים, ובדיעבד אפשר לסמוך על המקילים, אבל אם הסורגים עצמם יש בהם 4 טפחים, לדוגמה: 2 טפחים סורג, ואוויר פחות משלוש טפחים, ו-2 טפחים סורג, אין להשתמש, עד שישים באמצע סכך להפסיק, (ואם א"א לתקן, ואין לו סוכה אחרת כתב המשנ"ב דלא יברך שם לישב בסוכה).

דפנות הסוכה

- א. לכתחילה עושים לפחות 3 דפנות שלימות לסוכה ויותר טוב ארבע דפנות.
- ב. דפנות העשויים מסורגים העומדים לגובה כמו שמצוי במרפסות, שיוצא שהדפנות עשויים מקנים בצירוף לבוד, אם כל הארבע דפנות עשויים מכך, כשר ואם לא, יש מחמירים שלא טוב בכלל, ויש מקילים, לכך כדי שיהיה לכו"ע יראה לשים כמה קורות לרוחב עם הפרשים של פחות מ-8 ס"מ, ואז טוב לכו"ע, או ישים יריעת בד שתעבור בין הקנים או יתפוס את היריעות עם אזיקונים באופן שלא ינוד ברוח.
- ג. אין מניעה לעשות דפנות מתריסי הזזה, אלא שיש להקפיד שבזמן שאוכל וישן בסוכה זה יהיה סגור, ומותר לפתוח ולסגור בחול המועד, אך בשבת ויו"ט אסור משום שבסגירה ובפתיחה בונה וסותר את הסוכה, ואסור בשבת ויו"ט, ואינו דומה לגגון שמותר בשויו"ט משום שיש כבר את הסכך ואינו בונה פה דבר חדש.
- ד. ומזה נמצינו למדים, דאם יש הכשר סוכה גם בלא התריסים, כגון שיש מעקה גבוה י" טפחים הכשר לדופן והתריסים הם רק תוספת, מותר לפתוח ולסגור בשבת ויו"ט, (כמו"כ אם שני דפנות כהלכתן והשלישית מתריסי הזזה, כיון שמצטרף המסגרת לצורת הפתח כשר גם כשפתוח, ומותר לסגור ולפתוח בשויו"ט).
- ה. אין לסכך ביריעות בד או ברזנט מצד לצד אפי' שמהודק היטב לצדדים, כי זה לא לכתחילה, אלא ישים קורות לרוחב בהפרש של פחות מ-24 ס"מ (ולכתחילה עד 21 ס"מ), עד שהקורה העליונה תהיה בגובה 80 ס"מ מהרצפה, ואז יהיה כשר מטעם לבוד, וצירוף היריעה לא יפריע.
- ו. מי שנקלע למקום שיש סוכה רק מיריעות, אם קשור היטב בצדדים באופן שאפי' ברוח לא תיפסל, יכול לשבת שם ולברך לישב בסוכה.
- ז. יש שכתבו, לסמן את הדפנות אחרי הפעם הראשונה, כדי שבפעמים הבאות ישים באותו סדר, אבל אינו מעכב בלא עשה כן.

ערב סוכות

ערב סוכות

- א. מרבנים בצדקה בערב סוכות יותר מבכל השנה.
- ב. משעה עשירית אין אוכלים פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון.
- ג. יש שהקפידו שלא לישון בערב סוכות כדי שבלילה יישן טוב בסוכה, אך אין זה מעיקר הדין.
- ד. מי שאיסטניס, ואם אוכל ביום אינו יכול לאכול בלילה, נכון להחמיר שיאכל פחות ביום אפילו לפני שעה עשירית.
- ה. אפשר לטפל בצרכי הסוכה עד כניסת החג.
- ו. מי שרוצה להוריד קישוטים בימי חוה"מ, יתנה בערב החג שאינו בודל מהם כל ביהשמ"ש של כל הימים.

יום טוב של סוכות

ליל יו"ט

יש לכיין לקיים מצות עשה כשיושב בסוכה, מלבד הכוונות של טעמי המצוה המובאים להלן, די"א דזה לעיכובא, וכמ"ד מצות צריכות כונה, וכתב הפלא יועץ בשם גורי האריז"ל: כי מי שישמח בסוכות ולא יעלה שום עצב, מובטח שתעלה לו שנה יפה, והגידו צדיקים בשבח מצוות סוכה, שאדם נכנס לשם עם המגפיים ('מיט די שטיוועל'), היינו כמו שהוא, והסוכה מקיפה אותו ושומרת עליו, ובשפת אמת מאריך, שכיון ונמחלו העוונות ביוכ"פ, השטן מחפש להפריע ולכן ניתן לנו מצות סוכה כמו עיר מקלט וזה שמירה מכל המקטרגים, והרבה צדיקים ישבו הרבה בסוכה, ומהם שכמעט לא יצאו מהסוכה, ובספרים הפליגו מאד בגודל קדושתה שכולה רומזת על שמות הקדושים, הדפנות, והסכך, ועצם הסוכה, לכן ראוי לאדם לנצל ימים אלו וישמח בבוא החג מאוד, ובזו השמחה שואב שמחה לכל השנה, ושמירה לו ולב"ב.

- א. יש להזדרז בעשיית קידוש, בפרט כשמעונן ויש חשש שירדו גשמים.
- ב. סדר הקידוש בליל יו"ט, יום השישי, הגפן, ברכת היום, לישב בסוכה ושהחיינו.
- ג. לדעת הרמב"ם המובאת במחבר, מקדשים בעמידה ויושבים מיד אחר ברכת לישב בסוכה, דזה סמוך לברכה וניכר שהברכה הולכת על זה, והרא"ש חולק ואומר, שכל הקידוש מיושב ואין זה סתירה זה שמברך אחר שיושב דעיקר מצות הסוכה היא באכילה, ועדיין אוחז לפני האוכל, והלכה כדעת הרמב"ם שקידוש בעמידה, ולגבי לישב רבים נוהגים כהרמב"ם שמתישבים מיד אחרי הברכה, וכך ראוי לעשות אבל גם אלו שלא נוהגים כן יש להם על מי לסמוך.

ד. השומעים קידוש מאחר, יברכו לישב בסוכה לבד אחר ברכת המוציא קודם הטעימה, והרבה נהגו שמגיל מצוות מקדשים לבד, כדי שיוכלו לברך לישב בסוכה לבד בקידוש,

(ובפרט כאשר חל בשבת שיש הסוברים, שהקידוש מדאורייתא גם אחר שהתפללו מעריב) וגם אלו שמברכים לבד עונים על ברכת המקדש ואי"ז הפסק.
ה. לכתחילה יש להקפיד לאכול מעט יותר מכביצה פת, ובדיעבד או בשעת הדחק די בכזית.

ו. בברכת לישב בסוכה יכוין על מצות אכילת מעט יותר מכביצה פת בלילה הזה בסוכה, ולכתחילה לא יפסיק בדיבור בין קידוש לאכילה.

ז. בברכת שהחיינו יכוין גם על מצות עשיית הסוכה וגם על היו"ט.

ח. כשאוכל המעט יותר כביצה פת לא יפסיק בדיבור, ויאכלנו בתוך כדי אכילת פרס, ולכתחילה עד 4 דקות.

ט. יש שכתבו לדקדק שהמעט יותר מכביצה הראשון של הפת יהיה מחלה פשוטה ולא חלה מתוקה, ובעיקר הקפידו שיהי' ללא תערובת דברים אחרים, דכשהקישו ט"ו ט"ו לחג המצות, הקישו גם לענין זה שיהיה לחם עוני, אבל יש לזכור שזה רק הידור ומעיקר הדין אינו חובה.

י. יש לכוין לקיים מצות עשה באכילה זו, כמו"כ יש לכוין באכילה בסוכה טעם המצוה, זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני הכבוד, ובפרט יש להזהר בלילה הראשון, שלהרבה פוסקים אם לא כיוון טעם המצוה לא יצא יד"ח, דהתורה אמרה למען ידעו.

יב. יש נוהגים שנשים אינן יושבות בסוכה, ואם בכל זאת יושבים, יש שנהגו שלא מברכות לישב בסוכה, דלא נצטוו על כך, ויש שנהגו שמברכות, אבל גם הנוהגות שלא לברך יכולות לענות על ברכת המקדש, ולא נחשב הפסק אפילו כשיושבות חוץ לסוכה, וגם על ברכת שהחיינו, הגם שבירכה כבר בהדלקת הנרות.

יג. לפי האמור לעיל, אם הסוכה מחוץ לבית כגון למטה בחצר, אפילו אם זה בחצר הבית, או שהסוכה בגג הבית, והנשים שומעות קידוש וממשיכים לאכול בבית, יקפידו לשתות רביעית יין, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה, אבל אם הסוכה במרפסת הבית, נחשב לרשות אחת ואי"צ להקפיד ע"כ אלא מיד אחרי קידוש יכולות ליטול ידיים ולהמשיך בבית.

יד. כמו"כ אם ירדו גשמים וקידש בבית או שקידש בסוכה והחלו גשמים לרדת אם הסוכה ברשות אחת כדלעיל. יכול מיד להמשיך בבית, ואם זה מחוץ לבית כגון בחניה או ברשות הרבים, יקפידו המקדש והשומעים לשתות רביעית יין ואז יכולים להמשיך בביתם, וכן אם קדשו בבית ישתו שם רביעית, כדי שלא יתבטל הקידוש.

הלכות ברכת לישב בסוכה

א. אדם שאכל כזית פת, בלילה א של סוכות, או בשאר ימי סוכות פת מעט יותר מכביצה בסוכה, חייב לברך לישב בסוכה.

ב. מברך קודם המוציא ואח"כ לישב בסוכה.

ג. כשעושה קידוש בליל שויו"ט מברך בקידוש אחרי סיום הקידוש, וביום נחלקו הפוסקים, ואם אוכל מזונות מברך אחר הקידוש, ואם אוכל פת, לכתחילה עדיף לברך אחר קידוש, ואם מברך אחר המוציא יש לו על מי לסמוך.

ד. אכל פת ושכח לברך לישוב בסוכה, יכול לברך באמצע הסעודה, ויאכל לכתחילה מעט יותר מכביצה פת, ויש מקילים גם באוכל מעט, לפני ברכה מ"ז.

ה. מי שנסתפק אם בירך לישוב בסוכה, אינו יכול לברך מספק, (אבל יכול לגרום להיסח הדעת, היינו שיברך ברכת המזון, ויצא מהסוכה ויפסיק לפחות רבע שעה וכשיחזור יטול ידיו שוב ואז יכול לברך).

ו. אין מברכים על שינה בסוכה ולא על ישיבה ללא אוכל, אבל נכון לכוין באוכל שרוצה לפטור גם השינה, והמכוין פוטר גם אם יושן בסוכה אחרת, דהליכה מסוכה לסוכה מחלוקת אם הוי הפסק ובמכוין להדיא לפטור פוטר, ואי"צ לברך בסוכה שניה.

ז. יש המהדרים לעשות סעודה אחת לפחות בסוכה שישן בה, כדי שיברך 'לישב בסוכה' בסוכה זו אבל אין זה מדינא אלא הידור.

ח. אין מברכים לישוב בסוכה על מזונות א"כ נתקיימו ארבעת התנאים הבאים:

א. אכל 'שיעור' קביעות סעודה, שמחייב בברכת המוציא וברכה מ"ז.

ב. אכל 'באופן' של קביעות, וכגון, במקום ארוחת צהרים וכדו', מה שהפוסקים מחייבים עבור כך ליטול ידיים ולברך המוציא (כגון כמות גדולה של בורקס או פיצה) וגם אלו שלא נוהגים ליטול ידיים ולברך המוציא, מ"מ לגבי ברכת לישוב בסוכה נחשב לגורם.

ג. אכל בחבורה, וקבעו עצמם לאכול יחד מזונות ומיני תרגימא, ומצוי בשטיבלעך כשאוכלים טרינק של שמחת יו"ט, ויושב עם כולם באופן של קביעות, (דהיינו שלא אוכל דבר קטן ויוצא מחוסר מקום וכדו', אלא יושב באופן קביעות), כמו"כ, בפרידה מן הסוכה, אם אוכל 'לבד', שיעור כזית או כביצה, וממהר לצאת, ודאי לא מברך לישוב בסוכה, ומה שי"א שמברכים לישוב בסוכה בפרידה, היינו כשיושבים בחבורה, שיושבים יחד, וקבעו עצמם, שאז נחשב קביעות שמברכים עליה, או באופן שאוכל שיעור קביעות סעודה.

ד. כשאוכל אחר קידוש של הבוקר, שהגם שאוכל רק כביצה, מכיון ונחשב לסעודה לגבי קידוש במקום סעודה, אומרים הפוסקים שניתן להחשיב זאת גם לגבי ברכת 'לישב בסוכה' ולברך, כי שם סעודת שבת או יו"ט עלה.

ט. לאור האמור לעיל, יש להיזהר מלברך במקום שאין חיוב, שלא יהיה חשש ברכה לבטלה לחלק מהפוסקים, ומה שהביא המשנ"ב הוא לימוד זכות, וגם מוסיף שישאר זמן מה, ומצרף בזה עוד שיטות הפוסקים שמברכים על עצם הישיבה, אבל אנו לא נוהגים כן לברך על עצם הישיבה, לכן מי שרוצה לברך יהיה זה רק באופנים דלעיל.

י. גם אלו שלא נוהגים לברך על קביעות של מזונות המוציא וברכה מ"ז, (ונאמרו בזה כמה טעמים ואכמ"ל, והסיבה העיקרית שלרוב, אינו מתאים עם רוב הפוסקים שמגדירים

מה נקרא קביעות), מ"מ לגבי לישיב בסוכה באופנים דלעיל, אם נתקיימו התנאים שלרוב הפוסקים מברכים המוציא אפשר לברך לישיב בסוכה.

יא. יש שנהגו בכל זאת לברך לישיב בסוכה כשאוכלים מזונות יותר מכביצה, ובמשנ"ב אומר שכיוון שנהגו כך, ידקדקו לשבת גם אחר האכילה זמן מה, כדי שהברכה תהיה גם על הישיבה שלאחר מכן וכוונתו לצרף הדיעות שמברכים על עצם הישיבה, (וכאמו"ל אנו לא פוסקים כן)

יב. על יין אין מברכים לישיב בסוכה, וגם כשקובעים בחבורה, ולכן חבורה שקבעו עצמם לשתות יין כיון שיש בזה דיעות, ראוי שיביאו גם מיני מזונות ויברכו לישיב בסוכה, (וכאמו"ל אות ט 3).

יג. למרות שבקידוש מברכים לישיב בסוכה, בהבדלה אין מברכים לישיב בסוכה, גם אם הולך לאכול אחר כך, מי שבטעות בירך, יטול ידיים ויאכל פת, ולא יברך לישיב בסוכה, והברכה שבירך בהבדלה תעלה לזה.

יד. מי שבירך לישיב בסוכה בשעת אכילה, ובירך ברכהמ"ז ונשאר בסוכה עד סעודה שניה, אין מברך בסעודה שניה לישיב בסוכה, שכבר נפטר בברכה שבירך על סעודה ראשונה.

טו. יצא להתפלל מנחה או מעריב, או דבר שיש בו שהיית זמן, מברך לישיב בסוכה כשחוזר דהי' היסח הדעת.

טז. ישיב בסוכה והגג היה סגור ובירך לישיב בסוכה, כתב במשנ"ב לברך כשפותח הגג, ומכיון שזה מחלוקת הפוסקים יקפיד לשים לב לזה, ואם באמצע אכילת כזית הראשון מיד שם לב ופתח ועדיין לא הפסיק בדיבור לא יברך שוב.

יז. נחלקו הפוסקים, בהולך מסוכה לסוכה אם מברך שוב לישיב בסוכה על סוכה שניה, הכרעת המשנ"ב דהליכה לא נחשב הפסק בדעתו היה לפטור את הסוכה השניה, ונפטרת כמו שהמוציא פוטר סוכה שניה, לאור זאת אפשר לכוין לפטור את הסוכה של השניה כשאוכל בלילה, ובתנאי שלא הולך באמצע למק"א שנחשב היסח הדעת, ואם הולך באמצע לסוכה אחרת וכל הזמן הולך מסוכה לסוכה עד השניה, לא נחשב הפסק ויכול לסמוך על הלישב בסוכה שבירך בשעת אכילה.

יח. יצא מהסוכה ע"מ לחזור בעוד שעה או יותר, ולבסוף נמלך וחזר אחר כמה דקות, מכיון שהסיח דעתו צריך לברך שוב לישיב בסוכה, אבל אם יצא לזמן מועט ובסוף נשתהה קצת יותר עד שעה, אי"צ לברך לישיב בסוכה דלא נחשב שהסיח דעת.

דינים כלליים בסוכה

א. יש לכבד הסוכה ולעשותה יפה ושיהיה נעים לשהות בה ביום ובלילה.

ב. מי שבונה הסוכה באופן שא"א לישון בה, או באופן שלא שייך לאכול בה, בגלל ריבוי זבובים, י"א שהסוכה אינה כשרה אף לדברים אחרים, והיינו אם עשאה שאינה ראויה לשינה נפסלת מאכילה וכן כשעשאה שאינה ראויה לאכילה פסולה גם לשינה, לכן יזהר לבנותה כראוי להכל.

- ג. ראוי שיביא לסוכה ספרים שרגיל להגות בהם, וישים אותם זמין וקרוב שיוכל תמיד לשבת וללמוד בספרים שצריך.
- ד. כדי שיוכל לשהות שם גם בימים חמים ראוי לירא שמים להתקין מזגן שם או להביא מאוורר מתאים, וזה חלק מהמצוה.
- ה. כמו"כ מציינים הפוסקים, שראוי להתכונן לפני החג לאפשרות לשים כיסוי על הסכך בעת הצורך בירידת גשמים, ויפרוס טפח לפני החג או השבת, ובגג שנפתח אי"צ, דעצם המסילות או הצירים מתירים לפתוח ולסגור.
- ו. הגם שמותר לשתות מים חוץ לסוכה, חסידים ואנשי מעשה הקפידו שלא לשתות אפי' קצת מים חוץ לסוכה.
- ז. כמו"כ גם באוכל מועט הקפידו שלא לאכול חוץ לסוכה.
- ח. המצטער בסוכה, באופן שאין יכול להתגונן מצער זה, ובכללם חולה אפי' שאין בו סכנה, פטור מסוכה.
- ט. קטן משהגיע לגיל חינוך, שהוא מגיל חמש או שש (כל אחד כפי הבנתו), בכלל חיוב בסוכה מדרבנן, ובאופן שאי"צ לאמו כבר מגיל ארבע, מתחייב מגיל זה.
- י. אף מי שאינו אביו, אסור לצוות עליו שיאכל חוץ לסוכה.
- יא. בעת שקר בסוכה, או טעם אחר שמפריע ומצער לקטן, אינו חייב בסוכה ככל מצטער.
- יב. בכלל מצות סוכה שיעשה הסוכה נוחה, כמו בבית וכדלעיל ג' ד', ויראה לעשות כל עסקיו שרגיל לעשות במשך השנה בסוכה, וכמש"כ בהלכה אוכל וישן ומטייל בסוכה ומדבר עם חבירו ודר שם כל ז' כמו בביתו.
- קדושת הסוכה רבה היא מאד, ואין לדבר בה דברים אסורים, ולנהוג בה מנהג ביזיון ח"ו, ואין להשאיר כלים ריקים בסוכה למעט כלי שתיה שרגיל לשתות בהם מידי פעם, וק"ו יזהר מכעס, ויזכור, כי הסוכה צילא דמהימנותא וכולה מוקפת בשמות הקדושים כמש"כ בספה"ק, ויכוין בישיבה בה לשם מצוה דמקיים כל רגע מצות עשה בסוכות תשבו שבעת ימים.**

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

זמן שמחתנו - כיצד?

ב'שטעטל' חי איש-חסיד, בעל מעשים טובים וירא אלוקים. במצותיו חפץ מאוד. בירח האיתנים התהלך ברוממות עם השלל העשיר של מצוות מיוחדות. בתום שנת בצורת היו האתרוגים יקרי-המציא. אתרוגים אחדים הובאו לעיירה. החסיד אינו מוותר! 'שש מאות רובל!' דרש הסוחר עבור 'הדר' מושלם. 'שש מאות רובל!' משכורת של מספר חודשים! הפרוטה אינה מצויה, צרכי הבית מרובים... קנה החסיד את האתרוג, והתחייב לשוב במהרה עם התשלום.

מאין יבוא עזרי? "התפילין! אמכור את התפילין! הרי ערב יו"ט היום, ובתשעת הימים הקרובים אין מניחים תפילין! אחרי החג נחשוב הלאה... כעת חביבה מצוה בשעתה!" מיהר ומכר תפילין, ושב לשוק עם שש מאות רובל במזומן! אחרי ששילם מיהר הביתה בששון. הוא מספר לאשתו בהתרגשות, כי זכה ב"ה לרכוש אתרוג מדהים! "וכסף מנלן?". "מכרתי התפילין שלי!". "ותפילין מה תהא עליהן?". "אל לו ליהודי לחקור עתידות! אני חושב 'מה הקב"ה רוצה ממני כעת, ביו"ט אין צורך בתפילין ויש צורך באתרוג!". אשתו מבקשת לראות האתרוג. "השארתי על שלחן המטבח!"...

על שלחן המטבח אין אתרוג! יש קערת סלט! "היכן האתרוג?" הוא קורא בקול גדול... הילדים מתאספים, והבת מחויקה. "הכנתי סלט, חשבתי שזה לימון...". רגע של דממה. בני המשפחה מביטים באביהם בחרדה. החסיד מביט בבתו, מתקרב אליה ומחבקה אל ליבו! נושא עיניו ואומר "ריבונו של עולם! אני מודה לך על משפחתי הנפלאה!".

כאשר הילדים התפזרו, שואלתו אשתו: "וכי לא 'בא לך' באותו רגע לצעוק, לצרוח, לשאוג? אולי לחנך את הבת בשבט מוסר...?". מסביר בעלה בארשת ניחוחה "לפני כשעה הוצאתי את התפילין שלי מהארון, וחשבתי 'מה רוצה ממני השי"ת ברגע זה?'. באותו רגע היית מחויב ברכישת אתרוג, ולכן ויתרתי על התפילין היקרות לי מכל. כאשר האתרוג היקר הפך לסלט, חשבתי שוב 'ומה רוצה ממני השי"ת ברגע זה?'. הוא רוצה ממני איפוק, שמחה, אהבה..."

'זמן שמחתנו' היא שמחה משפחתית. כמו ז' ימי הפסח שבהם נגמלים ומתנקים מחמצו של יצה"ר, כך בימי הסוכות, נגמלים מכעס ולחץ. יוצאים מ'דירת קבע'. לומדים שאין בעולם 'קבע'! מי קבע שבדיוק כך צריך הבן שלנו להתלבש? מי קבע שבדיוק כך צריכה הבת להסתרק? מה ה' רוצה ממני ברגע זה? גם ברגע שה'קבע' מתערער, השי"ת רוצה ממני איפוק, שמחה ואהבה. מה יהיה עם התפילין? נחשוב אח"כ. ומה עם הבגד שלו והתסרוקת שלה? נראה אח"כ...

ממעשה זה נלמד כי אֵל לנו לְקַבֵּעַ את האמונה ואת הדת למסגרת קשיחה, ולא לְרַבֵּעַ בתבנית קשיחה, דוגמת תכתיב חברתי סביבתי, או דפוסי חשיבה מְקַבְּעִים. היהדות אינה 'תנועת עם', 'ככה כולם עושים', אלא קירבת אלוקים אישית בפנימיות הנפש. עובדים את ה', ולא את הציבור. ברגע האמת חשב החסיד על השי"ת, לא על התפילין ואתרוג. אילו היה מחשיב ומייקר 'חפצי שמים' לפני 'אלוקי השמים', אולי היה נכשל באביזריהו דעבודה זרה, בהקדימו טפל לעיקר...

יסוד ב'חינוך הבנים' הוא 'על פי דרכו'. אל לנו להיות בני ערובה כלואים בתפיסות אחידות ובחוקי חֶבְרָה נוקשים. ברגעי ניסיון והתמודדות עם ילדים 'יחודיים' יש לחשוב על הקב"ה - ולא על השכנים. בסוכות נוסכים מים על המזבח, לרמוז שלעתים 'שוברים שגרה', גם 'הפשוט' מתקדש. היכן מְצוּה התורה על ניסוך המים? זה לא כתוב במפורש, אלא 'הלכה למשה מסיני' מדור לדור. חכמי התורה מלמדים דרכי חינוך יחידניים ואישיים. ברוך הוא אלוקינו שהעמיד צדיקי אמת בכל דור ודור, המלמדים לכוון לרוחו של כל אחד ואחד, דור דור ודורשיו - לפי מצב דור ודור. גם בדור שבו נושבת רוח סער עזה השי"ת מצפה... בחינוך אין שיטה, יש גישה, וכשיש גישה לא נבהלים כ שה'סדר' משתבש...

פסוקי קרבנות שבעת ימי חג-הסוכות נכפלות שבע פעמים, אך יש 'חריגות'. ישנן כמה אותיות שאינן 'בתלם'. דווקא ב'חריגות' אלה מרומז ניסוך המים (תענית ב:) דווקא הבן שאינו 'בתלם' עשוי לגדול לתפארה, יתעלה ויתקדש על פי דרכו לכבוד השם! בבינה יתירה יורדים לשאוב בששון 'מים עמוקים'. דווקא מצוה זו נחוגה בשיא השמחה! מדי יום מתעלים עד שביום-השביעי הערבה הדלה הופכת למרכז החגיגה. ומאין הובאו הערבות? מ'מוצא', כי תמיד יש מוצא!

מסופר כי בבוא מרנא הבעש"ט לגור במזיבוז', ניצבו רבני העיר להוכיחו על שסוכתו אינה כשרה. בתום ויכוח ביניהם הראה 'פתקא מן שמיא' כי סוכתו כשרה. מדוע עשה לכך? וכי לא קל יותר 'להכשיר' סוכתו 'לכל הדעות?' אלא, אור שבעת הימים פעל 'להכשיר' עוד מנשמות בניי, לא בשיטת 'לחומרא בדיני סוכה' אלא בגישת 'לחומרא בדיני נפשות'...

נדרשת אמונה עמוקה בצדקת הדרך, גם כשהדרך 'שונה'. לחסיד אין לא תפילין ולא אתרוג, אך נותר עם הקב"ה. הוא נותר עם משפחה, עם אמונה, שמחה ואהבה. כשיש לנו הקב"ה ומשפחה, יהיו גם תפילין ואתרוגים... נהיה אך שמח!

בהצלחה בעבודת הקודש, ושמחת בחגך! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

שמונה עשרה שעליהם מברכים

חלק מהם חיוב מהתורה

חמש עשרה סוכה מוכרחים

ושלוש רק אם אין ברירה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: סעודות מצוה בסוכות

יש שמונה עשרה סעודות בסוכות [שלוש בשבת וביום"ט ושתיים בחול המועד]

חלקם חיוב מהתורה וחלקם מצוה

חמש עשרה רק בסוכה

אבל השלוש האחרונים הם בשמחת תורה ועדיף שלא יהיו בסוכה אם יש לו בית אחר

סיפור

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר וינשטוק

האורח שראה את האושפיזין

אברך צעיר היה הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל, מגדולי תלמידיו של ה"נועם אלימלך", ומי שלימים יודע כרבה של אפטא, ועל שמה - כמו גם על שם ספרו "אוהב ישראל" - יקרא שמו בתולדות ימי החסידות. ובימים ההם מכהן היה ברבנות העיר הקטנה קולבסוב.

ותושביה של קולבסוב בעת ההיא עניים בדעת ובממון, ומתוך שהייתה עיר קטנה ויושביה מצער, אף לא סיפק בידם לשלם לרבים משכורת ראויה. אך לא זו בלבד, כי אף את המשכורת הדלה שקצבו עבורו היו בני העיר הדלים משלמים באיחור - אם בכלל.

ולפיכך היו הרב הצעיר וזוגתו הצדקנית, מתענים ברעב ימים שלמים, כאשר בסופה של תענית, לא היה להם לשבור את צומם הארוך אלא על לחם צר ומים לחץ. כך במשך השבוע, וכך בשבתות השנה. כך בשבתות השנה, וכך לעיתים גם בחגים ומועדים, גוועו להם הרב וביתו ברעב ואין איש יודע ומושיע.

ויהודי העיירה מה חשבו להם? שמא חשבו כי מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא שיענה את רבי אברהם יהושע העשיל בעיירתם. שמא הרהרו בליבם כי אם הרב אינו פוצה פה ומצפצף, אולי מלאך הוא ואינו זקוק כלל למאכל ומשקה. ושמא כלל לא חשבו, שהרי שָׁחַנו כי בעת ההיא דלים היו בדעתם ואף פרנסיהם לא ניחנו ברוחב דעה. ולפיכך לא השכילו להעריך כהלכה את המאור הגדול המשמש ברבנות עירם, אף כי עודנו צעיר לימים. וכך סחופים וטרודים בטרדות הגלות המרה ואין איש שם ליבו דאגתו וטרדתו של אדם אחר, לא חשבו גם על גורלו של רבם המתענה בייסורי רעב ודלות.

בשנה ההיא גברה הדלות בקולבסוב, וכך עברו ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים ואין איש בעיירה מעלה בדעתו לדאוג למשכורתו של הרב, או למצער לתת בידיו מעות כדי חייו. וכך באותו היום, שערב חג הסוכות היה, לאחר שסיים הרב את תפילתו הממושכת, נפנה ובא אל ביתו. ואם הרחובות הצרים שקקו חיים מבני העיירה הקטנה הטרודים בהכנות לחג המתקרב ובא, עדיין אין איש מעלה על ליבו את זכרו של הרב הצעיר, שמזה חודשים ארוכים לא בא אל פיו בשר או דגים ושאר מטעמים הראויים לפאר בהם שולחנו של חג ומועד.

ולפיכך ביתו של הרב ריק מכל. מלבד מספר כדי מים, אין בבית הקטן מאום לאכול או לשתות. לא חלות ריחניות, ולא דגים אפויים. לא עופות צלויים, ולא בשר ומטעמים אחרים. נכנס הרב אל ביתו, פגש במבטה של הרבנית וראה אל נכון כי עוד לא צמחה קרן ישועה, וכי אם לא יתחולל נס של ממש יאלצו לעשות חגם חול. את הסוכה שבחצר ביתו בנה זה מכבר בעזרתם של כמה נערים טובי לב, שקוששו ביער הסמוך בולי עץ עבים וענפים

מוריקים, ולפיכך יזכה לשבת בצילא דמהימנותא, אך האם תהא לפניו כזית פת לברך עליה "לישב בסוכה"? - זאת לא ידע הרב.

בעמקי ליבו כבש הרב צער נוסף. הנה מתקרב חג הסוכות, ומצוות "ולקחתם לכם ביום הראשון" מה תהא עליה. באין בידו לפורטה אפילו שווה פרוטה, הרי שאתרוג מהודר או אפילו פשוט למצווה בעלמא, כמו גם לולב הדסים וערבות, מאן דכר שמייהו. אך אפילו מליבו לפיו לא גילה דבר זה, כדי שלא להוסיף על צערה של הרבנית המצטערת דיה גם כך.

ומשעה שביתו ריק ומנוגב מכל, נטל הרב כתונת נקייה מעם הרבנית, התעטף בבגדי שבת שלו ויצא אל בית המרחץ. ולאחר שטבל עלה ונסתפג לכבוד החג המתקרב ובא, שם פעמיו אל בית המדרש הריק. עד מהרה שקוע היה הרב במעמקי הספרים הקדושים הפתוחים לנגד עיניו ואין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה וחסידות. וכך עתיד הוא לשבת עד בוא ראשוני המתפללים לבית המדרש, לתפילת מנחה חגיגית של ערב החג.

*

זה קרוב לחודשיים שאפרים זלמן עושה דרכיו בין ערים ועיירות. מגדולי הסוחרים בעירו הוא, ובעיקר פרץ מסחרו בתבואה ובשאר תנובת השדה. ולפיכך בחודשי האסיף, אוסף אף הוא רווחים לכל השנה כולה. משוטט בין הכפרים השונים, תר אחר תנובות השדה המשובחות ביותר, ומתווך בין קרוניות עמוסות דומדמניות בשלות משדהו של וסילי מכפר בריושוקה, לבין מבשלת השכר בעיר הרחוקה משם עד כדי שלוש מחוזות. בעצמו נוטל אחר עגלתו, עוד שלוש עגלות עמוסות פירות קיץ משובחים מכפר נידח אחר, אותם ימכור לריבה הבשלנית הידועה מהעיר הגדולה, והיא כבר תרקח מהם מיני מרקחת שונים ומתוקים שלטעמם הערב כבר יצא שם בכל גלילות פודוליה.

הרבה טרחה ויגיעות יש לו לאפרים זלמן בעמל זה, ועליו לצרף אליו גודד שלם של עגלונים, מזכירים ומנהלי חשבונות. ובכל זאת ברוב השנים הכל יוצאים נשכרים ממסע האסיף הזה, ובראשם אפרים זלמן. את הימים הנוראים כבר היה עושה באחד מבתי המדרש באחת הערים הגדולות באזור מסחרו, ולקראת חג הסוכות היה שב הביתה, כשבאמתחתו צרור הכסף לכל החורף העתיד להגיע ויותר מכך.

אותה שנה איחר החורף לצאת, ולפיכך גם הקיץ בושש מלהגיע, ועד שהבשילו השדות וביכרו הפירות כבר יצא חצי אלול, ואפרים זלמן התמהמה בדרכיו מאוד. בימים הנוראים עוד היה באמצע עיסוקיו, ורק ביום שלפני ערב חג הסוכות סיים את אחרוני עסקיו ושילח לדרכם את רוב עוזריו ומזכיריו. רק את ברק'ה השמש-עגלון המסור הותיר עימו למען ינהג את העגלה בבטחה בדרכם הביתה.

ולפי שעדיין מצוי היה ביריד בערב חג הסוכות, יכול היה לראשונה מזה שנים רבות לתור אחר דוכן אתרוגים נאים ומשובחים, ולרכוש לעצמו אתרוג נאה הראוי לברכה אף אצל אחד מגדולי הצדיקים. לקראת ערב יצאו בדרכם הביתה ואפרים זלמן שבראשית מסעו בזו השנה טרוד היה ומבולבל בשל איחורו של הקיץ, חש לראשונה נינוח ושליח ושמורות

עפעפיו נעצמו להן. אלא שגם ברקיה עייף היה ממסעם הממושך. ולפי שהיטיב להכיר את הדרך, הניח לסוס להוביל את עגלתם בצעדים נינוחים ואט אט נעצמו להם שמורות עפעפיו. ואילו הסוס שחש כי אדוניו אינו מבחין במעשיו עצר אט אט תחתיו ונח גם כן למקוטעין.

והנה חדרו אל העגלה קרני שמש מחממות ומרגיעות. ובבת אחת ניעורו בבהלה ובעתה אפרים זלמן וברקה גם יחד, ואין איש מהם מכיר את מקומם. קמעה קמעה נצטללה עליהם דעתם, ובחושיו החדים הבין אפרים זלמן כי את המרחק שנותר עוד לעשות עד הבית כבר לא יספיקו לעבור בשעות הבודדות שנותרו עד החג.

“עתה אין לנו אלא לתור אחר אכסניה יהודית כשרה שבעליה בנה סוכה כהלכתה” - הורה לברקיה הנבוך. אלא שמסע בן כמה שעות לא גילה אף אכסניה יהודית נאותה, ואפרים זלמן כמעט שלא ידע את נפשו.

ולפתע חלפו על פניו של פונדק דרכים גדול, והמזווה שעל פתחו העידה כמאה עדים כי יהודי כשר הינו בעליו של הפונדק. ואכן כך הוא. בעליו של הפונדק היה יהודי ירא ושלם, שאף בנה בחצר שמאחורי פונדקו סוכה גדולה עבור כל אורחיו. אך כאשר שוחח עימו בדבר האפשרות להתארח בחג בפונדקו, מלמל הפונדקאי מספר משפטים חטופים ושלח את אפרים זלמן לשוחח בדבר עם האכסנאית

ומשעה שהגיע אפרים זלמן לדבר דבר עם הפונדקאית הבין היטב מפני מה חמק ממנו הפונדקאי. “צר לי ר' יהודי!” - קינחה ידיה העמלניות בסינר הכרוך למתניה, ועד מהרה נשתמנו אלו שוב בקדירת בשר מהבילה. “אך אינך היהודי היחיד שתעה בדרכים בערב החג הזה, וקבוצה גדולה של סוחרים שהגיעה לכאן לפני שעות אחדות, תפסה את כל החדרים שבפונדק ואפילו חדריהם של ילדי. אף אם ארצה מאוד לא אוכל לתת לך חדר כאן במלון. אך שמע לי” - יעצה לו זו שהייתה עמלנית ומעשית כאחד, “אוכל לסעודות יום טוב ויום טוב שני, הכינותי די והותר, ובשמחה אציידך בדגים, בשר וכל מיני מטעמים דשנים וטובים. ולא הרחק מכאן שוכנת העיירה קולבסוב ובה קהילה יהודית מכובדת. בטוחתני כי אחד מיהודיה ישמח מאוד לזכות בך כאושפיזין נאה לימי החג”.

אם רצה בכך אפרים זלמן ואם לאו, ברירות רבות לא היו בידו. קיבל את עצתה של הפונדקאית, ובכסף מלא קנה ממנה כל מיני מטעמים לסעודות החג בשפע גדול, ולאחר שברקיה העמיסם על העגלה בזהירות יתירה לבל ישפך פנימה ציר של דגים או רוטב של עוף, יצאו בדרכם קולבסובה.

לא חלפה שעה קלה עד שעגלתם ניצבה בכיכר העיר הקטנה, ואפרים זלמן החל תר בעיניו אחר יהודי בעל צורה שניתן יהיה לבקש להתארח בביתו. והנה שפר עליו מזלו ופרנס העיירה כמר שלמה לייב נקלע אל כיכרה של עיר. בקשב רב שמע שלמה לייב את אפרים זלמן וכל קורותיו, ואז הציע, “לו אדוני שמעני, כי אז תלך להתארח בביתו של רבינו - רב העיירה. שכן לא רק שביתו ריק מכל איש מלבדו והרבנית, כי אם גם חוששני שביתו

ריק גם מכל דבר מאכל לכבוד החג. ואם כדבריך שבאמתחתך כל צרכי החג, כי אז וזכית במצווה גדולה והחיית נפש רב מישראל”.

ולא איחר אפרים זלמן, ועד מהרה עצרה המרכבה ההדורה בפתח ביתו של אוהבן של ישראל, שכמסופר כבר עשה דרכו זה מכבר לבית מדרשה של העיירה.

ירד אפרים זלמן ונקש בדלת הבית. “שמא אוכל להתארח בביתכם בחג הקרב?” שאל את הרבנית, כשהוא שב ומסביר בפעם השלישית לאותו יום כי מפאת השעה המאוחרת כבר לא יוכל לשוב לביתו. אלא שהרבנית שלא ידעה את כל המצוי במרכבתו של הגביר נאלצה לגלות לו כי אין בביתה מאום. “לא רק ברבורים שליו ודגים, כי אם גם נרות להדליק לכבוד החג - אין”. אך אפרים זלמן הבליע חיוך רחב, ובהינד ידו החל ברקיה פורק בפתח הבית, את הארגזים מלאי כל טוב בהם הצטיידו אך שעה קלה קודם לכן. הנה חלות טריות נודפות ריח ניחוח, והנה אווזים צלויים ממולאים שזיפים ופירות יער. הנה דגי אלתית גדולים מטוגנים בשמן וקמח, והנה גם חביות קטנות של יין משובח, ושאר מיני מטעמים.

פיה של הרבנית נאלם דום למראה האורח שכמו נשלח משמים יחד עם צידתו הרבה, ועד מהרה היו כל צרכי החג מתוקנים לסעודה. הבית הקטן כמו גם הסוכה הגדולה הדיפו סוף-סוף ריח של חג, ואפרים זלמן וברקיה החליפו שמלותם ומיהרו לבית הכנסת.

*

לאחר תפילת ערבית חגיגית התלווה אפרים זלמן אל רב העיר שעדיין לא ידע את המתחולל בביתו. אלא שעד מהרה לכשהגיעו הרב ואורחיו הביתה ונכנסו אל הסוכה, נתגלה פשר חיוכו צופן הסוד של האורח, שזכות גדולה נפלה בחלקו להנאות את אחד מצדיקי הדור בעת דחקו.

למחרת עם שחר הוסיף אפרים זלמן להפתיע את הרב, ותיכף לאחר שהצדיק שב מהמקווה מטבילה של שחר, הושיט לו אפרים זלמן אתרוגו ולולבו למען יברך עליהם. והוא עמד שעה ארוכה מתבונן ברב הצעיר המקרב לולבו ואתרוגו אחד אל אחד כאשר על ידי נענעו אותם יושפע שפע ברכות מדעת עליון לנווה אפריון.

יום טוב ראשון חלף על אפרים זלמן בהתרוממות הרוח שלא היה רגיל לה כל ימיו, כאשר רוחו של מארחו הגדול משפיעה עליו חיות רוחנית חדשה. אך השיא הגיע בסעודת הבוקר של יום טוב שני. שוב חזר מתלווה אל הרב לביתו לאחר תפילת שחרית, הלל, הושענות ומוסף. והנה נכנס הרב אל הסוכה ועד מהרה החל מפזם בקול חרישי וערב:

עולו אוֹשְפִיזִין עֲלֵאִין קְדִישִין

עולו אֲבָהֶן עֲלֵאִין קְדִישִין

לְמִיתָב בְּצֵלָא דְמַהִימְנוּתָא עֲלָאָה

בְּצֵלָא דְקוּדְשָא בְרִיךְ הוּא.

לְיַעוֹל יִצְחָק

וְעִמָּה אֲבָרְהָם וַיַּעֲקֹב, מִשֶּׁה אֶהְרֵן יוֹסֵף וְדָוִד.

תִּיבו אֲשִׁפִּיזִין עֲלָאִין קְדִישִׁין

תִּיבו אַבְהֵן עֲלָאִין קְדִישִׁין

תִּיבו תִּיבו אוֹשְׁפִיזִין דְּמַהִימְנוּתָא

לְמִיתָב בְּצִלָּא דְּמַהִימְנוּתָא עַל אָה

בְּצִלָּא דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

זַכָּאָה חוֹלְקָנָא

וְזַכָּאָה חוֹלְקָהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל...

ולפתע נפקחו עיניו של אפרים זלמן. הנה אברהם רחימא, והנה יצחק עקידא. הנה יעקב שלימתא והנה משה רעיא מהימנא, אהרן כהנא קדישא, יוסף צדיקא ודוד מלכא משיחא. הנה הינם האושפיזין הקדושים מתיישבים סביב שולחנו של הרב הקדוש, לפי בקשתו "תיבו תיבו". נדהם לגמרי הביט סביבו, האם גם ברקיה רואה את שרואות עיניו? לא! רק מבט קל בפניו של הרב הבהיר לו כי הם לבדם השותפים היחידים למחזה הנשגב.

החריש אפרים זלמן וכל הסעודה לא גרע עין מהאושפיזין הקדושים עד שנסתלקו לשמי מרום כלעומת שבאו, מותירים אותו המום ומלא בחרדת קודש.

ובינתיים הוסיף גלגל חמה להסתובב, ולאחר שחצה את הרקיע החל יורד לשיפולי מערב, ועד מהרה לכשהאדים ושקע אל תוך האופק, יצאה לה הלבנה ועימה משרתיה הכוכבים, ואף יום טוב שני של סוכות נסתלק לו.

ולאחר הבדלה קרא הרב הקדוש לאפרים זלמן.

"הסכת ושמע" אמר לו. "זכות מיוחדת נפלה בחלקך ביום טוב של סוכות זה. ולפי שזכית להנהותני ולמלא את ביתי בכל טוב, ויותר מכך באתרוג ולולב מהודרים - אף אני גמלתי עימך טובה, עיניך נפקחו וזכית לראות את אשר ראית. ברם, שמע נא לקולי. לאחר שעניך נפקחו לראות את שבעת הרועים, נזדככה נשמתך והגיעה לתיקונה השלם, וכעת יכול אתה לירש עולם הבא. ברם, אם תוסיף לחיות כאן בעולם, ותשוב לעסוק במסחר כדרכך, עלול אתה להפסיד את כל אותן מדרגות מיוחדות בהן זכית זה עתה. לו לקולי תשמע, כי אז נדבקת בבוראך ומסרת בידו נשמתך, והיא תשוב אליו - אל יוצרה, נקייה ומזוככת כשעה שהייתה בעת שנחצבה תחת כיסא הכבוד".

ואפרים זלמן סבר וקיבל. נכנס אל חדרו, וביקש מברק'ה הנאמן לקרוא עבורו לחברא קדישא, ועד מהרה בליל ראשון של חול המועד - אושפיזא דיעקב שלימתא, שבה נשמתו אל בוראה והוא עלה ונתעלה להיכלם של שבעת הרועים, בזכות אותה טובה שגמל עם הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל - בעל "אוהב ישראל".

ואף ה"אוהב ישראל" לא שכח את אותו אורח, ובמשך שנים ארוכות נוהג היה לעבור לפני התיבה בתפילת מוצאי יום טוב שני של סוכות, לומר קדיש ולהדליק נר לעילוי נשמתו של אפרים זלמן, כהכרת הטוב על החסד אשר גמל עימו.

פגז של חתן - סיפור לחג הסוכות

ירושלים. אדר תשכ"ו.

שמש חורפית ביישנית הציצה קמעא מאחורי כתפו של ענן אפרפר שהיה משייט להנאתו ברקיע התכול, ושטפה באורה הזוהר את החצר הגדולה שחומות בתי אבן בני שניים ושלושה קומות סגרו עליה מכל ארבעת רוחותיה.

מעל הרחבה הגדולה ורצפת האבן, בין הבורות הישנים, מתוחים היו חבלי כביסה לכל אורכה של החצר ושתי נשים חסודות מראה ובנות בלי גיל אשר לראשן שביסים בגוון בז, היו מקטפות מהם כותונות לבנות צחורות שכבר יבשו כל צורכן והיו משליכות אותן אל גיגית פח גדולה בעלת מראה אפרפר מנומר בכתמי חלודה גדולים, אגב שיחה על חדשות השכונה.

"לייצו, מה את אומרת על השידוך המפתיע שנרקם הלילה?" שאלה קריינדל כבדרך אגב בעוד עינה פוזלת לעבר שכנתה, האם אכן תצליח להפתיע אותה.

"איזה שידוך?" הופתעה לייצו כהוגן למרבה שמחתה של קריינדל, "לא שמעתי כלום."
"הוי, אני אומרת לך, דברים כאלו לא שומעים בכל יום. נחמה ביילה רבינוביץ, הבת של שכנתנו היקרה ליבע, התארסה בחצות הליל עם החתן שלמה זלמן ויספיש. יין נשפך שם כמים והשירה עלתה עד לשמים. בעלי חיים לייב שיהיה בריא, אומר שהוא עילוי אמיתי, מטובי הבחורים בישיבת המתמידים."

"שלמה זלמן ויספיש? מי, הבן של ר' יחזקאל מנחם החלבן?" הצטעקה לייצו קלות.
"אמנם כן."

"אני לא מאמינה" תלשה לייצו טלית-קטן צהבהב מן החבל בתנועה של היסח הדעת וכמעט קרעה את האמרה העדינה.

"למה?" נהרו פניה של קריינדל מרוב נחת. הפצצה הקטנה שהטילה התפוצצה בקול רעש גדול, הרבה יותר ממה שפיללה בחלומה הורוד ביותר.

"כי אני מכירה את החתן ואת כל משפחתו היטב. ואם זה באמת בנו של ר' יחזקאל מנחם ויספיש החלבן, מדובר בפער של שש שנים שהכלה מבוגרת יותר מן החתן."

"נכון, בעלי גם אמר לי משהו בלחשישה" קרצה לה קריינדל, "אבל לית מאן דפליג כי החתן הוא עילוי נפלא. אחד הבחורים הטובים ביותר בירושלים."

"אני לא מתפלאת" הנהנה לייצו בראשה, "זה מה שהיא מחפשת כל השנים. נחמה ביילה היא בחורה מיוחדת בעלת אישיות כבירה, נשמה עשירה וסגולות מיוחדות, ובאמת מגיע

לה בחור כזה. היא בררה ובררה כי היא רצתה רק חתן שהוא כבר עכשיו תלמיד חכם מופלג והעיקר, מתכונן כל חייו לשבת וללמוד ולקיים 'שבתני בבית ה' כל ימי חייו'.
"בכל זאת" התקמט מצחה של קריינדל והיא היטיבה את השביס לראשה בתנועת אגב.
"אני עדיין לא כל כך מבינה את זה. שש שנים! את יודעת מה זה שש שנים?".

ואמנם, חצרות ירושלים ושכונותיה רעשו וגעשו אותו יום כשנודע דבר השידוך המעניין והתפרסם בעיר. לא היה חולק כי אכן אלו הם ענבי הגפן שהשתדכו בענבי הגפן, אבל הרבה גבות הורמו בתמיהה. איש לא ידע להסביר את הדבר...

*

ירושלים. אייר תש"ח.

הרחובות היו נטושים בשעת צהרים. נפש חיה לא נראתה בין קמרונות בתיה וסמטאותיה של שכונת בית ישראל. אפילו חתולי האשפתות לא העזו להראות את קצה אפם מול הסכנה המאיימת באורח כה בוטה על חיי הכל ואינה מבדילה בין אנשים לבעלי חיים.

כמו להצדיק את הריקנות הנוראה, לפתע נשמעה השריקה המחרידה והמאיימת ומיד אחריה רעש חזק של נפץ עז, כאשר הפגז נפל והתפוצץ לאלפי רסיסים. הפעם, למרבה המזל, הסתכם הנזק בעוד חור חדש שנוסף באחד הקירות המצולקים של העיר הפצועה והמדממת, אבל תודה לקל, נפגעים בנפש לא היו.

החרדה בעיר היתה נוראה. צבא הלגיון הירדני עשה כל שביכולתו להכניע את ירושלים כולה, העתיקה והחדשה כאחד, והוא ירה אליה אלפי פגזים שהפילו קורבנות בנפש. בני ירושלים ישבו במקלטים שבועות ארוכים וכמעט גוועו ברעב ובצמא. הלחם היה צר והמים במשורה.

מי שיצא אל הרחוב עשה זאת תוך חירוף נפש וסכנה מוחשית. יכול היה אדם להוציא את קצה אפו אל הרחוב השקט, ופתאום נשמעה השריקה המפחידה ומיד היה הכל מתמלא ברד של רסיסים שכל אחד מהם יכול היה ליטול נפשו של אדם מישראל. ומעשה באברך אחד ורבי שלמה מנחם שמו שיצא אל הרחוב בשעה רגועה, ולא הרחיק לכת עד שהיו כדורי מוות ופצצות דינור טסות מעל ראשו. כטובע הנאחו בקש מיהר להסתתר מתחת לגגון פח (!...) שהצל על קיר האבן העבה של בית החולים "ביקור חולים" שם עבר אותה שעה, והמתין לשוך הסערה.

ישבו איפא בני ירושלים במקלטים והתפללו לסיומה של המלחמה הקשה במהרה. לא יצאו הרחובה אלא בשעות ההפוגה הקצרות וגם אז הלכו כשהם צמודים לקירות העבים כמו מבקשים מהם מחסה. כללו של דבר, מי שלא היתה לו סיבה מוצקה לא יצא מן המקלט. שמא תאמר המקלטים היו מרווחים ומאווררים? לא היא. המקלטים עצמם היו חנוקים וצפופים, והתנאים בהם רחוקים מכל מה שאפשר להעלות על הדמיון לבני דורנו המעודנים והמפונקים ברוב טובה, אך הנפש אינה מבקשת אלא לשרוד, להמשיך ולחיות ובמקלט נשארתי חי. ברחוב היית צפוי להיחשף לכדורי מוות בכל שניה ושניה.

וכמו יהלום נוצץ המונח על קטיפה כחולה כהה, ואורו בוחק שבעתיים, כך בלטה שבעתיים דמותה הזוהרת של מרת חנה גיטל שטרן על רקע הנטייה הטבעית של כל אדם שפוי להסתתר מחמת אימת המציק, כאישיות סגולית של צדקנית שלא מעלמא הדין. גם היא תאבת חיים היתה כמו כולם, אבל לנגד עיניה עמדו פניהם של עשרות קשישים וקשישות שרעבו בכל יום מימות השבוע וכבר מזמן שכחו את השבת המאושרת שבה זכו למנת דגים טעימה.

מרת חנה גיטל שטרן לא מבנות ירושלים היתה במקורה, אלא מבנות העיר צפת. אלא לאחר שבעלה רבי אברהם נספה בצפת במגיפה בשנות מלחמת העולם הראשונה, נטלה את שני בניה הבחורים חיים ברוך שמתמיד גדול היה ועדיו לגדולות, ואחיו הצעיר ממנו יעקב משה, את שתי בנותיה ציפורה הגדולה וליבע הצעירה ונסעה לכמה שנים מעבר לים לבקש סעד בבית הוריה שבעיירה ההונגרית קראסנץ, שם נולדה ומשם עלתה בנערותה לארץ ישראל.

שנים אחדות עשתה האלמנה חנה גיטל בבית הוריה בקראסנץ, עד שהתאושה משברונה הכבד, או אז שבה ועלתה לארץ ישראל. לאחר שהשיאה את ארבעת ילדיה עברה מצפת להתגורר בירושלים, סמוך ונראה לבית בתה ציפורה.

טוב לבה של חנה גיטל עלה ונשפך על גדותיו. רחמנית גדולה היתה בטבעה ולבה הרחב מבקש להעניק בלי גבול ומידה. מעולם לא חשבה על עצמה בלבד אלא תמיד ראתה את סביבותיה.

ויחד עם טוב לבה של חנה גיטל היו לה גם ידי זהב. בשלנית מן השורה הראשונה, טבחית המפליאה להכין את מיטב המאכלים לא רק בימים כתיקונם, אלא בעיקר התגלתה בגדולתה כאשר חומרי הגלם שעמדו לרשותה היו מעט לחם ועשבים...

קציצות הדגים של חנה גיטל היו לשם דבר עוד מן התקופה שקדמה למלחמה, אך אז לא היה זה דבר תימה, כאשר עמדו לרשותה דגים מן הכנרת ומחוף יפו, אולם כאשר ירד רעב לעולם וירושלים כולה נדחקה למחסור חריף, אז הגיעה שעתה הגדולה של חנה גיטל.

במטבחה הקטן שבביתה בשכונת מאה שערים התכנסה בשעת ליל ואצבעותיה הזריזות החלו לרקוח מרקחות לאורה הדל של מנורת "לוקס" ופתילתה המפויחת שינקה את מעט הנפט מצלוחית הזכוכית טיפין טיפין. בתוך קערת חרס כתומה היו מונחים נתחים קטנטנים של בשר דג שהצליחה להשיג אחר הצהרים בדרך נס, על השולחן שכבו במלוא עליבותן שתי ככרות לחם ישנות, ולצידן מלוא השק חוביזה, אותו צמח בר שלמרבה מזלם של הירושלמיים המורעבים צמח למכביר בשדות הרחבים בשטחים הפתוחים. החוביזה (חֶלְמִית) מצטיינת בתכונה נפלאה, יש לה פרי קטן הראוי לאכילה חי כפי שהוא, ועלים גדולים שאפשר לאכול אותם הן כשהם מבושלים והן כשהם מטוגנים כקציצה.

חנה גיטל יצאה בכל הזדמנות אל השדות כשהיא מצוידת בשק וקטפה בזריזות את הצמח בעל הפרחים הורודים-לבנים על פריו ועליו.

כעת לאור הנר במטבחה הקטן עמלה חנה גיטל, ידיה החרוצות מתבלות ומערבבות ומכינות "קציצות דגים" שנקראו כך על שם חמשת אחוזי הדגים שהיו בהם... מלבד קמצוץ בשר הדג היה לה לחם ישן וחוביזה בלי הגבלה, בצל ופלפל חריף, מעט סוכר וביצה אחת. אבל הטעם...

הטעם היה טעם גן עדן, טען בקנאות כל מי שטעם מן הקציצות של חנה גיטל. קציצות הדגים הטעימות ביותר שאכלנו, נשבעו הללו בהן צדק. והם לא שקרו, הטעם היה טעמן של קציצות דגים אמיתיות. אולי בגלל כישורי הבישול המופלאים של חנה גיטל, ואולי בגלל התפילות החרישיות שנשאה מלבה כל זמן הבישול, ושמה צירוף שני הדברים כאחד, בחזקת זה וזה גורם. מכל מקום הסירים היו מלאים בעשרות קציצות בעלות ריח מגרה ומעורר תאבון.

ואז החלה חנה גיטל במלאכתה העיקרית. וכי מה חשבתם, שחנה גיטל לעצמה בישלה ולבני משפחתה? אמנם שלוש-ארבע קציצות שמרה גם להם, אבל כמה עשרות קציצות כאלו חילקה בין בניהם של בני ובנות ירושלים ביום ששי בצהריים.

וכבר אמרנו כי כאשר היתה יוצאת למלאכת חלוקת הקציצות, לא שמה לב מה קורה ברחוב. שריקות הפגזים וההד המזוויע של ההתפוצצויות לא היווה בפניה מעצור. פתגם אחד היה שגור על פיה "שלוחי מצוה אינם ניזוקים". ברי היה לה כי מלאכים שומרים על כל צעדיה כאשר היא מטיילת בין הבתים ומאירה את פניהן של אותן ישישות תשות כוח שלולי היא, היו כבר מזמן גוועות ברעב.

בני משפחתה כבר חדלו להתחנן לפניה שלא תסכן את עצמה ואת חייה ביציאה לרחובות המופגזים, לפי שלמדו לדעת כי קיר ברזל הוא רך כחמאה מול חוסנה הנפשי ואומץ ליבה של חנה גיטל. "לא יקרה לי כלום" היתה מבטיחה בכל פעם כשיצאה מהבית וקדירת הדגים החמים בידיה. שלוחי מצוה אינם ניזוקים. ציפורה בתה לא נאבקה בה יתר על המידה לפי שגם בעלה שלה, שלימים נודע מגדולי אישי החסד שבדור, אף הוא בעצמו היה נעלם מהבית לעיתים תכופות וכמו חמותו הצדקנית, אף הוא היה מכתת את רגליו בין בניהם של גלמודים כדי להביא להם פת לחם, לעודד את רוחם הירודה, ובעיקר להפיג את שממונם ולשמש להם כחברה.

*

באותו יום ששי לעת צהרים יצאה חנה גיטל כהרגלה אל הרחוב. ציפורה ברכה אותה שתשוב בשלום והתפנתה לטפל בילדיה שלה. היתה רגיעה ברחוב ומאום לא סימן את המהפך הדרמטי המהיר העומד להתרחש.

בבת אחת הופרה הדממה הברוכה כאשר מלאך המוות הגיע בטיסה מחרישת אוזן ועמו כל גונדא דיליה, (=כל הפמליה שלו). באחת נדם צפצופן של הציפורים על העצים ורעש נורא תפס את מקומו. דומה היה כי הלגיון הירדני נחוש היה להריק את כל הארטילריה הרצחנית שלו בבת אחת. עופרת רותחת זמזמה באויר ללא התראה כלשהי ואלפי כדורים, פגזים ורסיסים התרסקו ברחובות בשאון נורא וקיפחו את חייהם של כמה עשרות מבני

ירושלים בתוך רגעים ספורים. השכונות השקטות בוססו בדם ובתים שלווים הפכו לעיי חורבות בן רגע. קירות שלמים קרסו ארצה ברעש אימים ולא אחת קברו תחתיהם את כל מי שעמד שם בלי להבחין בין איש ואשה, נער וזקן.

ובתוך כל הבהלה והאנדרלמוסיה שנתקפה העיר היתה גם ציפורה נתונה בחרדה נוראה. לפי חשבונה שלה היתה אמה ממש באזור ההתקפה הקטלנית ומי יודע אם לא נפל פגז בקרבתה. היא היתה בגוב האריות ממש, באזור הספר של שכונות בתי הונגרים ומאה שערים והרי למען האמת שום מקום אינו בטוח בימים טרופים אלו. לפעמים הירדנים מצליחים לירות פגזים ולטווח את קני הארטילריה שלהם לשכונות מרוחקות, וכבר שמעו על פגז שטס והגיע עד בשכונה רחוקה כמו "בתי ברוידא", מדרום לשוק של "מחנה יהודה", שם התרסק וקטל כמה נפשות שעמדו ושוחחו בנעימים ליד בור המים השכונתי. ומעשה באחד מבני החמד של ירושלים ורבי מאיר שלמה ברנשטיין (אמיתי) שמו, ממייטב אברכי חסידי קרלין ויש אומרים העידית שבעידית בקרב בני החבורה, שנקטל באחת ההפגזות שהתרחשה בפסח שני תש"ח, ולא עברו אלא שלושה ימים ובערב ל"ג בעומר, אחותו הצעירה נחמה פייגה, נערה צעירה בת 14 שנה, פתחה את תריס הברזל של הבית ובא רסיס לוחט ופילח את צווארה, ויעלו האח והאחות למרומים בתוך ג' ימים. כאלה וכאלה זועות היו בירושלים באותה שנה קשה שתש"ח שמה.

*

כאשר חלפו השעות ונטו צללי ערב ובמקלטים הדליקו הנשים את נרות השבת וחנה גיטל טרם חזרה. התמלא לבה של ציפורה פחד נורא, אך תקווה קלושה קיננה עדיין בלבה כי בליל שבת, תחוש אמה את עצמה מוגנת יותר ותעז לשוב הביתה.

אך כאשר נקפו השעות וסעודת השבת נאכלה במקלט היתה קרובה ציפורה ליאוש, עם שבעלה ר' אשר היה מעודד את לבה ונוסך בה אמונת תום, "היא תחזור בריאה ושלמה, את עוד תראי".

חשבה ציפורה כי רק למען הרגיע את רוחה הסוערה אומר לה בעלה את המילים האלו ולא האמינה כי דבריו יתקיימו.

היתה זו עבודה ועבור כל בני המשפחה שבת שחורה כפשוטה. שבת שבה היו בטוחים כי תיכף עם צאתה יודיעו להם כי גופת האמא היקרה מוטלת באחד מחדרי המתים בהם נצברו גוויות ההרוגים בעשרותיהם.

ר' אשר ישב בסעודה שלישית במסיבת מרעים חסידיים והם האריכו כדרכם הרבה אל תוך הלילה. עמד והבדיל על כוס יין והנה אך מתנגנות להן המילים "המבדיל בין קודש לחול" על שפתיו, נפתחת הדלת ואל הבית נכנסת דמות גוצה, חיוורת פנים אך עיניה קורנות באור שמחה של מצוה.

"אמא" הצטעקה ציפורה באושר ורצה לחבק את חנה גיטל, "אני כל כך פחדתי. לא קרה לך כלום?"

"לא, געלוייבט דער ג-אט (ברוך ה'), לא נשרטתי אפילו שריטה אחת" צחקה חנה גיטל בשמחה. "אמרתי לך, המלאכים הטובים שומרים עלי. לא בזכותי אלא בזכותן של אותן נשים קשישות שאין להן מה להכניס לפיהן".

"אז מה קרה לך? איפה היית כל השבת?" השתומם ר' חיים ברוך, בנה הגדול של חנה גיטל שראשו לא מש מהגמרא גם בימים טרופים אלו.

"היית בתוככי שכונת בתי הונגרים" סיפרה חנה גיטל לתומה.

"אבל למה לא חזרת? הדאגת אותנו עד מוות?"

"אני אספר לכם" אמרה חנה גיטל.

*

כבר אמרנו שמרת חנה גיטל מצדקניות הדור הקודם היתה. צדקניות אלו היו תמימות במידה שאין רואים היום, תמימות טהורה ומלאת חן של יראת שמים. ידעה את תחילתו של מאמר חז"ל "שלוחי מצוה אינם ניזוקים" ולא ידעה שיש לו המשך. "לא בהליכתם ולא בחזרתם". מתוך תמימותה סברה כי זכות המצוה מגינה עליה אך ורק בדרכה אל הנצרכים, אבל בדרכה חזרה כבר אין לה שמירה, לפיכך - כשראתה שההתקפה הירדנית האכזרית אינה שוככת - פחדה לשוב לביתה ונשארה בביתה של הגלמודה האחרונה לה הביאה את מנת הדגים לכבוד שבת.

הלילה ירד ושתי הנשים סעדו יחד את סעודת השבת כאשר לפתע נשמעו צעקות כאב בחצר הגדולה.

תחילה היו בטוחות כי הצועקת היא אשה מרת נפש שאחד מבני משפחתה קיפח היום את חייו בהפגזה הכבדה והרי היא מבכה את אובדנה. כשיצאה חנה גיטל אל החצר לברר את הדברים לאשורם נודע לה כי במקרה הזה מדובר בהיפך הגמור, תחילתם של חיים חדשים...

היתה זו שכנה צעירה מקשה לילד שלא יכלו להביאה אל בית החולים בגלל המצב הקשה, והיא נאנקה בבית בייסוריה ושיוועה למיילדת שתבוא לחלץ אותה ממצוקתה. אלא שגם המיילדת הקבועה של השכונה נעדרה מביתה ושהתה במקלט, איש לא ידע לומר היכן היא נמצאת.

חנה גיטל ש"כלבויניקית" היתה ולא היה דבר אותו לא ידעה לעשות, ידעה גם ליילד. תיכף פנתה אל ביתה של היולדת המפוחדת ובתוך זמן לא רב בקע העולל בשלום לאויר העולם וקול צווחותיו הראשונות ומחאתו כלפי העולם המאיים שעמד מולו בפתע, התערב בקולה המאושר של אמו שלא הפסיקה לצעוק "מלאך מהשמים הזדמן לי בדמותה של חנה גיטל".

לאחר כחצי שעה היה הפעוט עטוף ומחותל כיאות ופניו הורדרדות מאירות באור נרות השבת. חנה גיטל לחצה את ידה של היולדת ואיחלה לה מזל טוב.

"מזל טוב" דמעו עיניה של שרה רבקה ויספיש, היולדת הצעירה. "אין לי מילים להודות לך. הצלת אותי ממות, כבר חשבתי שהקיץ עלי הקץ ופתאום הגעת את כמלאך מושיע". "לא עשיתי מאום, הקב"ה הוא המכין את צעדי האדם, כפי שאנחנו מברכות בכל יום בבוקר" אמרה חנה גיטל בחיוך של צניעות, "הוא זימן אותי לכאן כדי להושיע אותך בשעת מצוקתך".

"אכן, ואני מקווה כי בבוא היום גם את עוד תפיקי נחת מילדי זה הרך שנולד זה עתה".
"אמן" ענתה חנה גיטל ושתי עיניה נטפו דמעות רותחות ולא ידעה מדוע.

*

ולאחר 18 שנה, ולאחר שמכל מיני סיבות שונות שבעולם, לא מסכימה נחמה ביילה רבינוביץ, נכדתה של חנה גיטל שטרן, בתה של בתה הצעירה ליבע להתארס עם אף בחור למרות כל המעלות שמנו בכל הבחורים המצוינים שדברו לה, פתאום מגיעה כברק באפלה הצעה חדשה שאמנם נראתה תמוהה מפאת הפרשי השנים שבין הכלה והחתן, אבל ראה זה פלא, הכלה כלל אינה שמה לבה לדבר והשידוך קורם עור וגידים במהירות עצומה ותוך ימים אחדים באים שלמה זלמן ויספיש, אותו עולל שמרת חנה גיטל יילדה אותו בליל שבת רווי פגזים, עם נכדתה כלילת המעלות.

יירושלים כולה צהלה ושמחה...

כל הזכויות שמורות למחבר הרב יאיר וינשטוק שליט"א
אין להעתיק ולהדפיס בשום צורה בלי רשות המחבר.